

Farkas, Josef-Gerhard

Die „Népszava“ (Volksstimme),
Spiegel des politischen Schicksals
Ungarns 1919 & 1945-56.

A „Népszava“,
Magyarország politikai sorsának
tükre 1919 & 1945-1956-ban.

Bilinguistisch-Neuaufgabe des deutschen Originals.

Bilingvis új kiadása a német eredetinek.

2011

Farkas, Fax +49 (0) 7273-941173
E-Mail gabyfarkas@web.de
Habsburger Allee 10 a. – D-76767 Hagenbach

Josef-Gerhard Farkas:

Totenklage um eine Chihuahua.
Vom Altern und Sterben unseres letzten Hündleins.
Mit Fotos. © 2008

Totenklage um eine Chihuahua. — Hörbuch-CD. © 2011
http://edocs.fu-berlin.de/docs/receive/FUDOCs_document_00000011953

Chihuahuas als junge Familie. I.
Erfahrungen mit einer Hundemutter, deren Tochter und Sohn.
Band I. Mit Fotos. © 2009

Chihuahuas als junge Familie. II.
Erfahrungen mit einer Hundemutter, deren Tochter
und Sohn. – Band II. Mit Fotos und Register. © 2009

Freude durch Chihuahuas.
Leben mit einem Rudel. – Mit Fotos. © 2011

Chihuahuas als junge Familie. Erfahrungen mit einer Hundemutter,
deren Tochter und Sohn. — **Csivavák** mint fiatal család. Tapasztalatok
egy kutyaanyával, leányával és fiával. © 2011

Csivavák mint fiatal család. — Hangkönyv, 7 CD. © 2011

Seklerisches: eines „Gobe“ Berliner Luxusauto.
Székelység: egy góbé berlini luxusautója. © 2011

Leseproben / olvasópróbák: www.Farkas-Bücher.de

Vgl. S.16/1, 19-21, 24/3: Táncsicss Arbeiter-Zeitung/Munkások Ujsága Nr.1 = 2.4.1848 (über seinen Rufnamen und die Revolution); Volksfreund/Nép Barátja Nr.13 = 27.8.1848 attackiert Táncsicss; Karl Mészáros freisinnige Wochenschrift Volks Stimme/Nép Szava von 1868 (bis 1871). Vö.16a/1, 19a-21a, 24a/3 o.: Táncsicss 1848-as ujsága; öt szidja Nép Barátja 1848 aug.27; Mészáros Károlynak 1868-as szabadelvű Nép Szava. — Vgl. S.57-60: Népszavas Wechsel März 1919 vom zentralen Mitteilungsblatt der sozialdemokratischen zur sozialistischen Partei. Vö.57a- 60a o.: Népszava változása 1919 III-ban a szocialdemokrata párttól a szocialistához. Umseitig/Túlsó o.: Népszava sozialdemokratisch 3/1944, 2/1945 (Breslau eingeschlossen v. Roter Armee). Vgl. S.142-45: Wandlung 1956 1./3. Nov. zum Gewerkschaftsblatt Volkswille/Népakarat. 1960 Kopfzeile „Proletarier aller Länder...“ Vö. 142a-145a o., 1960 fejléc: Világ proletárjai...

Magyarország népéhez!
A kormány lemondott. Azok, akik eddig is a nép akaratából s a magyar proletárság támogatásával kormányozták, most hogy a viszonyok lényegesen új irányt parancsolt.

Farkas, Josef-Gerhard

Die „Népszava“ (Volksstimme), Spiegel des politischen Schicksals Ungarns 1919 & 1945-56.

A „Népszava“, Magyarország politikai sorsának tükre 1919 & 1945-1956-ban.

Bilinguistisch-Neuaufgabe des deutschen Originals.

Bilingvis új kiadása a német eredetinek.

© 2011 Farkas, Josef-Gerhard

Herausgabe / Kiadás: Farkas, Gabriele

Fax +49 (0) 7273-94 11 73

E-Mail: gabyfarkas@web.de

Habsburger Allee 10 a, D-76767 Hagenbach
Deutschland / Németország

Druck: dbusiness.de gmbh · 10409 Berlin

Farkas, Josef-Gerhard

Die „Népszava“ (Volksstimme),
Spiegel des politischen Schicksals
Ungarns 1919 & 1945-56.

Titel der ersten Auflage:

Farkas, József Gert

Die Zeitung „Népszava“,
ein Spiegel des politischen Schicksals Ungarns
insbesondere in den Jahren 1919, 1945-56.

Berlin [West] 1961

Inhalt

Vorwort zur neuen Auflage.....	3
-- Übersetzungsvermerke.....	3 unten, 29a, 141a --
Literaturverzeichnis.....	4
Vorwort, alt	13
Historische Einleitung: Der Stand des ungarischen Pressewesens zur ...Zeit der Gründung sozialistischer Journale	15
Von Táncsics über die "völkische" und Arbeiterpresse bis zur Tageszei-...tung "Népszava"	19
„Népszava“ bis zum Ersten Weltkrieg.....	30
„Népszava“ und die Sozialdemokraten im 1. Weltkrieg.....	39
Wandlung der Presse unter Béla Kuns Räterepublik.....	47
„Népszava“ bis Ende des Zweiten Weltkrieges.....	75
„Népszava“ nach 1945	87
Nachwort: „Népszava“ vom 23. Oktober 1956 bis 1958.....	142
Fußnoten.....	149

Farkas, József-Gerhard

A „Népszava“,
Magyarország politikai sorsának
tükre 1919 & 1945-1956-ban.

Az első kiadás német címe lefordítva:

Farkas, József Gert

A „Népszava“ újság,
Magyarország politikai sorsának tükre
különösen az 1919, 1945-56 években.

Berlin [Nyugat-] 1961

Tartalom

Előszó az új kiadáshoz	3a
-- Fordítási megjegyzések.....	3a lent, 29a, 141a --
Felhasznált munkák jegyzéke	4a
Előszó, régi.....	13a
Történelmi bevezetés: A magyar sajtó állása a szocialista hírlapok alapí- ...tása idején.....	15a
Táncsicstól a „népi“ és munkássajtón át a „Népszava“ napilapig.....	19a
„Népszava“ az első világháborúig	30a
„Népszava“ és a szociáldemokraták az 1. világháborúban	39a
A sajtó változása Kun Béla tanácsköztársasága alatt.....	47a
„Népszava“ a második világháború végéig	75a
„Népszava“ 1945 után.....	87a
Utószó: „Népszava“ 1956 október 23-tól 1958-ig.....	142a
Lábjegyzetek	149a

Vorwort zur neuen Auflage.

Alte Zeitungen sind gedruckte Tagebücher. Rückwirkend unkorrigierbar dokumentieren sie Geschichte. Gleich ob die Aufschreiber parteiisch dachten oder sich um neutrale Berichterstattung bemühten. Wer sofort eingehen muß auf Vorkommnisse, von denen alle Leser wissen, kann Tatsachen entstellen. Abstreiten nicht.

Die hier betrachtete sozialdemokratische „Népszava“ (Volksstimme) protestierte am 23. Oktober 1956 gegen zuviel Schuldzuweisung an die Presse. Doch am 30. verkündete das neue Rundfunkkomitee in Győr (Raab), Journalisten seien wegen ständigen Lügens entlassen (Zitate S. 137 & 141). Hernach wurden auch die Wahrheitsliebenden wieder ausgetauscht. Doch ob man die Vorgänge „Revolution“ nannte, „Konterrevolution“ oder wertfrei vorsichtig „ungarländische Ereignisse“: der Aufstand war unbestreitbar.

Jener Kampf um Freiheit war zum Mithören, Mitlesen. Nur verstand draußen kaum einer das den Sprachen der Nachbarn nicht entfernt verwandte finnisch-ugrische Madjarisch. Ich hatte es schon soweit erlernt, studiert, daß ich die von geflüchteten ungarischen Studenten abgetippten Tonbandaufnahmen in meine deutsche Muttersprache übersetzen konnte. Und herausgab, mit solidarisch fremder Schreibung meines Vornamens (s. Literaturverzeichnis).

Nachdem für wenige Tage die Tür blutig aufgeschossen worden war zum sprachisolierten Volk hinterm Eisernen Vorhang, erregte sein hochentwickeltes Pressewesen Staunen. Der Zeitungswissenschaftler d'Ester bestärkte, der Publizistiklehrer Dovifat (beide: >Literaturverzeichnis) förderte meine Neugier auf Erkundung des ihnen selber unzugänglichen Bereichs. Im noch mauerlosen Berlin erlaubte der Hungarologe Béla Szent-Iványi von der ostsektorlichen Humboldt-Universität mir Westler, die dort angesammelte längstlebige ungarische Zeitung durchzuarbeiten. Sackweise. Auf staubigem Speicher. Sommers mit Schweißtropfen auf meinen Notizblöcken. Im Winter mit fingerlosen Handschuhen zum Blättern und Kritzeln. Fotokopieren war damals ein unerfüllbarer Traum.

Beim Wiederlesen finde ich das plagsam entstandene Büchlein noch immer gut. In den ersten 30 Jahren seit Anfang der Sechziger war das in Berlin-West erschienene Werk schon in Berlin-Ost verboten. Und ausgeschlossen, es nach Budapest zu verbringen, dort gar übersetzt zu verbreiten! – Praktischen Wert hat die Neuauflage durch ihre Zweisprachigkeit. Als ich 2010-2011 verblüfft feststellte, daß niemand eine sprachvergleichend gute statt nur sinngemäße Übersetzung liefert, übersetzte ich selber. Möglichst wortgenau und der Struktur des deutschen Originals angepaßt. - Siehe noch Bemerkungen S.29a, 141a.

Prof. Dr. Josef-Gerhard Farkas

Előszó az új kiadáshoz.

Régi újságok nyomtatott naplók. Visszahatólag kijavíthatatlanul dokumentálnak történetet. Akár pártosan gondolkodtak a feljegyzők vagy neutrális beszámolóson fáradoztak. Akinek rögtön bele kell bocsátkoznia eseményekbe, amelyekről minden olvasó tud, tényeket elferdíteni tud. Letagadni nem.

Az itt megszemlélt szociáldemokrata „Népszava“ 1956 október 23-án protestált a sajtóra való túlsok vétektalálás ellen. De 30-án az új rádióbizottság Győrött kihirdette, hogy zszurnalisztákat állandó hazudozás miatt elbocsátottak (idézetek 137a & 141.o.). Azután az igazságszeretőket is kicserélték megint. Azonban hogy az eseményeket „forradalomnak“ nevezték-e, „ellenforradalomnak“ vagy értékmentesen óvatosan „magyarországi eseményeknek“: a felkelés vitathatatlan volt.

Ama szabadságért való harc egyúthallgatásra, együttolvasásra volt. Csakhogy kint alig értette egyvalaki a szomszédok nyelveivel távolról se rokon finnugor magyart. Én már annyira megtanultam, studióztam, hogy a menekült magyar egyetemisták által legépelte hangszalagfelvételeket német anyanyelvemre lefordíthattam. És kiadtam, keresztnevem szolidáris idegen írásmódjával (ld. felhasznált munkák jegyzéke).

Miután néhány napra az ajtó véresen felnyit-lövéddött a nyelvileg izolált néphez a Vasfüggöny mögött, a magas fejlettségű sajtója csodálatot keltett. d'Ester újságtudós megszilárdította, Dovifat publicisztikatanár (mindkettő: >felhasznált munkák jegyzéke) előmozdította kíváncsiságomat kutatására a sajátmaguknak járhatatlan területnek. A még fal nélküli Berlinben a keletsektori Humboldt-egyetem hungarológusa Szent-Iványi Béla megengedte nekem nyugatinak, az ott összegyűjtött leghosszabélű magyar újságot átdolgozni. Zsákonként. Poros raktáron. Nyáron izzadságcseppekkel a noteszblokkjaimon. Télen ujjatlan kesztyűkkel lapozgatáshoz és írkáláshoz. Fotókopírozni akkoriban egy teljesíthetetlen álom volt.

Újraolvasásnál a kínosan keletkezett könyvecskét még mindig jónak találom. Az első 30 év alatt a hatvanasok eleje óta a Nyugat-Berlinben megjelent mű már Kelet-Berlinben tiltott volt. És kizárt, azt Budapestre elvinni, hát még ott lefordítva terjeszteni! – Praktikus érteke van az új kiadásnak kétnyelvűsége által. Amikor 2010-2011-ben elképedve megállapítottam, hogy senki egy nyelvösszehasonlítón jó fordítást egy csak értelemszerinti helyett nem szolgáltat, magam fordítottam. Lehetőleg szórol-szóra pontosan és a német eredeti struktúrájához alkalmazkodva. Lásd még megjegyzéseket 29a, 141a o.-on

dr. Farkas József-Gellért prof.

L i t e r a t u r v e r z e i c h n i s

F e l h a s z n á l t m u n k á k j e g y z é k e

"A Forradalmi Kormányzótanács és a Népbiztosok rendeletei, 1919 március 21 - június 9." (Verordnungen des Revolutionären Regierungsrats und der Volkskommissariate, 21.3. - 9.6.1919). Budapest 1919

Ábrányi, Aurél - Konkoly, Kálmán: Ein Land in Flammen. Der Opfergang Ungarns. München 1956

Aczél - Méray: The revolt of the mind. A case-history of intellectual resistance behind the Iron Curtain. New York 1959

Andics, Erzsébet: A magyar munkásmozgalom az 1914-18-as világháború alatt (Die ungarische Arbeiterbewegung im Weltkrieg 1914-18), ungarisch. Budapest 1950

Aswerus, Bernd Maria: Typische Phasen gesellschaftlicher Kommunikation. In Zs. Publizistik, 5.Jg., Nr. 1, Bremen 1960

Adressbuch der fremdsprachigen Zeitschriften und Zeitungen. Die wichtigsten Zeitschriften und politischen Zeitungen des Auslands und Deutschlands in fremden Sprachen. Leipzig 1927

Arbeitsmethoden des Propagandisten, Über die -. Berlin 1952

Auslandspresse, Nachrichten der -. Abteilung Fremde Presse. Berlin 1919

Auslandspresse 1918, Handbuch der -. Auslandsstelle des Kriegspresseamtes. Berlin 1918

Auslandspresse, Handbuch der -. Hrsg. v. Institut für Publizistik der Freien Universität Berlin, unter Leitung von E. Dovifat. Bonn-Köln-Opladen 1960

Bacsó - Mikos - Németh - Szabóky: Két év hatályos jogszabályai (Zwei Jahre gültiger Rechtsverordnungen). Budapest 1947

Babits, Mihály: Az európai irodalom története (Geschichte der europäischen Literatur), ungarisch. Budapest 1957

Baráth, M.T.: Histoire de la Presse hongroise. (Extrait du Bulletin du Comité international des Sciences historiques, Nr. 28.) Paris 1935

Benárd, Aurél: A sajtójog új szabályozása a gyakorlatban (Die Neuordnung des Presserechts in der Praxis), ungarisch. In Zs.: Allam és Igazgatás (Staat und Verwaltung), ideológiai Zeitschrift der Räteorgane-Abteilung des Sekretariats der Ungarischen Revolutionären Arbeiter- und Bauernregierung, Jg. 10, Nr. 7, Juli 1960

< Ábrányi (Egy ország lángokban. Magyarország áldozatjárása.)

< Aswerus (Társadalmi kommunikáció tipikus fázisai. Folyóirat: >Publicisztika, 5. évf., 1.szám)...

< Adressbuch... (Idegennyelvű folyóiratok és újságok címtára. A külföld és Németország legfontosabb folyóiratai és politikai újságjai idegen nyelveken.)

< Arbeitsmethoden... (A propagandista munkamétódusairól.)

< Auslandspresse Nachr... (Külföldi sajtó hírei. Idegen sajtó osztály.)

< Auslandspresse 1918... (Külföldi sajtó kézikönyve. A hadisajtóhivatal külföldi szerve.)

< Auslandspresse, Hand... (Külföldi sajtó kézikönyve. Kiadó: Berlin Szabad Egyetem publicisztikai intézete, Dovifat E. vezetése alatt.)

Bíró, Karl: Die ungarische Arbeiterbewegung seit dem Sturze der Räterepublik, 1919-1925. Hamburg 1925

Bogyay - Krallert-Sattler: Ungarische Bibliographie 1945-1950. München o.J.

Bonta, I.: A forradalmi sajtó viselt dolgairól (Was die revolutionäre Presse verbrochen hat), ungarisch. Budapest 1924

Böhm, Vilmos: Két forradalom tüzeiben (Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen), ungarisch. Budapest 1947 (Erste Ausgabe: München 1924)

Böloni, György: Hallja kend Táncsics (Hören Sie mal, Táncsics), ungarisch. Budapest 1958

Bömer, Karl: Handbuch der Weltpresse. Eine Darstellung des Zeitungswesens aller Länder. Berlin 1934

Bömer, Karl: Internationale Bibliographie des Zeitungswesens. Berlin 1934

Csekey, Stephan: Die Verfassung Ungarns. Berlin-Leipzig 1944

Czakó, István: A világsajtó multja és jelene (Vergangenheit und Gegenwart der Weltpresse), ungarisch. Budapest 1923

Deml, Hermann: Der neue Kurs der ungarischen Presse. In Zs.: Publizistik, 1958, Nr. 1, p. 52

Dezsényi, Béla: A magyar hirlapirodalom első százada 1705-1805 (Das erste Jahrhundert der ungarischen Journalistik 1705-1805), ungarisch. Leipzig 1941

Dezsényi, Béla - Nemes, György: A magyar sajtó 250 éve. Első kötet, 1705-1918 (250 Jahre ungarische Presse. Erster Band, 1705-1918), ungarisch. Budapest 1954

Dezsényi, Béla - Falvy, Zoltán - Fejér, Judit: A magyar sajtó bibliográfiája 1945-1954 (Bibliographie der ungarischen Presse 1945-1954), ungarisch. Budapest 1956

Dessewffy, Graf Josef -: Über Pressefreiheit und Bücherzensur im allgemeinen und mit besonderer Beziehung auf Ungarn. Leipzig 1831

Dovifat, Emil: Zeitungslehre. 2 Bände. Berlin 1955

Dovifat, Emil: Freiheit und Zwang in der politischen Willensbildung. Formen der demokratischen und totalitären Meinungsführung. Aus: Veritas, Justitia, Libertas. Festschrift für die Columbia-Universität, Berlin 1953

Dolgozók Lapja, 1937-38. (Jubiläumsschrift der Zeitung -), ungarisch. Budapest 1955

< Bíró (A magyar munkásmozgalom a tanácsköztársaság bukása óta,)

< Bogyay - Krallert (Magyar bibliográfia...)

< Bömer (Világsajtó kézikönyve. Az összes országok sajtójának egy ábrázolása.)

< Bömer (A sajtó nemzetközi bibliográfiája.)

< Csekey (Magyarország alkotmánya.)

< Deml (A magyar sajtó új irányzata. - Folyóirat: >Publicisztika 1958, 1.sz., 52.o.)

< Dessewffy József gróf: (Sajtószabadságról és könyvcenzúráról általában és különös vonatkozással Magyarországra.)

< Dovifat (Újságtan. 2 kötet.)

< Dovifat (Szabadság és kényszer a politikai akaratalakításban. Demokratikus és totalitárius véleményvezetés formái. Forrás: Veritas, Emlékkönyv a Columbia-egyetemnek,)

Elekes, Dezső: Az időszaki sajtó sztatistikája (Statistik der periodischen Presse), ungarisch. In Zs.: Magyar sztatistikai szemle (Ungarische Statistische Revue), Jg. 5, 1927, p. 250-271

Erényi, Tibor: A Párizsi Kommün hatása a magyar munkásmozgalomra (Der Einfluß der Pariser Kommune auf die ungarische Arbeiterbewegung), ungarisch. Aus Zs.: Századok, 1951, Jg. 91, Nr. 3-4

d'Ester, Karl: Schwarz auf Weiss. München 1951

d'Ester, Karl: Der Traum eines Lebens. Ingolstadt 1955

Farkas, Julius von -: Die Entwicklung der ungarischen Literatur. Berlin 1934

Farkas, Julius von -: Südosteuropa. Ein Überblick. Göttingen 1955

Farkas, József Gert: Die ungarische Revolution 1956. Band I: Rundfunkdokumente, Band II: Ost-West Pressespiegel. München, Köln 1957, 1958

Féja, Géza: Dózsa György. Történelmi tanulmány. (György Dózsa. Geschichtliche Studie). Ungarisch. Budapest 1939

Ferdinandy, Michael de -: Ungarn. Biographie einer Nation. München 1958, unveröffentlicht.

Fiala, Ferenc: A magyar sajtó igazi arca (Das wirkliche Gesicht der ungarischen Presse), ungarisch. Budapest 1938

Fremde Presse. Hrsg. vom Reichs-Marine-Amt, Nachrichten-Bureau. 1916

Gáspár, Zoltán: Húsz év története 1918-1938 (Zwanzig Jahre Geschichte 1918-1938), ungarisch. Budapest 1939

Gesztesi, Gyula: A magyarság a világsajtóban. Magyar sajtópolitika (Das Ungarntum in der Weltpresse. Ungarische Pressepolitik), ungarisch. Budapest 1918

Gratz, Gusztáv: A forradalmak kora. Magyarország története 1918-20 (Das Zeitalter der Revolutionen. Ungarns Geschichte 1918-20), ungarisch. Budapest 1935

Gropp, R.O.: Der dialektische Materialismus. Leipzig 1959

Gulyás, Pál: Magyar írói álnév lexikon (Lexikon der Pseudonyme ungarischer Schriftsteller), ungarisch. Budapest 1956

Halassy-Nagy, József: Mai politikai rendszerek (Heutige politische Systeme), ungarisch. Budapest 1941

Heide, Walter: Handbuch der deutschsprachigen Zeitungen im Ausland. Berlin 1935

< d'Ester (Feketén a fehéren [= írásban])

< d'Ester (Egy élet álma.)

< Farkas Gyula (A magyar irodalom fejlődése.)

< Farkas Gyula (Délkelet-Európa. Egy áttekintés.)

< Farkas József Gert (A magyar forradalom 1956. I. kötet: Rádiódokumentumok, II. kötet: Kelet-Nyugat sajtótükör)

< Ferdinandy (Magyarország. Egy nemzet biográfiája.) - kiadatlan.

< Fremde Presse (Idegen sajtó. Kiadja a Birodalmi Tengerészeti Hivatal, Hír-iroda.)

< Gropp (A dialektikus materializmus.)

< Heide (Németnyelvű újságok külföldön kézikönyve.)

Herrmann, E.M.: Die Presse in der Sowjetischen Besatzungszone Deutschlands. In der Reihe: Bonner Berichte aus Mitteldeutschland. Bonn 1957

Hollósi, Tibor: Ungarns Presse und die Konterrevolution. In Zs.: Neue Deutsche Presse, 1957, Nr. 6, p. 28

Horthy, Miklós: Emlékirataim (Horthy, Nikolaus von - : Ein Leben für Ungarn.) Buenos Aires 1953

Hubay, Ilona: Magyar és magyar-vonatkozású röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchenyi Könyvtárban, 1480-1718 (Ungarische und Ungarn betreffende Flugblätter, Zeitungsblätter und Flugschriften in der Széchenyi Landesbibliothek, 1480-1718), ungarisch. Budapest 1948

Hungary today. Publ. by: Central Statistical Office. Budapest 1958

Illegális Szabad Nép, Az - . (Das illegale Blatt Szabad Nép). Ungarisch. Budapest 1954

Illyés, Béla: Eg a Tisza (Die Theiss brennt), ungarisch. Mit einem Vorwort von Béla Kun. Budapest 1957

József, Farkas: Rohanunk a forradalomra. A magyar irodalom útja 1914-19 (Wir rennen in die Revolution. Der Weg der ungarischen Literatur 1914-19), ungarisch. Budapest 1957

Kalaschnikow, K.: Die Grundzüge der bolschewistischen Agitation. Berlin 1950

Kalnins, Bruno: Der sowjetische Propagandastaat. Stockholm 1956

Kautsky, Károly: A szocializmus előfutárjai (Vorläufer des Sozialismus), ungarisch. Aus Zs.: Századok. 1951, Jg. 91, Nr. 3-4

Kemény, György: Magyarország időszaki sajtójának könyvészete 1911-20 (Bibliographie der periodischen Presse Ungarns 1911-20), ungarisch. Budapest 1942

Kéthly, Anna: Levele (Brief), ungarisch. In Zs.: Szemle. Ungarisch-sprachige Zs. für Gesellschaftswissenschaften. Brüssel 1960, Nr. 3

Kéthly, Anna - Saly, Endre - u.a.: Társadalmi Lexikon. Független: A szociális mozgalmak krónikája 1750-1928 (Soziologisches Lexikon. Anhang: Chronik der sozialen Bewegungen 1750-1928), ungarisch. Budapest 1928

Kilián, Zoltán: A magyar hírlapok és a hírlapírás válsága (Die Krise der ungarischen Journale und des Journalismus), ungarisch. Budapest 1926

< Herrmann (A sajtó Németország szovjet megszállási övezetében. Iratsor: > Bonni Tudósítások Középnémetországból.)

< Hollósi (Magyarország sajtója és az ellenforradalom. - Folyóirat: > Új Német Sajtó.)

< Kalaschnikow (A bolsevista agitáció alapvonásai.)

< Kalnins (A szovjet propagandaállam.)

Király, Ferenc: Magyarország vázlatos politikai története az összeomlástól a forradalomig 1944-1956. Különös tekintettel az 1950-1956-ig terjedő évek eseményeire. Miként tükröződik a kor politikai életében Moszkva hatása (Grundzüge der ungarischen politischen Geschichte vom Zusammenbruch bis zur Revolution 1944-1956. Moskaus Einfluss im Spiegel des politischen Lebens der Ära), ungarisch. München 1960, unveröffentlicht.

Komját, Irén: Der Kampf der ungarischen sozialistischen Arbeiterpartei gegen Revisionismus und Dogmatismus. Berlin 1959

Konterrevolutionäre Kräfte bei den ungarischen Oktober-Ereignissen. Band I-IV. Budapest 1957-1958

Kovács, Imre: Im Schatten der Sowjets. Zürich 1948

Kovács, Imre: The Hungarian People's Republic. New York 1951

Körösi, H.: A napilapok pedagógiája (Pädagogik der Tagesblätter), ungarisch. In Zs.: Néptanítók Lapja. Budapest 1924, Nr. 39/40, p. 3f

Krausz, Georg: Die theoretisch-propagandistische Arbeit der sozialistischen Presse. Berlin 1952

Kun, Béla: A magyar tanácsköztársaságról (Über die ungarische Räterepublik. Ausgewählte Reden und Schriften.), ungarisch. Budapest 1958

Lasky, Melvin J.: Whitebook on Hungary 1956. London 1957

Lenin, W.I. - Stalin, J.W. - u.a.: Über Arbeiter- und Bauernkorrespondenten. Berlin 1951

Lukács, György: Geschichte und Klassenbewusstsein. Berlin 1923

Macartney, C.A.: October fifteenth. A history of modern Hungary 1929-1945. 2 Bände. Edinburgh 1956

Macartney, Carlile Aylmer: Hungary and her successors. The treaty of Trianon and its consequences 1919-37. London 1937

Magyar távirati iroda szervezetének és szolgálatának általános ismertetése, A. - (Allgemeine Übersicht der Organisation und Funktion des Ungarischen Nachrichtenbüros), ungarisch. Budapest 1924

Magyar bibliográfiák bibliográfiája, A. -. (Bibliographie der ungarischen Bibliographien 1956-57). Ungarisch. Budapest 1960

Király

...

...

...

...

... < kiadatlan

< Komját (A magyar szocialista munkáspárt harca revizionizmus és dogmatizmus ellen.)

< Konterrevolu... (Ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményeknél. I - IV)

< Kovács (A szovjetek árnyékában.)

< Krausz (A szocialista sajtó teoretikus-propagandisztikus munkája.)

< Lenin (Munkás- és parasztlevelezőkről.)

< Lukács (Az osztálytudat története.)

Magyar Könyvszemle (Ungarische Bücherrevue) ungarisch.
Bulletin der ungar. öffentl. Bibliotheken. Budapest 1938,
1942, 1943, 1955, 1958

Magyar Statisztikai Zsebkönyv (Ungarisches Statistisches
Taschenbuch), Budapest 1938, 1947, 1948, 1956, 1958,
1959, 1960

Mályusz, Elemér: Milyen történelemre tanítanak hir -
lapjaink (Die Geschichtslehre unserer Zeitungen), unga-
risch. In Zs.: Magyar Szemle. Budapest 1929, Nr. 5

Marx - Engels: Művészetről, irodalomról (Über Kunst und
Literatur), ungarisch. Budapest 1950

Máté, Károly: Sajtó és tudomány (Presse und Wissenschaft),
ungarisch. In Zs.: Minerva. Jg. 8, Nr. 4/7, Budapest 1929

Mirbt, Karl Wolfgang: Methoden publizistischen Wider-
standes im Dritten Reich, nachgewiesen an der "Deutschen
Rundschau" Rudolf Pechels; Phil. Diss. Berlin 1958

Mód, Aladár: 400 év küzdelem az önálló Magyarországá gért
(400 Jahre Kampf um das unabhängige Ungarn), ungarisch.
Budapest 1951

Möhrke, Claus Dieter: Pressegeschichte zum Nachschlagen.
(Kleine Beiträge zur Publizistik), Münster i.W. 1951

Mucsi, Ferenc: Az 1917-es oroszországi forradalom hatása
Magyarországon (Die Auswirkungen der russischen Revolution
von 1917 in Ungarn), ungarisch. Aus Zs.: Századok, 1958,
Jg. 92, Nr. 5/6, p. 685-698

Nagy, Ferenc: The struggle behind the Iron Curtain,
New York 1948

Népszava (Volksstimme) = Népakarat (Volkswille), Ztg.
ungarisch. Budapest. Jahrgänge 1918-1926, 1946-1956,
1958-1961 (von 1956 - 1958 als Népakarat erschienen)

Novák, László: Nyomdászatusunk 500 esztendeje (500 Jahre
unseres Druckereiwesens), ungar. Budapest 1940

d'Olay, Francois: La presse hongroise dans les états
successeurs 1918-28 (Die ungarische Presse in den Nach-
folgerstaaten 1918-28). Budapest 1929

Pesti Hirlap 50 éve, A -. (50 Jahre Pesti Hirlap).
Ungarisch. Budapest 1928

Petrow, Michail: Dienst am Volk, unsere heilige Pflicht.
Notizen zum Kongress des ungarischen Journalistenverban-
des. In Zs.: Neue Deutsche Presse. Jg. IV, 1958, Nr. 7

Preisliste der durch das Postzeitungsamt in Berlin und die
Postanstalten des Reichspostgebiets zu beziehenden Zei-
tungen, Zeitschriften usw. Berlin 1918-38

< Mirbt (Publicisztikai ellenállás metódusai a Harmadik Biroda-
lomban, kimutatva Pechel Péter 'Német Szemlé'-jén; bölcs.
disszertáció.)

< Möhrke (Sajtótörténelem utánanézésre. - Kis adalékok a publi-
cisztikához.)

< Petrow (Szolgálat a népnek, szent kötelességünk. Jegyzetek a
Magyar Újságírószövetség kongresszusához. - Folyóirat: > Új
Német Sajtó.)

< Preisliste... (Árjegyzék a berlini postaújsághivatal és a biro-
dalmi postaterület postahivatalai által beszerzendő újságok-
nak, folyóiratoknak stb.)

Raichle, Walter: Das ungarische Zeitungswesen. Seine Entwicklung bis 1938. Phil. Diss. Berlin 1938

Rákosi, Mátyás: Der Weg unserer Volksdemokratie. Vortrag an der Parteihochschule der Partei der Ungarischen Werktätigen. 19.2.1952. Berlin 1952

Rákosi, Mátyás: A kommunisták magyarországi pártjának megalakulása és harca a proletárforradalom győzelméért. A magyar tanácsköztársaság (Die Gründung der KPU und ihr Kampf um den Sieg der Proletarrevolution. Die ungarische Räterepublik.) ungarisch. Budapest 1954

Rákosi, Mátyás: Wir bauen ein neues Land. Gesammelte Reden. Budapest 1952

Remete, László: Irodalom, Forradalom. 1917-19. Az orosz és magyar forradalmak egykorú irodalmi dokumentumok tükrében. (Literatur und Revolution 1917-19. Die russische Revolution und die ungarische im Spiegel zeitgenössischer literarischer Dokumente), ungarisch. Budapest 1956

Réti, László: Kunfi Zsigmond arcképéhez (Zum Portrait Zsigmond Kunfis), ungarisch. In Zs.: Századok, 1958, Nr. 1/4, p. 245-251

Réti, László: A Bethlen-Peyer paktum (Der Bethlen-Peyer Pakt), ungarisch. In Zs.: Századok, 1950

Révolte de la Hongrie, d'après les émissions des radios hongroises Octobre-Novembre 1956, La - . Paris 1957

Révész, Mihály: A hűtlenségi pör (Der Illoyalitätsprozeß), ungarisch. Budapest 1911

Révész, Mihály: A Népszava története (Die Geschichte der Népszava), ungarisch. Budapest 1930

Révész, Mihály: A szociáldemokrata Párt története (Die Geschichte der Sozialdemokratischen Partei), ungarisch. Budapest 1946

Réz, Heinrich: Deutsche Zeitungen und Zeitschriften in Ungarn vom Beginn bis 1918. München 1935

Róna, Lajos: 30 év az ujságíró-pályán, békében, háborúban, forradalomban (30 Jahre auf der Journalistenlaufbahn, im Frieden, Krieg und in der Revolution), ungarisch. 3 Bände. Budapest 1930

Rozgonyi, Ernő: A modern hírszolgálat és annak jelentősége (Der moderne Nachrichtendienst und seine Bedeutung), ungarisch. Budapest 1930

< Raichle (A magyar sajtó. Fejlődése 1938-ig. - Bölcs. disszertáció)

< Rákosi (Népidemokráciánk útja. Előadás a Magyar Dolgozók Pártja pártfőiskoláján.)

< Rákosi (Új országot építünk. Összegyűjtött beszédek.)

< Réz (Német újságok és folyóiratok Magyarországon a kezdettől 1918-ig.)

Rozsnyófi, Ágnes: 1944 október 15. A Szálasi-puccs történetéhez (15. Oktober 1944. Zur Geschichte des Szálasi-Putsches), ungarisch. In Zs.: Századok, 1959, Jg. 93, Nr. 2-4, p. 373-403

Saly, Dezső: Szigorúan bizalmas. Fekete Könyv 1939-44 (Streng vertraulich. Schwarzbuch 1939-44), ungarisch. Budapest 1945

Sárosi [≡ Sárossy], Gyula: Arany Trombita (Die goldene Trompete), ungarisch. Budapest 1951

Soltész, Zoltánné: A második magyarországi ösnyomda nyomai (Die Spuren der zweiten ungarländischen Druckerei im XV. Jahrhundert), ungarisch. In Zs.: Magyar Könyvszemle, April - Juni 1958, p. 114-157

Supka, G.: A Pester Lloyd 75 éve (75 Jahre Pester Lloyd), ungarisch. In: A sajtó (Die Presse), Budapest 1928

Sulyok, Dezső: A magyar tragédia (Die ungarische Tragödie), ungarisch. 1954 (Litho in USA)

Sulyok, Dezső: zwei Nächte ohne Tag. Zürich 1948

< Sulyok ... zwei (Két éjszaka nappal nélkül.)

Sziklay, János - Szász, Menyhért: A magyar sajtó évkönyve 1935-41 (Jahrbuch der ungarischen Presse 1935-1941), ungarisch, Band I-VII, Budapest 1934-40

Szinnyi, József sr.: A magyar hírlapirodalom és a hazai nem magyar nyelvű hírlapirodalom 1898-ban (Die ungarische Journalistik und die nicht-ungarisch-sprachige Journalistik Ungarns im Jahr 1898), ungarisch. Budapest 1898

Tájékoztató Kiskaté (Informativer Kleiner Katechismus), ungarisch. Budapest ca. 1942

Táncsics, Mihály: Ansichten eines Gefangenen über Press-Freiheit. Pest 1848

< Táncsics (Egy fogoly nézetei sajtószabadságról.)

Ternay, Kálmán: Hungarian journalism 1900 - 1934. In Zs.: Gazette, 1957/1-2, p. 131

Thurzó-Nagy, Laszkó: A vidéki sajtó (Die Provinzpresse), ungarisch. Miskolc 1928

Titarenko - u.a.: Über kommunistische Moral. Gesammelte Aufsätze. Berlin 1954

< Titarenko (Kommunista erkölcsről. Összegyűjtött cikkek.)

Török, Paul: Ungarische Geschichte. Budapest 1944

< Török (Magyar történelem.)

Ungarische Räterepublik im Jahre 1919 und ihr Widerhall in Deutschland, Die - . Berlin 1959

< Ungarische Räte... (A Magyar Tanácsköztársaság 1919-ben és visszhangja Németországban.)

Ungarische Publizistik 1918-20, Die - . (Ungarische Jahrbücher, hrsg. von J.v.Farkas und R. Gragger. Band I, p. 356) Berlin-Leipzig 1929

< Ungarische Publ... (Magyar publicisztika 1918-20. - Magyar Évkönyvek, kiadja Farkas Gyula és Gragger R. - I. köt. 356. o.)

Ungarische Revolution, Die - Sonderheft der Zs. Hinter dem Eisernen Vorhang, hrsg. Free Europe Committee. München, Dezember 1956

Ungarische Presse, 1917, Hrsg.: Nachrichtenabteilung des Auswärtigen Amtes (Zeitungskontrolle). Berlin 1917

Varga, Alexander von Kibéd: Das Wesen des Ungarntums. Köln 1950

Varga, Alexander von Kibéd: The Hungarians. Köln 1956

Verfassung der Ungarischen Volksrepublik, Die - . Budapest 1949

Vincze, S. Edit: A magyarországi szociáldemokrata párt megalakulása és tevékenysége a kilencvenes években (Die Gründung und Aktivität der Sozialdemokratischen Partei Ungarns in den neunziger Jahren), ungarisch. Budapest 1957, in Zs.: Századok, Jg. 90, Nr. 1-6, p. 126-169, und Beszámoló (Bericht über -) in Századok 1959, Nr. 5-6, p. 955-960

Vörös, Antal: Táncsics Mihály kiadatlan cikke a sajtósabadságról és a cenzuráról (Der unveröffentlichte Artikel von Mihály Táncsics über Pressefreiheit und Zensur), ungarisch. In Zs.: Történelmi Szemle, 1958, 1. Jg., Nr. 1-2, p. 55. Budapest

Wachtel, Rudolf: Die ungarische Presse bei der Oktoberrevolution. In Zs.: Journalist. 1957/9, p. 9

Wandlungen der ungarischen Presse, Die - . In Zs.: Hinter dem Eisernen Vorhang, 1957/9, p. 3

Wünscher, Frigyes: Csonkamagyarország sajtója (Die Presse Rumpfungarns. Gesamtverzeichnis der in Ungarn erscheinenden Tageblätter und Zeitschriften), ungarisch. 2. Auflage. Budapest 1928

Wünscher, Frigyes: Sajtóalmanach 1931 (Pressealmanach 1931), ungarisch. Budapest 1931

Zeitungswissenschaft. Hrsg.: d'Estér, Karl - Heide, Walter. Erscheinungsjahre 1926-1944

< Ungarische Rev... (A magyar forradalom. Különfüzete a > Vasfüggöny Mögött c. folyóiratnak, kiadó Szabad Európa Bizottság.)

< Ungarische Presse... (Magyar sajtó, 1917, kiadó: Külügyi Hivatal Hírosztálya [újságellenőrzés])

< Varga (A magyarság lényege.)

< Verfassung... (A Magyar Népköztársaság alkotmánya.)

< Wachtel (A magyar sajtó az októberi forradalomnál. - Folyóirat: >Zsurnaliszta.)

< Wandlungen... (A magyar sajtó változásai. - Folyóirat: >Vasfüggöny Mögött.)

< Zeitungswissenschaft (Újságtudomány. Kiadók: d'Estér... Megjelenési évek ...)

V o r w o r t

Das ungarische Pressewesen insbesondere unseres Jahrhunderts ist nahezu unerforscht. Diese Feststellung bezieht sich auch auf die im Ausland angestellten Untersuchungen, z.B. an den deutschen Universitäten, wo die letzte Dissertation über die Presse Ungarns vor 23 Jahren erschien (1). Im Lande selbst hat es nicht an Bemühungen gefehlt, nach dem Muster der deutschen Zeitungswissenschaft oder der wissenschaftlichen Publizistik eigene Institute zu errichten; dies erhellt auch aus den Veröffentlichungen d'Esters (2), ebenso beweist es eine Durchsicht der zwischen den beiden Kriegen erschienenen, von d'Esther und Heide herausgegebenen Fachzeitschrift (3). Daß solche Pläne nie verwirklicht wurden, ist der hektischen politischen Entwicklung zuzuschreiben, die auch heute noch nicht beendet ist.

Die publizistischen Medien Ungarns bieten dem Forscher ungewöhnliche Möglichkeiten. Ist schon die Beobachtung interessant genug, wie das ungarische Zeitungswesen auch im Schatten Österreichs und des Hitler-Reiches eigene Züge angenommen bzw. bewahrt hat, kommt ihm seit 1956 eine Sonderstellung zu. Zum ersten Mal kann greifbar dokumentiert werden, was hinter dem sogenannten Eisernen Vorhang sich pressepolitisch abspielt. Gegenstand der vorliegenden Untersuchung ist die Tageszeitung " N é p s z a v a " (= Volksstimme), ein altes Organ der Arbeiterschaft; zum mindesten der Name ist seit vielen Jahrzehnten im politischen Kampf. Mit 89 Jahrgängen (1960) ist sie gegenwärtig die älteste Zeitung Ungarns, wenigstens dem Namen nach. Auflagemäßig steht "Népszava" an zweiter Stelle, hinter dem offiziellen Organ der kommunistischen Partei Ungarns ("Népszabadság" = Volksfreiheit). Diese Tatsache wirkt um so sonderbarer, als das Gesinnungsblatt "Népszava" bis 1948 - abgesehen von einer kurzen Periode 1919 - betont antibolschewistisch orientiert war, und andere alte Zeitungen solcher politischen Tradition von den Kommunisten

E l ő s z ó

=====

A magyar sajtó, különösen a mi századunké, csaknem kikutatlan. Ez a megállapítás vonatkozik a külföldön tett kutatásokra is, pl. a német egyetemeken, ahol az utolsó disszertáció Magyarországi sajtójáról ezelőtt 23 évvel jelent meg (1). Az országban magában nem hiányoztak igyekezetek, a német újságtudomány vagy a tudományos publicisztika mintájára saját intézeteket alapítani; ez kiviláglik d'Esther publikációiból is (2), éppúgy bizonyítja ezt egy áttekintése a két háború közt megjelent, d'Esther és Heidetól kiadott szakfolyóiratnak (3). Hogy ilyen tervek soha nem valósultak meg, a hektikus politikai fejlődésnek tulajdonítható, amely még ma sincs befejezve.

Magyarország publicisztikai médiái a kutatóknak rendkívüli lehetőségeket kínálnak. Ha már a megfigyelés elég érdekes, a magyar sajtó Ausztria és a Hitler-birodalom árnyékában is saját vonásokat hogyan öltött ill. őrzött meg, 1956 óta különleges állás illeti. Első ízben megfoghatóan dokumentálható, az úgynevezett Vasfüggöny mögött mi játszódik le sajtópolitikailag. Tárnya az előtünk fekvő vizsgálsnak a "Népszava" napilap, egy régi orgánuma a munkásságnak; legalább a név sok évtized óta benne van a politikai harcban. 89 évfolyammal (1960) jelenleg a legidősebb újságja Magyarországnak, legalább név szerint. Példányszámszerűen "Népszava" második helyen áll, Magyarország kommunistá pártjának hivatalos orgánuma mögött ("Népszabadság"). Ez a tény annál különösebbnek hat, minthogy az elvlap "Népszava" 1948-ig - eltekintve egy rövid periódustól 1919-ben - hangsúlyozottan antibolszevista orientálódású volt, és más ilyen politikai tradíciójú régi újságokat a kommunisták

liquidiert wurden. Die Hintergründe dieses Sonderfalls galt es zu erforschen: wodurch und in welcher Form gerade dieses Blatt weiterexistieren konnte, und damit die Wirkung der kommunistischen Herrschaft auf die Landespresse zu dokumentieren. "Népszava" läßt beobachten, was mit einer Zeitung vor, während und nach der kommunistischen Herrschaft geschieht, sowie bei ihrer Wiederkehr, ihrem Sturz und wieder einer neuerlichen Machtergreifung. Mehr noch: die Zeitung reicht bis zur Wurzel der sozialistischen Bewegung in Ungarn und führt über die Fraktionspaltungen bis zur gegenwärtigen erbitterten Feindschaft zwischen Menschen, die sich alle auf Marx berufen.

"Népszava" ist als ein sozialistisches Organ aus der Bedrängnis der unteren Volksschichten erstanden. Wer die Vergangenheit dieser Zeitung zu erkennen sucht, folgt der Geschichte der Nation und der Lage ihrer sozial Leidenden.

Damit ist die besondere Problematik der Untersuchung angedeutet. Für die politisch-soziologische Entwicklung des Landes - unerläßlich bei der Betrachtung der Entwicklung "Népszavas" - stand keine wirklich zuverlässige Arbeit zur Verfügung. Der Verfasser musste sich erst eine selbstständige Übersicht verschaffen. In den erschlossenen Quellen ist die Wertung ein und desselben Ereignisses oft scharf gegensätzlich; zuweilen waren Einschränkungen unvermeidlich, und es ist möglich, dass einige Hypothesen des Verfassers umstritten bleiben. Dabei erscheint der Hinweis angebracht, dass es um das Verstehen der "Népszava"-Entwicklung ging und nicht um eine historische Neuorientierung in Form einer Auseinandersetzung mit irgendeiner älteren oder neueren politischen Richtung in Ungarn.

likvidáltak. E különösét háttereit kellett felkutatni: miáltal és milyen formában éppen ez a lap továbblétezni tudott, és ezzel a kommunista uralom hatását az ország sajtójára dokumentálni. "Népszava" megfigyelni engedi, mi történik egy újsággal a kommunista uralom előtt, alatt és után, valamint visszatérése, bukása és ismét egy újabb hatalommegragadásánál. Mi több: az újság a magyarországi szocialista mozgalom gyökeréig ér és a frakcióhasadásokon át a jelenlegi elkeseredett ellenségeskedéshez vezet emberek között, akik mind Marxra hivatkoznak. "Népszava" mint egy szocialista orgánium az alsó néprétegek szorultságából keletkezett. Aki ennek az újságnak a múltját megismerni igyekszik, követi a nemzet történetét és a szociális szűkölködőinek helyzetét.

Ezzel a vizsgálat különös problémájára utalunk. Az ország politikai-szociológiai fejlődésére - elengedhetetlen "Népszava" fejlődésének szemléleténél - igazán megbízható munka nem állt rendelkezésre. A szerző először egy önálló áttekintést kellett szerezzen magának. A feltárt forrásokban egy és ugyanazon esemény értékelése gyakran élesen ellentétes; némelykor korlátozások voltak elkerülhetetlenek, és lehetséges, hogy a szerző néhány hipotézise vitás marad. Aminél helyénvalónak tűnik az utalás, hogy a "Népszava"-fejlődés megértéséről volt szó és nem egy történelmi új orientálódásról vita formájában valamelyik régiebb vagy újabb politikai irányzattal Magyarországon.

H i s t o r i s c h e E i n l e i t u n g :

Der Stand des ungarischen Pressewesens zur Zeit der
Gründung sozialistischer Journale.

Stolz auf die älteste Verfassung des europäischen Festlandes (1222, Goldene Bulle), 1456 beim damals ungarischen Belgrad = Nándorfehérvár als Retter des Christlichen Abendlandes nachhaltig ausgezeichnet (tägliche Mittagsglocken), hat sich das ungarische Volk nie damit abfinden können, als Folge der verlorenen Türken Schlacht bei Mohács (1526; 1541 fiel Buda und wurde erst 1686 zurückerobert) seiner Grossmachtstellung verlustiggegangen und unter habsburgische Herrschaft geraten zu sein: Die letzten vier Jahrhunderte ungarischer Entwicklung stehen im Zeichen des Unabhängigkeitskampfes.

Das missliche Verhältnis zu Wien hat der ungarischen Presse von Anbeginn einen äusserst militanten Charakter gegeben. Es ist bezeichnend, dass nach Experimenten mit gedruckten Agitationsplakaten die erste Wochenzeitung Ungarns, der 1705 im Heerlager des Fürsten Franz Rákóczi II vom General Eszterházy herausgegebene "Mercurius Veridicus" ein ausgesprochenes Kampfblatt war mit dem Ziel, den propagandistischen "gedruckten Lügen" des "Wienerischen Diarium" entgegenzuwirken:

"damit nicht alles wahr erscheint, was die fremde Nation in den Novellen promulgiert." (4)

Nach der Niederschlagung des Freiheitskampfes von 1703-11, gedieh das Zeitungswesen Ungarns den Gegebenheiten der österreichischen Zensur entsprechend eine ganze Weile nach dem Muster der "Tugendschriften" sowie "Staats- und Gelehrte Nachrichten" Deutschlands, zumeist in deutscher Sprache, hauptsächlich wohl für die deutschstämmigen Bürger von deutschen Verlegern herausgegeben. Erst in den achtziger Jahren schalten sich die Ungarn wieder massgeblich ein in die Presse-Evolution und beginnen, den deutschen Vorsprung aufzuholen. In dieser Periode fällt auf,

T ö r t é n e l m i b e v e z e t é s :

A magyar sajtó állása a
szocialista újságok alapítása idején.

Büszke az európai szárazföld legrégebb alkotmányára (1222, Aranybulla), 1456-ban az akkori magyar Belgrad = Nándorfehérvárnál a Keresztény Nyugat megmentőjeként tartósan kitüntetve (déli harangszó), a magyar nép soha nem tudott beletörődni abba, hogy következményeként a törökcsata elvesztésének Mohácsnál (1526; 1541-ben elesett Buda és csak 1686-ban lett visszafoglalva) elveszítette nagyhatalmi pozícióját és Habsburg uralom alá került: a magyar fejlődés utolsó négy évszázada a függetlenségi harc jegyében áll.

A Bécshez való visszás viszony a magyar sajtónak kezdettől fölötté harcos karaktert adott. Jellemző, hogy nyomtatott agitációs plakátokkal való kísérletek után Magyarország első hetilapja, az 1705-ben II. Rákóczi Ferenc fejedelem táborában Eszterházy generálistól kiadott „Mercurius Veridicus” egy kimondottan harcilap volt azzal a céllal, a >”(Bécsi Diárium)” propagandisztikus „nyomtatott hazugságainak” ellene hatni:

„ne láttassék mind igaznak lenni, az kit az idegen nemzet szokott promulgálni a novellákban [újságokban].” (4)

Az 1703-11-es szabadságharc leverése után Magyarország újságírása az osztrák cenzúra adottságainak megfelelően jó ideig a németországi >”(Erényiratok)” valamint >”(Állami és Tudós Hírek)” mintájára fejlődött, többnyire német nyelven, főleg bizonyára a német származású polgárok számára német kiadótól kiadva. Csak a nyolcvanas években kapcsolódnak be a magyarok ismét mérvadóan a sajtó-evolúcióba és kezdik, a német előnyt behozni. Ebben a periódusban feltűnik,

wie kräftig sich die ungarischsprachige Presse ausgerechnet in Wien entfaltet: Szacsveys "Magyar Kurir (Ungarischer Kurier)" und "Magyar Muzsa (Ungarische Muse)". Maria Theresia und Josef II. wollen ihre Untertanen an das Reichszentrum Wien gewöhnen, auch das ungarische Militär wird dort gedrillt, doch in der aufgeklärten, welt-offenen Atmosphäre des Hofes werden sich die Ungarn ihrer Lage erst richtig bewusst. Sie schaffen Sprachrohre für ihre kritischen Gedanken, formen die eigene Sprache und heben diese auf das "salonfähige" Niveau des Lateinischen und Deutschen. Gleich dem Organ Rákóczis wird in den Händen der Ungarn das bedruckte Papier zum Schwert. Diese kämpferische Tradition hat die ungarischen Journalisten stets mit Stolz erfüllt, auch die Redakteure von "Népszava".

Die napoleonischen Kriege resultieren in neuen Problemen und beschleunigen den Gang der Ereignisse. Das Agrarland erlebt Konjunktur und Krise, der ruinierte Kleinadel zwingt sich hinein ins Bauerntum und der Druck auf die Leibeigenen wird unerträglich. Graf Széchenyi, Graf Dessewffy, Mihály Táncsics, der oft als "Vater der ungarischen Arbeiterbewegung" apostrophierte Gründer jener Arbeiterzeitung, von welcher sich "Népszava" herleitet, und Lajos Kossuth geben ihren Reformbestrebungen - nach 1825 - als Publizisten Ausdruck. Kossuths "Országgyűlési Tudósítások (Parlaments-Berichte)" - seit 1832 - und "Törvényhatósági Tudósítások (Gerichts-Berichte)" machen Furore; sofern sie wegen der Zensur nicht gedruckt werden können, erscheinen sie von vielen begeisterten Händen vervielfältigt. Sein "Pesti Hirlap (Pester Nachrichtenblatt)" ist wirklich populär. Die österreichische Regierung trägt ungewollt dazu bei, dem brillanten Leitartikler - er perfektioniert diese Kolumne - die nötige publicity zu verschaffen, um vom Volk zu seinem Anführer erkoren zu werden. Sie beginnt gegen ihn zu polemisieren; weil sie seiner teils lithografierten und handgeschriebenen parlamentarischen Artikel nicht habhaft werden kann, finanziert sie

milyen erősen bontakozik ki a magyarnyelvű sajtó pont Bécsben: Szacsveys „Magyar Kurír”-ja és „Magyar Múzsá”-ja. Mária Terézia és II. József alattvalóikat a Bécs birodalmi központhoz akarják szoktatni, a magyar katonaságot is ott képezik ki, de az udvar felvilágosult, világgányílt atmoszférájában a magyarok helyzetüknek még csak igazán tudatosá válnak. Szócsöveket alkotnak kritikus gondolataiknak, formálják a saját nyelvet és azt a „szalonképes” szintjére a latinak és németnek emelik. Hasonlóan Rákóczi orgánumához, a magyarok kezében a nyomtatott papír karddá válik. Ez a harcias tradíció mindig büszkeséggel töltötte el a magyar zszurnalisztákat, a „Népszava” szerkesztőit is.

A napóleoni háborúk új problémákban végződnek és meggyorsítják az események menetét. Az agrárország konjunktúráját és krízist él meg, a tönkretett kisnemesség beleszorítja magát a parasztságba és a nyomás a jobbjágra elviselhetetlenné válik. Széchenyi gróf, Dessewffy gróf, Táncsics Mihály, a gyakran „a magyar munkásmozgalom atyja”-ként aposztrofált alapítója annak a munkásújságnak, amelytől a „Népszava” származtatja magát, és Kossuth Lajos a reformtörekvéseiknek - 1825 után - publicistákként adnak kifejezést. Kossuth „Országgyűlési Tudósítások” - 1832 óta - és „Törvényhatósági Tudósítások”-jai nagy feltűnést keltenek; amennyiben a cenzúra miatt kinyomtatni nem lehet, sok lelkes kéztől sokszorosítva jelennek meg. „Pesti Hirlap”-ja valóban népszerű. Az osztrák kormány akaratlanul hozzájárul ahhoz, hogy a briliáns vezércikkírónak - ő tökéletesíti ezt a kolumnát - a szükséges publicitást szerezze, hogy a nép vezérének válassza. Kezd ellene polemizálni; mivel részben litografált, részben kézzelírott parlamenti cikkeit nem tudja lefogni, finanszírozza

die Gründung einer Gegenzeitung ("Diéta-Közlö" - Parlements-Mitteilungen) und zahlt deren Redakteur eine laufende Subvention; schliesslich kerkert sie Kossuth wegen Majestätsbeleidigung ein (1837-40).

Die sprunghafte Entwicklung des Pressewesens in dieser Zeit erhellt aus den folgenden Ziffern. 1801 gab es in Ungarn zusammen 8 Zeitungen bzw. Zeitschriften (4 ungarische, 3 deutsche, 1 lateinische). 1830 waren es 23 (10 ungarische, 9 deutsche, 1 lateinische, 3 slawische; auch die erste rumänische Zeitschrift - "Biblioteca Romaneasca"; 1821 - wurde in Ungarn herausgegeben und gedruckt), 1840 schon 53: davon 26 ungarische, 18 deutsche, 1 lateinische, 6 slawische, 2 rumänische. Im Jahrzehnt 1831-41 existierten in Ungarn insgesamt 98 periodische Presseprodukte. (5)

Die Zeitungen erscheinen jetzt viermal wöchentlich, ab 1848 täglich. Die Redaktionen funktionieren nach dem System der Arbeitsteilung, sowohl Schriftleiter wie Hilfsredakteure bekommen ein ordentliches Gehalt; die Verwaltung ist gesondert. 1836 erfolgt erstmals der dreispaltige Umbruch ("Jelenkor" = Die Gegenwart). Nach 1839 beschwerten sich die Hausbesitzer nächst Landerers Großdruckerei beim Pester Magistrat: die neu installierte Schnellpresse verursacht nicht nur ruhestörenden Lärm, sondern bringt die Häuser zum Wackeln. (Von dieser Druckereibelegschaft geht 1848 der erste organisierte Lohnkampf aus.)

Kossuths "Pesti Hirlap (Pester Nachrichtenblatt)" ist nach durchaus modernen Aspekten gestaltet. Als Gesinnungsjournal ist jede Nummer sorgfältig geplant, inhaltlich integer. Der Chefredakteur sortiert nicht mehr aus dem zufällig einlaufenden Material, sondern stellt den Schreibern konkrete Aufgaben. Jedes Ressort hat einen verantwortlichen Leiter: die Provinzberichte, der Auslandsteil, die Hauptstadtische Tageschronik, das Politische Feuilleton ("Unter dem Strich"). Den Leitartikel verfasst Kossuth zu meist selber: 216mal zwischen 1841 und 1844. Er ist sich

egy ellenújság alapítását („Diéta-Közlő”) és a szerkesztőjének folyamatos szubvenciót fizet; végül bebörtönzi Kossuthot felség sértés miatt (1837-40).

A sajtó ugrásszerű fejlődése ebben az időben a következő számokból világlik ki. 1801-ben Magyarországon összesen 8 újság ill. folyóirat volt (4 magyar, 3 német, 1 latin). 1830-ban 23 volt (10 magyar, 9 német, 1 latin, 3 szláv; az első román folyóirat is — „Biblioteca Romaneasca”, 1821 — Magyarországon lett kiadva és nyomtatva), 1840-ben már 53: abból 26 magyar, 18 német, 1 latin, 6 szláv, 2 román. Az 1831-41 évtizedben Magyarországon összesen 98 periodikus sajtótermék létezett. (5)

Az újságok most hetente négyszer jelennek meg, 1848-tól napon ta. A szerkesztőségek a munkamegosztás szisztémája szerint fungálnak, mind a szerkesztők mind a segédszerkesztők rendes fizetést kapnak; az adminisztráció külön van. 1836-ban következik be az első háromhasábos tördelés („Jelenkor”). 1839 után panaszkodnak a Landerer nagynyomda melletti házak tulajdonosai a pesti magisztrátusnál: az újonnan installált gyorsajtó nem csak csendháborító lármát okoz, hanem a házakat ingásba hozza. (Ettől a nyomdaszemélyzettől indul ki 1848-ban az első szervezett bérharc.)

Kossuth „Pesti Hirlap”-ja teljesen modern aspektusok szerint van alakítva. Elvi újságként minden száma gondosan tervezett, tartalmilag integer. A főszerkesztő már nem a véletlenül beérkező anyagból szortíroz, hanem az íróknak konkrét feladatokat tűz ki. Minden reszortnak van egy felelős vezetője: a Vidéki Tudósításoknak, a Külföldi Résznek, a Fővárosi Napikrónikának, a Politikai Tárcának („A vonal alatt”) A vezércikket többnyire Kossuth maga fogalmazza meg: 216-szor 1841 és 1844 között. Ő tudatában van a

auch des Effekts von Schlagzeilen bewusst. Schon die Überschriften seiner Artikel predigen Rebellion: "Sanfte Folter", "Kinder mord", "Stock, Rute, Peitsche", "Zwergische Tyrannen" (6). Sein Stil spornt die Leser zu sofortigem Handeln. Das kühle Abwägen anderer Reformer und Publizistikprominenz unterliegt.

Nach französischem Vorbild und auf deutsche Initiative hin kommt in dieser Zeit ein neuer Presstypus auf: die illustrierte Modezeitschrift. "Der Spiegel" (1828-52) heisst das erste Exemplar, redigiert von Ferenc Wiesen und Zsigmond Saphir; 1833 folgt Gábor Mátrays ungarischsprachiger "Regélő (Der Erzähler)" und eine Flut anderer. Neu für die Ungarn ist nicht die Illustration - bereits "Magyar Hirmondó" war reich bebildert, sondern die Chance, endlich auch die Damenwelt für den Kampf gegen Wien zu aktivieren.

Mit der Einsicht der literarischen Modezeitschriften, daß sie sich thematisch dem Publikumswunsch beugen und am aufregenden Zeitgeschehen teilnehmen müssen, ist die Politisierung des ungarischen Pressewesens komplett. Die gut gehüteten Töchter des Landes finden die flammenden Verse des "Volksdichters" Sándor Petöfi in ihren pastellfarbenen Journalen (zumindest eines verwendet rosafarbenes Papier). Den Zeitungsmeinungen entsprechend formieren sich Parteien, sogenannte Klubs oder Gesellschaften. Sofort zu Beginn der Revolte in Wien ruft Petöfi am 15. März 1848 die Nation auf, die Sklavenketten zu sprengen. Der nächste Schritt seiner Freunde ist die Besetzung der Landerer-Druckerei und die Veröffentlichung jener "12 Punkte", deren erster lautet: "Wir fordern die Freiheit der Presse, die Abschaffung der Zensur!"

címfejek effektusának is. Már cikkeinek a címei ribilliót prédikálnak: „Szelíd tortúra”, „Gyermekgyilkolás”, „Bot, vessző, korbács”, „Aprócska kényurak” (6). Stílusa azonnali cselekvésre ösztönzi az olvasókat. Más reformerek és prominens publicisták hűvös mérlegelése alulmarad.

Francia mintára és német kezdeményezésre ebben az időben egy új sajtótípus jön fel: az illusztrált divatlap. „A Tükör” (1828 - 52) az első példány neve, Wiesen Ferenc és Saphir Zsigmondtól szerkesztve; 1833-ban következik Mátray Gábor magyaryelvű „Regélő”-je és egy özőn más. Új a magyaroknak nem az illusztráció - már a „Magyar Hirmondó” képekkel gazdagon ellátott volt, hanem a sánsz, végre a hölgyeket is a Bécs elleni harcért aktiválni.

Az irodalmi divatlapok belátásával, hogy tematikailag meg kell hajolniuk a publikum kívánsága előtt és résztvenniük a kor izgalmas aktuális eseményeiben, a magyar sajtó politizálódása komplett. Az ország jól óvott leányai pasztellszínű hírlapjaikban (legalább egyik rózsaszínű papírt használ) a „népköltő” Petöfi Sándor lángoló verseit találják. Az újságvéleményeknek megfelelően formálódnak pártok, úgynevezett klubok vagy társaságok. Rögtön a forradalom kezdetén Bécsben Petöfi 1848. március 15-én felhívja a magyar nemzetet, hogy rabláncait robbantsa. A következő lépése barátainak a Landerer-nyomda megszállása és ama „12 pont” közzététele, amelynek elsője így szól: „Követeljük a sajtó szabadságát, a cenzúra eltörlését!”.

Von Táncsics über die "völkische" und Arbeiterpresse
bis zur Tageszeitung "Népszava"

Mihály Táncsics gilt heute schlechthin als der erste ungarische Sozialist (7) - Am 21. April 1799 in Ácsteszer, einem kleinen Dorf im transdanubischen Komitat Veszprém, geboren, war er nach einer Prügelstrafe aus dem Frondienst geflohen und Hafner geworden, betätigte sich später als Lehrer und schliesslich als politischer Schriftsteller, dessen Hass gegen alle "Expropriateure" sein Lebensinhalt wurde. 1844 war es ihm gelungen, unter Umgehung der Zensur in Leipzig (nicht Paris, wie im Impressum der ersten Auflage absichtlich irreführend angegeben) den Stab über Wiens Pressepolitik zu brechen, und er kolportierte sein Buch sogar persönlich. 1846 wurde er dann bei der Veröffentlichung eines neuen Werkes gefasst und abgeurteilt. Zu den ersten Taten der 1848er Aufrührer zählt die Befreiung der in der Burg Buda eingekerkerten politischen Häftlinge, darunter Táncsics. Bald ist er Abgeordneter und Verleger (8).

Dem Freiheitstaumel vom 15. März 1848 folgt eine Serie spontaner Zeitungsgründungen, die teilweise im Titel die neuen populären Vokabeln "Volk" und "völkisch" verwenden. Den Anstoss geben Petöfi und Jókai in ihrer Modezeitschrift "Életképek (Lebensbilder)", die sich plötzlich im Kopf "Nép Szava (/des/ Volkes Stimme = Volksstimme)" nennt - ohne indes mit dem Objekt der vorliegenden Arbeit verwandt zu sein. Die revolutionäre Regierung selbst unterstützt die Herausgabe der Wochenschrift "Nép Barátja (Volksfreund)", vermutlich in Anlehnung an des Franzosen Jean Paul Marats vormaligen "l'Ami du Peuple"; die erste Nummer erscheint angeblich in der für damalige Verhältnisse enormen Auflage von 500.000 Exemplaren (9). Patenschaftsabonnements gewährleisten die weitest mögliche Verbreitung. Kultusminister Eötvös z.B. ist 600fach auf "Nép Barátja" abonniert und lässt das Blatt an die Vorstände armer Gemeinden verschicken, damit es öffentlich

Táncsicstól a „népi“ és munkássajtón át a „Népszava”
napilapig

Táncsics Mihály ma egyenesen az első szocialistának számít (7). - 1799. április 21-én Ácsteszerben, egy kis faluban a dunántúli Veszprém megyében született, egy botbüntetés után elmenekült a robotból és fazekas lett, később tanítóként tevékenykedett és végül politikai íróként, kinek gyűlölete minden „kiszajátító” ellen élettartalma lett. 1844-ben sikerült neki, a cenzúra megkerülésével Lipcsében (nem Párizsban, amint az első kiadás impresszumában szándékosan megtévesztően van megadva) a pálcát törnie Bécs sajtópolitikája felett, és ő a könyvét még személyesen is kolportálta. 1846-ban aztán egy újabb mű közzétételén elfogták és elítélték. Az 1848-as felkelők első tetteihez számít a Buda várában bebörtönzött politikai foglyok kiszabadítása, köztük Táncsics. Nemsokára képviselő és könyvkiadó (8).

Az 1848. március 15-i szabadságmámort egy széria spontán újságalapítás követi, amelyek részben a címben az új népszerű szókat „nép” és „népi” használják. A kezdőlökést Petöfi és Jókai adják az „Életképek” divatlapjukkal, amely magát hirtelen a fejben „Nép Szavá”-nak nevezi - anélkül azonban hogy a jelen munka objektumával rokon lenne. A forradalmi kormány maga támogatja a „Nép Barátja” hetilap kiadását, feltehetőleg a francia Jean Paul Marat egykori „l'Ami du Peuple”-jére támaszkodva; az első szám állítólag az akkori viszonyokhoz roppant nagy 500.000 példányszámban jelenik meg (9). Patronálási előfizetések garantálják a lehető legmesszebb terjesztést. Eötvös kultuszminiszter pl. 600-szorosan fizet elő a „Nép Barátja”-ra és megküldeti a lapot szegény községek elöljáróinak, hogy azt nyilvánosan

vorgelesen wird. Später übernimmt der Verteidigungsausschuss dies Mäzenat. Den Gemeindeverwaltungen wird ferner gestattet, die Abonnementsgebühr aus der Dorfkasse zu entrichten. Man sorgt auch dafür, dass nicht bloss die madjarische Bevölkerung sich angesprochen fühlt: das Blatt erscheint in Deutsch als "Der Volksfreund", slowakisch als "Prjatel Ludu", rumänisch "Amiculu Popului", kroatisch "Pučki Priatelj". Es druckt auch Petöfis Gedichte, vor allem seine historischen Balladen, und Gyula Sárossys (= Sárosi) langes Revolutionsepos "Arany Trombita (Die goldene Trompete)"; diesen Titel wählt hernach Tánacsics für eine seiner späteren Zeitungsgründungen. (10)

Tánacsics habe sich nicht als in Opposition zur Regierung stehend gefühlt, wenn er auch an ihren Verordnungen Kritik übte, sondern sei wenigstens in den ersten Ausgaben der "Munkások Ujságja" loyaler Interpret der Leibeigenengesetze gewesen, sagt Bölöni. (11)

Bald jedoch schlägt Tánacsics immer kritischere Töne an. "Fron und dooh keine Fron" lautet die Überschrift seines Artikels vom 4. Juni 1848 (12), in der er von der Gesetzgebung weitere Schritte zur völligen Abschaffung auch versteckter Überreste der Fronabgaben fordert, um aus den Bauern gute und überzeugte Waffenträger (im Rahmen der Nationalgarde) gegen Österreich zu machen. Für seine Kritik bedient er sich gern der Leserbriefe, von denen er bis zu 9 in einer Zeitungsnummer abdruckt. Angeblich sind es Zuschriften armer Leute, doch lassen Inhalt und Stil vermuten, dass wohl die meisten von literarisch engagierten Provinzintellektuellen oder Tánacsics selber verfasst wurden. Tánacsics führt 1848 auch das Redaktionskollektiv ein, eine dreiköpfige "Arbeiterkommission"

Bölöni sieht in dem behördlicherseits unterstützten "Nép Barátja (Volksfreund)" die Gründung eines offiziellen Gegenorgans. Tatsächlich erscheint dies von Gereben Vas und (auf Betreiben Petöfis) János Arany redigierte Blatt erst ab Juni 1848, während Tánacsics seine "Munkások Ujsága"

felolvassák. Később a Honvédelmi Bizottmány veszi át ezt a mecénátust. A községi igazgatásoknak továbbá megengedik, hogy az előfizetési díjat a falusi kasszából róják le. Gondoskodnak arról is, hogy ne csak a magyar lakosság érezze magát megszólítva: a lap megjelenik németül mint >"(A Népbarát)", szlovákul mint „Prjatel Ludu”, románul „Amiculu Popului”, horvátul „Pučki Priatelj”. Nyomtatja Petöfi költeményeit is, mindenképp történelmi balladait, és Sárossy (=Sárosi) Gyula hosszú forradalmi eposzát „Arany Trombita”; ezt a címet választja aztán Tánacsics egyik későbbi újságalapítása számára. (10)

Tánacsics állítólag nem érezte magát oppozícióban állni a kormányhoz, ha kritikát gyakorolt is annak rendeletei felett, hanem legalábbis a „Munkások Újsága” első számaiban a jobbagytörvények lojális interpretálója volt, mondja Bölöni. (11)

Nemsokára azonban Tánacsics egyre kritikusabb hangokat üt meg. „Úrbér és mégsem úrbér” a címe az 1848 június 4-i cikkének (12), amelyben a törvényhozástól további lépéseket követel teljes eltörlésére az úrbéri beszolgáltatások rejtett maradványainak is, hogy a parasztokból jó és meggyőződött fegyvereseket (a Nemzetőrség keretén belül) Ausztria ellen csináljon. Kritikájához szívesen használja az olvasók leveleit, amelyekből akár 9-et nyomtat le egy újságszámban. Állítólag ezek szegény emberek levelei, de tartalom és stílus sejtetik, hogy bizonyára legtöbbjüket irodalmilag érdekelt vidéki értelmiségiek vagy Tánacsics maga fogalmazta. Tánacsics 1848-ban bevezeti a szerkesztőségi kollektívát is, egy háromfős „munkásbizottság“-ot.

Bölöni a hatóságok által támogatott „Nép Barátja”-ban egy félhivatalos ellenorgánium alapítását látja. Tényleg ez a Vas Gereben és (Petöfi szorgalmazására) Arany Jánostól szerkesztett lap csak 1848 júniusától jelenik meg, míg Tánacsics az ő „Munkások Újságá”-t

schon am 2. April herausgibt. Die weitere Entwicklung für Táncsics schildert Bölöni so:

"Die Herren waren auf ihre Weise bestrebt, die Verbreitung der 'Munkások Újságja' zu verhindern... Das Blatt wurde von den Postmeistern unterschlagen, es wurde nicht an die Abonnenten ausgeliefert; die Annahme neuer Bestellungen wurde abgelehnt, bis die Verordnung des Innenministers eintreffen würde, der jedoch hatte es mit der Genehmigung nicht eilig ... Neben seinen Widersachern hatte Mihály (Táncsics) auch mit seiner Zeitung selber genug Kummer. Das neue Pressegesetz forderte eine Kautions von 5.000 Pengő für ein Wochenblatt und 5.000 für eine Presse. Táncsics kaufte eine Druckerei, um in erster Linie der Herausgeber seiner Zeitung und seiner eigenen Arbeit zu sein, und so seiner schriftstellerischen und publizistischen Leidenschaft freien Lauf zu lassen. Seine Druckerei stellt er in den Dienst seiner Ideen und bald erscheint in seinem Verlag ein Band des deutschen Freiheitsdichters Herwegh, 'Gesang vom Hass' ... in der Übersetzung von Ernő Magos ... Mihály (Táncsics) hinterlegte die vom Gesetz geforderten 5.000 Pengő Kautions nicht (für die 'Munkások Újságja'). Diesmal war wohl sein Prinzipien-Starrsinn mächtiger als seine Armut ... Ein Verfahren wurde gegen ihn eingeleitet und er zu einer Geldbusse von 500 Pengő verurteilt ... Er nahm die Strafe nicht ernst und bereitete den zweiten Jahrgang seines Blattes vor, denn das Jahr ging zu Ende. Er einigte sich mit der Druckerei des László Lukács, wonach jener im Jahre 1849 der Herausgeber sein würde, die Unkosten der Zeitung decken und die erforderliche Kautions stellen werde; Mihály (Táncsics) sollte ihm dafür zwei Drittel des Abonnements geben. Aber als Satisfaktion vermochte er nur noch in einem zornigen Artikel seine Klage gegen das neue Regime und den Pester Richter Greffl auszusprechen. Polizeiminister László Madarász ... verbot Ende Dezember 1848 die 'Munkások Újságja'." (13)

Seit das "Pesti Divatlap (Pester Modejournal)" die März-Revolution in rot-weiss-grün nationalfarbenem Rahmen begrüsst hat, sind Setzer und Drucker die begehrtesten Facharbeiter. An Presseorganen erscheinen in: Pest 103, Buda 18, Klausenburg 15, Pressburg 13, Nagyszeben 8, Kronstadt 8, Debrecen 8, Szeged 5, Raab 5, Kaschau 5, Nagyszombat 3 (14). Es gibt sogar Versuche ungarischer Zeitungen, auf die Wiener Bevölkerung einzuwirken ("Népelem" = Volkselement). Die regierungstreue österreichische Presse kontert mit der Feststellung, ein Reich könne unmöglich zwei unabhängige Regierungen haben, d.h. eine in Wien und eine in Budapest.

már április 2-án adja ki. A további fejleményt Táncsics számára így ecseteli Bölöni:

„Az urak a maguk módján igyekeztek a 'Munkások Újságja' terjesztését megakadályozni. . . a lapot a postamesterek elsikkasztották, nem adták ki az előfizetőknek; megtagadták az előfizetések felvételét mindaddig, míg a belügyminiszter rendelete meg nem érkezik, ez pedig nem sietett az engedéllyel . . . Haragosai mellett elég gondja volt (Táncsics) Mihálynak magával a lapjával is. Az új sajtótörvény 5.000 pengőforint biztosítékot követelt egy hetilapért és 5.000-et egy sajtóért. Táncsics azért vásárolt nyomdát, hogy elsősorban lapjának és saját munkájának kiadója legyen, és így szabad folyást engedjen írói és publikálói szenvedélyének. Nyomdáját eszméi szolgálatába állítja és hamarosan megjelenik kiadásában a német szabadságköltőnek, Herweghnek költeményeiből egy kötet, 'Dal a gyűlöletről' . . . Magos Ernő fordításában . . .

A törvény szerint kívánt 5.000 pengő kauciót (Táncsics) Mihály a 'Munkások Újságja'-ért nem tette le. Elvi makacssága ez alkalommal talán hatalmasabb volt szegénységénél is . . . Mivel nem tette le lapjáért a kauciót, eljárás indult ellene, melynek során 500 pengő pénzbüntetésre ítélték . . . A büntetést nem vette komolyan és készülődött lapja második évfolyamára, mert végefelé járt az esztendő. Megegyezett Lukács László nyomdájával, hogy 1849-re ő lesz kiadója, fedezi a lap költségeit, leteszi a megkövetelt biztosítékot és mindennek fejében az előfizetések kétharmad részét kapja meg (Táncsics) Mihálytól. De éppen csak hogy elégtételt haragos cikkben kiönthette panaszát az új rendszer és Greffl pesti bíró ellen. Madarász László rendőrminiszter . . . 1848 december végével betiltotta a 'Munkások Újságja'-t." (13)

Amióta a „Pesti Divatlap” a márciusi forradalmat a nemzetiszínű piros-fehér-zöld kerettel köszöntötte, betűszedők és nyomdászok a legkeresettebb szakmunkások. Sajtóorgánumokból megjelennek: Pesten 103, Budán 18, Kolozsvárott 15, Pozsonyban 13, Nagyszebenben 8, Brassóban 8, Debrecenben 8, Szegeden 5, Győrött 5, Kassán 5, Nagyszombaton 3 (14). Sőt vannak magyar újságok kísérletei is, a bécsi lakosságra hatást gyakorolni („Népelem”). A kormányhű osztrák sajtó azzal kontrázik, hogy egy birodalomnak lehetetlen két független kormánya legyen, azaz egy Bécsben és egy Budapesten.

Schliesslich entscheiden die Waffen, wobei Ungarn von West und Ost in die Zange gerät. Wie so oft in Ungarns Vergangenheit, war dem Freiheitskrieg reichlich Glorie beschieden, aber kein Enderfolg: am 13. August 1849 kapituliert Görgey bei Világos, denn gegen die von Österreich in letzter Not zur Hilfe gerufenen 200.000 zaristischen Reiter kommt er nicht mehr auf.

Eine besondere Stellung nimmt bereits in diesem Krieg die ungarische Heerespresse ein. Bem, der legendenumwobene General polnischer Herkunft (15), rüstet seine Armee mit eigener transportabler Druckerei aus. Hauptsächlich für die Moral seiner Truppen und die Herstellung von Flugblättern gedacht, erfolgen entlang der Marschroute diverse Zeitungsgründungen, die in verschiedenen Orten bis zum Zusammenbruch des Kampfes weiterleben. Endlich verschenkt er sogar die Maschinen und beteiligt sich so im möglichen Ausmass am Aufschwung der Provinzpresse.

Der Krieg mit Preussen 1866, die Niederlage bei Königgrätz stimmt Wien einsichtig; statt eines unruhigen Hinterlandes braucht es einen kräftigen Helfer. 1867 erfolgt der "Ausgleich" mit Ungarn.

Ungarn, das klassische Agrarland, stürzt in die Industrialisierung. Die Modernisierung des Transportwesens bereitet naturgemäß den Boden für die künftige Presseblüte. Gleichzeitig intensiviert sie das Proletarierproblem und fördert den Einfluss der ausländischen Arbeiterbewegungen. Hier und dort beginnt man, die Internationale (1864) als Offenbarung anzusehen. Streiks nehmen ihren Anfang, die nicht mehr mit der Resistenz gegen Habsburg verquickbar sind.

Viele Menschen haben allen Grund, mit ihrem Los zu hadern. Táncsics ist wieder ihr namhafter Anwalt. Nachdem er es zunächst fertig gebracht hatte, sich ein volles Jahrzehnt in Ungarn vor den Schergen Wiens zu verstecken, fiel er 1860 bei illegalen Demonstrationen zum Gedenken des 15. März

Végül a fegyverek döntenek, aminél Magyarország nyugatról és keletről a harapófogóba kerül. Mint oly gyakran Magyarország múltjában, a szabadságharcnak bőségesen jutott dicsőség, de nem végső siker: 1849 augusztus 13-án kapitulál Görgey Világosnál, mert az Ausztriától végszükségben segítségül hívott 200.000 cári lovas ellen már nem bír.

Egy különleges állást már ebben a háborúban a magyar hadisajtó tölt be. Bem, a legendákkal övezett lengyel származású generális (15), hadseregét saját transzportálható nyomdával szereli fel. Főleg csapatai moráljára és röplapok elkészítésére gondoltan, a marsruta mentén különböző újságalapítások történnek, amelyek különféle helyeken továbbműködnek a harc összeomlásáig. Végül még el is ajándékozza a gépeket és így résztvesz a lehetséges méretben a vidéki sajtó fellendítésében.

A háború Poroszországgal 1866-ban, a Königgrätz melletti csatavesztés belátásra hangolja Bécset; egy nyugtalan hátország helyett erős segítőre van szüksége. 1867-ben létrejön a „kiegyezés” Magyarországgal.

Magyarország, a klasszikus agrárország, belezuhan az iparosításba. A transzportálásügy modernizálása természetszerűleg előkészíti a talajt a jövőbeni sajtó virágzására. Ugyanakkor intenzifikálja a proletariátusi problémát és elősegíti a külföldi munkásmozgalmak befolyását. Itt és ott már kezdik az Internacionálét (1864) kinyilatkoztatásként tekinteni. Sztrájkok veszik kezdetüket, amelyek már nem a rezisztenciával Habsburg ellen keverhetők össze.

Sok embernek minden oka van, sorsukkal perlekedni. Táncsics ismét a neves ügyvédjük. Miután eleinte sikerült neki, egy teljes évtizeden át Magyarországon Bécs poroszlói elől elbújni, 1860-ban illegális demonstrációknál az 1848 március 15. emlékére tűnt fel,

1848 auf, wo er sein Pamphlet "Forradalmi Katekizmus (Revolutionärer Katechismus)" verteilte. Man verhaftete seine studentischen Helfer und verurteilte ihn zu 15 Jahren Gefängnis, an Stelle der beantragten Todesstrafe. Der Ausgleich erspart ihm das halbe Strafmass und macht ihn wieder zum Abgeordneten. Ein Jahr später, 1868, redigieren Kúnsági und Beerman eine neue "Munkások Ujsága": es ist der Name des 1848er Táncsics-Organs.

Táncsics selber betätigt sich unmittelbar nach seiner neuerlichen Befreiung wieder rein nationalistisch. Er bietet dem Unterrichtsministerium seine ungarische Sprachlehre an (16), stösst jedoch auf Ablehnung, weil man das gerade hergestellte gute Verhältnis zu Österreich nicht durch seinen Namen beeinträchtigen möchte.

Nachdem inzwischen der Titel seiner alten Zeitung ihm nicht mehr zur Verfügung steht, startet er im Januar 1869 die "Arany Trombita"; der Kopf allerdings trägt als Untertitel die 1848er Bezeichnung: "Munkások Ujsága" = Zeitung der Arbeiter. Und obgleich er sich wie einst wieder hauptsächlich an die Bauern wenden will, wird das Blatt jetzt dem ursprünglichen Namen eher gerecht und zum Organ einer neuen Klasse: der "kleinen Leute", Handwerker, Werkstatt- und Fabrikarbeiter.

Auch diesmal stolpert Táncsics über die Kautionsverordnung, gegen die er im Namen der Pester Arbeiter protestiert: die für die Herausgabe des politischen Blattes erforderliche Summe von 5.000 Forint vermag er nicht zu hinterlegen, so dass die Zeitung nach einjährigem Bestehen eingeht. Durch den Verkauf von eigenen kleinen Schriften hält er sich mühsam über Wasser. Zuletzt kolportiert er seine "Volksstimme (sic: Nép szava) ist Gottes Stimme" in der Provinzstadt Cegléd, für 10 Kreuzer bei Vorbestellung, findet aber kaum Subskribenten. Im Hader der Arbeiter-Fraktionen erlischt sein Einfluss und Wirken. 1884 stirbt er in grosser Armut, als sonderbarer Kauz gemieden.

ahol „Forradalmi Katekizmus” pamfletjét osztogatta. Letartóztaták diáksegítőit és őt 15 év fogságra ítélték, a kérelmezett halálbüntetés helyett. A Kiegyezés megkíméli büntetése felétől és újból képviselővé teszi. Egy évvel később, 1868-ban, Kúnsági és Beerman egy új „Munkások Újsága”-t szerkesztenek: ez a neve az 1848-as Táncsics-orgánumnak.

Táncsics maga közvetlenül újbóli szabadulása után ismét tisztán nacionalistán tevékenykedik. Felajánlja az oktatási minisztériumnak magyar nyelvtanát (16), azonban elutasításra talál, mert az Ausztriával éppen létrehozott jó viszonyt nem akarják nevével csorbítani.

Miután közben régi újságjának a címe neki már nem áll rendelkezésre, 1869 januárjában elindítja az „Arany Trombita”-t; a fej azonban alcímként az 1848-as megnevezést viseli: „Munkások Újsága”. És habár mint régente megint főleg a parasztokhoz akar fordulni, a lap most eredeti nevéhez inkább méltó lesz és orgánuma egy új osztálynak: a „kisemberek”, iparosok, műhely- és gyári munkásoknak.

Ekkor is megbotlik Táncsics a kauciórendeletben, amely ellen ő a pesti munkások nevében tiltakozik: a politikai lap kiadásához szükséges 5.000 Forint összeget nem képes letétbe helyezni, úgyhogy az újság egyéves fennállás után megszűnik. Saját kis írásai eladásából kínosan tartja magát víz fölött. Utoljára a „Népszava Isten szava”-ját terjeszti Cegléd vidéki városban, 10 krajcárért előrendelésnél, de alig talál előfizetőket. A munkásfrakciók civakodásában elenyészik befolyása és hatása. 1848-ban nagy szegénységben hal meg, furcsa figuraként kerülten.

In mancher Hinsicht erscheint das Leben und Denken des Mihály Táncsics symptomatisch für bestimmte Wesenszüge seiner Nachfahren unter den Sozialdemokraten Ungarns, die als Herausgeber und Redakteure von "Népszava" sein Andenken ehren, indem sie eine Brücke schlagen von ihrem Organ zu seinen Zeitungsgründungen: akzentuierter Patriotismus, idealistische Einstellung, Achtung der Gesetze, das Fehlen einer umfassenden politischen Konzeption, die persönliche Tragik.

In rascher Folge erscheinen weitere sozialistische Blätter: 1870 Külföldis "Általános Munkás-Ujság (Allgemeine Arbeiter-Zeitung)", 1871 Politzers "Testvériség (Brüderlichkeit)"; 1873 erfolgt die Doppelgründung "Munkás Heti-Krónika = Arbeiter Wochen-Chronik", ungarisch und deutsch, unter der Leitung von Viktor Külföldi respektive Leó Frankel. Besonders "völkisch" im Titel gibt sich "A Nép Zászlója (Volksfahne)", in der zwischen 1871 und 1874 "Szabadság (Freiheit)" und "Függetlenség (Unabhängigkeit)" aufgehen, doch verfolgt sie nationale statt Arbeiterinteressen.

Die 1877 von Viktor Külföldi gegründete "Népszava (Volksstimme)" versieht sich alsbald mit dem Prestige patina höher gegriffener Jahrgangszahlen. Man legt Wert darauf, sie als Rechtsnachfolgerin der "Munkás Heti-Krónika" zu betrachten. Darüber hinaus bezieht man sich auf Táncsics und sein 1848er Blatt, doch muss er - was die ersten Jahre "Népszava"-s angeht - eher als ihr Gegner gelten.

Die späterhin (ausser in jüngster Zeit) gern glorifizierte Gründer- und Heldenära der ungarischen Sozialdemokratie und der Zeitung "Népszava" ist an den Namen der sozialistischen Zeitungsgründer Leó Frankel und Viktor Külföldi geknüpft. Frankel, der 1844 in der Nähe Budapests geborene Sohn eines Arztes, war im Hauptberuf Agitator. Anlässlich seiner wiederholten, langen Aufenthalte in Frankreich schloss er sich den radikalen Sozialisten an, gehörte

Némely tekintetben Táncsics Mihály élete és gondolkodása szimptomatikusan tűnik bizonyos jellemvonásaira követőinek a magyarországi szociáldemokraták között, akik a „Népszava” kiadóiaként és szerkesztőiaként emlékét tisztelik, azért hogy hidat vernek saját orgánumuktól az ő újságalapításaihoz: akcentuált patriotizmus, idealista beállítottság, a törvények tiszteletben tartása, az átfogó politikai koncepció hiánya, a személyes tragédia.

Gyors egymásutánban jelennek meg további szocialista lapok: 1870-ben Külföldi „Általános Munkás-Újság”-ja, 1871-ben Politzer „Testvériség”-e; 1873-ban következik be a dupla-alapítás „Munkás Heti Krónika = Arbeiter Wochen-Chronik”, magyarul és németül, Külföldi Viktor illetve Frankel Leó vezetése alatt. Különösen „népies”-nek adja magát a címben „A Nép Zászlója”, amelyben 1871 és 1874 között feloldódnak „Szabadság” és „Függetlenség”, azonban nemzeti semmint munkásérdekeket követ.

Az 1877-ben Külföldi Viktortól alapított „Népszava” hamarosan magasabbra nyúlt évfolyamszámok presztízspatinájával látja el magát. Súlyt fektetnek arra, hogy a „Munkás Heti-Krónika” jogutódjaként tekintsék. Azonkívül Táncsicsra és annak 1848-as lapjára hivatkoznak, azonban őt - ami a „Népszava” első éveit illeti - inkább annak ellenfelének muszáj tekinteni.

A később (kivéve a legutóbbi időben) szívesen glorifikált alapítói és hősi érája a magyar szociáldemokráciának és a „Népszava”-nak a szocialista újságalapítók Frankel Leó és Külföldi Viktor nevéhez fűződik. Frankel, az 1844-ben Budapest közelében született fia egy orvosnak, főfoglalkozásban agitátor volt. Többszöri, hosszú tartózkodásai alkalmával Franciaországban csatlakozott a radikális szocialistákhoz,

1871 zum Vorstand der Pariser Kommune, lebte dann in Deutschland, bis er aus München als "persona non grata" nach Ungarn abgeschoben wird und dort jahrelang die "Arbeiter Wochen-Chronik" redigiert. 1878 setzen sich seine Freunde zu einem Kongress der "Partei der nicht Wahlberechtigten" zusammen. Seine geistige Heimat bleibt Frankreich, wohin er sich nach verschiedenen Unannehmlichkeiten in Ungarn zurückzieht und 1896 stirbt (Paris). - Sein starker Widersacher Viktor Kulföldi (1844-94), ursprünglicher Familienname Jakob Mayer, war eine Weile Korrektor des "Pester Lloyd", trat auch als Verfasser einer "National-ökonomischen Humorecke" in Erscheinung, gründete "Népszava" und - als eigene Fraktion - die sogenannte Neue Arbeiterpartei.

1890 wird die bisherige sogenannte Arbeiterpartei offiziell als Sozialdemokratische Partei konstituiert und im Geiste des 1889er Pariser II. Internationalen Kongresses reorganisiert. Um der Entwicklung des Parteiorgans zur Tageszeitung dienlich zu sein, beschliesst man die Namensanpassung der deutschsprachigen "Arbeiter-Wochen-Chronik": zunächst erhält diese den erscheinungsmäßig unverbindlichen Titel "Arbeiterpresse", ab 1894 dann den des ungarischen Blattes, also "Volksstimme", und wird zugleich als zentrales Organ der deutschen Sektion des militanten Proletariats Ungarns bestätigt. Nach langer Vorbereitungen erscheinen beide Blätter in der Form einer gemeinsamen Tageszeitung, kleinformatig, und zwar inhaltlich in ungarischer und deutscher Sprache im Verhältnis etwa 2:3, mit einer illustrierten ersten Seite. Unter Chefredakteur Ignác Silberberg strandet die "politische Népszava" allerdings nach knapp einem Monat und darf sich fortan nur - im Untertitel - "gesellschaftliches und volkswirtschaftliches Tagblatt" nennen.

In den vom späteren "Népszava"-Verlag herausgegebenen Quellen (17) wird der Anlass zu diesen Schwierigkeiten unverhältnismässig ausführlich dargestellt. Danach lan-

1871-ben a Párizsi Kommun vezetőségéhez tartozott, aztán Németországban élt, míg Münchenből mint „persona non grata”-t Magyarországra toloncolják ki és ott éveken át a >”(Munkás Heti-Króniká)”-t szerkeszti. 1878-ban összeülnek barátai egy „Nem Választójogosultak Pártjá”nak kongresszusához. Szellemi hazája Franciaország marad, ahova visszahúzódik különböző kellemetlenségek után Magyarországon és ahol 1896-ban meghal (Párizs). - Erős ellenfele Kulföldi Viktor (1844-94), eredeti családi nevén Mayer Jakab, egy ideig a >„(Pesti Lloyd)” korrektora volt, egy „Nemzetökönómiai Humorsarok” szerzőjeként is megjelent, megalapította a „Népszava”-t és - saját frakcióként - az úgynevezett Új Munkáspártot.

1890-ben az eddig úgynevezett Munkáspárt hivatalosan mint Szociáldemokrata Párt alakul meg és az 1889-es II. Párizsi Internacionálé kongresszus szellemében reorganizálják. Hogy a pártorgánum fejlődését napilappá segítsék, elhatározzák a németnyelvű >”(Munkás Heti-Krónika)” név-alkalmazkodását: eleinte a megjelenésileg nem kötelező >„(Munkássajtó)” címet kapja, 1894-től aztán a magyar lapét, tehát >”(Népszava)”, és egyidejűleg megerősítik a magyarországi militáns proletariátus német szekciójának centrális lapjaként. Hosszú előkészület után mindkét lap egy közös napilap formájában jelenik meg, kis formátumú, és pedig tartalmilag magyar és német nyelven 2:3 arányban, egy illusztrált első oldallal. Silberberg Ignác főszerkesztő alatt a „politikai Népszava” pedig szűk egy hónap után zátonyra fut és ezentúl már - az alcímben - csak „társadalmi és népgazdasági napilap”-nak nevezheti magát.

A későbbi „Népszava”-kiadó által kiadott források (17) az okát ezeknek a nehézségeknek aránytalanul részletesen ábrázolják. Aszerint

cierte "Népszava" am 19. Mai 1895 eine Attacke gegen einen Arzneimittelhersteller, dessen Präparat die Erblindung eines Arbeiters verschuldet hatte. Der Medikamentenfabrikant ersuchte erst die Redaktion um Stillschweigen, wurde abgewiesen und wandte sich an die betreffende Lohndruckerei: auf sein Geheiss beschädigte man dort die Klischees so, dass in dem "Népszava"-Artikel die Namen unleserlich waren. Da der Fabrikant ausserdem Hauptaktionär der Druckerei und Mitglied ihres Direktoriums war, musste "Népszava" anderswo drucken lassen, konnte allerdings dafür den Skandal nächstentags in vollem Umfang bringen. Der Versuch der Gegenseite, nunmehr die gesamte Auflage aufzukaufen, stachelte "Népszava" zu weiteren Berichten an und die Budapester Arbeiterschaft schritt zu einer grossen "Debatte". Daraufhin wurde die Zeitung durch die Einziehung ihrer obligatorischen Kautio n bestraft und die Arbeiter-Aktien waren weg, mit denen die Herausgabe der täglichen "Népszava" ermöglicht worden war. Eine neue Aktiengabe erscheint nach dem Fiasko ausgeschlossen. Interne Zwistigkeiten führen zu neuen Journalgründungen, Silberbergs "Népszava" wird von der Partei vorübergehend fallen gelassen und statt ihrer "Népakarat = Volkswille" und "Új Népszava = Neue Volksstimme" gefördert. 1896 zieht sich Silberberg von "Népszava" zurück, Groszmann löst ihn ab, während Kis die "Új Népszava" redigiert. Pfeifer, Somogyi und Garami bemühen sich um die Fusionierung bzw. ein gemeinsames Organ, doch die energische antisozialistische Haltung der Behörden unter Bánffy-Perczel (1889-95) stellt die journalistisch-agitatorische Arbeit vor neue Schwierigkeiten, und zwar auf Grund der Kautio n, die auch von politischen Wochenschriften verlangt wird. Man will nun die Bestimmungen umgehen, indem man in wöchentlicher Folge - jeweils Freitag - angebliche Monatsschriften druckt, die sich lediglich im Kopf geringfügig unterscheiden: "Új Népszava", "Népszabadság", "Népjólét", "Népjog", "Népakarat". Aber der Versuch schlägt fehl. Die Staatsanwaltschaft greift hart durch, erreicht jedoch nur, daß sich die Fraktionen wieder vertragen und "Népszava" insofern triumphiert, als sie 1898 durch die Verschmelzung mit

a „Népszava“ 1895 május 19-én támadást indított egy orvossággyártó ellen, akinek preparátuma egy munkás megvakulását okozta. A gyógyszergyáros először hallgatásra kérte a szerkesztőseget, de elutasították és ő az illető bérnyomdához fordult: parancsára megrongálták ott a kliséket úgy, hogy a „Népszava”-cikkekben olvashatatlanok voltak a nevek. Mivel a gyáros azonkívül a nyomda fő részvényese és direktóriumának tagja volt, a „Népszavá”-nak máshol kellett nyomtatnia, viszont ezért a skandalumot másnap teljes terjedelemben hozhatta. Az ellenoldal kísérlete, mostmár az összes kiadást felvásárolni, ösztökölte a „Népszavá”-t további tudósításokra és a budapesti munkásság nagy „vitá”-hoz lépett. Errefel megbüntették az újságot a kötelező kauciója bevonásával és a munkás-részvények odavesztek, amelyek lehetővé tették volt a naponkénti „Népszava” kiadását. Egy újbóli részvény-kibocsátás a fiaskó után lehetetlennek tűnik. Intern vizályok új újságalapításokhoz vezetnek, Silberberg „Népszavá”-ját a párt átmenetileg elejti és helyette a „Népakarat = Volkswille”-t és „Új Népszava = Neue Volksstimme”-t támogatja. 1896-ban Silberberg visszavonul a „Népszavá”-tól, Groszmann váltja őt le, miközben Kis az „Új Népszavá”-t szerkeszti. Pfeifer, Somogyi és Garami a fúzióánálson ill. egy közös orgánumért fáradoznak, de a hatóságok energikus antiszocialista magatartása Bánffy-Perczel alatt (1889-95) a zszurnalisztikus-agitációs munkát új nehézségek elé állítja, és pedig a kaució révén, amelyet megkövetelnek politikai hetilapoktól is. Most a rendelkezéseket meg akarják kerülni, azáltal hogy hetenkénti sorrendben - mindenkor pénteken - állítólagos havilapokat nyomtatnak, amelyek csupán a lapfejen csekélyen különböznek: „Új Népszava”, „Népszabadság”, „Népjólét”, „Népjog”, „Népakarat”. De a a kísérlet balul üt ki. Az államügyészség keményen jár el, de csak azt éri el, hogy a frakciók ismét megférnek egymással és a „Népszava” annyiban diadalmaskodik, hogy 1898-ban egybeolvasztás által

der ausgesprochenen Bauern- bzw. Landarbeiterzeitung "Világsszabadság (Weltfreiheit)" noch stärkere Verbreitung erfährt. "Népszava" wird so endgültig das zentrale Organ der Sozialisten und verdichtet ihre Erscheinungsweise 1898 von wöchentlich einmal auf zweimal und - 1899 - dreimal. Das ungarische Blatt sowie dessen nunmehr separat erscheinendes deutschsprachiges Schwesterorgan "Volksstimme" (eingegangen 1919) verfügen über eine treue Leserschaft, der sogar Erhöhungen der Bezugsgebühren zugemutet werden können, von 6 auf 10 fillér pro Exemplar. "Népszava" steht damit in krassem Gegensatz zur dominierenden Tendenz im Pressewesen jener Zeit. Das Kampfblatt erscheint ab 1.4. 1906 täglich, und zwar in der parteieigenen Druckerei: nachdem es sich als unmöglich erwiesen hatte, die zur Sicherung des täglichen Erscheinens notwendigen 25.000 Abonnenten zu rekrutieren, war man zur Unternehmerform und der Gründung einer "Népszava-Druckerei Aktien-Gesellschaft" (Világosság-Druckerei) geschritten. Chefredakteur Garami hat eine glücklichere Hand als sein Tagblatt-Vorgänger Silberberg, so dass diese Zeitung schnell an Umfang zunimmt und 1910 bereits 16-20 Seiten stark ist.

An Hand der vom Verfasser aufgefundenen sozialdemokratischen Quellen war es nicht möglich, die Entstehung sowie Entwicklung von "Népszava" im Fraktionskampf genauer zu verfolgen bzw. zu belegen. Mit gebührender Vorsicht mögen jene Ausführungen zur Füllung der Lücken herangezogen werden, die in einer Budapester kommunistischen Dissertation aus dem Jahre 1959 vorhanden sind: Vincze S., Edith "Die Gründung und Aktivität der Ungarländischen Sozialdemokratischen Partei zu Beginn der 90er Jahre des vorigen Jahrhunderts (1890-1896)". Offenbarer Zweck der genannten Arbeit bzw. des publizierten Disputs über das Thema ist es, die Sozialdemokratie schon von ihren Anfängen her zu diffamieren, d.h. wegen ihres Strebens nach rechtlich-verfassungsmässigem Vorgehen als "opportunistisch" anzuprangern, die Haltung "fortschrittlicher", radikaler Sozialisten hingegen als positiv darzustellen.

a „Világsszabadság“ kimondottan paraszt- ill. mezőgazdasági munkás-újsággal még nagyobb elterjedést nyer. „Népszava“ így végérvényesen a szocialisták centrális orgánumává válik és megsúríti megjelenési módját 1898-ban heti egyszeről kétszerre és - 1899-ben - háromszorra. A magyar lap valamint annak mostmár külön megjelenő németnyelvű testvérlapja „Volksstimme“ (Népszava; megszűnt 1919-ben) hű olvasótáborral rendelkeznek, amely még a beszerzési ár emelését is túri: 6 fillérről 10-re példányonként. A „Népszava“ ezzel extrém ellentétben áll az akkori idő sajtójában domináló tendenciával. A harci lap 1906 IV 1-től naponta jelenik meg, és pedig a párt saját nyomdájában: miután lehetetlennek bizonyult, a napi megjelenés biztosításához szükséges 25.000 előfizetőt rekrutálni, a vállalkozási formához és a „Népszava-Nyomda Részvény-Társaság“ (Világosság-Nyomda) alapításához léptek. Garami főszerkesztőnek szerencsésebb keze van mint napilap-elődje Silberbergnek, úgy hogy ez az újság gyorsan növekedik terjedelemben és 1910-ben már 16-20 oldal erős.

A szerző által talált szociáldemokrata források alapján nem volt lehetséges a „Népszava“ keletkezését valamint fejlődését a frakcióharcban pontosabban követni ill. bizonyítani. Illő óvatossággal legyenek idevonna a hézagok töltésére azok a fejtegetések, amelyek egy 1959-ös budapesti kommunista disszertációban vannak: Vincze S. Edith: „A magyarországi szociáldemokrata párt alapítása és aktivitása a múlt század kilencvenes évek elején (1890-1896)“. Nyilvánvaló célja a nevezett munkának ill. a témáról publikált disputának, hogy a szociáldemokráciát már a kezdetektől fogva diffamálja, azaz jogi-alkotmányos eljárás iránti törekvése miatt „opportunistaként“ kipellengérezze, a „haladó“, radikális szocialisták magatartását ezzel szemben pozitívan ábrázolja.

1880 organisierte Leó Frankel die erste sozialistische Partei, die Ungarländische Allgemeine Arbeiterpartei (Magyarországi Általános Munkáspárt; nachfolgend: MÁMP). Nach Frankels Emigration habe sich im Verlauf der 80er Jahre "breiter Widerstand" gegenüber der "opportunistischen" Politik der MÁMP-Führung gebildet, doch konnte die von Szalay und Eszel geleitete Opposition der radikalen Sozialisten sich wegen der Unterdrückungsmaßnahmen der Regierung nicht entfalten und nur illegal wirken. Im Herbst 1889 begann die Entwicklung der Gewerkschaftsbewegung, im Dezember 1890 nahm die Partei den Namen "Ungarländische Sozialdemokratische Partei" an. In engster Verbindung mit der Partei stand die "Allgemeine Arbeiter-Kranken- und Invalidenkasse". Anfangs sei es dem radikalen Flügel der Partei unter Engelmann gelungen, die Krankenkassenfunktionäre in den Hintergrund zu drücken, 1893 jedoch, auf dem zweiten Parteikongress, setzten diese sich durch. Engelmann und seine radikalen Sozialisten gründeten daraufhin Anfang 1894 eine eigene Partei, die sie zum Unterschied von der "Ungarländischen Sozialdemokratischen Partei" mit dem Zusatz "...Arbeiterpartei" versahen ("Ungarländische Sozialdemokratische Arbeiterpartei"). Am 1. Mai 1895 wurde die "Népszava" Tageszeitung und geriet zeitweilig unter den Einfluss der radikalen Sozialisten - die tiefgreifende politische Änderungen anstrebten, während die ältere und gemäßigte, reformistische Bewegung sich um das Organ "Népakarat" scharte. Flugs sei die Regierung gegen "Népszava" eingeschritten, und um die Zeitung zu retten, wurde diese wieder quasi unter den Schutz der Krankenkassenfunktionäre gestellt. Im September 1895 folgte die Fusion "Népszava - Népakarat". Völlig vergeblich blieben nun die Bemühungen der radikalen Sozialisten, das Dahinschwinden ihres Einflusses aufzuhalten: sie - die sowohl gegen die Regierung als auch gegen die gemäßigten Sozialisten opponierten - waren "wegen der finanziellen Schwierigkeiten und der behördlichen Aktionen" so geschwächt, dass sie im Dezember 1896 auch organisatorisch ihr Abseitsstehen beenden mussten. (18)

1880-ban organizálta Frankel Leó az első szocialista pártot, a Magyarországi Általános Munkáspártot (továbbiakban: MÁMP). Frankel emigrálása után a 80-as évek folyamán állítólag „széles ellenállás” alakult ki a MÁMP-vezetőség „opportunistá” politikájával szemben, de a Szalay és Eszel vezette radikális szocialisták oppozíciója a kormány elnyomó intézkedései miatt nem tudott kibontakozni és csak illegálisan működött. 1889 őszén megkezdődött a szakszervezeti mozgalom fejlődése, 1890 decemberében felvette a párt a „Magyarországi Szociáldemokrata Párt” nevet. Legsorosabb kapcsolatban a párttal állt az „Általános Munkás-betegsegélyező és Rokkant Pénztár”. Kezdetben állítólag a párt radikális szárnyának Engelmann alatt sikerült, a betegsegélyező pénztár funkcionáriusait háttérbe szorítani, 1893-ban azonban, a második pártkongresszuson, ezek kerekedtek felül. Engelmann és radikális szocialistái erre fel 1894 elején saját pártot alapítottak, amelyet megkülönböztésül a „Magyarországi Szociáldemokrata Párt”-tól, a . . . „Munkáspárt” toldással láttak el („Magyarországi Szociáldemokrata Munkáspárt”). 1895 május 1-én a „Népszava” napilap lett és ideiglenesen a radikális szocialisták befolyása alá került - akik mélyrenyúló politikai változásokra törekedtek, míg az idősebb és mérsékelt, reformista mozgalom a „Népakarat” orgánus köré tömörült. Nyomban beavatkozott volna a kormány a „Népszava” ellen, és hogy az újságot megmentésük, azt ismét a betegsegélyező pénztár funkcionáriusainak kvázi védelme alá állították. 1895 szeptemberében következett a fúzió „Népszava-Népakarat”. Teljesen hiábavalók maradtak most a radikális szocialisták fáradozásai, befolyásuk tovatűnését megállítani: ők - akik mind a kormány mind a mérsékelt szocialisták ellen is opponáltak - „a pénzügyi nehézségek és a hatósági akciók miatt” annyira legyengültek, hogy 1896 decemberében szervezeteileg is be kellett fejezniük félreállításukat. (18).

Diese Ausführungen bestätigen, dass "Népszava" quasi das Blatt der goldenen Mitte war, resp. sich ihre Herausgeber bzw. Redakteure um Legalität und Verfassungsmässigkeit mühten. "Népszava" führte keine Revolution an, sondern die auf gewerkschaftlicher Basis angestrebten Reformen dienten der sozialen Evolution. Von ihren linksradikalen Zeitgenossen wurde sie deshalb als Sprachrohr der "Oppor-tunisten" bezeichnet - obgleich sie sich selber immer wieder "Népszavas" zu bedienen suchten.

Ezek a fejtegetések bizonyítják, hogy a „Népszava” kvázi az arany közép lapja volt, ill. kiadói és szerkesztői a legalitásért és alkotmányosságért fáradoztak. „Népszava” nem vezérelt forradalmat, hanem a szakszervezeti alapon kitűzött reformok szolgáltak a szocialista evolúciónak. Baloldali radikális kortársai ezért az „opportunisták” szócsöveként jellemezték - habár ők maguk mindig is a „Népszavát” igénybevenni igyekeztek.

=====

Übersetzerische Anmerkung. Fordítói megjegyzés. Bei diesem geschichtsbezogenen wissenschaftlichen Thema verwendet die ungarische Übersetzung möglichst viele der im deutschen Originaltext vorgegebenen Fremdwörter. *E történetvonatkozású tudományos témánál a magyar fordítás lehetőleg sokat használ a német eredeti szövegben előreadott idegen szavakból.* Folgende 28 schon in den Titeln S. 4a -12a. A következő 28-at már a 4a -12a o. címekben. -- 1 agitáció 2 bibliográfia 3 biográfia 4 demokratikus 5 dialektikus 6 disszertáció 7 dogmatizmus 8 dokumentum 9 fázis 10 forma 11 kommunikáció 12 kommunista 13 kongresszus 14 materializmus 15 metódus 16 párt 17 politika 18 posta 19 propaganda 20 propagandista 21 publicisztika 22 rádió 23 revizionizmus 24 szocialista 25 teoretikus 26 tipikus 27 totalitárius 28 zsumaliszta. -- Einige haben ungarisch auch Ersatzwörter. *Néhányan van magyar pótszava is: 2, 3, 6, 8-11, 14-15, 25-26, 28.*

Auf S.13a -18a weitere gemeinsame Fremdwörter. *A 13a -18a o.-n további közös idegen szavak: —* adminisztráció agrár aktivál aktuális aposztrofál aspektus atmoszféra brilláns dokumentál effektus evolúció finanszíroz formál frakció fungál generális hektikus hipotézis illusztrál installál integer karakter klub komplett konjunktúra konkrét krónika likvidál magisztrátus orgánum orientálódás parlament pasztell periodikus periódus plakát polemizál politizálódás pozíció prédikál probléma problematikus prominens publicitás publikáció reform ribillió sánsz stílus szisztéma szociológia szortíroz szubvenció tematikus típus tortúra vers.

Ab S.14a weitere Beispiele der Deutschen wohl auch im fremden Gewand erkennbaren Vokabeln. *A 14a oldaltól további példák a németek számára bizonyára az idegen köntösben is felismerhető szavakból: —* akcentuált(*) anarchista(x) ballada centrális(*,“) demonstráció(,) deportál(x) diffamál direktorium dominál(*) egzisztencia(,) emigrál(x) energikus(*) eposz éra(*) extrém(*) fair(*) fiaskó(*) formuláz(*) funkcionárius(,) fúzió fuzionális(,) garantál glorifikál(*) idealista(*) illegál(x) intenzifikál(,) intern(*) internacionálé(x) interpelláció(x) interpretál(,) kassza katekizmus kaució(*) klasszikus klisé(+) kollegiális(*) kollektíva(,) kolportál(,) kolumna(+) koncepció(*) kontrázik korrektor(,) krízis(*) kultusz(*) kvázi(*) láger lénia(+) lojális(*) marsruta mecénátus(*) militáns minisztérium(x) morál(*) motívum(*) nacionalista(x) neutrális objektum(*) opportunist(,)x oppozíció(*) organizál(,) pamflet(,) patina(*) patriotizmus(*) patronálás(*) pausálé preparátum presztízs(,) primér(*) program(x) proletariátus(x) radikális(x) realizál(,) regrutál reklám relatív(*) reszort(+) rezisztencia(x) rubrika(+) skandalum struktúra(,) studíroz(*) szekció szektor(x) széria szimpátia(*) szimptomatikus(*) szocialista(x) sztrájk(x) tendencia(*) tradíció(*) tragédia(*) transzportál zsumalisztika(*)

Im >(Ung. Erklärenden Wörterbuch) sind die markierten Wörter z.B. gewählter gehobener Stil(*), pressesprachlich(,), Druckereifachjargon(+). *A „M. Értelmező Szótár“-ban a megjelölt szavak pl. választékos emelkedetebb stílus(*), sajtónyelvi(,), nyomdászati szaknyelv(+).* Dagegen zählen gemeinsame politische Begriffe(x), hier speziell des internationalen Sozialismus, ersatzwörterlos zum allgem. Wortschatz. *Ezzel szemben közös politikai fogalmak(x), itt különösen a nemzetközi szocializmusból, pótszavaktalanul az ált. szókincshez számítanak.* **Weiter S.141a. Tovább 141a o.**

"Népszava" bis zum Ersten
Weltkrieg

So wie sich "Népszava" von der "Munkás Heti-Krónika" herleitet und mit diesem Hinweis an ihre schwierige Geburt und das Obsiegen einer Fraktionsrichtung gemahnt, ist ihr ganzer Lebensweg ein Kampf nach aussen und innen. Die Zielsetzung nach aussen ist quasi gewerkschaftlicher und politischer Art: einesteils werden naheliegende Reformen zur Besserung der proletarischen Lebensbedingungen anvisiert, andererseits eine nur auf lange Sicht realisierbare Änderung der sozialen Struktur, und zwar ohne die Anwendung von Gewalt, entschädigungsloser Enteignung etc. Jahrzehnte hindurch steht das Politisieren der Sozialisten Ungarns vornehmlich im Zeichen des Wahlrechts, das bis Ende des Ersten Weltkrieges einer relativ kleinen Bevölkerungsgruppe vorbehalten bleibt; dass Külföldi von Frankel's sogen. "Partei der nicht Wahlberechtigten" scheidet und eine gemässigte Gegenpartei anführt, ist nicht gleichbedeutend mit dem Verzicht auf politische Ziele, hier auf Bemühungen um ein neues Wahlrecht. - Neben dem primären Nahziel einer Besserung der sozialen Lage des Industrieproletariats besorgt "Népszava" nachdrücklich das Organisieren der landwirtschaftlichen Arbeiter, darf in den neunziger Jahren bereits als gut eingeführt gelten und ist um 1900 soweit als massgebliches Organ der untersten Klassen öffentlich anerkannt, dass die Redaktion bzw. Verlagsleitung Geldangebote von Regierungsstellen erhält.

Der "goldene k.u.k.-Friede" (1867-1914) ist für das ungarische Pressewesen eine goldene Zeit. Ab 1867 ist das Druckereigewerbe ein "freier Industriezweig" für jedermann, der die notwendigen Apparaturen zu erwerben vermag, allerdings für Zeitungen auch eine Kautions stellen kann. Besonders augenfällig ist der Aufschwung in der Provinz: 1866 waren dort 89 Druckereien in Betrieb, 1900 bereits 531. Zahl der ungarischen Blätter 1850 = 15, 1855 = 26, 1860 = 44, 1867 = 119, 1877 = 266, 1878 = 283, 1879 =

„Népszava“ az első
világháborúig

Úgy ahogy a „Népszava” a „Munkás Heti-Krónika”-tól származtatja magát és ezzel az utalással nehéz születésére és egy frakcióirányzat győzelmére emlékeztet, egész életútja egy harc kifelé és befelé. A célkitűzés kifelé kvázi szakszervezeti és politikai fajta: egyrészt közelfekvő reformokat a proletár életfeltételek javítására céloz meg, másrészt egy csak hosszú látra realizálható változását a szociális struktúrának, és pedig erőszak alkalmazása, kártalanítástalan kisajátítás etc. nélkül. Évtizedeken át a magyarországi szocialisták politizálása különösen a választójog jegyében áll, amely az első világháború végéig egy relatív kis lakosságcsoporthoz marad fenntartva; hogy Külföldi elvállalja Frankel ún. „Nem Választójogosultak Pártja”-tól és egy mérsékelt ellenpártot vezérel, nem azonos a politikai célokról való lemondással, itt egy új választójogért való törekvésekről. - A primären közeli cél, az ipari proletariátus szociális helyzetének javítása mellett „Népszava” nyomatékosan gondoskodik a mezőgazdasági munkások organizálásáról, a kilencvenes években már jól bevezetettnek tekinthető és 1900 körül annyira az alsóbb osztályok mérvadó orgánusaként van nyilvánosan elismerve, hogy a szerkesztőség ill. a kiadóvezetőség pénzkínálatokat kap kormányhivataloktól.

Az „arany cs.és.kir.-béke” (1867-1914) a magyar sajtó számára egy arany idő. 1867-től a nyomdaipar egy „szabad iparág” mindenki számára, aki a szükséges apparátusokat beszerezni képes, bezzeg újságokért egy kauciót is állítani tud. Különösen szembe-tűnő a fellendülés vidéken: 1866-ban ott 89 nyomda volt üzemben, 1900-ban már 531. A magyar lapok száma 1850-ben = 15, 1855 = 26, 1860 = 44, 1867 = 119, 1877 = 266, 1878 = 283, 1879 =

321, 1882 = 412, 1898 = 905, 1900 = über 1000. (19)
 Die Ära der Zeitungskönige bricht an. Ab Mitte der 70er Jahre ist die Aufmachung überaus wichtig. Csávolszky führt in seinem "Egyetértés (Einvernehmen)" die Grossreportage ein und treibt damit die Auflage seines Blattes in die Höhe; Légrády's "Pesti Hírlap" (Pester Nachrichtenblatt), ab 1878, tut es mit der weiten Skala bunten Inhalts. Massgebend sind jetzt die kommerziellen Gesichtspunkte, das Anzeigengeschäft. Das sogenannte Berliner Format (47x32 cm) kommt auf, die Zeitung wird fertig aufgeschnitten verkauft. Die Sparten sind genau getrennt. Der Leser soll unbedingt zufriedengestellt sein durch des Blattes Übersichtlichkeit, Universalität (möglichst überparteilich, nach "Times"-Muster), Schnelligkeit, Stil.

Wohl mochten die Zeitungen die Leser in bestimmter Richtung zu beeinflussen trachten, doch die einst klare und im allgemeinen sicherlich mit Würde versehene Führerrolle der ungarischen Presse ist jetzt verblasst: sie läuft dem Leser nach, seine Gunst ist ihr Broterwerb. - Das Jahr der Millenium-Feier (1896 = Tausendjähriges Ungarn) ist das Geburtsdatum von "Friss Ujság (Frische Zeitung)", der ersten wirklichen Volkszeitung, die zum bislang beispielsweise geringen Preis von 1 Kreuzer - allerdings auch billig im Inhalt - an die "nichtlesende", d.h. keine Zeitung haltende Bevölkerungsschicht appelliert.

Verleger Simon Zilahi ("Esti Ujság") führt eine Absatzmethode ein, die 1878 bereits erfolgreich erprobt, aber polizeilich nicht erlaubt worden war: den Strassenverkauf mittels "Ausschreier" (= rikkancs). Mit Vorbedacht schafft er einen neuen Beruf, und hinsichtlich der sozialen Verhältnisse in Ungarn sind hier Zilahis Bemerkungen aufschlussreich:

"Was mich zum Starten der 'Esti Ujság' veranlasst hat, klingt vielleicht komisch aus dem Mund eines Zeitungsunternehmen-Direktors: das Gefühl der Barmherzigkeit... Weder mein eigenes Vermögen noch der Reichtum von Hunderten oder Tausenden würde genügen, um in einer grossen Stadt das Elend zu lindern... Heute habe ich schon 2.000 aus dem Lager der Hungernden und Notleidenden herausgerettet." (20)

321, 1882 = 412, 1898 = 905, 1900 = 1000 fölött (19). Az újságkirályok érája köszönt be. A 70-es évek közepétől a kiállítás szerfelett fontos. Csávolszky az „Egyetértés”-ében bevezeti a nagyriportot és ezzel magasba hajtja lapjának példányszámát; Légrády „Pesti Hírlap”-ja 1878-tól a színes tartalom széles skálájával teszi ezt. Mérvadók most a kommerciális szempontok, a hirdetési üzletág. Az úgynevezett berlini formátum (47 x 32 cm) jön fel, az újságot készen felvágva adják el. A rovatok pontosan külön vannak. Az olvasó okvetlenül meg legyen elégedve a lap áttekinthetőségével, univerzalitásával (lehetőleg pártonfelüli, „Times”-minta szerint), gyorsaságával, stílusával.

Jóllehet az újságok az olvasókat bizonyos irányba befolyásolni igyekeznek, azonban a magyar sajtó egykor világos és általában bizonyosan méltósággal ellátott vezérszerepe most elhalványult: utánarohan az olvasónak, annak jóindulata az ő kenyérkeresete. - A millenniumi ünnepség éve (1896 = Ezeréves Magyarország) születési dátuma a „Friss Újság”-nak, az első igazán népújságnak, amely az eddig példátlanul csekély 1 krajcár árával - bezzeg olcsó tartalomban is - a „nem-olvasó”, azaz újságot nem járató népréteghez appellál.

Zilahi Simon kiadó („Esti Újság”) bevezet egy új eladási metódust, amely már 1878-ban sikeresen kipróbált, de rendőrileg nem engedélyezett volt: az utcai árusítást „rikkancs”-csal. Előre megfontoltan hoz létre egy új foglalkozást, és tekintettel a szociális viszonyokra Magyarországon itt Zilahi megjegyzései tanulságosak:

„Ami engem arra vezetett, hogy az 'Esti Újság'-ot megindítsam, az talán furcsán hangzik egy újságvállalat igazgatója szájából: a könyörület, az irgalmasság érzése volt... Sem az én vagyonom sem százaknak és ezreknek gazdagsága sem volna elegendő, hogy egy nagy város nyomorán segíthessen... Ma már 2.000 azoknak a száma, akiket az éhezők és nyomorgók táborából kimenthettem.” (20)

1906 gab es im Lande schon 1787 Zeitungen und Zeitschriften, mit einer Gesamtauflage von 160 Millionen. Budapest besass mehr Tageszeitungen als irgendeine andere europäische Hauptstadt. Es verwundert daher keineswegs, dass in Ungarn der journalistische Existenz- und Konkurrenzkampf härter war als andernorts und bald traurige Berühmtheit erlangte. In einer parlamentarischen Interpellation von 1906 behauptet Miklós Szemere:

"Mit grossem Respekt vor den Ausnahmen sei festgestellt, dass hierzulande die Zeitungen nicht von den Abonnenten erhalten werden, sondern vom Staat, von der Schatzkammer, von den Banken, von den Inseraten öffentlicher Gesellschaften, von den unter 'Reklame' gebuchten Pauschalen und anderen Einkünften."

Szemere bietet auch die Beweisführung an. Vom Landwirtschaftsministerium beispielsweise sollen erhalten haben: "Budapesti Napló (Budapester Tagebuch)" 8.700 Kronen, "Budapesti Hirlap (Budapester Nachrichtenblatt)" 3.500, "Az Újság (Die Zeitung)" 7.000, "Népszava (Volksstimme)" 2.800, "Pesti Hirlap (Pester Nachrichtenblatt)" 3.000, "Pester Lloyd" 9.000, "Pesti Napló (Pester Tagebuch)" 3.000 Kronen. - Die "Ganz Fabrik Aktien-Gesellschaft" soll jährlich 100.000 Kronen "für Presse-Ausgaben" eingeplant haben; - und Szemere wirft die Frage auf:

"Können denn diese Zeitungen die notwendige kritische Kontrolle über die öffentlichen Institutionen ausüben, wenn sie von allen Seiten durch Pauschalen bestochen sind? (sic: le vannak pauszálézva)" (21)

Angesichts dieses - anrühigen - Finanzierungssystems erscheint es glaubhaft, dass der ungarische Journalistenberuf dieser Zeit ein Handwerk mit goldenem Boden war. Ein gut organisierter Fachverband sorgt für die kranken und alten Kollegen, Leute mit Spürsinn und flüssigem Stil sind gefragt, Talente werden mit beachtlichen Preisen ausgezeichnet. Gerade die guten Köpfe unter den Dichtern und Erzählern jedoch sind gar nicht zufrieden mit dem, was sie um sich herum erblicken. War es das Verdienst Petöfis, Gestalt und Seele des Bauern, Betyären und Rechtlosen in imponierend meisterhafter Form besungen zu haben, so sind es nun die Mór Jokai, Kálmán Mikszáth, Ferenc Herczeg,

1906-ban az országban már 1787 újság és folyóirat létezett, 160 millió összpéldányszámmal. Budapestnek több napilapja volt mint akármelyik más európai fővárosnak. Ezért egyáltalán nem meglepő, hogy Magyarországon a zszurnalista egzisztencia- és konkurrenciaharc keményebb volt mint máshol és hamarosan szomorú hírnévre tett szert. Egy 1906-os parlamenti interpellációban állítja Szemere Miklós:

„Nagy tisztelet a kivételeknek, a lapokat nálunk nem az előfizetők tartják fenn, de tartják őket az állam, a kincstár, a bankok, a nyilvános társulatok hirdetései és 'hirdetés' címén juttatott pauszáléi és más jövedelmei.”

Szemere a bizonyítékot is felkínálja. A mezőgazdasági minisztériumtól például kaptak volna: „Budapesti Napló” 8.700 koronát, „Budapesti Hirlap” 3.500, „Az Újság” 7.000, „Népszava” 2.800, „Pesti Hirlap” 3.000, „Pester Lloyd” 9.000, „Pesti Napló” 3.000 koronát. - A „Ganz Gyár Részvény-Társaság” évente 100.000 koronát tervezett volna be „sajtó-kiadásokra”; - és Szemere felveti a kérdést:

„Vajjon gyakorolhatják-e ezek a lapok a kellő nyilvános ellenőrzés kritikáját a közintézetek felett, ha mindenkitől le vannak pauszálézva?” (21)

Tekintettel erre a - hírheft - finanszírozási rendszerre hihetőnek tűnik, hogy a magyar zszurnalisztahivatás ebben az időben egy mesterség arany talajon volt. Egy jól organizált szakmai szövetség gondoskodik a beteg és idős kollégákról, emberek jó szaglóérzéssel és folyékony stílussal keresettek, talentumokat tekintélyes díjakkal kitüntetnek. Éppen a jó fejek a költők és elbeszélők között azonban egyáltalán nincsenek megelégedve azzal, amit maguk körül megpillantanak. Ha Petőfi érdeme az volt, hogy a parasztok, betyárok és jogfosztottak alakját és lelkét imponálóan mesterei formában megénekelte, úgy most a Jókai Mór, Mikszáth Kálmánok, Herczeg Ferencek,

Zsigmond Móricz, die sich völkischen Motiven widmen, und die Sándor Bródy, Zoltán Thury, Géza Gárdonyi (als bekanntester "falukutató" = Dorfforscher), Margit Kaffka, Endre Ady, die das soziale Unrecht anprangern und Schwäche sowie schlummernde Kraft der breiten unteren Massen aufzeigen. - Mit dieser Gruppe von Autoren sucht die "Népszava" ein freundschaftliches Verhältnis zu unterhalten, geht jedoch in der Zielsetzung meist bedeutend weiter und hat - als Gesinnungsorgan des Proletariats - auch keinen Anteil am Pressewohlstand der Zeit.

Historiker weisen nachdrücklich darauf hin, dass die glatte Fassade des Ausgleichs-Friedens lediglich eine denkbar missliche Entwicklung verdeckte. Die Massnahmen zur Verwirklichung einer Zollunion mit Deutschland manövrieren das Land in die ungünstige Phase zwischen zwei Wirtschaftssystemen. Der intensivierte Export von Weizen und Mehl zu Welthandelspreisen erfordert bald die Rationalisierung bzw. Mechanisierung der Landwirtschaft; der Kleinbauer bleibt auf der Strecke, vegetiert als Tagelöhner oder rettet sich in die Industrie, deren heftige Entwicklung durch ausländische Gründer mit dem erfolgreichen Frankreichfeldzug von 1870/71 zusammenhängt. Die unausbleiblichen Krisen drücken aufs Proletariat und schaffen extreme soziale Differenzen. Als Reaktion auf den seit 1849 erlittenen gewaltsamen Fremdeinfluss sowie zur Stärkung der neugewonnenen Position gegenüber Österreich betreiben die Ungarn nun ihrerseits eine Madjarisierungspolitik, zu nachsichtig zwar für einen wirklichen Erfolg, jedoch ausreichend für die Schaffung innenpolitischer Spannungen. Am Chauvinismus der Zeit scheiden sich die Geister und bringen Ungarn in Misskredit. Primäre Reibungsfläche ist das Verhältnis zu den kroatischen, rumänischen und serbischen Minderheiten. Weniger Probleme bieten Ruthenen, Italiener (in der Gegend des Seehafens Fiume) und die im Tiefland akklimatisierte slowakische Urbevölkerung. Die beträchtliche deutsche Minorität wirft noch keine politische Frage auf.

"Népszava" skizziert 1880 ihre nationale Einstellung wie folgt:

Móricz Zsigmondok azok, akik népi motívumoknak szentelik magukat, és Bródy Sándor, Thury Zoltán, Gárdonyi Géza (mint legismertebb „falukutató”), Kaffka Margit, Ady Endre, akik a szociális igaztalanságot kipellengérezik és a széles alsó néptömegek gyengeségét valamint szunnyadó erejét felmutatják. - Ezzel a szerzői csoporttal keres a „Népszava” egy baráti viszonyt fenntartani, azonban célkitűzésében többnyire jelentősen tovább megy és - a proletariátus elvi orgánumaként - nincs is része a kor sajtójólétében.

Történészek nyomatékosan rámutatnak arra, hogy a kiegyezés-béke síma homlokzata csupán egy elgondolhatóan visszás fejlődést takar el. A Németországgal való vámunió megvalósulására való intézkedések az országot a két gazdasági rendszer közötti kedvezőtlen fázisba manőverezik. A búza és liszt intenzifikált exportja világkereskedelmi áron hamarosan a mezőgazdaság racionalizálását ill. mechanizálását követeli; a kisparaszt alul marad, napszámosként vegetál vagy az iparba menti magát, amelynek rohamos fejlődése külföldi alapítók által a sikeres 1870/71-es franciaországi hadjárattal függ össze. A kimaradhatatlan krízisek a proletariátusra nyomnak és extrém szociális differenciákat alkotnak. Az 1849 óta elszenvedett erőszakos idegen befolyásra való reakcióként valamint az Ausztriával szembeni újonnan nyert pozíció megerősítésére a magyarok most részükről egy magyarosítási politikát folytatnak, túl engedékenyen ugyan valóságos sikerhez, azonban elegendő belpolitikai feszültségek teremtéséhez. A kor sovinizmusán elkülönülnek a szellemek és Magyarországot rossz hírbe hozzák. Primér súrlódási felület a horvát, román és szerb kisebbségekhez való viszony. Kevesebb problémát okoznak rutének, olaszok (a Fiume tengeri kikötő környékén) és az Alföldön akklimatizált szlovák őslakosság. A jelentős német kisebbség még nem vet fel politikai kérdést.

„Népszava” 1880-ban nemzeti beállítást következőképpen vázolja:

"Unser Vaterland, die Erde, wo wir geboren sind, mit unseren Familien leben und wo unsere Entschlafenen ruhen, lieben wir am meisten und umarmen jeden mit uns Fühlenden sowie unsere Lehren Teilenden, wir sind aber bereit, für das Wohlergehen jeder Nation zu kämpfen." (22)

So besehen ist verständlich, dass die Regierung zwar keine Sympathien für die Sozialisten aufbringt und sie verfolgt bzw. ihr Vorwärtskommen nach Kräften bremst, zugleich aber keine unmittelbare Gefahr für Staat und Ordnung in ihnen sieht und deshalb - anders als gegenüber den Radikalen oder "Anarchisten" - eine gewisse Duldsamkeit bekundet.

Leó Frankel formuliert die politischen Wünsche der weiter links stehenden Sozialisten so:

"Wir Sozialisten sind die wahrhaften Patrioten, denn wir allein wollen in unserem Vaterland die allgemeine Freiheit schaffen, Bildung geistigen, moralischen und materiellen Wohlstand. Das bedeutet die Verwirklichung der sozialistischen Prinzipien." (23)

"Wir wollen die persönliche Freiheit erkämpfen - sagte er in seiner eindrucksvollen Kongressrede, - welche nicht existiert. Oder ist es etwa Freiheit, wenn der männliche Arbeiter wählen darf zwischen Hungertod oder krimineller Tat, die weibliche Arbeiterin zwischen Not oder Schande?.....

Im Sprichwort heisst es: 'Extra Hungariam non est vita'. Oder wie Jókai gesagt hat: 'Wenn das Leben in der Hölle ebenso ist wie in Ungarn, dann zieht er die Hölle dem Himmel vor'. Ja, aber das gilt nur für die reichen Leute, ... (für die Arbeiter eher:) 'Intra Hungariam non est vita'. All dies kommt daher, dass Grundbesitz und Vermögen im Besitz eines Bruchteils der Gesellschaft sind."(24)

Die realpolitischen Erwägungen der "Népszava"-Gruppe sind:

"Innerhalb der Arbeiterschaft gab und gibt es Parteien, die erklärt haben, dass sie die Revolution wollen, und solange das ärmere Volk nicht mit gewalttätigen Mitteln aufträte, würden Unterdrückung und Ausbeutung andauern... Hätte die Arbeiterpartei mehrere Hunderttausend Bajonette, einige hundert Krupp-Kanonen sowie eine Milliarde, dann wäre der Appell, wir sollen Revolutionäre sein, sinnvoll, denn dann stünden die Arbeiter als Macht jener anderen gegenüber, ob der friedliche Weg nicht besser sei als die Gewalt, weniger zweifelhaft im Resultat, und dann wäre auch das Kapital uns gegenüber nicht so kalt, verächtlich, arrogant, und der Ausgleich wäre möglich. Doch unsere gegenwärtige Lage ist so, dass das Gerede von Revolution einem Don-Quixote-Irrsinn gleicht, nichts als ein Kampf gegen Windmühlenflügel." (25)

„Mi hazánkat, azon földet, hol születünk, hol szereteteinkkel élünk, hol kedveseink örök álmod alusznak, leginkább szeretjük és szívünkhöz szorítunk minden velünk érzőt, tanainkat vallót, de kész vagyunk minden nemzet jólétéért küzdeni.”(22)

Így nézve érthető, hogy a kormány ugyan egyáltalán nem tanúsít szimpátiát a szocialisták iránt és üldözi őket ill. előrehaladásukat erejéhez képest fékezi, egyidejűleg azonban nem lát bennük közvetlen veszélyt államra és rendre és ezért - másképp mint a radikálisok vagy „anarchisták”-kal szemben - bizonyos türelmet tanúsít.

Frankel Leó így formulázza meg a tovább balra álló szocialisták politikai kívánságait:

„Mi szocialisták vagyunk az igazi hazafiak, mert csak egyedül mi akarjuk megteremteni hazánkban a közszabadságot, műveltséget, szellemi, erkölcsi és anyagi jólétet. Ez jelenti a szocialista elvek megvalósulását.” (23)

„A személyes szabadságot óhajtjuk kiküzdeni - mondotta nagyhatalús kongresszusi beszédében, - mely nem létezik. Avagy talán szabadság az, ha férfi munkás az éhhalál vagy büntett, a nő munkás az ínség vagy szégyen közül választhat?.....

A közmondás azt tartja: 'Extra Hungariam non est vita'. Vagy mint Jókai mondá: 'Ha az élet a pokolban is olyan, mint Magyarországon, akkor ő a poklot a mennyország fölé helyezi.' Igen, de ez csak a gazdag emberekre szól, . . . (a munkásokra inkább:) 'Intra Hungariam non est vita'. Mindez onnan származik, hogy a földbirtok és vagyon a társadalom egy töredékének a tulajdonát képezi.” (24)

A „Népszava”-csoport realpolitikai megfontolásai ezek:

„A munkásságon belül voltak és vannak pártok, amelyek kijelentették, hogy a forradalmat akarják, és amíg a szegényebb nép nem lépne fel erőszakos eszközökkel, elnyomás és a kizsákmányolás tovább tartanának. . . Ha lenne a Munkáspártnak többszáz ezer bajonettje, néhány száz Krupp-ágyúja valamint egy milliórdja, akkor a felhívás, hogy legyünk forradalmárok, ésszerű lenne, mert akkor a munkások hatalomként állnának azzal a mássikkal szemben, vajon a békés út nem jobb-e mint az erőszak, kevésbé kétséges az eredményben, és akkor a tőke sem lenne velünk szemben olyan hideg, megvető, arrogáns, és a kiegyezés lehetséges lenne. Azonban jelenlegi helyzetünk olyan, hogy a forradalomról való szószaporítás don-quijotei örülethez hasonlít, nem más mint harc a szélmalomvitorlák ellen.” (25) (visszaford. német-ről)

Dagegen sucht man die Arbeiter zu überzeugen, dass

"nur die gewerkschaftliche Organisierung die Möglichkeit bietet, gemeinsam mit den Kollgen die auf dem Arbeitsmarkt herrschende Unverhältnismässigkeit wenigstens soweit zu verringern, dass auch der Arbeiter ein Stimmrecht kriegt bei der Festlegung der Arbeitsbedingungen." (26)

Aussenpolitisch sind die Fraktionen im Grunde indifferent.

"Es geht darum, ob aus Österreich und Ungarn ein gemeinsames Zollgebiet werden soll. Diese Frage ist unabhängig vom Parteiprogramm, und auf welchen Standpunkt wir uns auch stellen mögen, wir geraten damit nicht in Konflikt." (27)

Es ist im vorangegangenen mittels Zitat festgestellt worden, dass auch "Népszava" in den Genuss anrühiger Zuwendungen gelangt ist (S. 32). Eine Statistik - von der Parteileitung 1898 veröffentlicht - weist die "Népszava" herausgebende Partei als weit weniger konformistisch aus:

"Die Gendarmerie hat 44 Arbeiter getötet und 114 verwundet; in 51 Städten und Ortschaften wurden Haussuchungen bei mehreren hundert Arbeitern durchgeführt. In 56 Orten durften keine Versammlungen stattfinden; arrestiert und in längerer Untersuchungshaft gehalten wurden 259 Arbeiter, im Gefängnis blutig geschlagen 34 Arbeiter. Unsere Genossen haben erlitten: 46.985 Tage Gefängnisstrafe, 12.590 Tage und 2.920 Tage Zuchthausstrafe (sic: börtön, fogház, államfogház), d.h. 62.495 Tage Haft (sic: elzárásos büntetés). Die Summe der Geldstrafen beläuft sich auf 33.504 Kronen. In 21 Orte wurden die Statuten zurückgeschickt, 28 Vereine aufgelöst." (28)

Das Märtyrertum stärkte die Position der Partei. Besonders schlecht beraten waren die Behörden bei der Verbannung von Unruhestiftern in andere Landstriche, denn:

"Durch die Deportation beschicken die Beamten der Regierung und Verwaltung das ganze Land mit sozialistischen Agitatoren." (29)

Die um die Jahrhundertwende am meisten im Vordergrund stehenden Sozialdemokraten heissen Ernő Garami und Jakob Weltner. - Garami (1876-1935) begann bereits als Lehrling in der elektrotechnischen Branche nebenher journalistisch zu arbeiten, verbrachte einige Jahre in Berlin als Geselle und Mitarbeiter der "Sozialistischen Monatshefte" und kehrte als Hilfsredakteur der "Népszava" sowie Vorstandsmitglied der sozialdemokratischen Partei 1898 nach Buda-

Ezzel szemben igyekeznek meggyőzni a munkásokat, hogy:

„csakis a szakegyesületi szervezkedés által válhatik lehetővé az, hogy a munkások szaktársaikkal egyesülve, a munkapiacon uralgó félszeg aránytalanságot legalábbis annyira kisebbsítsék, hogy a munkásnak is legyen beleszólási joga a munkafeltételek megállapításába”. (26)

Külpolitikailag a frakciók alapján indifferentek:

„Arról van szó, hogy Ausztriának és Magyarországnak egy közös vámterületnek kell-e lennie. Ez a kérdés független a pártprogramtól, és bármilyen álláspontra is helyezkedünk, nem kerülünk konfliktusba vele.” (27)

Az előzőben idézettel lett megállapítva, hogy a „Népszava” is hírhedt juttatások élvezetébe jutott (32. o.). Egy statisztika - a párt vezetőségétől 1898-ban közzétett - a „Népszavá”-t kiadó pártot sokkal kevésbé konformistának mutatja:

„A csendőrök megöltek 44, megsebesítettek 114 munkást; házkutatás több száz munkásnál 51 városban és községben volt; 56 helységben nem lehetett gyűlést tartani; elfogtak és hosszabb ideig vizsgálati fogságban tartottak 259 munkást, . . . brutálisan véresre vertek a börtönben 34 munkást. Elvtársaink 46.985 napnyi börtön, 12.590 napnyi fogház- és 2.920 napnyi államfogház-büntetést, összesen 62.495 napnyi elzárásos büntetést szenvedtek el. 33.504 korona volt a pénzbírságban kiszabott büntetések összege. 21 helységbe küldték vissza az alapszabályokat és 28 egyesületet föloszlattak.” (28)

A mártíromság erősítette a párt pozícióját. Különösen rossz tanácsadói voltak a hatóságoknak a lázítók más országrészekbe való száműzetésnél, mert:

„A toloncolásokkal a kormány és a közigazgatás emberei az egész országot ellátják szocialista agitátorokkal.” (29)

A századfordulón legtöbbször előtérben álló szociáldemokratákat Garami Ernőnek és Weltner Jakabnak hívják. - Garami (1876-1935) már tanoncként az elektrotechnikai iparban kezdett amellett zsurnalisztikailag dolgozni, néhány évet Berlinben töltött segédként és a >”(Szocialista Havifüzetek)” munkatársaként és visszatért a „Népszava” segédszerkesztőjeként valamint a szociáldemokrata párt elnökségi tagjaként 1898-ban Buda-

pest zurück. Alsbald zum Chefredakteur avanciert, wird er 1918 Handelsminister in der Regierung Károlyis, flüchtet vor Kun und verbringt den Rest seines Lebens in der Emigration. - Weltner (1873-1936), ein gelernter Tischler, ging gleichfalls wegen partei- bzw. fraktionsinternen Meinungsverschiedenheiten eine Weile ins Ausland und wurde 1898 Parteisekretär der Sozialdemokraten. Ab 1909 auch in der "Népszava"-Redaktion tätig, flieht er 1919 vor den Kommunisten, kehrt jedoch 1924 unter Horthy wieder zurück.

Ausser den genannten Redakteuren Külföldi, Weltner und Garami gestalten die "Népszava": Dániel Kászonyi, Tamás Miller, Leó Frankel, Géza Csorba, Ignác Silberberg, József K. Szabó, Miksa Groszmann, Adolf Kis, Sándor Pfeifer, Béla Somogyi, Dr. Zsigmond Kunfi, Mihály Révész, János Vanczák, - sowie die hauptsächlich deutschsprachigen Redakteure Jakob Kürschner, Antal Ithrlinger, József Ferenczy und Simon Stern. - Diese Namensliste erstreckt sich vom Anfang bis 1919 und nennt gleichzeitig die Redakteure der deutschsprachigen Schwesterblätter von "Népszava": streng war die Trennung zwischen den einzelnen Blättern ohnehin nicht bzw. war der Wechsel der Mitarbeiter von einem Blatt zum anderen häufig; die Redakteure kommen, gehen und kehren wieder, wie es die Partei bestimmt. (30)

Am 1. Januar 1947 feiert "Népszava" ihr 75jähriges Bestehen mit roter Kopfleiste und einem das ganze Jahr hindurch verwendeten besonderen Klischee des Kopfes. Im 4spaltigen festlichen Leitartikel gibt Árpád Szakasits - Parteiführer, arrivierter Politiker und langjähriger "Népszava"-Chef - einen epischen Überblick der Entwicklung des Blattes, typisch für die durchweg evasive, wenig präzise Art des Abhandelns der Gründerjahre in allen sozialdemokratischen Quellen.

Seite 13 der zitierten Jubiläums-"Népszava" bringt einen teils parteigeschichtlichen Rückblick von Dr. Mihály Révész; der Artikel läuft fast über die ganze Seite:

pestre. Hamarosan főszerkesztővé avanszált, 1918-ban kereskedelmi miniszter lesz Károlyi kormányában, menekül Kun Béla elől és élete hátralévő részét az emigrációban tölti. - Weltner (1873-1936), egy tanult asztalos, párt- és frakciónbelüli véleménykülönbségek miatt szintén egy időre külföldre ment és 1898-ban párttitkára lett a szociáldemokratáknak. 1909-től ő is a „Népszava-szerkesztőségénél tevékeny, 1919-ben menekül a kommunisták elől, azonban 1924-ben Horthy alatt ismét visszatér.

Az említett szerkesztőkön Külföldi, Weltner és Garamin kívül alakítják a „Népszavá"-t: Kászonyi Dániel, Miller Tamás, Frankel Leó, Csorba Géza, Silberberg Ignác, K. Szabó József, Groszmann Miksa, Kis Adolf, Pfeifer Sándor, Somogyi Béla, dr. Kunfi Zsigmond, Révész Mihály, Vanczák János - valamint főként a németnyelvű szerkesztők Kürschner Jakab, Ithrlinger Antal, Ferenczy József és Stern Simon. - Ez a névlista a kezdetektől 1919-ig terjed és egyidejűleg megnevezi a „Népszava" németnyelvű testvér-lapjainak szerkesztőit: szigorú amúgysem volt az egyes lapok közötti elválasztás ill. a munkatársak változása az egyik laptól a másikhoz gyakori volt; a szerkesztők jönnek, mennek és visszatérnek, ahogy a párt rendeli. (30)

1947 január 1-én ünnepli „Népszava" a 75-éves fennállását vörös fejléccel és egy az egész éven át használt különleges klisével a fejnek. A 4-hasábos ünnepi vezércikkben Szakasits Árpád - pártvezető, befutott politikus és sokéves „Népszava"-főnök - epikus áttekintést ad a lap fejlődéséről, tipikusan a kivétel nélkül evazív, kevésbé precíz módon az alapítási évek letárgyalására az összes szociáldemokrata forrásban.

Az idézett jubileumi „Népszava" 13. oldala egy részint párttörténeti visszatekintést hoz dr. Révész Mihálytól; a cikk majdnem az egész oldalon át fut:

"Die 'Népszava' ist unser Alles. - ... In den Stürmen des neuen grossen Kampfes ist sie bereits: Tageszeitung (1. April 1906). Eigene Druckerei, eigene Rotationsmaschine, bald auch ein eigenes Haus: mit sicherer Hand leiten Ernő Garami und Jakab Weltner die 'Népszava' auf ihrem Weg ... Und könnte man sich jener Jahre erinnern, ohne dass sich die Gestalt des Antal Farkas vor uns aufrichtet, des ehemaligen Einöd-Lehrers (sic: tanya), des Sohnes von Szentes, Mezötúr, Makó und Szeged, der zu den wunderbarsten ungarischen Humoristen gehört, aus der Schule der Mikszáth, Tömörkény und Ferenc Móra? Er war einer der Helden des Leitartikels mit der Überschrift: 'Die Unsterblichkeit der Maikäfer', dem dieser Titel gegeben werden musste, damit die Staatsanwaltschaft die Ausgabe der 'Népszava' nicht konfisziere, weil nach den vielen Beschlagnahmen und dem Erscheinen mit weissen Spalten endlich solche sozialdemokratischen Sätze erscheinen sollten, aus denen für den Leser, den Gegner, allgemein: die politische Welt ersichtlich würde, dass die Sozialisten sich auch von einer Legion Gewalttätigkeiten nicht vom unerbittlich notwendigen Kampf abhalten lassen..."

"Népszava" bediente sich nach Möglichkeit der Artikel und Gedichte landesbekannter Autoren, die andere Journale bereits veröffentlicht hatten: das billigere Nachdruck-Verfahren gestattete auch ihr, sich auf die soziologisierenden Gedankengänge prominenter Autoren zu berufen. Auf Seite 12, Spalten 1-4, der bisher zitierten Jubiläums-"Népszava" sucht ein mit "V.E." gezeichneter Artikel die Verbindung zu einigen der bekanntesten Dichter und Schriftsteller aufzuzeigen; ein 2spaltiges ca. 35 Cicero tiefes Faksimile eines Briefes von Ady an die "Népszava"-Redaktion illustriert den Artikel, der stolz überschrieben ist:

"Die 'Népszava' und die Revolution der Literatur. - ... Unter den Morgigen (sic: holnaposok) und der aus ihnen hervorgegangenen Nyugat (=West) Autorengeneration gab es mehrere Dichter und Schriftsteller, die einen tiefen, heissen Kontakt zum ungarischen Proletariat hatten ... Die wunderbaren Gedichte und Feuilletons von Endre Ady, Mihály Babits und Gyula Juhász kamen ans Licht in dem Arbeiterblatt, dank der Begeisterung des Genossen Béla Révész. Zwischen den Besten der Nyugat-Schreiber und der 'Népszava' entspann sich eine heisse Kameradschaft ... Beredtes Zeugnis dafür gibt ein 1903 von Endre Ady geschriebener und im 'Nagyvárad Napló' erschienener Artikel, in welchem er beinahe ein Glaubensbekenntnis zugunsten der ungarischen Sozialdemokraten ablegt: 'Der alte Liberalismus taugt nichts. Da ist ja das deutsche Beispiel. Der lauwarmer Liberalismus vermag mit der Reaktion nicht erfolgreich

„A 'Népszava' a mindenünk. - ... És az új nagy küzdelem viharában máris: Napilap. (1906 április 1.) Saját nyomda, saját rotációs, hamarosan saját ház is: Garami Ernőnek és Weltner Jakabnak biztos keze irányítja a 'Népszava' útját ... És lehet emlékezni ezekre az esztendőkre anélkül, hogy elénk ne ugranék Farkas Antal alakja, a volt tanyai tanítóé, Szentes, Mezötúr, Makó és Szeged fiáé, aki a legnagyobb magyar humoristák sorából való, a Mikszáthok, a Tömörkények, a Móra Ferencek iskolájából? Ő volt az egyik hőse: 'A cserebogarak halhatatlansága' c. vezércikknek, amelyet ezzel a címmel kellett megírni, hogy az ügyesség el ne koboztassa a 'Népszava' mondanivalóinak sorát, mert sok lefoglalás, elkobzás, üres hasábkokkal való megjelenés után jelentkeznie kellett olyan szociáldemokrata mondatoknak, amelyekből az olvasó, az ellenfél, általában: A politikai világ láthatja, hogy az erőszakosságok egész tömegével való fellépés sem retenti el a kérlelhetetlen küzdelem szükségét érző szocialistákat..."

„Népszava” lehetőség szerint országosan ismert szerzők cikkei és költeményeit használta, amelyeket más lapok már megjelentettek: az olcsóbb utánnyomási eljárás lehetővé tette neki is, hogy prominens szerzők szociologizáló gondolatmeneteire hivatkozzon. Az eddig idézett jubileumi „Népszava” 12. oldalán, 1-4 hasábkokban, egy „V.E.”-vel szignált cikk kapcsolatot igyekszik felmutatni a legismertebb költők és írók némelyikéhez; egy két-hasábos kb. 35 ciceró mély fakszimilé Adynak egy a „Népszava”-szerkesztőségnek szóló levelének illusztrálja a cikket, amely büszkén van megcímezve:

„A 'Népszava' és az irodalom forradalma. - ... A holnaposok és a belőlük kialakult 'Nyugat' írónemzedékében több olyan költő és író akadt, akinek mély, forró kapcsolata volt a magyar proletariátussal. . . Ady Endrének, Babits Mihálynak, Juhász Gyulának csodálatos költeményei, tárcái láttak napvilágot a munkásság lapjának hasábjain, Révész Béla elvtárs lelkes jóvoltából. A 'Nyugat' íróinak legjobbjai és a 'Népszava' között forró bajtársiasság szövődött. . . Ékes bizonyosság erre Ady Endrének 1903-ban írott és a 'Nagyvárad Napló'-ban közreadott cikke, amelyben szinte hitvallást tesz a magyar szociáldemokrácia mellett: 'A régi liberalizmus nem ér semmit. Ott a német példa. A langymeleg liberalizmus nem tud a reakcióval sikeresen

zu kämpfen. Als letzte Zuflucht bleibt die Sozialdemokratie. Mit ihrer erstaunlichen politischen Reife und in Kenntnis der westlichen Beispiele hat die ungarische Sozialdemokratie die grosse Frage nach der Zukunft einer Lösung ganz nahe gebracht.'

... Endre Ady und seine Freunde - soviel sind wir der Objektivität schuldig - stiessen auch innerhalb der 'Népszava' auf einen bestimmten Widerstand. Diese Widersacher stammten aus den Reihen der verehrungswürdigen, konservativen Dichter der Partei ..."

In der gleichen 1947er Jubiläums-Nummer auf Seite 5 erinnert sich ein von Dániel Várnai unterzeichneter Artikel der Zeit, da die "Népszava"-Sozialisten erstmals die Aussenpolitik vor dem Ersten Weltkrieg zu beeinflussen suchten:

"... Der Balkan-Krieg war die Einleitung zum Entsetzlichen, zum allgemeinen europäischen Krieg, und die Kraftprobe der sprungbereiten Grossmächte, der neuen Waffen und neuen Strategien ... Im zweiten Monat jenes Krieges regte sich auch die sozialistische Internationale mit grosser Macht und berief für den 24. November 1912 einen ausserordentlichen Kongress nach Basel ein: Wochen vor dem Kongress ist 'Népszava' voll von diesen Vorbereitungen. Das ist kein Nachrichtendienst mehr, sondern: Aktion, die gewaltigste, schönste apostolische Kraftentfaltung im Interesse des in letzte Not geratenen europäischen Friedens ...

'Es ist die Pflicht der Sozialdemokratischen Parteien Österreichs, Ungarns, Kroatiens und Sloweniens, Bosniens und der Herzegovina, ihre grosse Aktion fortzusetzen, mit der sie sich gegen die Absichten Österreich-Ungarns gestellt haben, Serbien anzugreifen ... Die Sozialdemokratischen Parteien Österreich-Ungarns werden auch weiterhin dafür kämpfen, dass der unter der Habsburg-Herrschaft lebende Teil des südslawischen Volkes auch innerhalb der Grenzen der österreich-ungarischen Monarchie zu ihren demokratischen Autonomie-Rechten gelangen'."

megküzdeni. Utolsó mentsvárnak marad a szociáldemokrácia. A magyar szociáldemokrácia bámulatos politikai érettségével és nyugati példák ismerésével egész közel vitték a nagy jövő kérdését a megoldáshoz.'

... Ady Endre és társai - tartozunk ennyivel az objektivitásnak - bizonyos ellenkezésre találtak a 'Népszava'-n belül is. Ezek az ellenzók a Párt tiszteletre méltó, konzervatív költői közül kerültek ki ..."

Ugyanabban az 1947-es jubileumi szám 5. oldalán egy Várnai Dánieltől aláírt cikk emlékezik arra az időre, amikor a „Népszava”-szocialisták a külpolitikát először próbálták befolyásolni az első világháború előtt:

„... A Balkán-háború a nagyobb irtózatnak, az általános európai háborúnak volt a bevezetője, s az ugrásra készen álló nagyhatalmak, az új fegyverek és új stratégiák erőpróbája ... Ennek a háborúnak második hónapjában hatalmas erővel megmozdult a szocialista Internacionálé is és 1912 november 24-ére rendkívüli kongresszust hívott össze Bázelen: hetekkel a kongresszus előtt ezekkel a készülődésekkel van tele a 'Népszava'. Nem hírszolgálat már ez, hanem: akció a leghatalmasabb, a legszebb apostoli erő kifejtés, a végveszedelemben került európai béke megmentése érdekében ... Ausztria, Magyarország, Horvátország és Szlavónia, Bosznia és Herzegovina szociáldemokrata pártjainak az a kötelességük, hogy folytassák nagy akciójukat, amellyel szembeszálltak Ausztria-Magyarország Szerbia ellen szegeződő támadó szándékainak ... Ausztria-Magyarország szociáldemokrata pártjai ezután is küzdeni fognak azért, hogy a délszláv népnek a Habsburg-uralom alatt élő része az osztrák-magyar Monarchia határain belül is hozzájuthasson demokratikus önkormányzati jogaihoz."

"Népszava" und die Sozialdemokraten im Ersten Weltkrieg

Ehe die Sozialisten das Antlitz Ungarns irgendwie verändert hatten, zerbrach schon die Monarchie. Während das Land 1896 mit grossem Pomp sein 1000jähriges Bestehen feierte, gährte es bedrohlich im Balkan und an der Adria. Ungarn hatte Grund, den Verlust Fiumes zu befürchten; am Bosphorus kollidieren die Interessen Deutschlands mit denen Englands und Russlands. Aus dem "Zweibund" Deutschland - Österreich-Ungarn (1879) ist längst der "Dreibund" mit weiteren Mitgliedern geworden; auch die Entente formiert sich. Als Österreich endlich die Lage zu meistern versucht, kommt es zur Katastrophe, über die J. v. Farkas sagt:

"Das grosse Wunder des ersten Weltkrieges bestand darin, dass die Monarchie nicht gleich im Anfang zusammenbrach."
(31)

Noch heute ist der Streit nicht beigelegt, ob die Arbeiterschaft zur Unterstützung oder Sabotage des Kriegsgeschehens hätte angeführt werden sollen. Zum besseren Verständnis der im Folgenden behandelten Haltung der sozialistischen Presse sei hier an die Problematik der ungarischen Situation erinnert, damit zugleich an das Dilemma der Arbeiterführer. Einerseits konnte es über die Konsequenzen einer Niederlage kaum Zweifel geben. Andererseits stellte der Machtzuwachs Deutschlands im Falle eines Sieges eine akute Bedrohung der ungarischen Belange dar.

Zum Kriegsausbruch 1914 schreibt "Népszava":

"Auf unserer Seite werden die Soldaten vorangetrieben von den grossen Ideen der niedergeschlagenen russischen Revolution" ("Népszava" 1914, 31. August),

und auch über dem Völkerkonflikt vergisst sie nicht, dass sie unter allen Umständen für die Interessen der Arbeiterschaft eine Lanze zu brechen hat:

"Für die ungarische Arbeiterschaft ist dieser Kampf die direkte Fortsetzung jenes Kampfes, den sie seit zwei Jahrzehnten innerhalb des Landes führt. Auf den Galizischen Schlachtfeldern verteidigt die ungarische Arbeiterklasse

„Népszava” és a szociáldemokraták az első világháborúban

Mielőtt a szocialisták Magyarország arcukat valamiképpen átalakították volna, már széttört a Monarchia. Mialatt az ország 1896-ban nagy pompával ünnepelte 1000-éves fennállását, fenyegetően forrongott a Balkánban és az Adrián. Magyarországnak oka volt, Fiume elvesztésétől tartania; a Boszporuszánál összeütköznek Németország érdekei az Angliái- és Oroszországiéival. Németország és Ausztria-Magyarország Kettősszövetségéből (1879) már régen a Hármasszövetség további tagokkal lett; az Antant is formálódott. Amikor Ausztria végre megpróbál a helyzetnek úrrá lenni, beáll a katasztrófa, amelyről Farkas Gyula mondja:

„Az első világháború nagy csodája abban állott, hogy a Monarchia nem omlott össze mindjárt a kezdetben.” (31)

Még ma sincs lezárva a vita, hogy a munkásságot a háborús esemény támogatására vagy sabotálására kellett volna vezérelni. A szocialista sajtó a következőkben tárgyalt magatartásának jobb megértéséhez legyen itt emlékeztetve a magyar helyzet problematikájára, azzal egyúttal a munkásvezetők dilemmájára. Egyrészt alig lehettek kétségek egy vereség konzekvenciáiról. Másrészt Németország hatalomnövekedése egy győzelem esetén a magyar érdekeltségek akut megfenyegetését jelentette.

A háború kitöréséhez 1914-ben írja „Népszava”:

„A legázolt orosz forradalom nagy eszméi hajtják előre a mi oldalunkon a katonaságot” ("Népszava" 1914, augusztus 31),

és a népek konfliktusa felett sem felejt el, hogy neki minden körülmények között a munkásság érdekeiért kell lándzsát törnie:

„a magyar munkásság számára ez a harc közvetlen folytatása annak a harcnak, amelyet két évtizede idebenn az országban folytat. A galíciai csatamezőkön védi meg a magyar munkásosztály

ihre geringen politischen Rechte, bessere Arbeitsentlöhnung und kürzere Arbeitszeit gegen die russische Unterdrückung und den russischen Absolutismus." (1914, 19. September)

Zuversichtlich hofft sie, dass die Regierung sich erkenntlich zeigen wird für die grossen Opfer, die hauptsächlich das einfache Volk an den Fronten bringt:

"Wir haben keinen Anlass, zu bezweifeln, dass die neue Eszterházy-Regierung das ehrliche allgemeine Wahlrecht einführen wird." ("Népszava", 1917, 15. Juni)

Der grosse Krieg beendet nicht nur die komplizierten Parteifehden des Landes, sondern mobilisiert das Pressewesen zum Dienst an der nationalen Zielsetzung. Erstmals seit Jahrzehnten ist das ungarische Pressewesen wieder in jener Rolle, die es von seinen Anfängen an am besten ausgefüllt hat und wofür es prädestiniert erscheint. Allerdings erfolgt diesmal der Zusammenschluss nicht organisch - aus dem Fühlen und Denken der Volksmehrheit heraus; dazu ist dieser Krieg viel zu problematisch, und je länger er dauert und sich zur wahren Völkerschlacht auswächst, desto geteilter sind die Ansichten.

Die Ausrichtung besorgt der Staats- vielmehr Militärapparat, indem er die "Presseunterkommission des Kriegsaufsichtsrates" schafft. Dessen Befehlen in Form von Zensur und "Empfehlungen" ist auch die ausgesprochene Massenpresse unterworfen, diese kommerzielle Publizistik ohne Gesicht und höhere Ambition, die der tägliche Zufall mit Material versorgt. Besser als in Friedenszeiten offenbart sich nun ihre dualistische Natur (Geist - Materie) (32), doch die Art, wie sie die unteren Bevölkerungsschichten in und durch den Krieg geleitet, rächt sich hinterher bitterlich und resultiert - auf lange Sicht - in ihrer eigenen Vernichtung unter dem Kommunismus.

Noch vor Kriegsausbruch machte die Regierung Tisza einen Versuch, durch ein neues Pressegesetz (1.4.1914) ein Minimum an Disziplin in das wild wuchernde Zeitungsleben zu bringen. In einem Land mit 2.000 Zeitungen und Zeit-

csekély politikai jogait, jobb munkabérét és rövidebb munkaidejét az orosz elnyomással és az orosz abszolutizmussal szemben." (1914, szeptember 19.)

Magabiztosan reméli, hogy a kormány hálás lesz a nagy áldozatokért, amelyeket főként az egyszerű nép hoz a frontokon:

„Nincs semmi jogunk, hogy kételkedjünk abban, hogy az új Eszterházy-kormány a becsületes általános választójogot hozza.” ("Népszava", 1917 június 15)

A nagy háború nemcsak az ország komplikált pártviszályait fejezi be, hanem mobilizálja a sajtót a nemzeti célkitűzés szolgálatára. Évtizedek óta először van a magyar sajtó ismét abban a szerepben, amelyet már kezdetektől fogva legjobban töltött be és amire predesztináltak tűnik. Bezzeg ezúttal az egyesülés nem organikusán történik - a néptöbbség érzéséből és gondolatából; ehhez ez a háború túlságosan problematikus, és minél tovább tart és valódi népcsatává növekszik, annál megosztottabbak a nézetek.

Az irányítást az állami jobbanmondva katonai apparátus végzi, azáltal hogy a „Hadi Felügyelőtanács Sajtóalbizottságá"-t létesíti. Amelynek parancsainak cenzúra és „javaslatok” formájában a kimondottan tömegsajtó is alá van vetve, ez a kommerciális publicisztika arc és magasabb ambíciók nélkül, amelyet a napi véletlen lát el anyaggal. Jobban mint békeidőben nyilvánul most meg dualista természete (szellem - anyag); (32), azonban a mód, ahogyan az alsóbb néprétegeket a háborúba és azon keresztül vezeti, megbosszulja magát azután keservesen és - hosszú látra - saját megsemmisülésében a kommunizmus alatt.

Még a háború kitörése előtt tett a Tiszakormány egy kísérletet, egy új sajtótörvénnyel (1914 IV 1) egy minimum fegyelmet hozni a vadul burjánzó sajtóéletbe. Egy országban 2.000 újsággal és folyó-

schriften (33) konnten die bis dahin in Kraft gewesenen Verordnungen des Jahres 1848 längst nicht mehr genügen. Unwichtig erscheint dabei die Änderung der Prozessordnung, nämlich die Gerichtskompetenzen bei Pressedelikten, wichtig hingegen, dass in Ungarn die Journale zum ersten Mal gezwungen werden konnten, Berichtigungen zu bringen und finanziellen Schadenersatz zu leisten. Ferner wurde den Redaktionen auferlegt, für ihre Behauptungen ohne Umschweife - in kürzester Frist - vollen Beweis zu erbringen. Gegen den schärfsten Protest der Opposition, die wohl besonders in der letztgenannten Bestimmung eine Knebelung ihrer Organe sah, wurden diese Reformen Gesetz.

Raichles 1938er Dissertation (34) erweckt den Eindruck, als hätte es sich generell um eine präventive, d.h. Vorzensur gehandelt; ungarische Quellen jedoch geben an, dass die Vernichtung der Vorzensur über ein Blatt als Bestrafung aufzufassen ist (35). Der Struktur der ungarischen Presse nach spricht die Wahrscheinlichkeit für die zweite Version, ebenso wie es plausibel ist, dass viele Zeitungen sich gegen die Bevormundung zur Wehr setzten, schon weil ihnen dadurch manche Sensation verloren ging. Die Journale der ersten Kriegsmonate haben sicherlich aus Protest viele gestrichene Stellen "weiss" gelassen, bis spezielle Verordnungen diese psychologischen Unruheherde beseitigten.

Eine vom Reichs-Marine-Amt verfasste Zurückweisung einer Meldung der italienischen Agenzia Stefani erhellt den Wert, der jeweils im gegnerischen Lager unter diesen Umständen den Nachrichten des Feindes beigemessen wird:

(Die in Italien veröffentlichte Meldung über die Verluste österreichischer bzw. ungarischer Flotteneinheiten ist offenbar falsch) "da bisher alle italienischen Flottennachrichten, soweit sie nachzuprüfen waren, im Geist der dort offiziell ausgegebenen Parole gehalten waren, wonach Lüge patriotische Pflicht sei." (36)

Die vorgefundenen ungarischen Quellen werden zwar nicht so deutlich, doch hatten sie vom Gegner eine ähnliche vorgefasste und amtlich erhärtete Meinung; so schlägt denn

irattal (33) az addig érvényben lévő 1848 évi rendeletek már nem lehettek elegendők. Jelentéktelennek tűnik annál a perrendtartás megváltoztatása, ugyanis a bírósági kompetenciák sajtóbűncselekménynél, fontos ellenben, hogy Magyarországon a hírlapokat első ízben lehetett kényszeríteni helyreigazításokat hozni és pénzügyi kártérítést teljesíteni. Továbbá ráérték a szerkesztőségekre, állításaikért kertelés nélkül - a legrövidebb határidőn belül - teljes bizonyítást felhozni. Az opposzió legélesebb tiltakozása ellenére, amely bizonyára különösen az utoljára nevezett rendelkezésben orgánumi gúzsbakötését látta, ezek a reformok törvény lettek.

Raichle 1938-as disszertációja (34) azt a benyomást kelti, mintha ez általában egy preventív, azaz előzetes cenzúra lett volna; magyar források azonban azt közlik, hogy az előzetes cenzúra elrendelését valamely lappal szemben büntetésként tekintendő (35). A magyar sajtó struktúrája szerint a valószínűség a második verzió mellett szól, ahogyan az is plauzibilis, hogy sok újság védekezett a gyámság ellen, már azért, mert nekik azáltal nem egy szenzáció veszett el. A háború első hónapjainak hírlapjai bizonyára tiltakozásból sok törölt helyet „fehéren” hagytak, amíg speciális rendeletek ezt a pszichológiai tűzfészket eltávolították.

Egy a Birodalmi Tengerészeti Hivataltól megfogalmazott visszautasítása az olasz Agenzia Stefani egyik jelentésének megvilágítja az értéket, amelyet a mindenkori ellenséges táborban tulajdonítottak ilyen körülmények között az ellenség híreinek:

(Az Olaszországban közzétett jelentés az osztrák ill. magyar flottaegységek veszteségeiről nyilvánvalóan hamis) „mivel eddig az összes olasz flottahírek - amennyiben ellenőrizhetőek voltak, az ott hivatalosan kiadott jelszó szellemében voltak tartva, miszerint hazugság hazafias kötelesség lenne.” (36)

A fellelt magyar források ugyan nem ennyire világosan beszélnek, azonban az ellenfélről egy hasonlóan eleve kialakított és hivatalosan megkeményített véleményük volt; így hát

der Erste Weltkrieg gewissermassen die Brücke zum Ausgangspunkt, nämlich Rákóczi-Eszterházy gegenpropagandistischen "Mercurius".

Die anfänglichen militärischen Erfolge - sie werden daheim mit schreienden Extrablättern verkündet - täuschen bald nicht mehr darüber hinweg, dass der Krieg kein gutes Ende nehmen wird, - was man sogar offen ausspricht:

"Heute vor 2 Jahren, um 6 Uhr abends, wurde unser kläglichster Untergang beschlossen." ("Budapesti Hírlap", 1916, 26. Juli)

Wieso derlei Bemerkungen die Zensur passieren konnten bzw. welche Folgen sich anschliessend für die betreffende Zeitung ergaben, ist wohl nicht mehr festzustellen.

In Ungarn erlebte die Zensur den Zusammenbruch nicht mehr, denn Ende September/Anfang Oktober 1918 verabreden die Redaktionen untereinander, der Pressekommission keine weiteren Artikel vorzulegen; die verworrene Lage erlaubt die Bestrafung dieser Meuterei nicht. Was den Zeitungen bisher an Sensationen entgangen ist - Schiebungen, Streiks, Demonstrationen, Unfälle in Rüstungsbetrieben -, jetzt holen sie es nach, insbesondere können sie sich schadlos halten an den Ereignissen in Russland. Nach den Weisungen der Zensurbehörde wäre das nur in äusserst beschränktem Umfang möglich gewesen, denn eine vertrauliche Order mit dem Titel: "Zur Erhaltung der Ordnung und Ausrottung des Bolschewismus" sagt:

Auf Befehl von Oben weist die Pressekommission die Redaktionen aufs nachdrücklichste darauf hin, dass es strikt verboten ist, über jedwede Streiks oder ähnliche Bewegungen oder Unruhen zu berichten, gleichhültig ob sie sich bei uns ereignen oder im Ausland, und zwar gilt das auch für die Geschehnisse im feindlichen Ausland. Über solche Bewegungen dürfen nur offizielle Mitteilungen wiedergegeben werden." (37)

Die Zeitungen aus der Heimat, die oft mit grossen Verspätungen zur kämpfenden Truppe gelangen, können natürlich keinen direkten Bezug haben zum Alltag der Soldaten,

az első világháború bizonyos mértékben a hidat veri a kiindulóponthoz, azaz Rákóczi-Eszterházy ellenpropagandista „Mercurius”-ához.

A kezdeti katonai sikerek - odahaza kiáltó különkiadásokban tesz közzé - nemsokára már nem tévesztenek meg afelől, hogy a háborúnak nem lesz jó vége, - amit még nyíltan is kimondanak: „Ma két évvel ezelőtt, este 6 órakor, lett elhatározva siralmas pusztulásunk” („Budapesti Hírlap”, 1916 július 26) (visszaford. német-ről)

Hogyan haladhattak át a cenzúrán ilyen megjegyzések ill. milyen következmények adódtak utána az illető újság számára, bizonyára már nem állapítható meg.

Magyarországon a cenzúra már nem élte meg az összeomlást, mert 1918 szeptember végén/október elején megállapodnak a szerkesztőségek egymás közt, hogy a sajtóbizottságnak további cikkeket nem mutatnak be; a zavaros helyzet nem engedi ennek a zendülésnek a megbüntetését. Ami az újságoknak eddig elmaradt szenzációk tekintetében - üzérkedések, sztrájkok, demonstrációk, balesetek hadiüzemekben - , azt most bepótolják, különösen kártalaníthatják magukat az eseményeken Oroszországban. A cenzúrahatalóság utasításai szerint ez csak rendkívül korlátozott mértékben lett volna lehetséges, mert egy bizalmas parancs „A rend fenntartása és a bolsevizmus kiirtása” címmel azt mondja:

„A sajtóbizottság felsőbb meghagyásra a legnyomatékosabban felhívja a szerkesztőségeket arra a tilalomra, hogy mindennemű sztrájkra vagy egyéb hasonló mozgalomra vagy zavargásra vonatkozó közlések, akár nálunk, akár külföldön, és pedig az elleneséges külföldön történtek is, feltétlenül tilosak. Az ilyen mozgalmakról csak hivatalos közlések adhatók.” (37)

A hazából való újságoknak, amelyek gyakran csak nagy késéssel jutnak el a harcoló csapathoz, természetesen nem lehet közvetlen vonatkozásuk a katonák mindennapjához,

zu ihrer jeweiligen Umgebung. Viele Kommandeure schaffen da Abhilfe durch die Initiative zu truppeneigenen Blättern, so dass auch die 1848/49er Tradition auflebt.

Die Haltung "Népszavas" vor Kriegsbeginn veranschauliche folgendes Zitat:

"Es ist unsere Aufgabe und Pflicht, gegen die unheilvolle Hetze der Kriegspartei unsere warnende Stimme zu erheben, damit sich die Anstifter nicht darauf zu berufen vermöchten, dass das ganze Land hinter ihnen steht ... Unsere Aufgabe und Pflicht ist es, im Namen der arbeitenden Bevölkerung Ungarns gegen jedes Blutvergiessen zu protestieren! Die Feinde des arbeitenden Volkes wohnen nicht in Serbien. Unsere Feinde sind jene Ausbeuter, die uns für einen elenden Lohn schuftten lassen; die uns alles nehmen; die uns in ewiger Rechtlosigkeit halten wollen; die Polizisten und Gendarmen auf uns hetzen, wenn wir bessere Entlohnung verlangen; ..." (38)

Dann, als sich alles als nutzlos erwiesen hat, nimmt sie eine Bemerkung des Ministerpräsidenten István Tisza stolz zur Kenntnis:

"Heute ist die Stimme der Sozialdemokratie die einzige im Lande, welche auch noch im letzten Augenblick ihren Protest gegen den Krieg hinausschreit. István Tisza hat Recht, wenn er sagt, dass gegenüber der den Krieg wünschenden Presse 'die einzige Ausnahme das Blatt der Sozialisten' ist." (39)

Später kann und will die Sozialdemokratie sich nicht mehr gegen das Zeitgeschehen stellen, so dass "Népszava" am Leben bleibt und - nach eigenen Angaben - zum vertrauenswürdigen Informationsblatt des Proletariats wird. Sie darf als Feldpost ihren Lesern an die Front nachgeschickt werden und experimentiert in der Heimat mit einer Zweiten Ausgabe, der "Esti Népszava (Volksstimme am Abend)".

Die russische Revolution war das phantastische, von niemand vorausgesehene Ereignis des Ersten Weltkrieges; selbst auf höchster Ebene wurden ihre wahren Ausmasse nicht richtig erfasst.

So entzündet sich die Phantasie an der weiten Skala möglicher Konsequenzen der russischen Revolution, die im Hinblick auf die nunmehr vermutete missliche Situation der

mindenkori környezetükhöz. Sok parancsnok segít a bajon a csapattulajdon lapokhoz való iniciativa által, úgy hogy az 1848/-49-es tradíció is feléled.

A „Népszava” magatartását a háború kezdete előtt világítsa meg a következő idézet:

„A mi feladatunk és kötelességünk, hogy a háborúpárt vésztes uszítása ellen felemeljük intő szavunkat, nehogy az uszítók arra hivatkozhassanak, hogy az egész ország mögöttük áll . . . A mi feladatunk és kötelességünk, Magyarország dolgozó népének nevében tiltakozni minden vérontás ellen! A dolgozó nép ellenségei nem Szerbiában laknak. A mi ellenségeink azok a kizsákmányolók, akik hitvány bérért gürcöltetnek bennünket; akik mindenünkből kifosztanak; akik örökös jogtalanságban akarnak bennünket tartani; akik rendőröket és csendőröket uszítanak ráink, ha jobb bérezést követelünk . . .” (38) (visszaford. németről)

Majd, amikor minden haszontalannak bizonyult, Tisza István miniszterelnök egyik megjegyzését büszkén veszi tudomásul:

„Ma a szociáldemokrácia hangja az egyetlen az országban, amely még az utolsó pillanatban is tiltakozását kiáltja ki a háború ellen. Tisza Istvánnak igaza van, amikor azt mondja, hogy a háborút kívánó sajtóval szemben 'az egyetlen kivétel a szocialisták lapja.'” (39) (visszaford. németről)

Később a szociáldemokrácia nem tud és nem akar többé szembehelyezkedni a kor történéseivel, úgyhogy a „Népszava” életben marad, és - saját állítása szerint - a proletariátus megbízható tájékoztató lapjává lesz. Tábori postaként olvasóinak utánaküldeni a frontra szabad és a hazában kísérletezik egy második kiadással, az „Esti Népszava”-val.

Az orosz forradalom volt a fantasztikus, senkitől előre nem látott eseménye az első világháborúnak; még a legmagasabb szinten sem fogták fel helyesen igazi méretét.

Így tüzet fog a fantázia az orosz forradalom lehetséges következményeinek széles skáláján, amelyet tekintettel a most már megsejtett visszás helyzetére az

Entente-Mächte mitunter begeistert gelobt wird:

"Sie werden geschwächt und wir gestärkt. Darum nochmals: Hosiannah!" ("Pesti Hírlap", 1917, 30. November)

In allen Blättern werden die Leser sehr intensiv auf Russland hingewiesen, der gewaltsame Umsturz wird mit dem ersehnten Frieden identifiziert und die in einer sozialen Revolution steckenden Chancen werden letztlich jedermanns eigener Beurteilung überantwortet. Nun mögen die Gründe für die zunächst auch von der Zensur geduldete Publizierung der russischen Ereignisse zweifellos allein in dem Bemühen zu suchen sein, nach den kargen Jahren grösster Entbehrungen der allgemeinen Moral neuen Auftrieb zu geben.

Auch das nachfolgende im Auszug zitierte Gedicht "Leben, Freiheit ..." von Zseni Várnay, das in "Népszava" abgedruckt wird, passiert anstandslos die Zensur:

"Jetzt blicken wir gen Sankt-Petersburg mit
brennenden Augen
Und aus Moskau erwarten wir Nachrichten, auf
Feuerflügeln eilend,
Mit heiligem Staunen trinken wir die Worte
Und achten auf die zauberhaften Klänge,
Die drüben ein Volk entflammt haben:
Leben, Freiheit!

...
Die weissen Städte und Schneefelder loderten auf,
Wie Parisens Seele einst, Wunder gebärt jetzt
die Stunde,
Die Kerker haben sich im Morgenrot geöffnet,
Und flammende Männer grüssen die Sonne,
Russische Mütter nähren nicht mehr Sklaven:
Es lebt die Freiheit!
... (40)

Ansonsten jedoch betrachtet "Népszava" die Entwicklung durchaus kritisch, wie die Ausgaben vom 7. Juli und 31. Juli 1917 zeigen, und sie warnt ihre Leser:

"(Die Bolschewiken) halten die natürlichen Gesetze der gesellschaftlichen Entwicklung für Bourgeois-Lügen, sie beschleunigen gewaltsam den langsamen sozialen Prozess und sind bestrebt, ihre eigene Geschichte sowie die der gesamten Zivilisation zu verlassen. Der Ausgang dieses Kampfes ist im Voraus klar. Auf der heutigen Stufe der kapitalistischen Entwicklung ist jede Art des Soziali-

Antant-hatalmaknak olykor lelkesen dicsérnek:

„Ők gyengülnek és mi erősödünk. Ezért mégegyszer: Hozsanna!“ („Pesti Hírlap”, 1917, november 30) (visszaford. németről)

Az összes lapokban nagyon intenzíven utalják az olvasókat Oroszországra, az erőszakos megdöntést a vágyott békével identifikálják és egy szociális revolúcióban rejlő sánzokat elvégre mindenki saját megítélésére bocsájtják. Most az okok az eleinte a cenzúrától is eltúrt orosz események publikálására kétségtelesen egyedül abban az igyekezetben keresendő, a legnagyobb nélkülözések sanyarú éveit után az általános erkölcsnek új fellendülést adni.

A következőben kivonatban idézett költemény is „Élet, szabadság . . .”, Várnay Zsenitől, amelyet a „Népszava” lenyomat, akadálytalanul átmege a cenzúrán:

„Most Szentpétervár felé nézünk
égő szemekkel
És Moszkva felől híreket lesünk,
tűzszárnyakon szárnyalókat,
Szent döbbenettel isszuk fel a szókat
S vigyázzuk a varázslatos ígéket,
Amelyek túlnan felgyujtottak egy népet:
Élet, Szabadság!

...
A fehér városok és hómezők fellobogtak,
Mint Páris lelke, egykor, csudát szül most
az óra,
A börtönök megnyíltak virradóra,
És lángemberek köszöntik a napot,
Orosz anyák már nem szülnék rabot:
Él a szabadság!
... (40)

Máskülönben azonban a „Népszava” a fejleményt igenis kritikus szemléli, amint az 1917 július 7-i és 31-i számok mutatják, és inti olvasóit:

"(A bolsevikok) a társadalmi fejlődés természetes törvényeit burzsoá-hazugságoknak tartják, ők erőszakkal gyorsítják a lassú szociális folyamatot és igyekeznek, saját történelmüket valamint az egész civilizációt elhagyni. Ennek a harcnak a kimenetele előre világos. A mai fokán a kapitalista fejlődésnek bármilyen módja a szociáli-

sierens Unsinn... Dieser Unsinn beunruhigt die selbstbewussten sozialistischen Kreise."

"Bei dem verhältnismässig niedrigen gesellschaftlichen und politischen Niveau der Massen findet jene demagogische Agitation lebhaften Widerhall, die zur Beschlagnahme der Güter und Fabriken anstiftet."

Später lässt sie alles offen:

"Heute können wir noch nicht beurteilen, welcher Auffassung der Gang der geschichtlichen Ereignisse Recht geben wird." ("Népszava", 1918, 3. September)

Allein, die Summe der Veröffentlichungen zeitigt sehr unerwünschte Nebenerscheinungen, die sich in diversen Streiks äussern sowie in dem plötzlich steilen Anstieg der sozialdemokratischen Mitgliederzahl (41). Teile des Proletariats, die eine befriedigende Lösung ihrer brennenden Probleme nicht vom Ausgang der Geschichte abhängig machen wollen, beginnen Anfang Januar 1918 grosse Streiks zu veranstalten, mit Schlagwörtern wie "Frieden! Brot! Es lebe die russische Revolution!" sowie der Gründung eines illegalen Arbeiter-Rats. Die Sozialdemokraten drängen die Regierung zum baldigen Friedensschluss und zur Reform des Wahlrechts; nach den entsprechenden Zusicherungen fordern sie das Volk zur Wiederaufnahme der Arbeit auf, jedoch erweist sich nun, dass den Anordnungen der Partei nicht ohne weiteres mehr gehorcht wird: sogenannte wilde Streiks dauern an. Um das unruhige Volk wieder in die Hand zu kriegen, schlägt Weltner selber radikale Töne an:

"Wir pfeifen auf alle (bürgerlichen) Parteien". ("Népszava", 1918, 12. Februar)

Die Regierung will nun diesen Umtrieben ein Ende machen. Die ungewöhnlicherweise mitten im Krieg heimkehrenden Gefangenen (5. Dezember 1917: 10-tägige Waffenruhe mit Russland) werden zunächst einer vierwöchigen sogenannten Moralischen Quarantäne unterworfen. Einen erheblichen Teil der "brain-wash"-Arbeit haben die eigens hierfür abgestellten Geistlichen zu leisten. Der Generalinspekteur der heimatischen Rüstungsbetriebe muss dem Ministerpräsidenten jedoch bald melden, dass seine Gewährsleute der Aktion wenig Erfolg bescheinigen, weil

zálásnak esztelenség... Ez az esztelenség nyugtalanítja az öntudatos szocialista köröket."

„A tömegek viszonylag alacsony társadalmi és politikai színvonal mellett élénk visszhangra talál az a demagóg agitáció, amely a javak és gyárak lefoglalására gyújtogat.”

Később mindent nyitva hagy:

„Ma még nem tudjuk megítélni, melyik felfogásnak fog igazat adni a történelmi események menete.“ („Népszava”, 1918, szeptember 3) .(visszaford. németről)

Csakhát, a publikációk összege nagyon kedvezőtlen mellékjelenségeket eredményez, amelyek különböző sztrájkokban fejeződnek ki valamint a szociáldemokrata taglétszámának hirtelen meredek emelkedésében (41). A proletariátus részei, amelyek égető problémáik kielégítő megoldását nem a történelem kimenetelétől akarják függővé tenni, 1918 január elején nagy sztrájkokat kezdenek rendezni, jelszavakkal mint „Békét! Kenyeret! Éljen az orosz forradalom!” valamint egy illegális munkás-tanács alapításával. A szociáldemokraták sürgetik a kormányt hamaros békekötésre és a választójog reformjára; a megfelelő ígéretek után felszólítják a népet a munka újrafelvételére, azonban kiderül most, hogy a párt rendelkezéseinek minden további nélkül már nem engedelmessé válnak: úgynevezett vad sztrájkok tovább tartanak. Hogy a nyugtalan népet megint kézbe kapja, Weltner maga radikális hangokat üt meg:

„Fütyülünk az összes (polgári) pártokra”. („Népszava”, 1918, február 12)

A kormány ekkor véget akar vetni ezeknek az üzelmeknek. A szokatlanul a háború közepén hazatérő hadifoglyokat (1917 december 5.: 10-napos fegyverszünet Oroszországgal) először egy négyhetes úgynevezett morális karantén alá vetik. Az „agymosás”-munkának jelentős részét a külön erre kirendelt papoknak kell végezniük. A hazai hadiüzemek főfelügyelője azonban kénytelen a miniszterelnöknek egyhamar jelenteni, hogy informátorai kevés sikert nyugtáznak az akciónak, mert

"ihrer Ansicht nach früher oder später auch bei uns mit ganz ähnlichen Zuständen zu rechnen ist, wie sie die Bolschewiken in Russland verursacht haben." (42)

Das Verteidigungsministerium hatte sich bereits im Februar 1918 entschlossen, eine publizistische Gegenaktion zu lancieren,

"deren Hauptaufgabe es wäre, die Differenzen zu betonen (hervorzuheben) zwischen dem gegenwärtigen erfahrenen sozialen Fortschritt und den bolschewistischen sowie kommunistischen Prinzipien",

doch kommt diese nicht mehr zur Wirkung. (43)

Während die deutsche Westfront mittels der neuen Panzer-Waffe aufgerissen wird, zerbröckelt im Osten die Monarchie. Im September 1918 kapituliert Bulgarien, Mitte Oktober die Türkei. - Die nach Selbständigkeit strebenden Polen, Tschechen, Jugoslawen, Rumänen gründen sogenannte Nationalräte - nur Ungarn sucht seine Position noch kämpfend zu erhalten. Die Entente will die unmöglich erscheinende bedingungslose Kapitulation Deutschlands und Österreich-Ungarns. Fiume fällt, die Regierung Wekerle tritt zurück. Mihály Károlyis Ungarischer Nationalrat kommt ans Ruder; das Kabinett setzt sich zusammen aus den Parteien der Unabhängigen, Radikalen und Sozialdemokraten. Gleichzeitig mit Ungarns Ersuchen um Sonderfrieden wütet zu Hause die Revolution, ebenso wie in Deutschland. Der Krieg ist aus.

„véleményük szerint előbb-utóbb nálunk is egészen hasonló állapotokkal kell számolni, mint amilyeneket a bolsevikok okoztak Oroszországban.” (42) (visszaford. németről)

A honvédelmi minisztérium már 1918 februárjában elhatározta magát, egy publicisztikai ellenakciót lanszírozni,

„amelynek fő feladata lenne, a differenciákat kiemelni a jelenleg tapasztalt szociális haladás és a bolsevista és kommunista elvek között,”

azonban ez már nem jut hatásra. (43) (visszaford. németről)

Miközben a német nyugati frontot az új páncélosfegyver által feltörik, keleten széttördel a Monarchia. 1918 szeptemberében kapitulál Bulgária, október közepén Törökország. - Az önállóságra törekvő Lengyelország, Csehország, Jugoszlávia és Románia úgynevezett nemzeti tanácsokat alapítanak - csak Magyarország igyekszik pozícióját még harcolva fenntartani. Az Antant Németország és Ausztria-Magyarország lehetetlennek tűnő feltétel nélküli kapitulációját akarja. Fiume elesik, a Wekerle-kormány lemond. Károlyi Mihály Magyar Nemzeti Tanácsa kerül a kormányrúdra; a kabinet a függetlenek, radikálisok és a szociáldemokraták pártjaiból tevődik össze. Egyidejűleg Magyarország különbéke megkeresésével dühöng odahaza a forradalom, ugyanúgy mint Németországban. A háborúnak vége van.

W a n d l u n g   d e r   P r e s s e   u n t e r
B é l a   K u n s   R ä t e r e p u b l i k

Es ist das undankbare Los der ungarischen Sozialdemokratie, sogenannte Realpolitik getrieben zu haben. Sie hat einen Mittelweg gesucht zwischen den extrem gegensätzlichen Interessen und Ideen der ungarischen Gesellschaftsstruktur. Dieses Bemühen ist ihre Stärke und zugleich ihre Schwäche. Rückblickend kann gesagt werden, dass sie durch diese selbstgewählte Rolle - sowie die widrigen Zeitläufe - nicht in die Lage versetzt wurde, die Staatsgewalt dauerhaft an sich zu bringen, dafür jedoch von beiden extremistischen Parteien, den konservativen und kommunistischen Machtgruppen, nachhaltig beschuldigt wird für die eigenen Misserfolge. Andernteils ist die Sozialdemokratie in der ungarischen Politik der vergangenen Jahrzehnte die einzige Konstante, denn wegen des von ihr beschrittenen Mittelwegs überdauert sie Umstürze, Regierungen, Krisen. Natürlich finden jeweils Veränderungen statt, doch bleibt sie Sammelpunkt der politisch und reformatorisch Gleichgesinnten.

In der kapitalistischen Ära war die Sozialdemokratie einerseits ungern gesehen und Verfolgungen ausgesetzt, weil sie den hemmungslosen Wünschen einer kleinen Schicht von Besitzenden entgegentrat und - als Fernziel - eine Nivellierung der Besitzverhältnisse anstrebte; andernteils durfte sie sich einer gewissen Sympathie erfreuen, weil die zunehmende Kaufkraft der Konsumenten letztlich Interesse der Produzenten sein muss, und weil allein die Sozialdemokratie die Massen so zu lenken vermocht hätte, dass diese den radikalen bzw. anarchistischen Elementen nicht in die Hände fiel.

Die Kommunisten waren gleichfalls daran interessiert, die Sozialdemokraten wenigstens vorerst zur Mitarbeit zu gewinnen. Einesteils ist nicht von der Hand zu weisen, dass die Sozialdemokraten es waren, die für die Arbeiterschaft die jeweiligen Forderungen formuliert und nach Möglichkeit

A   s a j t ó   v á l t o z á s a   K u n   B é l a   T a n á c s k ö z t á r -
s a s á g a   a l a t t

A magyar szociáldemokrácia hálátlan sorsa, hogy úgynevezett reálpolitikát űzött. Keresett egy középutat a magyar társadalmi struktúra extrém ellentétes érdekei és ideái között. Ez az igyekezet az erőssége és egyúttal gyengesége. Visszatekintve mondható, hogy ezen saját maga választotta szerep által - úgymint a kedvezőtlen idők miatt - nem került abba a helyzetbe, az államhatalmat tartósan magához ragadni, ezért azonban mindkét szélsőséges párttól, a konzervatív és kommunista hatalmi csoportosulástól, tartósan vádolva van a saját kudarcok miatt. Másrészt a szociáldemokrácia az egyetlen konstans a magyar politika elmúlt évtizedeiben, mert az általa járt középút miatt túlélte megdöntéseket, kormányokat, kríziseket. Természetesen mindenkor történnék változások, azonban ő mindig a politikai és reformatori egyeztető gyűjtőpontja marad.

A kapitalista érában a szociáldemokráciát egyrészt nem szívesen látták és üldözéseknek volt kitéve, mert ő a birtokosok egy kis rétegének gátlástalan kívánságaival szembeállt és - távoli célként - a birtokviszonyok nivellálására törekedett; másrészt bizonyos szimpátiának örvendhetett, mert a fogyasztók növekvő vásárlóereje a termelők végeredményes érdeke kell legyen, és mert egyedül a szociáldemokrácia lett volna képes úgy irányítani a tömegeket, hogy ezek ne kerüljenek radikális ill. anarchista elemek kezébe.

A kommunisták szintén abban voltak érdekelték, a szociáldemokratákat legalábbis előzetesen együttműködésre megnyerni. Egyrészt nem utasítható el, hogy a szociáldemokraták voltak azok, akik a munkásság számára a mindenkori követeléseket megfogalmazták és lehetőség szerint

verwirklicht haben, derart als Organisatoren und Führer des Proletariats fungierend, auf dessen Unzufriedenheit die Kommunisten bauten; so war also die sozialdemokratische Mitarbeit stets sehr erwünscht, um sich selber vor den Arbeitern zu legitimieren und die Gemeinsamkeit des zurückgelegten sowie des zukünftigen Weges zu betonen. Andernteils musste die Sozialdemokratie hinderlich sein, weil sie mit der kommunistischerseits praktizierten Radikalität (sowie dem stürmischen Tempo) der Gesellschaftsumformung nicht einverstanden sein konnte und zudem an ihrer eigenen Exekution hätte tätig mitwirken müssen.

Bei allem kommt der ungarischen Sozialdemokratie noch ein weiteres Charakteristikum zu, das sich aus den angedeuteten nationalen und psychischen Besonderheiten des Ungarums ableitet sowie aus der prekären Lage des Landes als Pufferstaat zwischen Ost und West. Unter diesen Umständen ist es verständlich, dass die zweifellos dominierende Tendenz innerhalb der ungarischen Sozialdemokratie primär die nationalen Interessen in den Vordergrund stellte und erst sekundär die internationale Solidarität. Diese Bodenständigkeit und vaterländische Treue zieht sich als Roter Faden durch die bisherige Geschichte der ungarischen Sozialisten und gestattete ihnen auch die Existenz zwischen den Weltkriegen unter der Regentschaft Horthys.

Die kurze sowjetische Ära Béla Kun liegt im Mittelpunkt eines fast unvorstellbaren Chaos auf allen Sektoren Ungarns sowie eines politischen Radikalismus, für den die sogleich von meuternden Soldaten begangene Erschiessung des Ex-Premiers István Tisza symptomatisch ist. Infolge des Zerfalls der Monarchie konstituiert sich Ende Oktober 1918 auch hier ein "Nationalrat"; der 1. Artikel der Verfassung lautet: "Ungarn ist eine von jedem anderen Staat unabhängige und selbständige Volksrepublik", Tschechen, Südslawen, Polen und Ukrainer haben sich bereits mit diesem Titel selbständig gemacht. Mitte November wird das Land gar Republik: eine "bürgerliche Revolution" hat

megvalósították, ilymód a proletariátus szervezőiként és vezetőiként fungálva, amelynek elégedetlenségére a kommunisták építettek; így tehát a szociáldemokrata együttműködés mindig nagyon kívánatos volt, hogy magukat a munkásság előtt legitimálják és a már megtett valamint jövőendő út közösségét hangsúlyozzák. Másrészt a szociáldemokrácia akadályozó kellett legyen, mert a kommunista részről praktizált társadalomátalakítás radikalításával (valamint rohamos tempójával) nem érthetett egyet és emellett saját kivégzésén kellett volna tevékenyen közreműködni.

Minden mellett a magyar szociáldemokráciához még egy további karakterisztikum jár, amely a magyarság jelzett nemzeti és pszichikai különlegességeiből vezetődik le valamint az ország kényes helyzetéből mint pufferállam Kelet és Nyugat között. Ezen körülmények között érthető, hogy a kétségtelenül domináló tendencia a magyar szociáldemokrácián belül priméren a nemzeti érdekeket állította előtérbe és csak szekundéren a nemzetközi szolidaritást. Ez a tösgyökeresség és hazafias hűség vörös fonalként húzódik végig a magyar szocialisták eddigi történetén és lehetővé tette számukra az egzisztenciát a két világháború közt Horthy régensége alatt.

Kun Béla rövid szovjet érája egy Magyarország összes szektorain szinte elképzelhetetlen káosz valamint egy politikai radikalizmus középpontjában fekszik, amelyre az azonnal zendülő katonáktól elkövetett agyonlövése Tisza István volt miniszterelnöknek szimptomatikus. A Monarchia szétesése következtében 1918 október végén itt is megalakul egy „Nemzeti Tanács”; az alkotmány 1. cikkelye így szól: „Magyarország egy minden más államtól független és önálló népköztársaság”, csehek, délszlávok, lengyelek és ukránok ezzel a címmel már önállósították magukat. November közepén az ország még köztársasággá is alakul: egy „polgári forradalom”

stattgefunden (bezüglich der genannten Daten für Ungarn stimmen die Quellen nicht überein).

Böhm gibt einen Überblick des sozialdemokratischen Anteils an der Entwicklung:

"Über organisierte Massen verfügte allein die Sozialdemokratische Partei ... (Sie) erliess am 7. Oktober 1918 (nach Bulgariens Waffenstillstand) eine Proklamation ... An das Volk Ungarns ... Die aus Österreich sich konstituierenden Nationalstaaten werden anerkannt, der Rücktritt der Regierung wird gefordert... (ferner) die Auflösung des Abgeordnetenhauses, die Einberufung einer Nationalversammlung auf der Basis des allgemeinen, gleichen, geheimen und auch auf Frauen sich erstreckenden Wahlrechts ... grundlegende Bodenreform, sowie die Sozialisierung der nicht mehr individuell geleiteten Betriebe ... Am 29. Oktober vormittag beschloss die Parteileitung den Beginn einer militärischen Agitation, um bei den kommenden revolutionären Ereignissen unnötiges Blutvergiessen zu vermeiden. Als Flugblatt und Plakat wurde Zseni Várnais Gedicht 'An meinen Soldatensohn', ein rührend schönes und begeisterndes, im Krieg von der Zensur beschlagnahmtes revolutionäres Poem, herausgegeben. (Refrain: 'Schliess nicht, mein Sohn, denn auch ich werde dort sein!') ... Nachmittags hingen in den Schaufenstern aller Geschäfte die riesigen Plakate... Die Organisationen der Post- und Eisenbahnarbeiter, die hauptstädtischen Beamten, zahlreiche Provinzstädte, Offiziere, Soldaten melden organisiert und bataillonsweise ihren Anschluss an den Nationalen Rat ... (Dessen) Mitglieder waren: seitens der Unabhängigkeits-Partei Károlyi Mihály..., der Bürgerlichen Radikalen Partei ... der Sozialdemokratischen Partei Ernő Garami, Zsigmond Kunfi, Jakob Weltner, Sándor Garbai, Vilmos Böhm ... Doch dies bedeutete noch nicht, dass die Revolution gesiegt habe. Sicher würde Lukachich ... Truppen aus der Provinz heranziehen. Also mussten die Massen aufmarschieren. Mit dem Zeitungskopf der 'Népszava' wurden schön in den frühen Morgenstunden hunderttausende Flugblätter in den Arbeitervierteln verteilt: 'Die Revolution ist ausgebrochen. Ohne Blutvergiessen wurden mehrere Punkte der Hauptstadt besetzt. Die Ortskommandantur ist erobert. Die Konterrevolution will wahrscheinlich die Macht zurückgewinnen. Es muss gezeigt werden, dass Ihr mit Euren Soldatenbrüdern solidarisch seid. Arbeiter, heraus auf die Strassen, legt die Arbeit nieder!' Auf die mit der Unterschrift der Ungarländischen Sozialdemokratischen Partei versehenen Flugblätter hin zogen Hunderttausende von Arbeitern auf die Strassen ..." (44)

Der Präsident dieser in höchster Not geborenen Republik ist Graf Mihály Károlyi, den Umständen entsprechend scheinbar der richtige Mann. Einmal hatte er sich bereits 1913

történt (a Magyarországra vonatkozó nevezett adatokat illetően a források nem egyeznek).

Böhm egy áttekintést ad a szociáldemokraták részesedéséről a fejlődésben:

„Szervezett tömegei csak a szociáldemokrata pártnak voltak. . . (Az) 1918 október 7-én (a bolgár fegyverszünet után) proklamációt intézett. . . Magyarország népéhez. . . Elismeri az Ausztriától megalakuló nemzeti államokat, követeli a kormány lemondását. . . (továbbá) a képviselőház fölösztatását, nemzetgyűlésnek általános, egyenlő, titkos, nőkre is kiterjedő választójog alapján való összehívását. . . gyökeres agrárreformot, és az egyéni vezetés alól kinőtt üzemek szocializálását. . . Október 29-én délelőtt a pártvezetőség katonai agitáció megindítását határozta el, hogy a bekövetkezendő forradalmi eseményeknél a fölösleges vérontást megakadályozza. Röpirat és plakát formájában kinyomattuk Várnai Zseni 'Katonafiamnak' című meghatottan szép és lelkes, a háború alatt a cenzúra által elkobzott forradalmi versét (refrénje: 'Ne lőjj fiam, mert én is ott leszek!'). . . Délután minden üzlet kirakatában ott csüngtek a hatalmas plakátok. . . A postások, vasutasok szervezetei, a fővárosi tisztviselők, a vidék számos városa, katonatisztek, katonák szervezeten és zászlóaljanként jelentik be a Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásukat. . . (Annak) tagjai voltak: a Függetlenségi Párt részéről Károlyi Mihály. . . , a Polgári Radikális Párt . . . a Szociáldemokrata Párt részéről Garami Ernő, Kunfi Zsigmond, Weltner Jakob, Garbai Sándor, Böhm Vilmos. . . De ez még nem jelentette a forradalom győzelmét. Bizonyos volt, hogy Lukachich. . . vidéki csapatokkal fog kísérletezni. A tömegeket kellett tehát fölvonultatni. A 'Népszava' lapfejjével százezernyi példányban már a kora reggeli órákban röpiratokat osztogattak: 'Kitört a forradalom. Vérontás nélkül megszállták a főváros több pontjait. Elfoglalták a térparancsnokságot. Az ellenforradalom valószínűleg vissza akarja szerezni a hatalmat. Meg kell mutatni, hogy ti együtt éreztek a katonatestvéreitekkel. Munkások, ki az utcára, szüntessétek be a munkát!' A magyarországi szociáldemokrata párt aláírásával megjelent röpcédulákra a munkások százezrei kivonultak az uccára." (44)

Ennek a legnagyobb végszükségben született köztársaságnak az elnöke Károlyi Mihály gróf, a körülmények alapján látszólag a helyes férfi. Egyszer már 1913-ban

beliebt gemacht durch die tatkräftige Unterstützung des Gesetzentwurfs für ein allgemeines, gleichberechtigtes, geheimes Wahlrecht, zum andern hatte er 1914 eine oppositionsparteiliche Delegation bei einem USA-Besuch angeführt; man baut auf seine guten Beziehungen zur Entente. In seinem Koalitionskabinettt befinden sich auch die drei "Népszava"-Redakteure Garami, Kunfi, Weltner. Károlyi ist Idealist, seine angestrebte Agrarreform bringt ihm rasch einen Beinamen: der Landverteiler. Er versucht, die Parzellierung verhältnismässig systematisch und anständig durchzuführen. Zunächst, so wird beschlossen, sollen die Soldaten oder ihre mittellosen Hinterbliebenen Felder bekommen, die er zwar den Reichen nimmt, aber auch ihnen noch genügend belassend. Seine Massnahmen führen zu Streit.

Károlyis Gesetze und Verordnungen haben zum Ziel, das bisher stumm gehaltene Volk zu Wort kommen zu lassen. Nach sowjetrussischem Muster bilden sich allenthalben sogenannte Soldaten- bzw. Arbeitererräte. Allerdings ist ihre Tätigkeit rein gewerkschaftlicher Art, sie sind Interessengemeinschaften, die Arbeitererräte nichts weiter als Betriebs-Beiräte, die den Unternehmern gegenüber als Verhandlungspartner auftreten (45). Natürlich geht bei diesem Experiment nicht alles glatt, und den Unzufriedenen bietet sich auf einmal die kommunistische Partei als Führungsorgan dar.

Die kommunistische Partei wird in Ungarn am 20. November 1918 gegründet. Ihre Funktionäre sind vornehmlich Heimkehrer wie Kun, Szamuely, Hákosí (vgl. in den nachfolgenden Kapiteln), die aus Russland Lenins Ideen und Methoden importieren. Sie erreichen sofort eine Spaltung der ungarischen Arbeiterbewegung. Mit allen Mitteln schärfster Agitation suchen sie die Sozialdemokratie auszuschalten. Die Kommunisten wollen die absolute Macht. Sie behaupten, das vom österreichischen Joch soeben befreite ungarische Volk könne von den westlichen Imperialisten nichts Gutes erwarten und müsse nach dem Beispiel

megkedveltette magát az általános, egyenjogú, titkos választójogért való törvénytervezet erőteljes támogatása által, másrészt 1914-ben egy ellenzékpártos delegációt vezetett egy USA-beli látogatásnál; az Antanthoz való jó kapcsolataira építenek. Koalíciós kabinetjében van a három „Népszava” szerkesztő is Garami, Kunfi, Weltner. Károlyi idealista, kitűzött földreformja hamarosan egy melléknevet hoz neki: a földosztó. Ő igyekszik, a parcelálást viszonylag szisztematikusan és tisztességesen keresztülvinni. Először is, úgy határozzák, a katonák vagy nincstelen hátramaradtjaik kapjanak földet, amelyet ő ugyan a gazdagoktól vesz el, de nekik is eleget hagyva. Intézkedései vizályhoz vezetnek.

Károlyi törvényeinek és rendeleteinek célja, az eddig némán tartott népet szóhoz juttatni. Szovjet-orosz mintára mindenütt úgynevezett katonai ill. munkástanácsok alakulnak. Bezzeg, tevékenységük tisztán szakszervezeti jellegű, ők érdekközösségek, a munkástanácsok semmi több mint üzemi tanácsadók, amelyek a vállalkozókkal szemben tárgyalópartnerként lépnek fel (45). Természetesen ennél a kísérletnél nem minden megy simán, és az elégedetleneknek egyszerre a kommunista párt kínálkozik vezető orgánusként.

A kommunista pártot Magyarországon 1918 november 20-án alapítják. Funkcionáriusai főként hazatérők mint Kun, Szamuely, Rákosi (vö. a következő fejezetekben), akik Oroszországból Lenin eszméit és módszereit importálják. Rögtön elérik a magyar munkásmozgalom egy szakadását. A legélesebb agitáció összes eszközeivel igyekeznek a szociáldemokráciát kikapcsolni. A kommunisták az abszolút hatalmat akarják. Azt állítják, hogy az osztrák igától épp az imént szabadult magyar nép nem várhat semmi jót a nyugati imperialistáktól és haladnia kell

der russischen Revolution vorgehen, die auch die Nationalitätenfrage gelöst habe (46). Sie fordern: sofortige und totale Enteignung aller Gross- und Mittelbesitze sowie Aufteilung durch lokale "Armenräte". Im Gegensatz zu den Sozialisierungs-Fernzielen der Regierung wollen die Kommunisten, dass Ungarn den europäischen Ländern ein Beispiel gebe.

"Wir müssen einen Wettbewerb veranstalten und als Erste die Ketten der Ausbeutung zerbrechen, als Erste wollen wir uns an die russische Proletardiktatur schweissen. Wir müssen 'unsere' Bourgeoisie so bekämpfen und 'unsere' Regierung so erledigen, als hinge von uns ungarländischen Proletariern das Schicksal der internationalen Revolution ab." ("Vörös Újság", 1919, 11. Januar)

Allerdings schwebt den Kommunisten als Endziel bereits die totale Kollektivierung vor - schliesslich wollen sie ja aus den besitzlosen Landarbeitern keine Kleinbauern machen, so dass es kurz zuvor hiess:

"Das Schlagwort von der Landverteilung ist durch einen taktischen Fehler der sozialdemokratischen Partei entstanden, es steht im Dienst der Bauernfängerei einer sich radikal nennenden Bourgeoisie und soll das persönliche Besitztum stärken, ist jedoch aus dem Denken der Masse vorläufig nicht wieder wegzuwischen",

und

"in der jetzigen Situation kann der Landverteilung trotz aller schädlichen Auswirkungen nicht widerstanden werden." ("Vörös Újság", 18. Dezember 1918)

Der Idealist Károlyi meinte nicht nur, die ländliche Armut und Unzufriedenheit durch Landverteilung beenden und durch teilweise Abfindung an die Besitzer auch ihrerseits Zustimmung zu finden, er glaubte auch an die Praktikabilität der absoluten Pressefreiheit, die vom Volksgesetz II/1918 proklamiert wurde (47). Dass keine Springflut neuer Zeitungen das Land überschwemmte, ist allein dem Umstand zuzuschreiben, dass es hierfür kein Papier gab; lediglich die seit längerem bestehenden Zeitungen konnten - nach dem Prinzip gleichen Rechts - notdürftig mit knappen Kontingenten versorgt werden. "Vörös Újság", das

az orosz forradalom példája szerint, amely a nemzetiségi kérdést is megoldotta (46). Követelik: az összes nagy- és középirtokok azonnali és teljes kisajátítását valamint felosztását helyi „szegénytanácsok” által. A kormány szocializálás-távcéljaival ellentétben azt akarják a kommunisták, hogy Magyarország az európai országoknak egy példát adjon.

„Versenyt kell rendeznünk és elsőként széttörnünk a kizsákmányolás láncait, elsőként akarjuk magunkat az orosz proletárdiktatúrához hegeszteni. A 'mi' burzsoáziánkat úgy kell leküzdenünk és a 'mi' kormányunkat úgy elintéznünk, mintha tőlünk magyarországi proletároktól függene a nemzetközi forradalom sorsa.” („Vörös Újság”, 1919 január 11) (visszaford. németről)

Bezzeg, a kommunistáknak előttük lebeg végcélként már a teljes kollektivizálás - elvégre a nincstelen mezei munkásokból nem kisparasztokat akarnak csinálni, úgyhogy röviddel azelőtt így hangozott:

„A földosztásról való jelszó a szociáldemokrata párt egy taktikai hibája által keletkezett, a magát radikálisnak nevező burzsoázia balekfogásának szolgálatában áll és a személyes tulajdont erősítse, azonban a tömegek gondolkodásából egyelőre már nem törölhető ki”,

és

„a jelenlegi helyzetben a földosztásnak minden káros következménye ellenére nem lehet ellenállni.” („Vörös Újság”, 1918 december 18) (visszaford. németről)

Az idealista Károlyi nemcsak azt vélte, a vidéki szegénységnek és elégedetlenségnek a földosztással véget vetni és részleges kártalanítással a birtokosoknak részükről is elfogadásra találni, ő az abszolút sajtószabadság praktikabilitásában is hisz, amely az 1918/II. néptörvényben lett proklamálva (47). Hogy új újságok szökőára nem árasztotta el az országot, egyedül annak a körülménynek tulajdonítható, hogy erre nem volt papír; csupán a hosszabb óta fennálló újságokat lehetett - az azonos jog elve szerint - szűkösen ellátni szűk kontingensekkel. A „Vörös Újság”,
a

kommunistische Parteiorgan, war somit nicht bezugsberechtigt und musste seinen Papierbedarf auf dem Schwarzen Markt decken.

Zum Thema Pressefreiheit ist Raichles Dissertation zu entnehmen:

"Die unter der Leitung Franz Göndörs stehende Journalisten-Freiorganisation forderte für sich das Recht, die Pressefreiheit 'richtig' auszulegen ... Seiner (Göndörs) Ansicht nach ist die Pressefreiheit nicht eine Freiheit für das Blatt, sondern für den beim Blatte angestellten Journalisten. Nicht die in der Richtung des Blattes zum Ausdruck gelangende öffentliche Meinung, sondern die individuelle Meinung der Mitarbeiter bilde den Gegenstand und das Wesen der Pressefreiheit. Infolgedessen könne der Journalist ohne Rücksicht auf die Richtung des Blattes und auf den an ihr festhaltenden Leserkreis in das Blatt schreiben, was er will... Das Wesen der Károlyischen Presspolitik beruhte also darauf, dass der zur politischen Interessengemeinschaft des revolutionären Systems gehörende Journalist unter Berufung auf seine eigene 'Überzeugung' die freie Verbreitung der Meinung und der Gedanken des demgegenüber einen oppositionellen Standpunkt vertretenden andern Journalisten verhindern konnte." (48)

Raichle berichtet weiter, dass diese Theorie manchmal schlagkräftig in die Praxis umgesetzt worden sei; beim "Déli Hirlap" sei mittels Revolvern und Handgranaten eine Umbesetzung der Redaktion vorgenommen worden. Die Unklarheit über die Auslegung des Pressegesetzes führte sogar auf unteren Ebenen zu Willkürmassnahmen.

"An die Stelle der durch das Volksgesetz abgeschafften behördlichen Zensur trat die 'Zensur der Setzer', welche die Aufnahme von Artikeln, die die revolutionäre Regierung und ihre Politik kritisierten, unmöglich machten. Die sozialdemokratische Organisation der Zeitungsträger verhinderte in Ergänzung der oben genannten Massnahmen die Zustellung anderer als ihr genehmer Blätter und die Organisation der Eisenbahner und der Postangestellten unterstützten die amtliche Presspolitik dadurch, dass die oppositionellen Blätter im Verlauf ihrer postalischen Beförderung auf nie geklärte Weise abhanden kamen oder mit gewaltiger Verspätung in die Hände ihrer Bezieher gelangten." (49)

Schliesslich wird auch "Népszava" zusammen mit allen anderen Tageszeitungen im Rahmen eines Generalstreiks der Drucker (wegen Lohnforderungen, die "Népszava" angeblich

kommunista párt orgánuma, így nem volt igényjogosult és papír-szükségletét a feketepiacon kellett beszereznie.

A sajtószabadság témához Raichle disszertációjából ez vehető ki:

„A Göndör Ferenc vezetése alatt álló Újságíró-Szabadszervezet követelte magának a jogot, a sajtószabadságot 'helyesen' értelmezni. . . Az ő (Göndör) nézete szerint a sajtószabadság nem egy szabadság a lap számára, hanem a lapnál alkalmazott zszurnaliszták számára. Nem a lap irányvonalában kifejezésre jutó közvélemény, hanem a munkatársak individuális véleménye képezi a sajtószabadság tárgyát és lényegét. Ennek következtében a zszurnaliszta tekintet nélkül a lap vonalára és a hozzá ragaszkodó olvasókörre írhat a lapba, amit akar. . . Károlyi sajtópolitikájának lényege tehát azon nyugodott, hogy a forradalmi rendszer politikai érdekközösségéhez tartozó zszurnaliszta a saját 'meggyőződésére' való hivatkozással az ezzel szemben oppozíciós álláspontot képviselő másik zszurnaliszta véleményének és gondolatainak terjesztését megakadályozhatta." (48)

Raichle továbbá közli, hogy ezt a teóriát néha ütőerősen ültették át a gyakorlatba; a „Déli Hirlap”-nál revolverekkel és kézigránatokkal intézték a szerkesztőség egy megváltoztatását. A sajtótörvény értelmezésének homályossága még az alsóbb szinteken is önkényes intézkedésekhez vezetett.

„A néptörvény által eltörölt hatósági cenzúra helyére a 'szedők cenzúrája' lépett, akik olyan cikkek felvételét, amelyek kritizálták a forradalmi kormányt és annak politikáját, lehetetlenné tették. Az újságkihordók szociáldemokrata szervezete megakadályozta a fent említett intézkedések kiegészítéseként a más mint neki kellemes lapok kézbesítését és a vasutasok és a postai alkalmazottak szervezete támogatták a hivatalos sajtópolitikát azáltal, hogy az oppozíciós lapok a postai szállításuk során soha nem tisztázott módon elvesztek vagy hatalmas késéssel kerültek az előfizetőik kezébe.” (49)

Végül „Népszavá”-t is az összes többi napilappal együtt egy nyomdászok általános sztrájkja keretében (bérkövetelések miatt, amelyeket „Népszava” állítólag

restlos erfüllt hat) am 20. und 21. März 1919 zum Schweigen gebracht. Speziell bei "Népszava" deutet Böhm ausserdem politische Hintergründe an, ist jedoch unklar. (50)

Was sich im Lande tut, möge noch an Hand einiger "Népszava"-Zitate erhellen. Am 15. Februar 1919 findet sich auf Seite 1, direkt unter dem Kopf, diese halbfett gedruckte Mitteilung:

"Das Sekretariat der Eisen- und Metallarbeiter-Gewerkschaft macht die Mitglieder der Arbeiterräte in den Fabriken von Budapest und der Umgebung aufmerksam, dass die für den 15. Februar anberaumte gemeinsame Sitzung der Arbeiterräte bei der Eisenarbeiter-Vereinigung nicht vom Verbandssekretariat einberufen wurde, sie also zu der von Unbefugten einberufenen Sitzung nicht erscheinen sollen..."

Im Leitartikel der gleichen Nummer wird der Hoffnung Ausdruck gegeben, dass die neue Volksregierung wenigstens bei einem Teil der kirchlichen Würdenträger Sympathien finden möge:

"Es wäre auch aus geschichtlicher Sicht nichts Unbekanntes und Unerhörtes, wenn sich die untere Geistlichkeit neben die Revolution stellen würde und ihre Organisationen mit demokratischem und sozialem Gehalt füllen täte. In der 48er ungarischen Revolution sind sehr tiefgehende Klassenunterschiede aufgetaucht zwischen Oberpriestertum und niedriger Geistlichkeit..."

Auf Seite 4 allerdings weht aus einem gezeichneten Offenen Brief an den Unterrichtsminister (wahrscheinlich bereits Kunfi) eine steife antikirchliche Brise, denn neben der Forderung nach einer grundlegenden Neufassung des Geschichtsunterrichts -

"im Fach ungarische Geschichte gilt als roter Faden die Erziehung zur Königstreue auf Grund verlogener Darstellungen" -

fordert der Schreiber auch die Abschaffung des Religionsunterrichts.

"Religion ist Privatsache. Wenn jemand seinem Kind Musik oder irgendeinen besonderen Unterricht angedeihen lassen will, kauft er ihm Sonderstunden. Auch die Religionslehre soll der Pfarrer in seinen Amtsräumen als Privatstunden erteilen, oder in der Kirche." ("Népszava", 1919, 15. Februar)

maradéktalanul teljesített) 1919 március 20-án és 21-én elhallgattatják. Különösen a „Népszavá”-nál Böhm azonkívül politikai hátterekre is utal, azonban homályos. (50)

Hogy az országban mi történik, világosodjon meg még néhány „Népszava”-idézet alapján. 1919 február 15-én az 1. oldalon, direkt a fej alatt, ezt a félkövéren nyomtatott közlemény találni:

"A Vas- és Fémmunkás-Szakszervezet titkársága figyelmezteti a munkástanácsok tagjait Budapest és környéke gyáraiban, hogy a február 15-re kitűzött Vas munkás-Egyesület munkástanácsainak közös ülését nem a szövetség titkársága hívta össze, ők tehát az illetéktelenektől összehívott ülésen ne jelenjenek meg..."

A vezércikkében ugyanazon számnak kifejezik a reményt, hogy az új népkormány legalább az egyházi méltóságok egy részénél szimpátiát találja:

"Történeti szemléletből se volna semmi ismeretlen és hallatlan, ha az alsó papság a forradalom mellé állna és organizációit demokratikus és szociális tartalommal töltené meg. Az 1848-as magyar forradalomban nagy mélyreható osztálykülönbségek merültek fel a főpapság és alsópapság között..."

A 4. oldalon bezzeg egy szignált nyílt levélből az oktatási miniszternek (valószínűleg már Kunfi) már egy erős egyházellenes szél fúj, mert a történelemoktatás alapvető újjáfogalmazására vonatkozó követelés mellett -

„a magyar történelem szaktárgyban vörös fonalként érvényes a királyhűségre való nevelés hazudozó ábrázolások alapján” —

a levélíró a hitoktatás eltörlését is követeli.

„Vallás privátügy. Ha valaki a gyermekének zenét vagy bármi különleges oktatást akar nyújtani, különórákat vesz meg neki. A hitoktatást is a pap különórákként adjon a hivatalszobáiban, vagy a templomban.” („Népszava”, 1919 február 15) (visszaford. németről)

Die Sparte Inlandsnachrichten befasst sich unter anderem mit der schlecht gehandhabten Warenverteilung. "Trafik auf der Strasse" lautet die Überschrift eines Kurzberichts, der darüber Klage führt, dass es an den öffentlichen Zigarettenständen keine Zigaretten und Zigarren gibt, wohl aber bei den Kellnern in den Restaurants oder "in den belebten Strassen", und zwar zu mehrfach überhöhten Preisen. - ("Népszava", 1919, 15. Februar, Seite 6)

Am Sonntag, dem 16. Februar 1919, auf Seite 1, dreispaltig durchlaufend, fett, oberhalb des Leitartikels und von diesem mittels Doppellinie abgetrennt, wieder ein Aufruf an die

"Genossen! Arbeiter! Nach viereinhalb Kriegsjahren hat sich jetzt die Vertretung der Arbeiterschaft der Welt erstmals wieder getroffen. Die Internationale ist wieder aufgestanden. Der in Bern stattgefundene internationale sozialdemokratische Kongress hat den schwachen Hoffnungs-schimmer erweckt, dass der Schrei des ungarischen Volkes von jedem Proletarier der Welt vernommen und auch dort gehört wird, wo über die Zukunft dieses Landes entschieden wird. Mit gehobenem Herzen feiern wir die Erneuerung der Internationale arbeitender Menschen und blicken mit inniger Freude auf die grossartige Arbeit der Internationale. An dieser Arbeit haben unsere Delegierten mit kämpferischer Kraft teilgenommen; sie kehren heute, Sonntag vormittag 11 Uhr, im Auto über die Margarethen-Brücke nach Budapest zurück. Wir bitten die organisierte Arbeiterschaft von Budapest, zum Empfang vor dem Westbahnhof auf dem Berliner Platz zu erscheinen; kommt in Massen und beweist damit die Treue und Anhänglichkeit zur internationalen Sozialdemokratie. - Die Parteileitung." ("Népszava", 1919, 16. Februar)

Viel Platz widmet "Népszava" den Problemen Deutschlands. Auf Seite 8 der soeben genannten Nummer ist eine Nachricht des Wolffschen Telegraf-Büros über die Spartakisten-Umtriebe in Berlin veröffentlicht. Offensichtlich mit Genug-tuung zitiert das Blatt eine Erklärung von Hindenburgs:

"Es geht jetzt darum, die deutsche Erde vor dem Bolschewismus zu schützen!"

Der breiteste Raum wird naturgemäss Ungarns eigenen Problemen gewidmet, besonders dem Besatzungsthema. Ausführlich behandelt wird ein Vorfall in Pressburg, der unter

A Belföldi Hírek rovat többek között a rosszul kezelt áruelesztással foglalkozik. „Trafik az utcán” a címe egy rövid tudósításnak, amely panaszt tesz, hogy a nyilvános cigarettastandokon nincsenek cigaretták és szivarok, de igen a pincéreknel az éttermekben vagy „a forgalmas utcákban”, mégpedig többszörösen túlmagas áron. - („Népszava”, 1919 február 15; 6. oldal)

Vasárnap, 1919 február 16-án, az 1. oldalon, háromhasábosan keresztülfutóan, kövéren, a vezércikk felett és attól duplaléniával elválasztva ismét egy felhívás:

„Eltársak! Munkások! Négyésfél háborúév után most a világ munkásságának képvisellete először találkozt megint. Az Internacionálé megint feltámadt. A Bernben megtartott nemzetközi szociáldemokrata kongresszus a gyenge reménysugárt ébresztette, hogy a magyar nép kiáltását a világ minden proletárja hallja és meghallják ott is, ahol ezen ország jövőjéről döntenek. Emelt szívvel ünnepeljük a dolgozó emberek Internacionáléjának megújítását és bensőséges örömmel tekintünk az Internacionálé nagyszerű munkájára. Ezen a munkán résztvettek delegátusaink harcias erővel; ma térnek, vasárnap délelőtt 11 órakor, autóban a Margit-Hídon át Budapestre vissza. Kérjük a budapesti szervezett munkásságot, fogadtatásra a Nyugati pályaudvar előtt a Berliini téren megjelenni; gyertek tömegekben és bizonyítsatok azzal a hűséget és ragaszkodást a nemzetközi szociáldemokráciához. - A pártvezetőség.” („Népszava”, 1919 február 16) (vissza-ford. németről)

Sok helyet szentel a „Népszava” Németország problémáinak. Az imént nevezett szám 8. oldalán a Wolff-féle táviróiroda egy híre a spartakista-üzelmekről Berlinben van közzétéve. Nyilvánvaló elégtétellel idézi a lap von Hindenburg egy nyilatkozatát:

„Most arról van szó, a német földet a bolsevizmustól megvédeni!”

A legszélesebb teret természetesen Magyarország saját problémáinak szentelik, különösen a megszállástémának. Részletesen foglalkoznak egy esettel Pozsonyban, amelyet

der Schlagzeile "Das tschechische Blutbad in Pozsony" tagelang intensiv diskutiert wird, mit immer neuen Einzelheiten. Es geht darum, dass bei einem Zusammenstoß zwischen Ungarn und tschechischen Okkupationstruppen - die Zivilbevölkerung hat viele Tote und Verletzte zu beklagen - auch der italienische Stadtkommandant schwere Verletzungen erlitt. Nun wird ausführlich erörtert, ob der gegen den Kopf des Obersten Barecca geführte Gewehrkolbenhieb von einem tschechischen Soldaten oder einem Ungarn geführt wurde, wie die Tschechen entschuldigend behaupten. Die Ungarn, betont "Népszava", hätten das ganz bestimmt nicht, sind sie doch selber am Wohlergehen des Italieners am meisten interessiert, weil er den Tschechen verboten hat, mit Maschinengewehren auf die ungarische Zivilbevölkerung zu schießen. ("Népszava", 1919, 15. Februar, Seite 2, sowie folgende Nummern)

Bis zuletzt ist die Haltung "Népszavas" gegenüber den Kommunisten recht eindeutig, wie beispielsweise auch ein Artikel beweist mit dem Titel "Die 'Vörös Újság' und die Verräter der Arbeiterschaft", worin es heisst, dass nur

"die Schieber, Denunzianten und Spitzel sich den Kommunisten an die Brust werfen." ("Népszava" 1919, 11. März, Seite 5)

Dominierend aber ist und bleibt das Besatzungsproblem, an dem sich "Népszava" möglicherweise die Zähne ausgebissen hätte, wäre sie nicht durch den Umsturz vor einem bevorstehenden Prozess bewahrt worden.

"Der 'Politikai Híradó (Politischer Nachrichtendienst)' meldet: 'Népszava' vom 9. März, 'Magyarország (Ungarn)' vom 11. März, 'Rendkívüli Újság (Extra-Zeitung)' vom 11. März sowie 'Pester Lloyd' vom 11. März und 'Ember (Mensch)' vom 18. März haben über die in Budapest befindlichen Offiziere der Assoziierten berichtet. Im Namen der verschiedenen assoziierten Missionen hat Oberstleutnant Vyx ein Ersuchen an die Regierung gerichtet ... und diese hat beschlossen, gegen die verantwortlichen Verfasser der inkriminierenden Artikel ein Verfahren einzuleiten, ... (weil) sie das Verhältnis zur Entente-Mission auf dem Niveau allerherzlichster Höflichkeit zu halten wünscht." ("Népszava", 1919, 20. März, Seite 1, oben)

„A cseh vérfürdő Pozsonyban” szalagcímsor alatt napokig intenzíven vitatják meg, mindig újabb részletekkel. Arról van szó, hogy egy összezapásnál magyarok és cseh okkupációs csapatok között – a polgári lakosságnak sok halottja és sebesültje van panaszkodnia – az olasz városparancsnok is súlyos sebesülést szenvedett. Most részletesen tárgyalják, hogy a Barecca ezredes fejére mért puskatusütést egy cseh katona vagy egy magyar mérte, amint a csehek mentegetőzve állítják. A magyarok, hangsúlyozza „Népszava”, egészen biztosan nem, hiszen ők maguk leginkább érdekeltek az olasz testi épségében, mivel megtiltotta a cseheknek, hogy géppuskával lőjenek a magyar polgári lakosságra. („Népszava”, 1919 február 15, 2. oldal, valamint további számok)

Végig igencsak egyértelmű a „Népszava” magatartása a kommunistákkal szemben, mint például „A 'Vörös Újság' és a munkásság árulói” című cikk is bizonyítja, amelyben arról van szó, hogy csak

„az üzerek, denunziánsok és spiclik vetik magukat a kommunisták keblére.” („Népszava”, 1919 március 11; 5. oldal) (visszaford. németről)

Domináns pedig és marad a megszállás-probléma, amibe „Népszava”-nak talán beletörött volna a foga, ha a megdöntés által nem lett volna megóvva egy küszöbön álló pertől.

„A 'Politikai Híradó' jelenti: 'Népszava' március 9-én, 'Magyarország' március 11-én, 'Rendkívüli Újság' március 11-én valamint >'(Pesti) Lloyd' március 11-én és az 'Ember' március 18-án tudósítottak az Asszociáltak Budapesten tartózkodó tisztjeikről. A különféle asszociált missziók nevében Vyx [Vix] alezredes egy kérelmet intézett a kormányhoz . . . és az elhatározta, az inkrimináló cikkek felelős szerzői ellen eljárást indítani, . . . (mert) az antant-misszióhoz való viszonyt a legszívélyesebb udvariaság szintjén tartani kívánja.” (“Népszava”, 1919 március 20; 1. oldal, fent) (visszaford. németről)

In der Tat lässt die Attacke - der datenmässigen Reihenfolge der Veröffentlichungen nach offenbar von "Népszava" lanciert - an Schärfe nichts zu wünschen. Schon die Schlagzeile "Konterrevolutionäre Besucher" muss den Zorn der Besatzungsmächte herausfordern, obgleich der Text besagt, dass auch zivile Personen - also nicht zu den Assoziierten gehörende - die Regierungsstellen mit unlauteren Absichten aufsuchen. Den britischen, italienischen, amerikanischen Offizieren wird der Versuch innenpolitischer Einmischung vorgeworfen, nämlich Pressionierung der ungarischen Regierung im Hinblick auf die angesetzten Wahlen,

"die auf keinen Fall eine sozialistische Mehrheit erbringen dürfen, weil die Entente-Regierungen eine entsprechende Nationalversammlung nicht anerkennen würden." ("Népszava", 1919, 9. März, Seite 4)

Es sind die Tage vor der Machterlangung Béla Kuns, doch ahnt auch er selbst es nicht, Kun, ein 1885 geborener und vornehmlich in der Provinz tätig gewesener Journalist mässiger fachlicher Begabung, ist Gründer und erster Redakteur der "Vörös Ujság (Rote Zeitung)" - erstmals erschienen am 7. Dezember 1918 -, abgelöst von Károlyi Jancsó und László Rudas.

Die sozialdemokratische Einschätzung der Person Béla Kun und seines Kreises liest sich bei Böhm so:

"Am 16. November kehrte Béla Kun mit einigen Anhängern aus russischer Kriegsgefangenschaft nach Budapest ... trat in Verbindung mit einigen ... unzufriedenen Leuten der Arbeiterbewegung, welche ... die sozialdemokratische Partei verlassen hatten oder ausgeschlossen worden waren ... Im Dezember erschien, zunächst einmal wöchentlich, ihre 'Vörös Ujság'. - Neben der nach aussen entfalteten Tätigkeit war viel gefährlicher und für die ungarische Arbeiterklasse fataler die Agitation, mit der Kun die Arbeiterbewegung vergiftete. Er führte eine bislang unbekannte Form des Seelenkaufs ein. Unter den fachschaftlichen Vertrauensleuten, einflussreicheren Arbeiterführern der Fabriken erhielten einige regelmässige Subventionen... In den Kasernen bezogen viele der jungen, unerfahrenen Soldaten ein regelmässiges Gehalt. Damit war die bewaffnete Macht der kommunistischen Partei begründet ... Die Jungarbeiter waren mit der von der sozialdemokratischen Partei gegebenen Subvention nicht zufrieden, Kun lizitierte mit 40.000 Kronen..." (51)

Valóban, az attak - a közlemények dátumszerű sorrendje alapján nyilvánvalóan a „Népszava”-tól lanszírozva - élessége nem hagy kívánnivalót. Már a címsor „Ellenforradalmi látogatók” ki kell váltsa a megszálló hatalmak haragját, habár a szöveg közli, hogy polgári személyek is - tehát nem az asszociáltakhoz tartozók - felkeresik a kormánysszerveket tisztességtelen szándékokkal. A brit, olasz, amerikai tiszteknek szemükre vetik a belpolitikai beavatkozás kísérletét, azaz a magyar kormány presszionálását a kitűzött választások tekintetében,

„amelyek semmiesetre sem szabad egy szocialista többséget eredményezzenek, mert az antant-kormányok egy megfelelő nemzetgyűlést nem ismernének el.” („Népszava”, 1919 március 9; 4. oldal) (visszaford. németről)

Ezek a Kun Béla hatalomrajutása előtti napok, de ezt ő maga sem sejtí. Kun, egy 1885-ben született és főként vidéken működött volt zszurnaliszta mérsékelt szakmai tehetséggel, alapítója és első szerkesztője a „Vörös Újság”-nak - először megjelent 1918 december 7-én - , leváltva Jancsó Károly és Rudas Lászlótól.

A szociáldemokrata értékelést Kun Béla személyének és körének így olvasni Böhmnél:

„November 16-án néhány hívével Budapestre érkezett orosz hadifogságból Kun Béla ... érintkezésbe lépett a munkásmozgalom néhány elégedetlen emberével, akik a szociáldemokrata pártot elhagyták vagy pedig a pártból kizárattak ... Decemberben már kiadták, egyelőre hetenként egyszer megjelenő lapjukat, a 'Vörös Újságot'. - A külső tevékenység mellett sokkal veszedelmesebb és a magyar munkásosztályra nézve végzetesebb agitációval mérgezte meg Kun a munkásmozgalmat Bevezetett egy mindedig ismeretlen formáját a lélekkufárkodásnak. A bizalmi férfiak, a gyárak befolyásosabb munkásvezetői közül néhányan rendszeres szubvenciót kaptak. . . A kaszárnyák fiatal, tapasztalatlan katonái közül sokan rendszeres fizetést húztak. Ezzel megteremtődött a kommunista párt fegyveres ereje . . . Az ifjúmunkások keveselték a szociáldemokrata párt részéről megszavazott szubvenciót. Kunék 40.000 koronával licitáltak. . .” (51)

Béla Kun sei als skrupelloser Demagoge anzusehen, der den Massen das Blaue vom Himmel versprach, - fährt Böhm fort. Mit grosszügiger finanzieller Unterstützung aus Russland habe sein Kreis allenthalben Unruhen angezettelt mit der Devise: sofortiger Wohlstand für alle bei totaler Enteignung der Besitzenden. Den Unruhen trägt auch das Agrarreform-Gesetz Károlyis Rechnung: Land erhält nur, wer sich an diesen nicht beteiligt hat (52). Trotz aller Schwierigkeiten entschliessen sich am 14. Januar 1919 die Sozialdemokraten, nicht aus der Regierung zu scheiden, sondern ihre Position durch Übernahme weiterer Portfolios zu stärken; Garami: Handelsminister, Kunfi: Unterrichtsminister, Peidl: Volkswohlfahrtsminister, Böhm: Kriegsminister, Péter Ágoston: Staatssekretär des Innern, Zoltán Rónai: Staatssekretär für Volkswohlfahrt. - Weltner ist zu dieser Zeit "Népszava"-Redakteur. - Wegen des Verbots der Besatzungsbehörden geht die Regierungsumbildung ohne Wahlen vor sich.

Am 20. Februar versammeln sich Arbeitslose vor der Redaktion der "Vörös Újság", die dann von Béla Kun, Szamuely und Vágó aufgehetzt werden:

"(Vágó sagte:) Solange die Soldaten auf dem Schlachtfeld waren, hat man ihnen alles versprochen, und jetzt, wo sie heimgekehrt sind und die Einlösung der Versprechungen gefordert haben, hat die 'Népszava' sie Erpresser genannt. Wer noch keine Waffe hat - sagte er - soll sich eine Waffe besorgen; dulden wir nicht, dass die 'Népszava' uns beschmutzt. Freitag vormittag kommt alle vors Parlament, von dort gehen wir dann zu Kriegsminister Böhm, und wir werden es dem 'Herrn Genossen' schon zeigen!" ("Népszava", 21. Februar 1919)

Vor dem "Népszava"-Gebäude, das von Polizisten bewacht wird, kommt es mit den kommunistisch geführten Angreifern zum Zusammenstoss unter Anwendung u.a. von Maschinengewehren und Handgranaten. Es gibt 80 Verwundete, 7 "Népszava"-Bewacher finden den Tod. Noch in der gleichen Nacht wird Kun verhaftet. Im Gefängnis verprügeln ihn Polizisten. "Az Est" vom 21. Februar 1919 bringt darüber einen Sensationsartikel; "Népszava" versucht am 22. Februar, die Szene im Polizeigefängnis zu dementieren und richtet in

Kun Béla skrupulustalan demagógnak tekintendő, aki a tömegeknek fűt-fát ígért, - folytatja Böhm. Nagyvonalú pénzügyi támogatással Oroszországból az ő köre mindenhol zavargásokat szőtt azzal a jellegével: azonnali jólétet mindenki számára a birtokosok totális kisajátításával. A zavargásokat Károlyi agrárreform-törvénye is számba veszi: földet csak az kap, aki ezekben nem vett részt (52). Dacára minden nehézségnek 1919 január 14-én elhatározzák magukat a szociáldemokraták, hogy nem válnak ki a kormányból, hanem pozíciójukat további tárcák átvételével erősítik; Garami: kereskedelemügyi miniszter, Kunfi: közoktatási miniszter, Peidl: népjóléti miniszter, Böhm: hadügyminiszter, Ágoston Péter: belügyi államtitkár, Rónai Zoltán: népjóléti államtitkár. - Weltner ebben az időben "Népszava"-szerkesztő. - A megszálló hatóságok tilalma miatt a kormányátalakulás választások nélkül történik.

Február 20-án munkanélküliek gyűlnek össze a „Vörös Újság” szerkesztősége előtt, akiket aztán Kun Béla, Szamuely és Vágó felheccelnek:

„(Vágó azt mondta:) Ameddig a katonák a csatatéren voltak, mindent megígértek nekik, és most hogy hazajöttek és az ígéretük beváltását követelték, a 'Népszava' zsarolóknak nevezte őket. Akinek még nincs fegyvere - mondta - szerezzen magának fegyvert; ne tőrjünk, hogy a 'Népszava' bemocskoljon minket. Péntek délelőtt gyertek mindnyájan a parlament elé, onnan aztán megyünk Böhm hadügyminiszterhez, és mi az 'elvtárs úrnak' majd megmutatjuk!" („Népszava”, 1919 február 21) (visszaford. németről)

A „Népszava”-épület előtt, amelyet rendőrök őriznek, sor kerül a kommunisták által vezetett támadókkal összecsapásra t.k. géppuskák és kézigranátok alkalmazásával. Ebből adódik 80 sérült, 7 „Népszava”-t őrző meghal. Még ugyanezen éjszakán letartóztatják Kunt. A börtönben a rendőrök megverik. „Az Est” 1919 február 21-én erről egy szenzációcikket hoz; „Népszava” megkísérli február 22-én, a rendőrségi fogdában való jelenetet demontálni és a

den folgenden Nummern scharfe Angriffe gegen die "Gemeinheit der bürgerlichen Presse sowie die hinter solchen Artikeln steckende konterrevolutionäre Raffinesse... der Hetze gegen Regierung und Republik". Aber die russische sowjetische Regierung hat von dem Vorfalls bereits Kenntnis genommen, droht die Entlassung der ungarischen Kriegsgefangenen einzustellen, so dass die Regierung einen Teil der kommunistischen Häftlinge freilässt. Béla Kun wird als "politischer Häftling" nach gemilderten Gefängnisvorschriften behandelt und kann die kommunistische Agitation aus dem Gefängnis lenken und verstärken. (53)

Die Regierung des entente-freundlichen Károlyi stürzt dennoch keine unruhige Bevölkerung: das besorgt Paris, unerwartet und grausam, in Gestalt der berüchtigten Vyx-Note (54). Am 21. März 1919 erscheinen die Budapester Zeitungen nicht. (55). Nächstentags, am Samstag, dem 22. März 1919, veröffentlicht "Pester Lloyd" auf Seite 1 die Fakten - Kommentare erübrigen sich sowieso:

"Ungarische Volksrepublik. Michael Károlyi, provisorischer Präsident der ungarischen Volksrepublik, an Oberstleutnant Vyx, Chef der Assoziierten Militärmission Budapests. - Herr Oberstleutnant! Sie waren so freundlich, mir im Namen des Herrn Generals de Lobit eine Note zu überreichen, die der ungarischen Regierung den Beschluss der Friedenskonferenz vom 23. Februar 1919 betreffend eine neutrale Zone zur Kenntnis bringt. Ich beehre mich, Ihnen mitzuteilen, dass ich die oben erwähnte Note der Regierung der Ungarischen Volksrepublik übergeben habe und die Regierung nicht in der Lage ist, den Beschluss der Friedenskonferenz zur Kenntnis zu nehmen und an dessen Durchführung mitzuwirken. Dieser Beschluss der Konferenz befindet sich in vollem Widerspruch mit der Waffenstillstandskonvention am 13. November 1918, da er die Lebensinteressen des Landes nicht berücksichtigt ... Infolgedessen sieht sie sich genötigt, heute zu demissionieren."

"Népszava" beginnt mit Károlyis Proklamation an die Bevölkerung:

"An Ungarns Volk! Die Regierung ist zurückgetreten ... Die Pariser Friedenskonferenz hat insgeheim die Entscheidung gefällt, dass beinahe das ganze Gebiet Ungarns militärisch besetzt wird ... Der offenbare Zweck der weiteren Besetzung des Landes ist, Ungarn zum Aufmarsch- und Operationsgebiet gegen die an der rumänischen Grenze kämpfende

következő számokban éles támadásokat irányít a „polgári sajtó aljassága valamint az ilyen cikkek mögött rejlő ellenforradalmi raffináltság . . . a kormány és köztársaság elleni uszítás” ellen. De az orosz szovjet kormány már tudomást vett az esetről, a magyar hadifoglyok elengedését beszüntetni fenyeget, úgyhogy a kormány szabadon engedi a kommunista foglyok egy részét. Kun Bélával „politikai fogolyként” enyhébb fogházelőírások szerint bánnak és a börtönből irányíthatja és erősítheti a kommunista agitációt. (53)

Az antant-barát Károlyi kormányát mégsem egy nyugtalan lakosság dönti meg: ezt Párizs intézi, váratlanul és kegyetlenül, a hírhedt Vyx-jegyzék formájában (54). 1919 március 21-én nem jelennek meg a budapesti újságok. (55). A következő napon, szombaton, 1919 március 22-én >„(Pesti) Lloyd” teszi közzé az 1. oldalon a tényeket - kommentárok amúgyis feleslegesek:

„Magyar Népköztársaság. Károlyi Mihály, a Magyar Népköztársaság ideiglenes elnöke, Vyx alezredesnek, a Budapest Asszociált Katonai Misszió főnökének. - Alezredes Úr! Ön volt olyan kedves, nekem de Lobit tábornok úr nevében egy jegyzéket átadni, amely a magyar kormánynak az 1919 február 23-i békekonzferencia határozatát egy semleges zónát illetően tudomásul hozza. Van tiszteletem Önnek közölni, hogy én a fent említett jegyzéket a Magyar Népköztársaság kormányának átadtam és a kormány nincs abban a helyzetben, a békekonzferencia határozatát tudomásul venni és annak végrehajtásán közreműködni. Ez a határozat teljes ellentmondásban áll az 1918 november 13-i fegyverszünet-konvencióval, mivel az ország életérdekeit nem veszi tekintetbe . . . Ennélfogva kényszerítve látja magát, ma demisszionálni.”

„Népszava” Károlyi proklamációjával a lakóssághoz kezd:

„Magyarország népéhez! A kormány lemondott . . . A párisi békekonzferencia titokban úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja . . . Az ország további megszállásának nyilvánvaló célja az, hogy Magyarországot fölvo-nulási és hadműveleti területté tegyék a román határon harcoló

russische Sowjetarmee zu machen. Das uns geraubte Gebiet aber soll der Sold sein für die rumänischen und tschechischen Truppen, durch die man das russische Sowjetheer niederringen will. Ich ... wende mich ... an das Weltproletariat der Völker Ungarns."

Böhm führt aus, dass nach Erhalt der Vyx-Note keine einzige bürgerliche Partei zur Übernahme der Regierungsgewalt bereit war.

Die Kommunisten, die nun Oberwasser haben, diktieren, die in ihren Fundamenten erschütterte sozialdemokratische Partei kapituliert. - Der Text der im Sammelgefängnis geschehenen Einigung lautet:

"Beschluss. Die Ungarländische Sozialdemokratische Partei und die Kommunistische Partei Ungarns haben am heutigen Tag in einer gemeinsamen Führungssitzung die völlige Vereinigung der beiden Parteien beschlossen. Der Name der vereinigten neuen Partei wird, solange die revolutionäre Internationale den endgültigen Namen nicht bestimmt, der folgende sein: Ungarländische Sozialistische Partei. Die Vereinigung geschieht auf der Basis, dass die beiden Parteien an der Leitung der Partei und Regierung gemeinsam teilhaben... Zur Sicherung der Herrschaft des Proletariats und gegen den Entente-Imperialismus ist die innigste Waffen- und Geistesbrüderschaft mit der russischen Sowjet-Regierung zu schliessen. - Budapest, 21. März 1919. - Im Namen der Ungarländischen Sozialdemokratischen Partei: Jenő Landler, Jakab Weltner, Zsigmond Kunfi, József Pogány, József Haubrich. Im Namen der Kommunistischen Partei Ungarns: ... Kun, ... Szántó, ... Vágó, ... Jancsik, ... Vántus." (56)

Aus Protest treten Garami und Peidl sofort aus der Parteileitung aus, Garami verzichtet auch auf seine Parteimitgliedschaft. Als Geste gegenüber Russland erhält Kun das Portfolio des Äusseren. Jedem sozialdemokratischen Volkskommissar wird ein kommunistischer Stellvertreter beigegeben. Die Liste aller Positionen und Namen veröffentlicht "Népszava" am 22. März 1919, u.a. sind: Volkskommissar für das Unterrichtswesen - Kunfi, Stellvertreter - György Lukács; - für Auswärtige Angelegenheiten - Kun, Stellvertreter - Ágoston (SozDem); - für Sozialisierung - Böhm, Stellvertreter - Hevesi, Dovcsák; Präsident - Garbai (SozDem). (57)

orosz szovjet-hadsereg ellen. A mitőlünk elrablott területek pedig zsoldja lenne azoknak a román és cseh csapatoknak, amelyekkel az orosz szovjet-sereget akarják levérni. Én ... a világ proletáriátusához fordulok ... Magyarország népei proletáriusának."

Böhm kifejti, hogy a Vyx-jegyzék vétele után egyetlen polgári párt sem volt kész átvenni a kormányhatalmat.

A kommunisták, akik most felvizen vannak, diktálnak, az alapjaikban megrázkódott szociáldemokrata párt kapitulál. - A gyűjtőfogházban kötött megegyezés szövege így hangzik:

„Határozat. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon közös vezetőségi ülésben a két párt teljes egyesülését határozta el. Az egyesült új párt neve mindaddig, amíg a forradalmi Internacionálé nem dönt a párt végleges elnevezésében, a következő lesz: Magyarországi Szocialista Párt. Az egyesülés azon az alapon történik, hogy a párt és a kormányhatalom vezetésében a két párt együttesen vesz részt... A proletárság uralmának biztosítására és az ántánt imperializmusa ellen a legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az oroszországi szovjet kormánnyal. - Budapest, 1919 március 21. — A Magyarországi Szociáldemokrata Párt nevében: Landler Jenő, Weltner Jakab, Kunfi Zsigmond, Pogány József, Haubrich József. A Kommunisták Magyarországi Pártja nevében: Kun ... , Szántó ... , Vágó ... , Jancsik ... - Vántus ... " (56)

Tiltakozásból Garami és Peidl azonnal kilép a párt vezetéséből, Garami lemond párttagságáról is. Gesztusként Oroszországnak Kun megkapja a külügyi tárcát. Mindegyik szociáldemokrata népbiztos mellé egy kommunista helyettest adnak. Az összes pozíciók és nevek listáját „Népszava” 1919 március 22-én teszi közzé, t.k.: közoktatásügyi népbiztos - Kunfi, helyettese: Lukács György; - külügyi népbiztos - Kun, helyettese - Ágoston (szocdem); - szocializálási népbiztos - Böhm, helyettesei - Hevesi, Dovcsák; elnök - Garbai (szocdem). (57)

Am 22. März 1919 schreibt "Népszava":

"Die militante Masse der russischen Proletarierscharen naht, wir schaffen die sozialistische Regierung und proklamieren die Proletarische Diktatur."- "...Auch aussenpolitisch steht die ungarische Revolution vor der totalen Katastrophe. Die Pariser Konferenz hat beschlossen, fast das ganze Gebiet Ungarns militärisch zu besetzen, die Demarkationslinien betrachtet sie als endgültige politische Grenze, damit ist die Ernährung und Kohleversorgung des revolutionären Ungarn vollends unmöglich gemacht. - In dieser Situation blieb der ungarischen Revolution nur ein Mittel zu ihrer Rettung: die Diktatur des Proletariats, die Herrschaft der Arbeiter und bäuerlichen Armen ... Die Ungarländische Sozialistische Partei und der revolutionäre Regierungs-Rat erkennt, wie viele Schwierigkeiten und Opfer die ungarische Arbeiterschaft zu bewältigen hat, wenn sie diesen tapferen und grossartigen Weg betritt. Sie muss Krieg führen für unsere Nahrung und die Befreiung unserer Bergwerke ... Entbehrungen, Elend und Leid erwarten uns auf diesem Weg."

Nach der Ausrufung der proletarischen Diktatur verlassen mit Vyx alle in Budapest residierenden Militär-Missionen der Entente das Land: die diplomatischen Beziehungen sind abgebrochen. (58)

In der Inaugural-Proklamation der neuen Regierung vom 22. März 1919 - "An Alle!" ist zu lesen, dass (die Regierung)

"ihre völlige ideologische und seelische Gemeinsamkeit mit der russischen Sowjet-Regierung erklärt und dem Proletariat Russlands die Waffenbrüderschaft anträgt. Sie schickt der Arbeiterschaft Englands, Frankreichs, Italiens und Amerikas brüderliche Grüsse und fordert sie zugleich auf, keinen Augenblick lang zu dulden, dass ihre kapitalistischen Regierungen den gemeinsamen Raubzug gegen die Ungarische Räterepublik fortsetzen."

Es darf angenommen werden, dass den breiten Massen das ideologische Moment weder klar noch wichtig war, sondern allein die Tatsache, dass sie

"mit Moskau paktieren, die Räterepublik errichten und mit der Waffe in der Hand gegen die imperialistischen Er-oberer Stellung nehmen sollen." (59)

Als bald wurden Armee-Einheiten aufgestellt, und nach vier-einhalb Jahren Weltkrieg machte sich ein beachtlicher Teil der in die Ecke gedrängten Nation daran (ca. 100.000 Sol-

1919 március 22-én írja „Népszava“:

„Az orosz proletárseregek militáns tömege közeleg, mi a szocialista kormányt alkotjuk és proklamáljuk a Proletár Diktatúrát.” – „...Ugyanakkor külpolitikailag is teljes katasztrófa előtt áll a magyar forradalom. A párizsi békekonferencia úgy döntött, hogy Magyarországnak csaknem egész területét katonailag megszállja, a megszállás vonalait végleges politikai határnak tekinti, és ezzel a forradalmi Magyarországnak élelmezését és szénellátását végképpen lehetetlenné teszi. – Ebben a helyzetben egyetlen eszköze maradt a magyar forradalomnak a maga megmentésére: a proletárság diktatúrája, a munkások és földműves-szegények uralma . . . A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács felismeri, mennyi nehézséggel és áldozattal kell megküzdenie a magyar munkásságnak, ha elindul ezen a bátor és nagyszerű úton. Háborút kell viselnünk élelmünk és bányáink felszabadításáért . . . Nélkülözések, nyomorgás, szenvedés várakozik ránk ezen az úton.”

A proletárdiktatúra kikiáltása után elhagyják Vyx-szel az Antant Budapesten székelő összes katonai missziók az országot: a diplomáciai kapcsolatok megszakadtak. (58)

Az új kormány inaugurálási proklamációjában kelt 1919 március 22-én – „Mindenkire!” – olvasható, hogy (a kormány)

„kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjet-kormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak. Testvéri üdvözetét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben pedig felszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig sem kapitalista kormányaik gazrablóhadjárátát a Magyar Tanácsköztársaság ellen.”

Feltételezhető, hogy a széles tömegek számára az ideológiai momentum sem világos sem fontos nem volt, hanem egyedül a tény, hogy

„szövetkezzenek Moszkvával, állítsák fel a Tanácsköztársaságot és fegyverrel a kézben szálljanak szembe az imperialista hódítókkal.” (59)

Hamarosan felállítottak katonai egységeket, és négy és fél évnyi világháború után a sarokba szorított nemzet jelentős része (kb. 100.000 ka-

daten), die ungebetenen Gäste aus dem Land zu jagen, und zwar unter bolschewistischer Führung.

Wirklich scheint zunächst Ungarn durch die Annahme des National-Bolschewismus gegenüber der Entente erfolgreich protestiert zu haben. Am 4. April kommt General Smuts im Sonderzug nach Budapest und trifft mit der Regierung Vereinbarungen zur Vorlage bei den in Paris versammelten Grossmächten, die - falls angenommen - die Konsequenzen der Vyx-Note weitgehend aufheben. ("Népszava", 7. April 1919, bringt den Wortlaut dieser Modifikationen, die allerdings sogleich akzeptiert werden müssen, und die immer noch zu wünschen lassen.) Doch Kun brüskiert den Parlamentär Smuts:

"Herr General! Im Namen des revolutionären Regierungsrates der Ungarländischen Räterepublik sagen wir Ihnen Dank für die mit uns im Auftrag der Entente geführten Beratungen und die dabei Ihrerseits gezeigte noble und geneigte Haltung. Trotzdem sind wir zu erklären gezwungen, dass die übergebenen Bedingungen so sind, dass sie nur als Befehle akzeptiert werden können von jenen, die unter diesen Umständen das Land zu regieren bereit sind ... Gleichzeitig bitten wir um völlige Abschaffung der Blockade, die Versorgung der Räterepublik mit Kohle und Fett ... Gez.: Kun, Volkskommissar für Auswärtige Angelegenheiten." ("Népszava", 7. April 1919)

Der Bruch mit der Entente vertieft sich. Tage später erfolgt der militärische Angriff seitens der Rumänen. (60). Freilich werden schnell noch viele andere Dinge Wirklichkeit. Ehe er an den Aufbau einer Streitkraft geht, verfügt der Revolutionäre Regierungsrat die entschädigungslose Sozialisierung von Häusern, Banken, Fabriken und führt den Arbeitszwang ein.

Böhm schildert, wie die öffentliche Meinung sich bald gegen die Bolschewiken richtet und nennt als Gründe: die Sozialisierung, Requirierungen, Einengung der bürgerlichen Freiheit, Unterdrückung der Pressefreiheit, das Umspringen mit den intellektuellen Fachkräften, die kurzfristige Grundbesitzpolitik, ultraradikale, atheistische Agitation in der Provinz, verschiedene Übergriffe. In passiver

tona) felkerekedett, a hivatlan vendégeket az országból kiűzni, mégpedig bolsevista vezetés alatt.

Valóban úgy tűnik, hogy eleinte Magyarország a nemzeti bolsevizmus elfogadásával sikeresen tiltakozott az Antanttal szemben. Április 4-én különvonatban Budapestre jön Smuts tábornok és megállapodásokat köt a kormánnyal a Párizsban összegyűlt nagyhatalmaknál való bemutatásra, amelyek - ha elfogadják - messzemenően megsemmisítik a Vyx-jegyzék következményeit. („Népszava”, 1919 április 7, közli a modifikációk szó szerinti szövegét, amelyeket bezzeg azonnal el kell fogadni, és amelyek még mindig kívánnivalót hagynak.). De Kun brüskirozza Smuts parlamentert:

„Tábornok Úr! A Magyarországi Tanácsköztársaság forradalmi kormányzótanácsának nevében köszönetet mondunk Önnek a velünk az Antant megbízásából folytatott tanácskozásokért és ezeknél Ön részéről mutatott nemes és jóindulatú magatartásáért. Mégis kijelenteni kényszerülünk, hogy az átadott feltételek olyanok, hogy csak parancsokként akceptálhatók azoktól, akik ilyen körülmények alatt az országot kormányozni hajlandók . . . Egyidejűleg kérjük a blokád teljes eltörlését, a Tanácsköztársaság ellátását szénnel és zsírral . . . s.k.: Kun, külügyi népbiztos.” („Népszava”, 1919 április 7.) (visszaford. németről)

A szakítás az Antanttal elmélyül. Napokkal később bekövetkezik a katonai támadás a románok részéről.⁽⁶⁰⁾ Persze gyorsan sok más dolog is valósággá válik. Mielőtt a fegyveres erők felépítéséhez kezd, a Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a házak, bankok, gyárak kártalanítás nélküli szocializálását és bevezeti a munkakényszert.

Böhm leírja, hogyan irányul a közvélemény hamarosan a bolsevikok ellen és okokként nevezi: a szocializálást, rekvirálásokat, a polgári szabadság korlátozását, a sajtószabadság elnyomását, a packázást az értelmiségi szakemberekkel, a rövidlátó birtokpolitikát, ultraradikális, ateista agitációt vidéken, különféle túlkapásokat. Passzív

Resistenz sabotieren die Bauern die Lebensmittelversorgung der Städte. (61). Dass bei der bäuerlichen Bevölkerung eine Tendenz zur Gegenrevolution spürbar wird, bestätigt auch "Népszava" vom 18. Juli 1919. – Böhm berichtet, dass es vom Juni an oft zu ernstesten Zerwürfnissen zwischen Sozialdemokraten und Kommunisten gekommen sei. (62). Besonders als die fusionierten zwei Parteien eine rein kommunistische Bezeichnung erhalten sollen, lässt sich der offene Konflikt nur durch den Kompromissvorschlag Weltners vermeiden; der neue Name lautet dann: Sozialistisch-Kommunistische Partei.

Während die Sozialdemokraten ihre dominierende Rolle innerhalb der Parteileitung zu halten suchen, ziehen sie sich allmählich von der Regierungsgewalt zurück, namentlich Kunfi, Erdélyi, Böhm. Weltner lässt sich von "Népszava" beurlauben. (Böhm resigniert am 10. Juli vom Posten des Armee-Oberkommandierenden und lässt sich am 21. Juli als Gesandter nach Wien schicken.)

Bald ist der Krieg auf ungarischem Boden in vollem Gang. Beiderseits werden grösste Anstrengungen unternommen, um die militärische Oberhand zu gewinnen. Anfänglich können die Kommunisten Erfolge aufweisen, sie drängen die Rumänen und Tschechen bis an die Landesgrenze zurück; am 16. Juli 1919 erklärt sich auch die Slowakei zur Räterepublik. Als dann aber die Offensive zusammenbricht, sind Kuns Tage gezählt: seine Regierung ist auch den nationalen Interessen nicht förderlich. Am 1. August 1919 übernimmt die sogenannte Gewerkschaftsregierung Friedrich die Macht, – allerdings wird auch sie nicht von der Entente anerkannt, – und Kun flüchtet im Sonderzug nach Wien.

Über das Pressewesen dieser Zeit schreibt Baráth in seiner an sich knapp gefassten "Presse d'après-guerre" nur soviel:

"l'histoire de la presse hongroise d'après-guerre commence par une expérience communiste de neuf mois. Ce régime dictatorial ne toléra que trois journaux soumis évidemment

rezisztenciával szabotálják a parasztok a városok élelmiszerellátását. (61) Hogy a paraszti lakosságnál érezhetővé válik egy tendencia az ellenforradalomhoz, az 1919 július 18-iki „Népszava” is bizonyítja. – Böhm beszámol, hogy júniustól sor került komoly viszályokra szociáldemokraták és kommunisták között. (62) Különösen amikor a fuzionált két párt egy tisztán kommunista elnevezést kapjon, a nyílt konfliktus már csak Weltner kompromisszumos javaslata által kerülhető el; az új név aztán: Szocialista-Kommunista Párt.

Mialatt a szociáldemokraták domináns szerepüket a pártvezetésen belül igyekeznek megtartani, lassanként visszahúzódnak a kormányhatalomból, névszerint Kunfi, Erdélyi, Böhm. Weltner szabadságoltatja magát a „Népszavá”-tól. (Böhm lemond július 10-én a hadsereg-főparancsnokának posztjáról és július 21-én követként Bécsbe küldeti magát.)

Nemsokára a háború magyar földön teljes folyamatban van. Mindkét részről a legnagyobb erőfeszítéseket tesznek, hogy katonailag felülkerekedjenek. A kommunisták eleinte sikereket érnek el, visszaszorítják a románokat és cseheket az országhatárig; 1919 július 16-án Szlovákia is tanácsköztársaságnak nyilvánítja magát. Mikor aztán azonban összeomlik az offenzíva, Kun napjai meg vannak számlálva: kormánya a nemzeti érdekeknek sem előnyös. 1919 augusztus 1-én az úgynevezett Friedrich szakszervezeti kormány veszi át a hatalmat, — azonban azt sem ismeri el az antant, — és Kun különvonaton menekül Bécsbe.

E kor sajtójáról Baráth a magában véve tömör „Presse d'après-guerre”-jében csak ennyit ír:

<„l'histoire . . .
<
<

à ses directives. c'étaient le 'Vörös Ujság', l'officiel 'Népszava' et l'officieux 'Pester Lloyd', dont une édition 'blanche' continuait à paraître à Vienne." (63)

In diesen wenigen Worten sind zwei grundlegende Irrtümer enthalten, deren zweiter auch in Fachkreisen grassiert. Das "expérience" rechnet Baráth von der Gründung der Kommunistischen Partei an - das Regime wurde nur gut vier Monate alt, und die Zeitungen verschwanden nicht schlagartig bis auf die drei genannten. Das Zitat ist angeführt worden, weil es in Umfang und Weise typisch ist für die "Abhandlung" dieser interessanten Periode in den meisten Quellen. (Eine Ausnahme ist Raichles Dissertation.)

Formal bleibt die unter Károlyi verkündete absolute Pressefreiheit bestehen. Sie hatte - wie bereits ausgeführt - dem physisch Stärkeren ermöglicht, seine Meinung lautstark zu propagieren und die des Schwächeren zu unterdrücken. Angesichts der soeben geschilderten aussenpolitischen Situation war nun vorerst mit einer wirksamen Opposition der bürgerlichen Presse gegen die Regierung ohnehin nicht zu rechnen. Dennoch beeilen sich die Kommunisten, durch Einzelverordnungen das Aufkommen aller unliebsamen Stimmen zu verhindern. Schon am 25. März 1919 erscheint die Verordnung V des Revolutionären Regierungs-Rates über "Die Bestrafung von Verbreitern falscher Nachrichten":

"Wer solche Nachrichten verbreitet, die zur Störung der allgemeinen Ruhe geeignet sind, kann vor ein Revolutionsgericht gestellt und mit schwerer Strafe belegt werden. - Wenn die Verbreitung solcher Nachrichten mit der Störung der allgemeinen Sicherheit verbundene Bewegungen oder andere sehr schwere Folgen zeitigt, kann das Revolutionsgericht auch die Todesstrafe verhängen. - Strafen sind nicht am Platze, wenn die objektive Mitteilung wahrer Sachverhalte ohne das Ziel einer Störung der allgemeinen Ruhe geschieht." (64)

Unter der zitierten Überschrift nimmt sich die Verfügung merkwürdig aus, dass auch wahre Nachrichten strafbar sein können. Da im Lande das Standrecht gilt (Verordnung I, vom 21.3.1919), schwebt der Journalist angesichts der in obiger Verordnung enthaltenen Deutungsmöglichkeiten ständig in Lebensgefahr. Jedenfalls aber ist es nicht so, wie

<
<
< ... Vienne." (63)

Ebben a kevés szóban két olyan alapvető tévedés van, amely másodika szakmai körökben is grasszál. Az „expérience”-t Baráth a Kommunista Párt alapításától számítja - a rendszer csupán jó négy hónap idős lett, és az újságok nem tűntek el egycsapásra a nevezett három kívül. Az idézet azért lett említve, mert terjedelemben és módban tipikus az „értekezlésére” ennek az érdekes időszaknak a legtöbb forrásban. (Egy kivétel Raichle disszertációja.)

Formailag megmarad a Károlyi alatt kihirdetett abszolút sajtószabadság. Amely - mint már fejtegettük - a fizikailag erősebbnek lehetővé tette, véleményét hangerősen propagálni és a gyengébbét elnyomni. Tekintettel az imént ecsetelt külpolitikai helyzetre most egyelőre amúgy sem lehetett számolni a polgári sajtó hatékony oppozíciójával a kormány ellen. Mégis sietnek a kommunisták, külön rendeletek által megakadályozni minden kedvezőtlen hang felkerülését. Már 1919 március 25-én megjelenik a Forradalmi Kormányzótanács V. rendelete „Hamis hírek terjesztői megbüntetéséről”-ról:

„Aki olyan híreket terjeszt, amelyek a köznyugalom zavarására alkalmasak, egy forradalmi bíróság elé állítható és súlyos büntetéssel sújtható. - Ha olyan hírek terjesztése a közbiztonság zavarásával összekötött mozgalmakat vagy más súlyos következményeket létrehoz, a forradalmi bíróság a halálbüntetést is kiszabhatja. - Büntetések nem helyén valók, ha való tények objektív közlése a köznyugalom zavarása nélküli céllal történik.”(64)

(visszaford. németről)

Az idézett cím alatt érdekesnek fest az a rendelkezés, hogy valós hírek is büntethetők lehetnek. Mivel az országban a statárium érvényes (rendelet I, 1919 III 21-től), a zszurnaliszta tekintve a fenti rendeletben foglalt értelmezési lehetőségeket folyton életveszélyben lebeg. Mindenesetre azonban nem úgy van, ahogyan

manche Quellen den Anschein erwecken, als wären über Nacht alle Zeitungen bis auf drei - "Vörös Újság", "Népszava", "Pester Lloyd" - verschwunden. Zutreffend ist hingegen weitgehend die Darstellung Raichles, wonach mit Hilfe bewaffneter Gruppen von "bedeutungslosen Journalisten" Umbesetzungen der Redaktionen vorgenommen werden, wie es bereits unter Károlyi vorgekommen ist. Dann beginnt auch die Sozialisierung der Blätter.

"Man nahm den Besitzern die Zeitungen ohne jede Entschädigung weg. Druckerei, Gebäude, Papiervorräte, Bargeld, Forderungen und Einlagen, alles wurde beschlagnahmt... Nur mit dem Blatt der Sozialisten machte man eine Ausnahme: die 'Népszava' blieb Eigentum der Partei. Zuerst wurde mit der Einstellung der nationalistischen Blätter begonnen... Dann kamen die liberalen Zeitungen an die Reihe und bis Mitte Mai waren alle Blätter ... verschwunden." - "Béla Kuns agitatorisches, in der Schule Lenins ausgebildetes Talent übersah dabei keineswegs die Notwendigkeit einer Einwirkung auf die Auslandspresse... Während der ganzen Zeit des Kommunismus erschien die Zeitung in ihrem alten Gewande, nur dass am Blattende die Namen der verantwortlichen Redakteure fehlten und eben dass sie kommunistisch war. Die Verlagsgesellschaft des richtigen 'Pester Lloyd' gab während dieser Zeit zur Paralisierung des Pseudo-Lloyds ihre Zeitung in Wien heraus." (65)

Auch auf andere Weise legen die Kommunisten ihre Hand auf den Zeitungsinhalt: zu jedem Blatt entsenden sie Zensoren und täglich gibt das Volkskommissariat für Unterricht Weisungen heraus, worüber und wie geschrieben werden muss. Die in sozialisierten Blättern gebliebenen alten Mitarbeiter versuchen sich der Abfassung dirigierter Artikel zu entziehen. (66).

"Es sind bereits die ersten Verfügungen gegen die Pressbriganten getroffen worden ... eine Verordnung, dass die Artikel der gewesenen brügerlichen Blätter unterfertigt werden müssen ... Zieht die Konsequenzen daraus. Wer schreibt, stehe dafür, wenn er aber sabotiert, nicht schreiben will oder sich nicht zu schreiben getraut: fort mit ihm!" ("Vörös Újság", 1919, 9. Mai)

egyres források a látszatot keltik, mintha máról-holnapra minden újság három kivételével - „Vörös Újság”, „Népszava”, >“(Pesti Lloyd)” -- eltűnt volna. Helyes ezzel szemben messzemenően Raichle ábrázolása, amely szerint „jelentéktelen zszurnaliszták” felfegyverzett csoportjai segítségével a szerkesztőségek személyváltozását intézik, amint az már Károlyi alatt megtörtént. Aztán megkezdődik a lapok szocializálása is.

„Elvették a tulajdonosoknak az újságokat minden kártalanítás nélkül. Nyomda, épület, papírkészletek, készpénz, követelések és befektetések, mindent lefoglaltak . . . Csak a szocialisták lapjával tettek egy kivételt: a 'Népszava' a párt tulajdona maradt. Először a nacionalista lapok beszüntetésével kezdtek . . . Aztán a liberális újságok kerültek sorra és május közepéig az összes lapok . . . eltűntek”. - „Kun Béla agitációs, Lenin iskolájában kiképzett tehetsége ennél egyáltalán nem vesztette szem elől a külföldi sajtóra való befolyás szükségességét . . . A kommunizmus egész ideje alatt az újság régi köntösében jelent meg, csak hogy a lap végén a felelős szerkesztők nevei hiányoztak és hát hogy kommunista volt. Az igazi >'(Pesti Lloyd)' kiadótársulata ebben az időben a pszeudó-Lloyd paralizálására az újságját Bécsben adta ki.” (65)

A kommunisták más módon is rátették a kezüket az újságtartalomra: mindegyik laphoz cenzorokat küldenek és naponta az oktatási népbiztosság utasításokat ad ki, miről és hogyan muszáj írni. A szocializált lapoknál maradt régi munkatársak igyekeznek dirigált cikkek megírása alól kivonni magukat. (66)

„Már létrehozták az első rendelkezéseket a sajtó-brigantik ellen . . . egy rendeletet, hogy a volt polgári lapok cikkeit alá kell írni . . . Vonjátok le ebből a konzekvenciákat. Aki ír, álljon ahhoz, de ha sabotál, nem akar írni vagy nem mer: el vele!” („Vörös Újság”, 1919 május 9) (visszaford. németről).

Kommunistische Zeitungs-Neugründungen sollen optisch das Presseangebot beleben. Aus der Fülle neuer Zeitungen seien einige Titel herausgegriffen: "Győri Munkás (Arbeiter von Raab)", "Az Ifjómunkás (Der Jungarbeiter)", "Igazság (Wahrheit)", "Internationale", eine ideologische Zeitschrift, "Kispesti Munkás (Arbeiter von Klein-Pest)", "Magyarország (Ungarn)", "Munkásujság (Arbeiterzeitung)", "Népakarát (Volkswille)", "A Fáklya (Die Fackel)", "Huszadik Század (Zwanzigstes Jahrhundert)", "Polgártárs (Bürgergenosse)", "A Proletár (Der Proletarier)", "Testvériség (Brüderlichkeit)", "Vörös Őr (Der Rote Wachposten)", "Világ szabadság (Weltfreiheit)", "A Vörös Katona (Der Rote Soldat)", "A Vörös Lobogó (Die Rote Fahne)", "Vörös Zászló (Rote Flagge)". Mehrere Zeitungen erscheinen auch in Regionalausgaben, so "Népakarát" beispielsweise in Sáropatak und Szentes, "Vörös Ujság" auch in Nógrád und Szeged und Szombathely, "A Proletár" in Csepel und Kalocsa, "Népszava" in Esztergom. Zumindest eine Zeitung gibt sich geschichtsbewusst: "Dósa Népe (Volk des Dósa)", eine in Budapest verlegte Bauern-Wochenschrift.

Man blickt nach Russland, die "Prawda" wird importiert und als Information aus erster Hand gelesen und übersetzt, doch die erwarteten Aktionen bleiben aus: von Lenin kommen herzliche Grüße, nebst einem verblüffenden Lob:

"Ungarische Arbeiter! Genossen! Ihr habt der ganzen Welt ein noch besseres Beispiel gegeben, als Sowjetrußland selber, denn auf der Basis der wahren Proletardiktatur habt Ihr es vermocht, auf einen Schlag sämtliche Sozialisten zu vereinigen. Jetzt harret Eurer die noble und äusserst schwere Aufgabe, die Stellung gegen die Entente mit hartem Krieg zu behaupten. Seid standhaft! Und wenn sich Wankelmütigkeit unter den Sozialisten zeigt, die sich Euch erst gestern angeschlossen haben ... Erschiessen - das ist die rechte Belohnung des Feigen im Krieg!" (67)

Die Wandlung "Népszavas" zeichnet sich bereits im Zeitungskopf ab. Dieser hat die volle Formatbreite - 27 cm - und eine Höhe von ca. 8 cm (= 18 Cicero). Er enthält vor der kommunistischen Machtergreifung in gedrunge- neren fetten Versalien den Titel NÉPSZAVA, darunter den Vermerk:

Kommunista újság-új alapítások elevenítsék optikailag a sajtókínálatot. Az új lapok bőségéből kiragadunk néhány címet: „Győri Munkás”, „Az Ifjómunkás”, „Igazság”, „Internacionálé”, egy ideológiai folyóirat, „Kispesti Munkás”, „Magyarország”, „Munkásújság”, „Népakarát”, „A Fáklya”, „Huszadik Század”, „Polgártárs”, „A Proletár”, „Testvériség”, „Vörös Őr”, „Világ szabadság”, „A Vörös Katona”, „A Vörös Lobogó”, „Vörös Zászló”. Több újság megjelenik regionális kiadásban is, így „Népakarát” például Sáropatakon és Szentesen, „Vörös Újság” Nógrádban és Szegeden és Szombathelyen is, „A Proletár” Csepelen és Kalocsán, „Népszava” Esztergomban. Legalább egy újság történelemtudatosnak adja magát: „Dósa Népe”, egy Budapesten kiadott parasztok-hetilap.

Oroszország felé néznek, a „Prawda”-t importálják és első kézből való információként olvassák és fordítják, de a várt akciók elmaradnak: Lenintől szívélyes üdvözlések jönnek, egy meghökkentő dicsérettel:

„Magyar munkások! Elvtársak! Ti még jobb példát adtok a világnak, mint Szovjetország maga, azzal, hogy az igazi proletárdiktatúra alapján egycsapásra egyesíteni tudtátok az összes szocialistákat. Most az a nemes és rendkívül nehéz feladat áll előttetek, az állást az Antant ellen kemény háborúval tartani. Legyetek állhatatosak. És ha ingadozás mutatkozik a szocialisták között, akik tegnap csatlakoztak hozzátok . . . Agyonlövetés - ez a gyáva méltó jutalma a háborúban!” (67) (visszaford.németről)

„Népszava” átalakulása már az újság fejében rajzolódik ki. Ennek a teljes formátumszélessége van - 27 cm - és magassága kb. 8 cm (= 18 cicero). A kommunista hatalomátvétel előtt tömör kövér verzálisokban tartalmazza a „NÉPSZAVA” címet, alatta a megjegyzést:

"Zentrales Mitteilungsblatt der Sozialdemokratischen Partei Ungarns". Ersichtlich sind aus dem Kopf ferner: das Datum mit Angabe des Wochentages, der Jahrgang (1919: XLVII), die Erscheinungsweise ("erscheint täglich mit Ausnahme des Montag"), Einzelpreis und Bezugsgebühren (Einzelnnummer 24 fillér im Frühjahr 1919) sowie die Adresse von Redaktion und Verlag: (Budapest) "VIII., Conti utca 4" nebst Telefonnummer.

Am 28. März 1919 trägt der Kopf - oberhalb des Titels - den Aufruf: "Proletarier aller Länder vereinigt Euch!", der Untertitel ist geändert in "Offizielles Morgenblatt der Sozialistischen Partei Ungarns". (Ab 5. August 1919 lautet der Untertitel: "Eigentum der Sozialistischen Partei Ungarns", und ab 28. September 1919 findet sich wieder der ursprüngliche Vermerk: "Zentrales Mitteilungsblatt der Sozialistischen Arbeiter-Partei Ungarns". Der Appell der Internationale ist verschwunden.)

Das Format der Zeitung ist 40 x 27 cm, die Raumeinteilung dreispaltig; sie wird mittels halbfetter Linien vorgenommen. Die erste Seite bietet stets ein sehr ruhiges Bild, ist niemals illustriert: Die Titelüberschriften der ersten Seite sind im allgemeinen einspaltig, gleichmässig stark, und zwar aus Text-grossen (= 20 Punkt) halbfetten Typen einer Antiqua-Schrift gesetzt. Wichtige Aufrufe - in diesen unruhigen Zeiten nicht gerade selten - befinden sich unmittelbar unter dem Kopf, oberhalb des Leitartikels, wobei es normalerweise bei dieser räumlichen Hervorhebung belassen wird. Mitunter jedoch werden sie auch zwei- und dreispaltig durchgehend gesetzt, dann fett oder eventuell halbfett kursiv.

Lebhafter ist das Blattinnere gestaltet. Hier sind die Schlagzeilen oft zweiseitig, Typengrösse wie Seite 1, dafür ist der Zwischentitel häufig, und zwar vorzugsweise aus halbfetter Borgis (= 9 Punkt) und auch kursiv. Die Brotschrift ist eine Antiqua-Art. Auflockerung erfährt der Satzspiegel ferner durch die auf den Textseiten ver-

„Magyarország Szociáldemokrata Pártjának Központi Közlönye". Látható a fejből továbbá: a dátum a hétköznap megadásával, az évfolyam (1919: XLVII), a megjelenési mód („megjelenik naponta hétfő kivételével”), egyes szám ára és előfizetési díj (egyes szám 24 fillér 1919 tavaszán) valamint a szerkesztőség és kiadóhivatal címe: (Budapest) „VIII., Conti utca 4” telefonszámmal együtt.

1919 március 28-án a fej - a cím felett - a felhívást viseli: „Világ proletárjai egyesüljetek!", az alcím meg van változtatva „Magyarországi Szociáldemokrata Párt hivatalos reggeli lapja". (1919 augusztus 5-től az alcím ez: „A Magyarországi Szocialista Párt tulajdona”, és 1919 szeptember 28-tól ismét megtalálható az eredeti megjegyzés: „A Magyarországi Szocialista Munkás-Párt központi közlönye". Az Internacionálé felhívása eltűnt.)

Az újság formátuma 40 x 27 cm, a felosztás háromhasábos; félkövér léniával végezve. Az első oldal mindig nagyon nyugodt képet nyújt, soha nem illusztrált: Az első oldal címfeliratai általában egyhasábosak, egyformán erősek, és pedig egy antikva-betű szöveg-nagyságú (= 20 pont) félkövér típusból szedve. Fontos felhívások - ezekben a nyugtalan időkben nem éppen ritkán - közvetlenül a fej alatt vannak a vezércikk felett, aminél általában ennél a térbeli kiemelésknél marad. Olykor azonban két- és háromhasábosan folyamatosan is szedik, akkor kövéren vagy esetleg félkövér kurzívan.

A lap belseje elevenebben van kialakítva. Itt a címsorok gyakran kéthasábosak, betűméret mint az 1. oldal, ezért az alcím gyakori, mégpedig kiváltképp félkövér borgiszból (= 9 pont) és kurzív is. A kenyérírás egy antikva-fajta. Lazítást kap a szedéstükör továbbá a szövegoldalakon

streute, kräftig eingerahmte und typographisch anders gestaltete Eigenwerbung der Partei bzw. des Verlags, sowie durch die als Füller gedachte Einstreuung weiterer redaktioneller Adressen bzw. Telefonnummern der Ressortsbüros, etc. Die verschiedenen Sparten sind nicht an einzelne Seiten gebunden, offenbar gibt es darum auch keine "Seitenverantwortliche", sondern der Umbruch wird von einer Hand gemacht. Die Sparten laufen zwanglos von einer Seite zur anderen, und da sehr viel mit Linien gearbeitet wird, ist ihre Kenntlichmachung durch halbfette Wellenlinie sowie Sterne notwendig.

Das Papier ist normalerweise von weisser Farbe. Im Frühjahr 1919 handelt es sich dabei um schlechte Rotationsqualität. Ab 16. Juli 1919 wird auf braunem, dünnen Packpapier gedruckt ("Pester Lloyd" ab 18.7.) - wobei die Frontseiten glatt, alle Seiten mit gerader Zählung dagegen rauh sind; die weitgehende Kontrastlosigkeit zwischen dunklem Untergrund und schwarzer Schrift erschwert das Lesen ungemein. Die Seiten 1 und 2 sind üblicherweise mit reichlichem Zeilendurchschuss umbrochen, Typengrösse Borgis (= 9 Punkt), während weiter hinten der Durchschuss oft ganz wegfällt und Typengrössen Petit (= 8 Punkt) und Nonpareille (= 6 Punkt) Verwendung finden.

Das Impressum - auf der letzten Seite - nennt nur den verantwortlichen Redakteur sowie den Herausgeber; im Frühjahr 1919 sind es Jakob Weltner und Endre Saly. Unter dem Kun-Regime fällt das Impressum weg. Nur wenige Artikel sind mit dem vollen Namen des Verfassers, seinem Pseudonym (z.B. "ego") oder Signum gezeichnet. Auch die genaue Quellenangabe fehlt zumeist, bei den Eigenberichten ebenso wie bei den reinen Nachrichten. Hin und wieder findet sich unter der Schlagzeile der Vermerk:

"von unserem nach ... entsandten Mitarbeiter"

oder es wird bei Ausländsnachrichten vorn in Klammern oder eingangs im Text erwähnt, dass es sich um eine Meldung der Agence Havas oder "Wolff, Berlin" handle. Sonst

elszórt, erősen bekeretezett és tipográfiaiilag másképp alakított pártnak ill. kiadónak önreklámja által, valamint a helykitöltőként gondolt további szerkesztőségi címek ill. a reszortirodák telefonszámainak beszőrása által, etc. A különböző rovatok nincsenek egyes oldalakhoz kötve, nyilván ezért nincsenek is „oldalfelelősök”, hanem a tördelést egy kéz csinálja. A rovatok átfutnak kötetlenül egyik oldalról a másikra, és mivel nagyon sokat dolgoznak léniákkal, szükséges a megjelölésük félkövér hullámvonallal valamint csillagokkal.

A papír általában fehér színű. 1919 tavaszán ez rossz rotációsminőség. 1919 július 16-tól barna, vékony csomagolópapírra nyomtatnak (>„Pesti Lloyd” VII.18-tól) - aminél a homlokoldalak simák, minden oldal páros számozással ellenben durva; a megszemenő kontraszttalanság sötét alap és fekete írás között rendkívül megnehezíti az olvasást. Az 1. és 2. oldalt általában bőséges sortávolsággal tördelik, betűméret borgisz (= 9 pont), míg hátrébb a sortáv gyakran teljesen elesik és petit (= 8 pont) és nonpareille (= 6 pont) betűméreteket alkalmaznak.

Az impresszum - az utolsó oldalon - csak a felelős szerkesztőt nevezi valamint a kiadót; 1919 tavaszán ezek Weltner Jakob és Saly Endre. A Kun-rendszer alatt elesik az impresszum. Csak kevés cikknél van megjelezve a szerző teljes nevével, pszeudonimájával (pl. „ego”) vagy szignójával. A pontos forrásmegjelölés is hiányzik többnyire, a saját tudósításoknál ugyanúgy mint a tisztán híreknél. Hébe-hóba a címsorok alatt találni a megjegyzést:

„...-ba kiküldött munkatársunktól”

vagy külföldi híreknél elől zárójelben vagy elején a szövegben megemlítik, hogy az Agence Havas vagy „Wolff, Berlin” jelentéséről van szó. Egyébként

ist der Hinweis recht dürftig, etwa: "Die Pariser Presse schreibt ...", "Aus Paris wird nach New York gemeldet...", usw. Auffallend ist bei den Inlandsnachrichten das Fehlen von Bezugnahmen auf MTI (Magyar Távirati Iroda" - Ungarisches Telegrafien-Büro), das doch bereits 1881 gegründet wurde und sich im In- und Ausland gut eingeführt hat. - Vor der Räterepublik hat "Népszava" an Wochentagen einen Umfang von 8. Seiten, an Sonntagen 16 Seiten. Wegen Papierknappheit nimmt der Umfang später ab bis auf 2 Seiten. Das gleiche Schicksal trifft auch den "Pester Lloyd", der schliesslich (im Juli 1919) ebenfalls nur noch 2 - 4 Seiten stark ist.

Die verschiedenen Sparten sind und bleiben - soweit es der Umfang überhaupt gestattet: Seite 1 und obere Hälfte der Seiten 2 und 3 - Leitartikel; Seiten 2 und 3, untere Hälfte, vom oberen Teil mittels dreifachem Strich (1 fette Linie zwischen 2 schmalen) abgetrennt - Feuilleton; Seiten 4 und 5 - Innenpolitik; dabei Seite 6 - aktueller ideologisch-politischer Kommentar; Seite 7 - Parteimitteilungen; Seite 8 - Ausland; Seite 9 - politische Nachrichten; Seite 10 - Das Neueste; Seite 11 - Kunst; Literatur; Seite 12 - Lokales; Seite 13 - Wirtschaft; Seite 14 - Aus dem Parteileben; Seite 15 - Die Gewerkschaft; Seite 16 - Sport, Theaterprogramm, Redaktionsmitteilungen, Impressum und Inseratenteil. (Muster: "Népszava", 1919, 16. Februar, Sonntag)

An Wochentagen fehlen im allgemeinen Feuilleton, Kultur und Wirtschaft. Die Einteilung ist dann etwa: Seite 1 - Leitartikel; Seite 2 - Inland (aktueller Kommentar bzw. Reportage oder Korrespondenz) und Ausland; Seite 3 - Politische Nachrichten; Seite 4 - aktueller ideologisch-politischer Kommentar; Seite 5 - Parteimitteilungen und "Das Neueste" und "Nachrichten" (aus dem Inland); Seite 6 - Lokales; Seite 7 - Aus dem Parteileben sowie "Die Gewerkschaftsbewegung", Seite 8 - Sport, Vermischtes, Unterhaltung und Theater (Ankündigungen), Redaktionelle

megelehetősen szűkös a tájékoztatás, talán: „A párizsi sajtó írja...”, „Párizsból jelentik New Yorkba...” stb. Feltűnő a belföldi híreknél az MTI-re (Magyar Távirati Iroda) való vonatkozások hiánya, amely pedig már 1881-ben lett alapítva és jól bevezette magát bel- és külföldön. - A Tanácsköztársaság előtt „Népszava” terjedelme hétköznapokon 8 oldal, vasárnapokon 16 oldal. Papírhány miatt terjedelme később 2 oldalig csökken. Ugyanez a sors éri a >„(Pesti Lloyd)”-ot is, amely végül (1919 júliusában) szintén csak 2-4 oldal erős.

A különböző rovatok a következők és maradnak - amennyiben a terjedelem egyáltalán megengedi: 1. oldal és a 2. és 3. oldal felső fele - vezércikk; 2. és 3. oldal, alsó fele, a felső résztől három vonallal (1 vastag lénia 2 vékony között) elválasztva - tárca; 4. és 5. oldal - belpolitika; emellett 6. oldal - aktuális ideológiai-politikai kommentár; 7. oldal - pártközlemények; 8. oldal - külföld; 9. oldal - politikai hírek; 10. oldal - legfrissebb hírek; 11. oldal - művészet; irodalom; 12. oldal - helyi hírek; 13. oldal - gazdaság; 14. oldal - a párt életéből; 15. oldal - a szakszervezet; 16. oldal - sport, színházi program, szerkesztőségi közlések, impresszum és hirdetési rész. (Minta: „Népszava”, 1919 február 16, vasárnap)

Hétköznapokon hiányoznak általában a tárca, kultúra és gazdaság. A beosztás aztán nagyjából körülbelül: 1. oldal - vezércikk; 2. oldal - belföld (aktuális kommentár ill. riport vagy levelezés) és külföld; 3. oldal - politikai hírek; 4. oldal - aktuális ideológiai-politikai kommentár; 5. oldal - pártközlemények és „legfrissebb hírek” és „hírek” (belföldről); 6. oldal - helyi hírek; 7. oldal - a pártéletből, valamint „A szakszervezeti mozgalom”, 8. oldal - sport, vegyes, szórakozás és színház (bejelentések), szerkesztőségi

Mitteilungen, Impressum und Annoncen. (Muster: "Népszava", 1919, 15. Februar, Samstag)

Ein kurzer inhaltlicher Auszug veranschauliche die Themstellung in der Zeit vor der Räterepublik Kuns. (68).

Seite 1 oben, der bereits zitierte Aufruf an die Eisen- und Metallarbeiter, einer nicht von der Partei bzw. dem legitimen Verband anberaumten Versammlung fernzubleiben. Die Leitartikler befassen sich unter anderem mit dem Problem "Priestertum und Revolution" (ebenfalls bereits zitiert), sowie der gesetzmässigen Konstituierung von Betriebsräten. Auf Seite 2 wird das "Tschechische Blutbad von Pozsony/Pressburg" behandelt (wie zitiert), und darunter findet sich im Kasten die Eigenwerbung des Verlags:

"Was ist der Sozialismus? Sie erfahren es, wenn Sie die sozialistische Parteiliteratur regelmässig lesen, vor allem aber die Hefte der Sozialistischen Agitations-Schriftenreihe."

Angeboten werden - zum Einzelpreis von 30 fillér - Titel wie die folgenden: "Suhogó - 'Der christlich-soziale Volksbetrug', Révész - 'Die siegreiche ungarische Revolution', Weltner - 'Der Wirtschaftskampf (Hinein in die Gewerkschaften!)'... Zu beziehen durch die 'Népszava' -Buchhandlung, Budapest VII, Erzsébetkörut 35, oder den angeschlossenen Händlern".

Seite 2 bringt politische Auslandsnachrichten, teils mit Signum der "Agence Havas", teils mit Bezug auf französische Presseveröffentlichungen (ungenau Angaben). Das Hauptthema lautet: "Was werden die Assoziierten mit Deutschland machen?" Seite 3 befasst sich mit "Politischen Nachrichten". Darunter fällt: "Die Protestnote der Regierung gegen die Tschechen". Sie besagt, dass

"die Regierung die tschechische Souveränität auf dem besetzten Gebiet niemals anerkannt hat und auch nicht anerkennen beabsichtigt. Die Friedenskonferenz soll entscheiden!"

közlemények, impresszum és hirdetések. (Minta: „Népszava”, 1919 február 15, szombat)

Egy rövid tartalmi kivonat szemléltesse a Kun tanácsköztársasága előtti idő témaspektrumát. (68). 1. oldal felső rész, a már idézett kiáltvány a vas- és fémmunkásokhoz, hogy egy nem a párt ill. a legitim szövetség által egybehívott gyűléstől maradjanak távol. A vezércikkek többek között a "papság és forradalom" problémával foglalkoznak (szintén már idéztük), valamint az üzemi tanácsok törvényszerinti létrehozásával. A 2. oldalon a „Cseh vérfürdő Pozsonyban”-t tárgyalják (mint idézett), és alatta található keretben a kiadó saját reklámja:

"Mi a szocializmus? Megtudja, ha a szocialista pártirodalmat rendszeresen olvassa, mindenekeelőtt azonban a Szocialista Agitációs Iratsor füzeteit."

Kínálnak - 30 filléres darabáron - címeket mint a következőket: „Suhogó - 'A keresztény-szociális népbecsapás', Révész - 'A dicőséges magyar forradalom', Weltner - 'A gazdasági harc (Be a szakszervezetekbe!)'... Kapható a „Népszava”-könyvkereskedésben, Budapest VII, Erzsébet körút 35, vagy a csatlakozott kereskedőknél".

A 2. oldal politikai külföldi híreket hoz, részben az „Agence Havas” szignójával, részben vonatkozással francia sajtóközleményekre (pontatlan adatok). A fő téma: „Mit fognak az Asszociáltak tenni Németországgal?” A 3. oldal „politikai hírek”-kel foglalkozik. Ezek alá esik: „A kormány tiltakozó jegyzéke a csehek ellen”. Ez kijelenti, hogy

„a kormány a cseh szuverenitást a megszállt területeken soha nem ismerte el és nem is szándékozik elismerni azt. A békekonferencia döntsön!"

Eine andere Nachricht tut kund:

"Auch Mannschaftsdienstgrade können zu Offizieren avancieren."

Diese Anordnung wurde erlassen von "Genosse Vilmos Böhm, Kriegsminister". Seite 4 enthält den gezeichneten Offenen Brief eines Lehrers an den Unterrichtsminister in Sachen Schulreform, ferner einen Aktionsbericht aus der Provinz: "Die Konterrevolution". Die konservativen, bürgerlichen Gruppen - so heisst es darin, versuchen mit Flugblättern und durch Organisierung eine "ungefährliche konterrevolutionäre Tätigkeit" zu entfalten; Matrosen haben nun Haussuchungen gehalten und Verhaftungen vorgenommen, - hierüber örtliche Meldungen.

"Das Neueste" auf Seite 5 bringt Nachrichten aus Weimar, Meldungen zum Plan eines Völkerbundes und über ein neues Attentat auf Lenin. - Auf der gleichen Seite ruft die Partei zu einer ausserordentlichen Versammlung. - Als "Füller" sind "Unsere Telefonnummern" aufgeführt, darunter auch die des deutschsprachigen Schwesternblatts "Volksstimme" sowie von einem "Deutschen Sekretariat". Aus den Angaben erhellt, dass die "Világosság" Druckerei-A.G. mit Rotationsmaschinen arbeitet und der "Verantwortliche Direktor" Simon Pollák heisst. Ressortleiter oder einzelne Redaktionen sind nicht genannt.

Seite 6 veröffentlicht "Nachrichten", und zwar des Inlands, hauptsächlich aber lokale. Hier liest man beispielsweise amtliche Vorschriften über die Todeserklärung vermisster Soldaten, man erfährt - z.T. in Nonpareille-Schrift - dass in Kerekegyháza "Rechtlosigkeit und Standrecht" herrscht, dass "Motorisierte Einbrecher" von der Polizei nach aufregender Automobil-Jagd erwischt und als Soldaten entlarvt worden sind, die das Schloss des einen Gutsbesitzers geplündert haben, - oder dass der Zigaretten-Schwarzhandel floriert (bereits zitiert), jemand eine Geldbörse mit Inhalt verloren hat, demnächst ein Ady-Abend stattfinden wird und sich hier und dort verschiedene Unfälle ereigneten.

Egy másik hír közlése:

„Legénységi rendfokozatok is előléphetnek tisztekké”.

Ezt a rendeletet „Böhm Vilmos elvtárs, hadügyminiszter” adta ki. A 4. oldal tartalmazza egy tanító Nyílt Levelét az oktatásügyi miniszterhez az iskolareform tárgyában, továbbá egy akcióbeszámolót vidékről: „Az ellenforradalom”. A konzervatív, polgári csoportok - közli abban, röplapokkal és organizálás által egy „veszélytelen ellenforradalmi tevékenységet” próbálnak kifejteni; matrózok tartottak most házkutatásokat és letartóztatásokat végeztek, - erről helyi jelentések.

„A Legfrissebb” az 5. oldalon híreket hoz Weimarból, jelentéseket egy Népszövetséget tartalmazó tervhez és egy merényletről Leninre. - Ugyanazon oldalon hív a párt rendkívüli gyűlésre. - „Töltelék”-ként „Telefonszámaink” vannak felsorolva, köztük a németnyelvű >”(Népszava)” testvérlapé is valamint egy „Német titkárság”-é. Az adatokból kiviláglik, hogy a „Világosság” nyomda-rt. rotációsgépekkel dolgozik és a felelős igazgatót Pollák Simon-nak hívják. Reszortvezetők vagy egyes szerkesztőségek nincsenek megnevezve.

A 6. oldal közlése „Híreket”, és pedig belföldről, de főként helybelieket. Itt olvasni például hivatalos előírásokat az eltűnt katonák holtányilvánításáról, megtudni, - részint nonpareille-típusban - hogy Kerekegyházán „jogtalanság és statárium” uralkodik, hogy „motorizált betörők” a rendőrségtől izgalmas automobil-vadászat után el lettek fogva és mint katonák lepleződtek le, akik egy földbirtokos kastélyát fosztották ki, - vagy hogy a cigaretta-feketepiac virágzik (már idéztük), valaki egy pénzerszényt tartalommal vesztett el, legközelebb egy Ady-este fog bekövetkezni és itt meg ott különféle balesetek történtek.

Seite 7 bringt Nachrichten und Mitteilungen aus dem Partei- sowie Gewerkschaftsleben. Seite 8 ist etwa zu einem Viertel dem Sport gewidmet, wörtlich "Körperertüchtigung" (= Testedzés), und zwar mit den Untertiteln: "Fussball, Athletik, Ringen, Radfahren, Touristik und Vereinsnachrichten". In die Rubrik "Vermischtes" fallen: "Verloren - Gefunden", "Vereinsmitteilungen", "Unterhaltung" (= Mulatságok) und auch die "Redaktionellen Mitteilungen", in denen den Lesern - nur für die verständlich und per Chiffre bzw. Namensabkürzungen - Hinweise, Ratschläge etc. gegeben werden, in knappstem Telegrammstil. Das anschliessende "Theaterprogramm" nennt 7 Theater bzw. Opernhäuser, vorwiegend mit leichter und unpolitischer Kost wie "Rigoletto, Antigone, Liliom, Pygmalion, Lustige Witwe, Mignon, Hoffmanns Erzählungen, Zigeunerliebe" - nur das Nationaltheater bietet Stücke, die Hintergründigkeit und Aktualität vermuten lassen: "Sancho Panzas Königtum", "Kaiser und Komödiant", "Kaiser Josef II".

"Népszavas" Inseratenteil - der sogenannte Offene oder Freiraum, für dessen Inhalt die Zeitung ausdrücklich keine Verantwortung übernimmt - ist recht gering im Verhältnis zu anderen Zeitungen. Für heutige Begriffe ist natürlich alles sehr altmodisch gestaltet (layout und design), technisch aber sauber gearbeitet, mit sehr guten Autotypien. Angeboten werden dem Publikum Möbel-Polituren (ein Pinup-Dienstmädchen umarmt eine überdimensionale Flasche und meint:

"Mein bester Freund ist Fedol-...alkohol, denn er ist die erste Hilfe im Haushalt!"),

Schuhkrem, Grammophone und Schallplatten ("noch besser, noch grösser"), Schreibmaschinenreparaturen, oder Juwelie-re empfehlen sich zum An- und Verkauf von Pretiosen. Das wohl interessanteste Inserat ist jedoch - für vorliegende Arbeit - jenes, das "die besten Zigarettenhülsen (=szivarkahüvely)" anpreist: der Markenname ist - "Népszava".

(Musterexemplar: "Népszava", 1919, 15. Februar, Samstag)

A 7. oldal híreket hoz és közleményeket a párt- valamint a szakszervezeti életből. A 8. oldalnak úgy egynegyede a sportnak van szentelve, szó szerint „Testedzés”, és pedig az alcímekkel: „Futball, Atlétika, Birkózás, Kerékpározás, Turisztika és Egyesületi hírek”. A „Vegyes” rubrikába esnek: „Elveszett - Megtalált”, „Egyesületi közlemények”, „Mulatságok” és a „Szerkesztőségi közlemények” is, amelyekben az olvasóknak - csak azoknak érthető és jelszavas ill. névrövidítésekkel - utasításokat, tanácsokat etc. adnak, legrövidebb távirati stílusban. A hozzákapcsolódó „Színházi program” megnevez 7 színházat ill. operaházat, túlnyomórészt könnyű és politikamentes kosztal mint „Rigolettó, Antigoné, Liliom, Pygmalion, Víg özvegy, Mignon, Hoffmann elbeszélései, Cigányszerelem” - csak a Nemzeti Színház kínál darabokat, amelyek relytélyességet és aktualitást engednek sejtetni: „Sancho Panza királysága”, „Császár és komédiás”, „II. József császár”.

A „Népszava” apróhirdetés-része - az úgynevezett Nyitott vagy Szabadtér, amelynek tartalmáért az újság kifejezetten nem vállal felelősséget - meglehetősen csekély más újságokhoz viszonyítva. Mai fogalmakhoz természetesen minden nagyon régimódi van megszerkesztve (layout és design [tervezés]), technikailag azonban rendesen dolgozva, nagyon jó autótípiákkal. Kínálnak a publikumnak bútor-politúrokat (egy kitűzős szolgálólány átölel egy túlméretezett flakont és úgy véli:

„Az én legjobb barátom a Fedol-... alkohol, mert ő az elsősegély a háztartásban!”), (visszaford. németről)

cipőkrémet, gramofont és hanglemezeket („még jobb, még nagyobb”), írógépjavításokat, vagy ékszerészek ajánlkoznak érték-tárgyak felvásárlására és eladására. A talán legérdekesebb apróhirdetés azonban - jelen munka számára - az, amely a „legjobb szivarkahüvelyeket” magasztalja: a márkanév - „Népszava”. (Mintapéldány: „Népszava”, 1919, február 15, szombat)

Das Feuilleton der Sonntagsausgabe - auf Seiten 2 und 3 unter dem fortlaufend umbrochenen Leitartikel - bringt ein politisches Gedicht zum Thema Völkerverbrüderung, daneben einen Roman-Vorabdruck (Exzerpt). Die Sparte Innenpolitik - Seiten 4 und 5 - befasst sich eingehend mit Person und Massnahmen des italienischen Generals Piccione, dem Oberkommandierenden der tschechisch-slowakischen Armee. Seite 6 veröffentlicht eine Fortsetzung der Reihe "Geistliche in der Politik". Seite 8, Ausland, druckt Auszüge einer Rede des US-Präsidenten Wilson und behandelt das Spartakisten-Problem in Deutschland (vgl. vorangegangenes Hindenburg-Zitat). Seite 9, "Politische Nachrichten", bringt zusätzlich Kommentare zur "Reform der Lehrlingsfrage" (Inland), erörtert die Frage "England vor einer Revolution?" (Ausland), sorgt sich um "Die deutsch-französischen Waffenstillstandsverhandlungen" (Ausland) und berichtet über "Die Mitglieder des Arbeitsgerichts" (Inland).

Seite 10 - "Das Neueste" - zitiert lobend eine Anzahl Paragraphen zum Thema: "Der Völkerbund schafft menschenwürdige Arbeitsbedingungen". Ausserdem findet sich hier eine Reportage über einen Prozess in Davos gegen "amerikanische Genossen", geschrieben von "dem nach Davos entsandten Berichterstatter der 'Népszava'". Seite 11 bringt mehrere ausführliche, signierte Kritiken über "Kunst, Literatur", Seite 13 - "Wirtschaft" - diskutiert die angeordnete Vermögensregistrierung, und Seite 16 hat etwa doppelt soviel Anzeigen wie wochentags. (Musterexemplar: "Népszava", 1919, 16. Februar, Sonntag) (69)

"Népszavas" Diktion ist militant, scharf. Sie ist durchweg Gesinnungsorgan. Jede Seite ist sorgfältig genutzt für den Kampf der Partei. Das Blatt politisiert und polemisiert, unterrichtet und agitiert. Was es unter keinen Umständen bietet, ist Unterhaltung und Ablenkung. Die Sprache ist verhältnismässig schlicht, sie klingt ungekünstelt und verwendet fremde Vokabeln sparsam, stellt aber trotzdem beachtliche Anforderungen an die Intelligenz

A vasárnapi kiadás tárcája - a 2. és 3. oldalon a folyamatosan megszakított vezércikk alatt - hoz egy politikai verset a népek testvériesülése témához, emellett egy regény előzetes lenyomatását (excerptum). A belpolitikai rovat - 4. és 5. oldal - behatóan foglalkozik Piccione olasz generális, a cseh-szlovák hadsereg főparancsnokának személyével és intézkedéseivel. A 6. oldal közlétes egy folytatást a „Papok a politikában” sorozatból. A 8. oldal, Külföld, nyomtat kivonatokat Wilson USA elnökének egyik beszédéből és tárgyalja a német spartakista problémát (vö. előző Hindenburg-idézetet). A 9. oldal, „Politikai hírek”, hoz pótlólag kommentárokat „Az inaskérdés reformjá”-hoz (Belföld), fejtegeti a kérdést „Anglia forradalom előtt?” (Külföld), aggódik „A német-francia fegyverszüneti tárgyalások” miatt (Külföld) és tudósít „A munkástörvénytörvények tagjai”-ról (Belföld).

A 10. oldal - „A Legújabb” - dicsézően idéz számos paragrafust a témához: „A népszövetség emberhez méltó munkakörülményeket terem”. Ezenkívül találni itt egy riportot egy perről Davosban „amerikai elvtársak” ellen, írta „a Davosba kiküldött 'Népszava'-tudósító”. A 11. oldal hoz több részletes, szignált kritikát „Művészetéről, irodalomról”, a 13. oldal - „Gazdaság” - tárgyalja az előírt vagyonregisztrálást, és a 16. oldalnak mintegy duplánanyi apróhirdetése van mint hétköznap. (Mintapéldány: „Népszava”, 1919, február 16, vasárnap) (69)

A „Népszava” dikciója militáns, éles. Minden tekintetben elvi orgánus. Minden oldal gondosan fel van használva a párt harcára. A lap politizál és polemizál, tanít és agitál. Amit semmilyen körülmények közt nem kínál, az szórakozás és kikapcsolódás. A nyelv viszonylag egyszerű, mesterkéletlenül hangzik és takarékosan használ idegen szavakat, de mégis figyelemreméltó követelményt állít az intelligenciájára

des vornehmlich angesprochenen, manuell tätigen Leserkreises. Auffallend nüchtern ist die Wochenend-Ausgabe, bemerkenswert hoch das Niveau ihres Feuilletons bzw. Kulturteils.

Die Wandlung "Népszavas" unter der kommunistischen Herrschaft vollzieht sich lediglich in Form einer ideologischen Richtungsänderung. Das Forschen nach Camouflage, nach versteckter Meinungsäußerung zwischen den Zeilen, erübrigt sich: die Partei hat einen bestimmten Beschluss gefasst, dieser wird nun publizistisch befolgt. Nach den vorangegangenen heftigsten Fehden gegen Kun und Genossen stellt sich "Népszava" plötzlich als Sprachrohr ihm zur Verfügung:

"Die Parteieinheit! Brief an die Genossen, von Béla Kun.- Vielen erscheint es eigenartig, dass ich, der 'Parteispalter' und 'Sektierer', in der 'Népszava' über die Parteieinheit schreibe. Es wird jedoch vielleicht auch solche geben, und zwar auf Seiten der gewesenen Sozialdemokraten sowie der Kommunisten, sie werden die überwiegende Mehrheit sein, die 99,9%ige Mehrheit, die das gar nicht komisch finden, weil sie wissen, dass die Handlungen nicht in gerader Linie fließen, sondern in notwendigen Gegensätzen. Was gestern falsch war, ist heute unter den veränderten Gegebenheiten nicht nur richtig, sondern notwendig und Lenin hat Recht, wenn er uns, seinen Jüngern, empfiehlt, ständig den Ausspruch Wilhelm Liebknechts zu beachten: 'Wenn es sein muss, ändere ich meine Taktik 24mal innerhalb von 24 Stunden!' Unser Ziel ist die Aktion, die einheitliche, revolutionäre Aktion des Proletariats ..." ("Népszava", 1919, 27. März, Seiten 1 und 2)

Nach wie vor ist es "Népszava" um das Los der Armen zu tun. Naturgemäss stellt sie die Pläne der Regierung heraus und tröstet und hofft, wenn etwas nicht klappt. Sie wirbt um Vertrauen für "Die Proletardiktatur. -

... Eine neue Kommission wird alle grösseren Wohnungen aufsuchen, so dass nunmehr die Proletarier nicht mehr selber nach requirierbarem Wohnraum zu suchen haben, sondern ein offizielles Organ das besorgt." ("Népszava", 1919, 29. März, Seite 3)

a főképpen megszólított, manuálisan tevékeny olvasókörenek. Feltűnően józan a hétvégi kiadás, említésre méltóan magas a tárcájának ill. kultúrrészének nívója.

A „Népszava” átalakulása a kommunista uralom alatt mindössze egy ideológiai irányváltás formájában megy végbe. A kutatás a rejtőzködés, a rejtett véleménynyilvánítás után a sorok közt fölöslegessé válik: a párt hozott egy bizonyos határozatot, ezt most publicisztikailag követik. A megelőző leghevesebb viszállyok után Kun és elvtársai ellen a „Népszava” hirtelen mint szócső áll neki rendelkezésére:

„A pártegység! Levél az elvtársakhoz, Kun Bélától.- Sokaknak különösnek tűnik, hogy én, a 'pártszakadár' és 'szektás', a „Népszava”-ban a pártegységről írok. Azonban talán olyanok is lesznek, mégpedig a volt szociáldemokraták valamint kommunisták oldalán, ők lesznek a túlnyomó többség, a 99,9%-os többség, akik ezt egyáltalán nem találják furcsának, mert tudják, hogy a tettek nem egyenes vonalban folynak, hanem szükségszerű ellentétekben. Ami tegnap hamis volt, ma a megváltozott adottságokban nem csak helyes, hanem szükséges és Leninnek igaza van, amikor nekünk, az ő tanítványainak, ajánlja, állandóan Liebknecht Vilmos kijelentését figyeljük: 'Ha lennie kell, megváltoztatom a taktikámat 24-szer 24 óra alatt!' A mi célunk az akció, egységes, forradalmi akciója a proletariátusnak. ..." („Népszava”, 1919, március 27; 1. és 2. oldal) (visszaford. németről)

Úgy mint azelőtt „Népszava” a szegények sorsával foglalatoskodik. Természetszerűen a kormány terveit hangsúlyozza és vigasztal és reménykedik, ha valami nem klappol. Bizalmat verbuvál „A proletárdiktatúrának. -

... „Egy új bizottság fel fog keresni minden nagyobb lakást, úgy hogy a proletároknak most már nem maguknak kell keresniük rekvirálható lakásokat, hanem erről egy hivatalos szerv gondoskodik.” („Népszava”, 1919, március 29; 3. oldal) (visszaford. németről)

Der Kommunismus, das forcierte Ringen um die Gunst der unteren Schichten - auf die er sich stützen möchte -, verursacht das Zerfallen der "Népszava" in ihre ursprünglichen Komponenten. Am 3. April 1919 gibt es wieder die "Világsszabadság" für die Bauern und - als Tageszeitung - das bislang wöchentlich erschienene deutschsprachige Blatt "Volksstimme". Die Redaktion fühlt sich ferner bemüsst, für den bisher ärgsten Feind Reklame zu machen, für das kommunistische Zentralorgan "Vörös Újság":

"Die 'Vörös Újság' erscheint jetzt täglich und das Volk von Budapest kann sich nun auch in den Nachmittagsstunden durch sein eigenes Blatt über die neuesten Ereignisse unterrichten lassen." ("Népszava", 1919, 27. März, Seite 7)

Die Offensive der ungarischen Roten Armee gegen Tschechen und Rumänen bricht zusammen. Am 31. Juli 1919 ist die Herrschaft Kuns vorüber. Der Bürgerkrieg tobt. "Népszava" erscheint jedoch weiter und druckt nun die Verordnungen des neuen (sozialdemokratischen) Premierministers Peidl:

"Sozialisierung der Häuser ausser Kraft gesetzt; - Die Beschlagnahme von Wohnungen eingestellt." ("Népszava", 1919, 5. August, Seite 5)

"Vörös Újság" verschwindet (und taucht in Wien wieder auf, als Emigranten-Beilage der "Roten Fahne"), eine neue, zweite Ausgabe der "Népszava" sucht sie zu ersetzen.

"Die 'Esti Népszava (Népszava am Abend)' ... Noch nie ist vielleicht eine Zeitung in schwererer Zeit entstanden ... Das Erscheinen der 'Esti Népszava' ist unumgänglich geworden durch die Einstellung der bisherigen Nachmittagszeitung 'Vörös Újság', und obgleich sicherlich viele das Ende dieses mutigen, militanten Blattes zutiefst bedauern, glauben und wissen wir trotzdem, dass die 'Esti Népszava' der ganzen Arbeiterschaft lieb und wert sein wird." ("Népszava", 1919, 5. August, Seite 1)

Am übernächsten Tag aber gibt es weder die eine noch die andere "Népszava" mehr! - In der offiziellen "Népszava"-Autobiographie von 1930 wird die Ära Kuns einfach übergangen (70): statt irgendeiner Darstellung sind für diese Zeit nur Pünktchen gesetzt (sic: "...").

A kommunizmus, a forszírozott küzdelem az alsó rétegek kegyeiért - amelyre támaszkodni szeretne - , okozza „Népszava” szétetését eredeti komponenseire. 1919 április 3-án megint van a „Világsszabadság” a parasztoknak és - mint napilap - az eddig hente megjelent németnyelvű lap >”(Népszava)”. A szerkesztőség továbbá kénytelennek érzi magát, az eddig leggonoszabb ellenségnek reklámokat csinálni, a „Vörös Újság” kommunista centrális orgánumnak:

„A 'Vörös Újság' most naponta jelenik meg és Budapest népe mármost a délutáni órákban is saját lapja által a legújabb eseményekről értesítheti magát.” (Népszava, 1919, március 27, 7. oldal) (visszaford. németről)

A magyar Vörös Hadsereg offenzívája Csehország és Románia ellen összeomlik. 1919 július 31-én Kun uralkodásának vége van. A polgárháború tombol. „Népszava” azonban tovább megjelenik és nyomtatja most az új (szociáldemokrata) miniszterelnök, Peidl, rendeleteit:

„A házak szocializálása hatályon kívül helyezve; - A lakások lefoglalása beszüntetve.” („Népszava”, 1919, augusztus 5; 5. oldal) (visszaford. németről)

„Vörös Újság” eltűnik (és feltűnik Bécsben megint, mint emigráns melléklete a „Vörös Zászló”-nak), egy új, második kiadása a „Népszava”-nak próbálja helyettesíteni.

„Az 'Esti Népszava' ... Még talán soha nem jelent meg nehezebb időben egy újság ... Az 'Esti Népszava' megjelenése elkerülhetetlen lett az eddigi délutáni 'Vörös Újság' beszüntetése által, és habár bizonyára sokan a végét ennek a bátor, harcias lapnak a legmélyebben sajnálják, hisszük és tudjuk ennek ellenére, hogy az 'Esti Népszava' az egész munkásságnak kedves és becses lesz.” („Népszava”, 1919, augusztus 5, 1. oldal) (visszaford. németről)

Másnap azonban sem egyik sem a másik „Népszava” nincs többé! - A hivatalos „Népszava”-önéletrajzban 1930-ból a Kun-korszakot egyszerűen átugorják (70): valamelyes bemutatás helyett erre az időre csak pontok vannak szedve (így: "...”).

"Népszava" bis Ende des
Zweiten Weltkrieges

"Was ist geschehen?" Als "Népszava" seit dem 6. August 1919 am 28. September erstmals wieder erscheint - von einer Abendausgabe ist nicht mehr die Rede - beantwortet sie die Frage selbst. Dem betreffenden Artikel ist zu entnehmen, dass am 6. August, Mittwoch nachmittag, die Redaktion von einem bevorstehenden Angriff auf das Verlagsgebäude unterrichtet wurde. Ein Teil der Redakteure blieb mit der Vorbereitung der neuen Nummer beschäftigt, ein anderer eilte zu den Militärmissionen der Entente um Hilfe. Gegen 23 Uhr erschien ein Trupp Polizei, Uniformierte und Detektive, verhaftete die Anwesenden und versiegelte das Gebäude. Nach zwei Wochen gelang es einigen Verlagsangehörigen, die Redaktionsräume wieder zu betreten. Sie erblickten aufgebrochene Schreibtische und Schränke, Chaos und Zerstörung. Darüber wurde ein Protokoll angefertigt. Wochen später konnte die Arbeit wieder aufgenommen werden, und nun greift "Népszava" die Verantwortlichen an:

"Der Polizeiputsch, der den Herrn István Friedrich urplötzlich zum Regierungsgenie erhoben hat ... und der bisher lediglich eine lächerliche 'Rechtsgrundlage' unserem ins Unglück gestürzten Land gebracht hat, vermag das Verstummen von 'Népszava' nur als vorübergehenden Erfolg in seiner Geschäftsbilanz zu vermerken. Vom 7. August bis 27. September hat 'Népszava' geschwiegen! Jetzt befindet sie sich wieder auf ihrem Weg und hat es nicht eilig, die Geschichte des heldenhaften Feldzuges der Herren Polizeioffiziere gegen 'Népszava' zu erzählen. Das Land befindet sich in einer verzweifelt schweren Lage. Der Terror hat noch nicht aufgehört, auf ihn stützt sich die noch immer leben wollende, ruhmlos regierende klerikale-reaktionäre Politik. Wir haben viel zu tun, unser Kampf erweist sich als gross und entscheidend - wir gehen unseren Weg weiter." ("Népszava", 1919, 28. September, Seite 3)

Das Impressum nennt Béla Somogyi (einen Handelsschullehrer und vormaligen kommunal-politischen Mitarbeiter) als verantwortlichen Redakteur, Endre Saly als Herausgeber. Und das Blatt hat von nun an noch einen weiteren wichtigen "Mitarbeiter", dessen Name in fetten Kursiv-Lettern rechts oben im Zeitungskopf steht - das "Proletarier aller Länder,

„Népszava“ a második világháború végéig

„Mi történt?” Amikor „Népszava” 1919 augusztus 6. óta szeptember 28-án először ismét megjelenik - egy esti kiadásról nincs már szó - megválaszolja ő maga a kérdést. A illető cikkből kivehető, hogy augusztus 6-án, szerda délután, a szerkesztőséget egy közelgő támadásról a kiadó épületére értesítették. Egy része a szerkesztőknek az új szám előkészítésével elfoglalva maradt, egy másik sietett az Antant katonai misszióihoz segítségért. 23 óra felé megjelent egy csapat rendőrség, egyenruhások és detektívek, letartóztatta a jelenlévőket és lepecsételte az épületet. Két hét után sikerült egyes kiadóhoz tartozóknak, a szerkesztőségi helyiségekbe megint belépni. Megpillantottak feltört íróasztalokat és szekrényeket, káoszt és rombolást. Erről egy jegyzőkönyv lett felvéve. Hetekkel később lehetett a munkát megint felvenni, és most megtámadja „Népszava” a felelősöket:

„A rendőrségi puccs, amely Friedrich István urat egyszerre csak kormányzási zsenivé emelte . . . és amely eddig csupán egy nevetséges 'jogi alapot' hozott a mi szerencsétlenségbe döntött országunknak, a 'Népszava' elnémitását csak mint átmeneti sikert képes az üzleti mérlegében bejegyezni. Augusztus 7-től szeptember 27-ig 'Népszava' hallgatott! Most megint az útján van és neki nem sietős, a rendőrtiszt urak hősiességének történetét a 'Népszava' ellen elmesélni. Az ország egy kétségbeejtően nehéz helyzetben van. A terrornak még nincs vége, arra támaszkodik a még mindig élni akaró, dicstelenül kormányzó klerikális-reakciós politika. Sok a tennivalónk, a harcunk nagynak és döntőnek bizonyul - - megyünk az útunkon tovább” (Népszava, 1919, szeptember 28; 3. oldal)” (visszaford. németről)

Az impresszum megnevezi Somogyi Bélát (egy kereskedelmi iskolai tanárt és volt kommunál-politikai munkatársat) mint felelős szerkesztőt, Saly Endrét mint kiadót. És a lapnak van ettől kezdve még egy további fontos „munkatársa”, akinek neve kövér kurzív betűkkel jobbra fent az újságfejben áll - a „Világ proletárjai,

vereinigt Euch!" ist verschwunden - : "Cenzorat: R. Cefan." ("Népszava", 1919, 28. September). Die Zensoren wechseln sich ab, tage- oder wochenweis. Am 5. Oktober ist es "Statbicu", am 15. "Consul", bis Frühjahr 1920 kommen noch andere, wie "Banatul" (= Der Banater), "Monteoru", "Viktor E.B." - Es sind rumänische Namen bzw. Pseudonyme, mitten in Budapest üben sie ihr Amt aus.

Wer hat die Rumänen gerufen? Welche Rolle spielt Friedrich? Böhm, der Horthy, Bethlen, Teleki sowie Julier "Verräter" nennt, weil sie sich von den Rumänen an die Macht tragen lassen, behandelt eingehend die letzten Versuche der Sozialdemokraten, durch die Bildung einer neuen, nichtkommunistischen Regierung - auf Betreiben Weltners - mit der Entente in Verhandlung zu treten, und die Rumänen damit vor der Hauptstadt zum Stehen zu bringen (71).

Über die Entwicklung zur Zeit des Sturzes der sozialdemokratischen Peidl-Regierung und hernach berichtet Sulyok:

"István Friedrich ... rief die Rumänen nach Budapest, am 6. August 1919 fand im Palast des Ministerpräsidiums mit militärischer Hilfe der Putsch statt... Die am 7. August 1919 konstituierte Friedrich-Regierung gibt ... am 17. November 1919 unter Chiffre M.E. 5985/1919 das neue Wahlrecht, ... und zwar 'das auch für Frauen geltende, allgemeine, geheime, gleiche, direkte und obligatorische Wahlrecht' ... Auf dieser Grundlage übertrifft die Zahl der Wähler Rumpfungarns (Bevölkerung unter 8 Mio, vorher über 18 Mio.) die der Wähler im Vor-Trianon-Ungarn ..." (72)

Die rumänischen Zensoren finden viel auszusetzen. Gleich in der Nummer vom 28. September leuchten weisse Stellen unter der Schlagzeile "Anatole France über die Erziehung der Zukunft", in einem Bericht über "Sieg der englischen Arbeiterpartei"; es fehlen Stellen in "Die französischen Sozialisten sind mit dem Friedensvertrag nicht einverstanden", in "Die Komplikationen um Fiume". Eigentümlich ist das Druckbild von "Sozialdemokratie und Bolschewismus", wo im leeren Raum die Worte "Marx" und "Kapital" hängen. Ob dies ein Spiel des Zufalls, ob der Zensor tatsächlich so gestrichen hat, oder ob gar die Redaktion

egyesüljetekek!" - eltűnt - : „Cenzorat: R. Cefan.” (Népszava, 1919, szeptember 28.). A cenzorok váltakoznak, naponta vagy hetente. Október 5-én „Statbicu”, 15-én „Consul”, 1920 tavaszáig jönnek még mások, mint „Banatul” (a Bánáti), „Monteoru”, „Viktor E.B.” - Ezek román nevek ill. pseudónimák, Budapest közepén gyakorolják hivatalukat.

Ki hívta a románokat? Milyen szerepet játszik Friedrich? Böhm, aki Horthyt, Bethlent, Telekit valamint Juliert „árulók”-nak nevezi, mert ők a románok által hagyják magukat hatalomra vinni, behatóan tárgyalja a szociáldemokraták utolsó próbálkozásait, egy új, nemkommunista kormány alakítása által - Weltner kezdeményezésére - az Antanttal tárgyalásba lépni, és a románokat ezzel a főváros előtt megállítatni (71).

A fejleményről a szociáldemokrata Peidl-kormány bukása idején és azután beszámol Sulyok:

„Friedrich István . . . a románoknak Budapestre történt behívásával, majd 1919 augusztus 6-án a miniszterelnökségi palotában katonai segédlettel végrehajtott államcsíny. . . Az 1919 augusztus 7-én alakult Friedrich-féle kormány . . . 1919 november 17-én adja ki a M.E. 5985/1919 alatt . . . a nőkre is kiterjedő, általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójogot . . . Ennek az alapján Csonkamagyarország választóinak száma (8 milliónál kevesebb lakossal, azelőtt több mint 18 millió) túlhaladja a Trianon előtti Magyarországot . . .” (72)

A román cenzorok sok kifogásolnivalót találnak. Rögton a szeptember 28-i számban világítanak fehér helyek az „Anatole France a jövő neveléséről” szalagcím alatt, egy beszámolóban „Az angol munkáspárt győzelmé”-ről; hiányoznak részek „A francia szocialisták a békeszerződéssel nem értenek egyet”-ben, „A Fiume körüli bonyodalmak”-ban. Sajátságos a „Szociáldemokrácia és bolsevizmus” nyomtatási képe, ahol az üres térben a „Marx” és „Tőke” szók függnek. Hogy ez a véletlen játéka-e, hogy a cenzor valóban úgy törölt, vagy netalán a szerkesztőség

auf diese Weise passive Resistenz bekunden und den Lesern die Lektüre von Marxens "Kapital" anempfehlen will -, heute lässt sich das wohl nicht mehr feststellen.

Tatsache ist, dass sich die "Népszava"-Leute nach Möglichkeit widersätzlich aufführten. Während des Verbots der Zeitung hat sich "Népszava" durch die Herausgabe einer "Sozialdemokratischen Flugschrift" beholfen und darin u.a. den Redakteur Antal Wagner von "Népakarat" ("eine unter Ausschluss der Öffentlichkeit erscheinende Nachrichtenfanzare") angegriffen. Jetzt nennt sie ihn einen Lügner und Fälscher, der unberechtigt das Impressum der "Világosság" benützt habe ("Während der Diktatur", so heisst es jetzt) für illegale Flugblätter seiner "Nationalen Sozialistischen Partei" gegen Béla Kun. ("Népszava", 1919, 2. Oktober, Seite 5)

Nach dem Sturz Peidls - er war nur wenige Tage an der Macht - ereilt auch das Kabinett Friedrich das gleiche Schicksal. Am 24. November 1919 kommt das Kabinett Huszár zustande, mit dem die Siegermächte die "Friedensverhandlungen" einleiten. Der wirkliche Herrscher aber wird bald Horthy.

Im Jahre 1919 ist der später langjährige Reichsverweser Ungarns, das weder Königreich ist noch Republik (dem Namen nach ist die Administration "königlich"), lediglich Kommandeur der Szegeder Gegenregierungs-Armee. Die rumänische Hilfe, der er sich bedient, entscheidet 1920 den Bürgerkrieg; er vermag seinen Befehlen und standrechtlichen Massnahmen Nachdruck zu verleihen. Der Admiral a.D. (Oberbefehlshaber der österreichisch-ungarischen Seestreitkräfte) Miklós Horthy (de Nagybánya) - bisher hauptsächlich bekannt geworden durch die in unversehrtem Zustand erfolgte Übergabe der Flotte an den neukonstituierten Kroatischen National-Rat - , deutsch erzogen und mit englischem Freundeskreis, macht dem Proletariat keine Versprechungen, sondern greift hart durch, um wenigstens dem kläglichsten Rest des Landes die Souveränität zu erhalten und seine völlige Zergliederung zu verhindern.

ezen a módon passzív ellenállást nyilvánítani és az olvasóknak Marx „Tőké”-je olvasását beajánlani akar -, ma ez bizonyára már nem állapítható meg.

Tény az, hogy a „Népszava”-emberek lehetőség szerint ellenszégülösen viselkedtek. Az újság betiltása alatt a „Népszava” egy „Szociáldemokrata Röpirat” kiadásával segített magán és ebben t.k. között Wagner Antal „Népakarat”-szerkesztőt („egy a nyilvánosság kizárásával megjelenő hírharsona”) támadta meg. Most hazugnak és hamisítónak nevezi őt, aki jogtalanul használta a „Világosság” impresszumát („A diktatúra alatt”, így mondják most) az ő „Nemzeti Szocialista Pártjá”-nak illegális röplapjai számára Kun Béla ellen. („Népszava”, 1919, október 2; 5. oldal)

Peidl bukása után - ő csak kevés napig volt hatalmon - Friedrich kabinettjét is eléri ugyanaz a sors. 1919 november 24-én létrejön Huszár kabinettje, amellyel a győztes hatalmak a „béketárgyalásokat” bevezetik. Az igazi uralkodó azonban hamarosan Horthy lesz.

Az 1919-es évben a később sokévi kormányzója Magyarországnak, amely sem királyság sem köztársaság (név szerint az adminisztráció „királyi”), csupán a szegedi ellenkormányzati hadsereg parancsnoka. A román segítség, amelyet ő igénybe vesz, eldönti 1920-ban a polgárháborút; ő képes parancsainak és statáriális intézkedéseinek nyomatókat kölcsönözni. A sz.k. admirális (fővezére az osztrák-magyar tengeri haderőnek) (Nagybányai) Horthy Miklós - eddig főként ismertté vált a flotta sértetlen állapotban bekövetkezett átadása révén az újonnan létrehozott Horvát Nemzeti Tanácsnak - , németül nevelve és angol baráti körrel, a proletariátusnak nem tesz ígéreteket, hanem keményen intézkedik, hogy legalább az ország siralmas maradványának a szuverénitását megtartsa és a teljes szétdarabolódását megakadályozza.

Von dem, was kommt, machen sich die Sozialisten bzw. Sozialdemokraten wenig Illusionen. Selbstredend kann "Népszava" nicht umhin, Horthys Einzug in Budapest zur Kenntnis zu nehmen. Sie tut das in einem Rückblick:

"Die Nationale Armee in Budapest. Der Einmarsch. - Sonntag früh ist die ungarische Nationalarmee unter der Führung des Oberbefehlshabers Horthy in Budapest einmarschiert. Die Äusserlichkeiten des Empfangs wurden vom kalten Nordwind und dem seit den frühen Morgenstunden rieselnden Herbstregen etwas gestört, trotzdem ging der Empfang pünktlich und nach dem festgelegten Programm vor sich."

Es folgt eine unglaublich trockene, knappe Beschreibung des Einzugs, der abends mit einer Galavorstellung im Nationaltheater schloss. Kein einziges Mal wird von Applaus, Freude oder irgendwelchen menschlichen Regungen auch nur ein Wort geschrieben, obgleich die Einwohner in grossen Massen Spalier standen, die Schulklassen mit Fähnchen erschienen waren und entlang der Einmarschrouten Brot verteilt wurde. ("Népszava", 1919, 18. November, Seite 3)

"Népszava" versucht an die Treue der Leserschaft zu appellieren; offenbar befürchtet die (jetzt wieder) sozialdemokratische Partei das Abfallen der Massen. Quer unter dem ganzen Textteil der ersten Seite verläuft die fette Schrift:

"Kein einziger Arbeiter verlasse die 'Népszava'! 'Népszava' ist das Blatt der Arbeiter!"

In dieser Form werden auch Parolen ausgegeben:

"Die Arbeiterschaft kann die Politik des Monarchismus und des Hasses nicht unterstützen!"

Welche weiteren Losungen noch beabsichtigt waren, ist heute nicht festzustellen, denn öfters bleibt auch dieser Raum weiss: zensuriert. Im Frühjahr 1920 schliesslich wird dies Experiment ganz eingestellt.

Nach der Beteiligung an der "Proletardiktatur" ist die Position der Sozialdemokraten nun denkbar schlecht. "Népszava" erscheint zwar weiterhin täglich - gleiches Format,

Attól, ami jön, a szocialisták ill. szociáldemokraták kevés illúziót alkotnak maguknak. Magától értetődően „Népszava” nem kerülheti el, Horthy Budapestre való bevonulását tudomásul venni. Teszi ezt egy visszapillantásban:

„A Nemzeti Hadsereg Budapesten. A bevonulás. - Vasárnap reggel a magyar nemzetihadsereg Horthy fővezér vezetése alatt Budapestre vonult be. A fogadás külsőségeit a hideg északi szél és a kora reggeli órák óta szitáló őszi eső valamennyire megzavarták, ennek ellenére a fogadás pontosan és a megállapított program szerint zajlott.” (visszaford. németről)

Következik egy hihetetlenül száraz, szűkös leírása a bevonulásnak, amely este egy gálaelőadással a nemzeti színházban zárult. Egyetlen egyszer sem tapsról, örömről vagy valamely emberi indulatokról csak egy szót nem írnak, habár a lakosok nagy tömegben sorfalat álltak, az iskolai osztályok zászlócskákkal jelentek meg és a bevonulás útvonala mentén kenyeret osztottak. („Népszava”, 1919, november 18; 3. oldal)

„Népszava” megpróbál az olvasók hűségére apellálni; nyilvánvalóan fél a (most megint) szociáldemokrata párt a tömegek elpártolásától. Az első oldal egész szövegrésze alatt keresztülhalad a kövér írás:

„Egyetlen munkás se hagyja el a 'Népszavá'-t! 'Népszava' a munkások lapja!” (visszaford. németről)

Ebben a formában jelmondatokat is adnak ki:

„A munkásság nem támogathatja a monarchizmus és gyűlölet politikáját!” (visszaford. németről)

Mely további jelszókat szándékoztak még, ma nem állapítható meg, mert gyakran ez a hely is fehér marad: cenzúrázva. 1920 tavaszán végül ez a kísérlet teljesen le lett állítva.

A „proletárdiktatúra”-ban való részvétel után a szociáldemokraták helyzete most elgondolhatóan rossz. „Népszava” megjelenik ugyan továbbra naponta - ugyanazon formátum,

gleiche Aufmachung – doch den neuen Machthabern ist sie, äusserst lästig. Davon zeugen nicht nur die häufigen Zensur-Streichungen, – seit Horthys Einmarsch in Budapest sind die Ausübenden der Zensur nicht mehr namentlich genannt –: "Népszava" hat auch bald zwei Märtyrer. Am 20. Februar 1920 ist jede der 6 Seiten des Blattes in einen dicken schwarzen Rahmen gesetzt, der Inseratenteil fehlt, die gestrichenen weissen Stellen treten noch stärker als sonst in Erscheinung: "Népszava" trauert um Béla Somogyi und Béla Bacsó. Noch am Vortag steht Somogyi als verantwortlicher Schriftleiter im Impressum (Herausgeber: Imre Szabó), nun hat man ihn und den freien Mitarbeiter Béla. Bacsó ermordet, in der Donau auf scheussliche Art ertränkt. Wer hat das getan? Wie konnten Menschenraub und Exekution im Herzen von Budapest erfolgen? (Anmerkung: die Tötung Somogyis steht vermutlich im Zusammenhang mit dem in der Nummer vom 18. Februar, Seite 1, vollständig gestrichenen Leitartikel.) János Vanczák, Somogyis Nachfolger im Impressum, stellt diese Fragen und recherchiert auf eigene Faust, nachdem die Polizei angeblich keine Anhaltspunkte findet. Die Zeitung ist in den folgenden Tagen angefüllt mit ausführlichen Berichten über den Fall, aber der Leser erfährt das Ergebnis der privaten Fahndung nicht: alle direkten Fingerzeige sind gestrichen. Oft sind ganze Absätze weiss, manchmal nur ein paar Worte:

"Neben der Tageskasse des Theaters parkte ein grosses ... (Leerstelle) Auto mit einem Dach aus Segeltuch. Von der Ecke der Rökkstrasse zerrten zwei ... (Leerstelle) einen dritten Mann vorwärts, der sich wehrte."

Nicht gestrichen hingegen ist die bittere Bemerkung des Redakteurs:

"Unsere Hand hält die Feder – – wie lange noch? Wann schlagen die Mörder wieder zu? Mit weit offenen Augen, im Bewusstsein unserer heiligen Pflicht setzen wir die Arbeit fort – – " ("Népszava", 1920, 22. Februar, Seite 2)

Auch die Titelseite dieser Nummer – mit dem in Trauerrahmen gesetzten Artikel "Wir beerdigen" – ist mit weissen Stellen gespickt. Kurz darauf verschwinden diese Dokumentte behördlichen Eingriffs.

ugyanazon kiállítás – azonban az új hatalombirtokosainak rendkívül terhes. Erről tanúskodnak nemcsak a gyakori cenzúra-kihúások, – Horthy Budapestre való bevonulása óta a cenzúra gyakorlóit többé nincsenek névszerint megnevezve -: a „Népszavá”-nak hamarosan két mártírja is van. 1920 február 20-án a lap 6 oldalának mindegyike vastag fekete keretbe van helyezve, a hirdetési rovat hiányzik, a kihúzott fehér részek még erősebben tűnnek fel mint egyébként: „Népszava” gyászolja Somogyi Bélát és Bacsó Bélát. Még előző nap Somogyi mint felelős szerkesztő áll az impresszumban (kiadó: Szabó Imre), most őt és Bacsó Béla szabad munkatársat meggyilkolták, a Dunában förtelmes módon megfullasztották. Ki tette ezt? Hogy következhetett be emberablás és kivégzés Budapest szívében? (Megjegyzés: Somogyi megölése feltehetőleg összefüggésben áll a február 18-i számban, az 1. oldalon, teljesen törölt vezércikkkel.) Vanczák János, Somogyi követője az impresszumban, felteszi ezeket a kérdéseket és kutat saját szakállára, miután a rendőrség állítólag nem talál támpontokat. Az újság a következő napokban tele van részletes beszámolókkal az esetről, de az olvasó nem tudja meg a privát nyomozás eredményét: minden közvetlen útmutatás törölve van. Gyakran egész bekezdések fehérek, néha csak egy pár szó:

„A színház jegypénztára mellett parkolt egy nagy . . (üres hely) autó vitorlavászon tetővel. A Rökk utca sarkától rángatott két . . . (üres hely) egy harmadik férfit előre, aki védekezett.” (visszaford. németről)

Ezzel szemben nincs törölve a szerkesztő keserű megjegyzése:

„Kezünk tartja még a tollat – – meddig még? Mikor sújtanak oda megint a gyilkosok? Tágra nyitott szemekkel, szent kötelességünk tudatában folytatjuk a munkát --” („Népszava”, 1920, február 20, 2. oldal) (visszaford. németről)

E szám címlapja is – a gyászkeretbe helyezett cikkel „Teme-tünk” – fehér helyekkel van megtűzdelve. Röviddel azután eltűnnek ezek a dokumentumai a hivatali beavatkozásnak.

In der folgenden Zeit gibt sich "Népszava" vorsichtiger. Die Formulierung eines Aufrufs anlässlich der traditionellen Sozialistenfeier am 1. Mai beweist es.

"Arbeiter! Genossen! Am Festtag der selbstbewussten sozialdemokratischen Arbeiterschaft, am 1. Mai, 10 Uhr vormittags, wird in den Räumen des Tattersall, Kerepesi-ut 7, eine Versammlung gehalten. Die Tagesordnung: Erster Mai. Arbeiter und Genossen! Agitiert und kommt allesamt, die Volksversammlung, unsere Maifeier soll eindrucksvoll sein! Zeigt durch Euer ruhiges, selbstbewusstes Verhalten, dass Ihr würdige Garanten seid der grossen sozialistischen Wahrheiten. - Ein Aufmarsch findet nicht statt, unsere Arbeitskollegen gehen geradewegs zum Versammlungslokal und zerstreuen sich nach Ende der Versammlung, ohne Gruppen zu bilden. - In den Städten der Umgebung und der Provinz werden Zusammenkünfte in den Gewerkschaftslokalen veranstaltet, bei denen die Bedeutung des 1. Mai gewürdigt wird. - Mit brüderlichem Gruss, die Sozialdemokratische Partei und der Gewerkschaftsrat." ("Népszava", 1921, 28. April, Seite 1)

Im gleichen zurückhaltenden Ton werden Nachrichten gebracht über einen Pazifisten-Kongress ("Népszava", 1921, 29. August), erfolgt die Wiedergabe eines Aufrufs des Internationalen Gewerkschaftsverbandes ("Népszava", 1921, 26. August, Seite 3), doch wird die Loyalität zur Internationale - anlässlich des 60. Jahrestages - ebenfalls betont ("Népszava", 1924, 26. September, Seite 1). Die Kontinuität des Blattes selbst wird geleugnet: in der letzterwähnten Ausgabe steht "Népszava" im "III. Jahrgang"!

Jetzt während der Inflation kostet die 14seitige Wochentagsausgabe der "Népszava" 2.000 Kronen, die 28seitige Sonntagsausgabe 2.500 Kronen (Winter 1924/25). Oft übt sie erstaunlich ätzende Kritik an den Zuständen oder Verwaltungsorganen, aber die schroffe Ablehnung, die Brüskierung höchster Instanzen bleibt doch aus. Die gemässigte Haltung der Sozialdemokraten äussert sich in gleicher Weise wie vor Jahrzehnten: Kampf gegen das herrschende System, Opposition gegen die Regierung, aber im Rahmen der Legalität und nicht auf eigene Faust, sondern in Zusammenarbeit mit anderen, bürgerlichen Parteien. Die Schaffung einer starken "einheitlichen Oppositionsfront" ist das sozialdemokratische Ziel, so dass "Népszava"

A következő időben a „Népszava” óvatosabban viselkedik. A megfogalmazása egy felhívásnak a hagyományos szocialista ünnepségnek május 1-én bizonyítja ezt.

„Munkások! Elvtársak! Az öntudatos szociáldemokrata munkásság ünnepnapján, május 1-én, délelőtt 10 órakor, a lovarda helyiségeiben, Kerepesi út 7, gyűlést tartunk. A napirend: Május elseje. Munkások és elvtársak! Agitáljatok és gyertek mindannyian, a népgyűlés, májusünnepünk legyen hatásos! Mutassátok meg nyugodt, öntudatos magatartásokkal, hogy Ti méltó kezei vagytok a nagy szocialista igazságoknak. - Felvonulás nem lesz, munkatársaink mennek egyenesen a gyűlés helyiségéhez és szétszóródnak a gyűlés befejezte után, csoportosulások alkotása nélkül. - A környék és a vidék városaiban összejöveteleket rendeznek a szakszervezeti helyiségekben, ahol május 1. jelentőségét méltatják. - Testvéri üdvözlettel, a Szociáldemokrata Párt és szakszervezeti tanács.” („Népszava”, 1921, április 28; 1. oldal)
(visszaford. németről)

Ugyanabban a visszafogott hangnemben hoznak híreket egy pacifista-kongresszusról („Népszava”, 1921, augusztus 29), következik be egy az Internacionálés Szakszervezeti Unió egy felhívásának visszaadása („Népszava”, 1921, augusztus 26; 3. oldal), azonban a lojalitást az Internacionáléhoz - a 60. évforduló alkalmával - szintén hangsúlyozzák („Népszava”, 1924, szeptember 26; 1. oldal). Magát a lap kontinuitását tagadják: az utoljára említett kiadásban „Népszava” a „III. évfolyam”-ban áll!

Most az infláció alatt a „Népszava” 14 oldalas hétköznapi kiadása 2.000 koronába, a 28-oldalas vasárnapi kiadás 2.500 koronába kerül (1924/25 tél). Gyakran bámulatosan maró kritikát gyakorol az állapotok vagy a közigazgatási szervek felett, de a rideg elutasítás, a legmagasabb hatóságok brüszkírozása mégis kimarad. A mérsékelt tartása a szociáldemokratáknak ugyanazon a módon nyilvánul meg mint évtizedekkel azelőtt: harc az uralkodó rendszer ellen, opposzió a kormány ellen, de a legalitás keretében és nem saját szakállra, hanem együttműködésben más, polgári pártokkal. Egy erős „egységes ellenállási front” megteremtése a szociáldemokrata cél, úgy hogy a „Népszava”

den Umständen entsprechend Aristokraten wie den Grafen Apponyi unterstützt, was sie andernteils nicht hindert, von Fall zu Fall auch gegen diese vorzugehen. (73). Dass die Sozialdemokraten trotzdem kein bequemes Leben haben, schildert der Schluss der "Népszava"-Autobiographie von 1930:

"Sollen wir noch das letzte Jahrzehnt erwähnen, die Jahre des Weissen Terrors...? Das sind bereits die Ereignisse von heute: 10 Jahre ständiger Kampf gegen die Konterrevolution, den Terror, die Verleumdung, den Versuch unserer Ausrottung."

Dieses Zitat von Révész (74) ist eine erstaunliche Attacke gegen das Regime Horthys. Immer wieder drängt sich dem Betrachter die Frage auf: wie konnte die Regierung solche Worte dulden, und wie konnte "Népszava" bzw. die Sozialdemokratie mit dieser Regierung des "Weissen Terrors" letztlich sogar kollaborieren?

Sulyok zeigt, dass sich zum Zeitpunkt der eben zitierten Révész-Attacke die Sozialdemokraten insgeheim längst mit dem Regime arrangiert hatten:

"...Die internationale Lage des Landes duldete nicht den Mangel [= das Fehlen] einer Vertretung der Arbeiterklasse in der Legislative ... [Regierungspräsident Bethlen] schloss (1922) einen Pakt mit [den Sozialdemokraten], der sie ins Parlament einliess ... Sie blieben Ausstellungsstück.... bis 1945 ..., [obgleich] sie ihre Rolle oft besser spielten als notwendig gewesen wäre ..." (75)

Daher erklärt sich auch, dass zum Zeitpunkt der o.a. Révész-Worte (bzw. bald darauf, jedenfalls aber spätestens 1934) eine Reihe prominenter sozialdemokratischer Führer und vormaliger "Népszava"-Redakteure ihre Heimkehr nach Ungarn beschlossen. - (Anm.: Die exakten Daten für die Rückkehr der einzelnen Emigranten waren nicht zu beschaffen.)

Insgesamt lässt sich die Rolle der Sozialdemokratie sowie ihrer Presse unter Horthy so charakterisieren: gewerkschaftlich, aber nicht prinzipiell demokratisch - gleichzeitig gegen den eigentlichen Totalitarismus Hitlers und

a körülményeknek megfelelően arisztokratákat mint Apponyi grófot támogatja, ami másrészt nem akadályozza meg abban, esetről esetre ezek ellen is eljárni. (73) Hogy a szociáldemokratáknak ennek ellenére nincs kényelmes életük, ábrázolja a „Népszava“-önéletrajz befejezése 1930-ból:

„Említsük még meg az utolsó évtizedet, a Fehér terror éveit? ... Ezek már a mai események: 10 év állandó harc az ellenforradalom, a terror, a rágalmozás, a megsemmisítésünk kísérlete ellen.” (visszaford. németről)

Ez az idézet Révészről (74) egy bámulatos támadás Horthy rendszerére ellen. Újra meg újra ráakaszkozik a szemlélőre a kérdés: hogy tűrhetett el a kormány ilyen szavakat, és hogy tudott a „Népszava” ill. a szociáldemokrácia ezzel a „Fehér Terror” kormányaival elvégre még kollaborálni is?

Sulyok mutatja, hogy az éppen idézett Révész-attak időpontján a szociáldemokraták titokban rég megállapodtak a rezsimmel:

„Az ország nemzetközi helyzete nem bírta el a munkásosztály törvényhozási képviselőinek hiányát ... [Bethlen kormányelnök] paktumot kötött (1922) velük [a szociáldemokratákkal], mely beengedte őket a parlamentbe ... Kirakati darabbá maradtak ... 1945-ig ... [noha] szerepüket sokszor jobban játszották mint kellett volna.” (75)

Innen magyarázható az is, hogy a fenti Révész-szavak időpontján (ill. rögtön azután, mindenesetre azonban legkésőbb 1934-ben) egy sor prominens szociáldemokrata vezető és korábbi „Népszava“-szerkesztő elhatározta hazatérését Magyarországra. - (jegyz.: A pontos adatok az egyes emigránsok visszatérésére nem voltak beszerezhetőek.)

Együttvéve a szociáldemokrácia valamint sajtója szerepe Horthy idejében így karakterizálható: szakszervezeti, de nem elvileg demokratikus - egyidejűleg Hitler tulajdonképpeni totalitarizmusa ellen és

für den Kompromiss mit einer nationalen Diktatur.

Nach einer detaillierten Aufstellung der 1927 insgesamt 328 eingeleiteten Strafverfahren gegen die Redaktion summierte der Autor die bis dahin gefällten Urteile:

"In der zweiten Oktoberwoche 1927 mussten die 'Népszava'-Artikelschreiber für 6 Jahre 5 Monate ins Gefängnis, und aus der 'Népszava'-Kautionsmussten 6.584 Pengő Geldstrafen an die Staatsanwaltschaftskasse gezahlt werden."

Weitere Urteile ergeben allein für 1927: 7 Jahre 6 Monate und 15 Tage Arrest sowie 10.180 Pengő Geldbusse.

"Dennoch: das war die Antwort unserer Genossen auf die Verfolgung ... Zu intensiverer Arbeit gab auch jene unbarmherzige Geste der konsolidierten Gegenrevolution Anlass, die jahrelang (29. November 1924 - 26. Februar 1928) dem sozialdemokratischen Tagblatt den Atem raubte, indem ihm der Strassenverkauf untersagt war. Und nun die neueste Kampagne, das Nacheinander der Hager Presseprozesse...!" (76)

Chefredakteur ist zu dieser Zeit Jakab Weltner, sein Stellvertreter Sándor Propper. Nach der 1919er unbeschränkten Pressefreiheit ist wieder das Presserecht des Jahres 1914 in Kraft, allerdings mit Modifikationen, die eine Verbreitung kommunistischer Druckschriften unmöglich machen soll. Die gesetzlichen Grundlagen für die Bestrafung auch von Journalisten dokumentiert Sulyok:

"Die gegen Ende der Ära aufstrebenden geistigen Kräfte gerieten in scharfen Gegensatz zum Regime. Bereits das Gesetz Nr. XXXVIII des Jahres 1920 erweiterte den Kreis der unter Statutum (sic: rögtönbiráskodás) aburteilbaren Delikte. Das Hauptgesetz der Ära jedoch war das Gesetz Nr. III des Jahres 1921 betreffend 'die wirksamere Beschützung der staatlichen und gesellschaftlichen Ordnung'. Es zerfiel in zwei Teile. Der erste war berufen, die gegen die staatliche und gesellschaftliche Ordnung verübten oder geplanten gewaltsamen Akte zu bestrafen, die zweite konstatierte das neue Delikt der Verleumdung oder Schmähung der Nation ... Dies Gesetz ist das dritte in der Reihe jener, welche die bolschewistische Staatsführung übernommen hat und auch heute in Kraft sind ... Als Schmähung der Nation galt ..., wer solche unwahren Behauptungen aufstellte oder verbreitete, die geeignet waren, den Ruf oder Kredit des ungarischen Staates oder der Nation zu schädigen ... (Bestraft werden konnte mit:) Zuchthaus

a Kompromisssumme für einen nationalen Diktatör.

Eine detaillierte Zusammenfassung der 1927 insgesamt 328 Strafvorgänge gegen die Redaktion fasste der Autor bis dahin gefällten Urteile:

„1927 második októberi hetében a 'Népszava' cikkíróinak 6 év 5 hónapra kellett börtönbe menniük, és a 'Népszava'-kaucióból 6.584 Pengő pénzbüntetést kellett az államügyészség pénztárába befizetni.” (visszaford. németről)

További ítéletek eredményeznek csak 1927-re: 7 év 6 hónap és 15 nap fogságot valamint 10.180 Pengő pénzbírságot.

„Mégis: ez volt elvtársaink válasza az üldözésre ... Az intenzívebb munkára indítóokot adott az a könyörtelen gesztusa a konsolidált ellenforradalomnak is, amely évekig (1924 november 29 - 1928 február 26) a szociáldemokrata napilaptól a lélegzetet rabolta, mivel annak az utcai árusítás meg volt tiltva. És most a legújabb kampány, a hágai sajtóper egymásutánja...!" (76) (visszaford. németről)

Főszerkesztő ebben az időben Weltner Jakab, helyettese Propper Sándor. Az 1919-es korlátlan sajtószabadság után megint az 1914. évi sajtójog van érvényben, bezzeg modifikációkkal, amelyek a kommunista nyomtatványok terjesztését lehetetlenné teyék. A törvénybeli alapokat zsurnaliszták megbüntetésére is dokumentálja Sulyok:

„A kor végén feltörekvő szellemi erők élesen szembekerültek a rezsimmel. Már az 1920 évi XXXVIII. t.c. kiterjesztette a rögtönbíráskodás alá vonható bűncselekmények körét. A kor főtörvénye azonban az 1921 évi III. t.c. volt 'az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről'. Két részre oszlott. Az első az állami és társadalmi rend ellen elkövetett vagy tervezett erőszakos cselekményeket rendelte büntetni, a második a nemzetgyalmozás vagy nemzetgyalmozás új bűncselekményét statuálta ... Ez a törvény a harmadik azoknak a sorában, melyeket a bolsevista államvezetés átvett és ma is érvényben tart ... Nemzetgyalmozásnak minősült ... , aki olyan valótlan tényt állított vagy terjesztett, mely alkalmas volt a magyar állam vagy nemzet megbecsülésének csorbítására vagy hitelének sértésére ... (Büntetések lehettek:)

bis zu 5 Jahren, oder 5-10 Jahre Gefängnis, zuzüglich Einzug des Vermögens, oder Tod - je nach Art der Beteiligung (Initiator, Organisator oder nicht, mit oder ohne Waffen, etc.) ... Das Summen der Internationale ohne Text erfüllte den Tatbestand..., oder wenn jemand seine Mütze nicht abnahm, wenn die Musikkapelle die Hymne spielte." (77)

Was nunmehr - nach der gewaltsam vorgenommenen, aber verhältnismässig schnell beendeten Konsolidierung des Landes - eine quasi diktatorische Kursführung erlaubt, ist die Bereitwilligkeit aller Parteien zu einem festen Zusammenschluss, insbesondere mit konkreter aussenpolitischer Zielsetzung. Wie vor rund 100 Jahren gegen Österreich, so ist die Nation jetzt geeint gegen das Trianoner Diktat.

Von einer Zusammenarbeit mit Deutschland, das ebenfalls die Revision seiner Friedensverträge anstrebt, verspricht sich Horthys Regierung viel. Am 13. Januar 1939 tritt Ungarn dem Antikomintern-Pakt bei. In dieser Zeit erfolgt mittels des "Ersten Judengesetzes", dem Gesetz Nr. XV/1938 "für den verstärkten Schutz des Gleichgewichts im gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Leben" die Reorganisation des Pressewesens.

"Dieses Gesetz schafft die Voraussetzungen für die Kammern der geistigen Berufe. Nacheinander entstehen: für die Arbeiter, Redakteure und Herausgeber der Presse die Pressekammer ... [ebensolche für Film und Theater]. Mitglied der Kammer kann nur ein christlicher ungarischer Staatsbürger sein. Juden nur ... im Verhältnis von 20 %. Zu diesen 20 % zählen nicht die jüdischen Kriegsinvaliden, Frontkämpfer, ferner jüdische Kriegswaisen und Kriegserwitwen..." (78)

Die Presse - gleich, ob sie das Volk zu führen oder ihm nachzulaufen suchte - machte bei der Irredenta uneingeschränkt mit. Das gilt notwendigerweise auch für "Népszava", und die Ansichten gingen erst bei der Frage auseinander, welchen Staaten Hilfe in welchem Masse akzeptiert werden durfte. Das Zeitungswesen des klein gewordenen Landes benötigte geraume Zeit, um den Vorkriegsstand wieder zu erreichen. So gab es denn 1926 nur 934 Presseorgane, 1930 = 1230, 1934 = 1477. Der deutsche Anteil

Öt évig terjedhető fegyház, vagy 5-10 év börtön valamint vagyonekbevitel, vagy halál ... - a részvétel módja szerint (kezdeményező, szervező vagy nem, fegyverekkel vagy anélkül stb) ... Az internacionálé szöveg nélküli dűdölása megvalósította a bűncselekményt ... , vagy aki nem vette le a sapkáját, mialatt a zenekar a himnuszt játszotta." (77)

Ami most már - az ország erőszakosan véghezvitt, de viszonylag gyorsan befejezett konszolidálása után - egy kvázi diktatórikus irányvezetést megenged, az az összes párt készségessége egy szilárd egyesülésre, különösen konkrét külpolitikai célkitűzéssel. Mint kerekén 100 éve Ausztria ellen, úgy egyesült most a nemzet a trianoni diktátum ellen.

Együttműködésről Németországgal, amely szintén békeszerződése revíziójára törekszik, Horthy kormánya sokat vár. 1939 január 13-án csatlakozik Magyarország az Antikomintern-paktumhoz. Ebben az időben következik be az „Első zsidótörvény” segítségével, a XV/1938-as törvénnyel „az egyensúly megerősített védelméért a társadalmi és gazdasági életben” a sajtó reorganizálása.

„Ez a törvény teremti meg a feltételeket a szellemi foglalkozások kamaráinak. Egymás után keletkeznek: a sajtó munkásai, szerkesztői és kiadói számára a sajtókamara ... [ugyanolyanok filmre és színházra]. A kamara tagja csak magyar keresztény állampolgár lehet. Zsidók csak ... 20 %-os arányban. Ehhez a 20 %-hoz nem számíthatnak hozzá a zsidó hadirokkantak, frontharcosok, továbbá zsidó hadiárva és hadiözvegyek ...” (78) (visszafor. németről)

A sajtó - mindegy, hogy a népet vezetni akarta-e vagy neki utána szaladni - az irredentával korlátlanul együttműködött. Ez érvényes szükségszerűen a „Népszavá”-ra is, és a nézetek csak annál a kérdésnél oszlottak meg, mely államok segítségét milyen mértékben szabadott akceptálni. A kicsivé lett ország sajtójának elég hosszú idő kellett, hogy a háborúelőtti állást ismét elérje. Így hát 1926-ban csak 934 sajtóorgánus volt, 1930-ban = 1230, 1934-ben = 1477. A német részesedés

ist nur gering: insgesamt 25 Organe im Jahre 1934. National wie ihre Haltung ist die Sprache der Presse: ungarisch = 96,3 %, in einem weiteren 1 % mit einer anderen Sprache gemischt. Hauptsächliche Nachrichtenquelle ist MTI, ein halbamtliches Organ, das vertraglich zu Weiterleitung der Regierungsmitteilungen - mit Quellenangabe - verpflichtet ist. Weitere Agenturen, teils für die ausländische Presse, sind "Információs Hirlaptudósító (Informationsbüro)", "Europapress" (Zentrale: Frankfurt/Main), "Dunaposta (Donaupost)", und "Budapesti Kurir". Das Unwesen privater und offiziöser Zuwendungen an die Blätter ist wieder in Mode. (79).

Im Zusammenhang mit irredentistischen, revisionistischen Bestrebungen und Spekulationen im ungarischen Blätterwald ist es interessant, aus zeitgenössischer deutscher Quelle die Haltung "Népszavas" gegenüber Deutschland zu erfahren:

"Ihren Nachrichtenstoff bezieht sie mangels eines eigenen Korrespondenten von ihrem Stockholmer Vertreter, also aus zweiter und getrübler Quelle. An Deutschland übt sie ätzende Kritik und verspritzt viel Tinte in zahlreichen geistlosen Glossen gegen das Dritte Reich." (80)

Die Situation der Sozialdemokraten ist praktisch ausweglos. Die Irredenta-Bewegung und die Anlehnung an das Hitler-Reich tragen Früchte: nach 2 Jahrzehnten können bedeutende Teile der in Trianon verlorenen Gebiete "heimgeholt" werden. Aber in den Jubel mischen sich Stimmen des Unmuts: man will sich nicht von Deutschland bevormunden lassen, dessen Hoheitsgebiet sich bereits bis zum Burgenland erstreckt. Der im Westen beginnende Zweite Weltkrieg, die erfolgreichen Feldzüge stimmen nicht froh. Ungarn hat im Falle eines Sieges wenig zu gewinnen - es fürchtet um seine Souveränität; die Folgen einer Niederlage sind erst recht nicht auszudenken.

Während die Regierung vorsichtig zu lavieren versucht - seit 1941 kämpft sie gemeinsam mit der "Achse" in Russland, daheim aber sabotiert sie offen die geforderte Juden-"Endlösung" und Auslieferung geflohener alliierter

csak csekély: összesen 25 orgán az 1934. évben. Nemzeti mint a tartása a sajtó nyelve: magyar = 96,3%, további 1 %-ban más nyelvvel keverve. Legfőbb hírforrás az MTI, egy félhivatalos orgán, amely szerződésesen köteles a kormány közleményeinek - forrásmegadással - továbbküldésére. További ügynökségek, részben a külföldi sajtó számára: „Információs Hirlaptudósító”, >„(Európasajtó)” (központ: Majna-Frankfurt), „Dunaposta”, és „Budapesti Kurir”. A garázdaság privát és félhivatalos ráfordításoknak a lapokra megint divatban van. (79)

Összefüggésben az irredentista, revizionista törekvésekkel és spekulációkkal a magyar laperdőben érdekes, kortárs német forrásokból a „Népszava” magatartását Németországgal szemben megtudni:

„Híryanagát saját tudósító hiányában a stockholmi képviselőjétől szerzi be, tehát másod- és zavaros forrásból. Németországra maró kritikát gyakorol és sok tintát spriccel számos szellemtelen glosszában a Harmadik Birodalomra.” (80)

A szociáldemokraták helyzete gyakorlatilag kiúttalan. Az irredenta-mozgalom és a Hitler-birodalomra való támaszkodás gyümölcsöket hoznak: 2 évtized után jelentős részeit a Trianonban elveszített területeknek "hazahozni" lehet. De az ujjongásba visszatetszés hangjai vegyülnek: nem akarnak Németország gyámsága alá kerülni, akinek a felségterülete már Burgenlandig kiterjed. A nyugaton kezdődő második világháború, a sikeres hadjáratok nem gerjesztenek jókedvet. Magyarországnak győzelem esetén kevés nyernivalója van - félti a szuverenitását; egy vereség következményeit már ki se lehet gondolni.

Miközben a kormány óvatosan lavírozni próbál - 1941 óta közösen harcol a „Tengely”-lyel Oroszországban, otthon azonban szabotálja nyíltan a követelt zsidó-„végmegoldást” és kiszolgáltatását megszökött szövetséges

Kriegsgefangener - finden die linksgerichteten Parteien zueinander. Ein Jahr später lässt sich das Ausmass der kommenden Katastrophe schon ahnen, und während in Moskau ein ungarischsprachiger Propagandaapparat in Bewegung gesetzt wird (Sender "Kossuth", "Szabad Nép", Flugblätter), beginnt "Népszava" in der Weihnachtsnummer 1941 die Arbeiterschaft zu systematischem Vorgehen gegen die zunehmende Faschisierung zu mobilisieren. 1943 erfolgt der programmatische Zusammenschluss mit der Partei der Kleinen Landwirte, am 31. Juli 1943 wird bereits im Parlament offen zur Sprache gebracht, dass Ungarns Ausscheiden aus dem Krieg ratsam wäre (Bajcsy-Zsilinszky). Dass Ungarn dem Beispiel Italiens, Rumäniens usw. nicht folgt, d.h. sich von der Waffenbrüderschaft mit Hitler lossagt, gegen den deutschen Verbündeten losschlägt (mit einer Truppenstärke von 1.000.000 Mann) und die Ostfront zusammenbrechen lässt, liegt an der Furcht vor dem Bolschewismus: die West-Alliierten sollen das Land erreichen. (81)

1944 erlischt auch diese Hoffnung, die Russen stehen schon in den Karpathen, von Sizilien fliegen die Amerikaner massierte Bombenangriffe auf Ungarn, die Aussicht auf "Wunderwaffen" in allerletzter Minute ist zu vage. Um die Zeit, da Graf Stauffenbergs Attentat auf Hitler durchgeführt wird, will sich auch dessen letzter Waffengefährte von ihm trennen: Horthy will kapitulieren, schon überträgt der Rundfunk seine Rede an die Nation, da greift die Gestapo ein, das Land wird besetzt und die Armee zum Weiterkämpfen angehalten. Mit dem deutschen Eingriff verschwindet "Népszava"; nach Deutschland durfte sie letztmals 1935 eingeführt werden (82) (83).

Eine rechtsradikale Partei von bislang geringer Bedeutung, die "Pfeilkreuzler", wird nun in den Vordergrund gelassen (84). Im Spätherbst 1944 übernimmt sie unter ihrem Führer Ferenc Szálasi die Staatsgewalt. Die sowjetische Einnahme Ungarns wird dadurch bis zum 4. April 1945 aufgeschoben.

hadifoglyoknak - a baloldali pártok egymáshoz találnak. Egy évvel később a közelgő katasztrófa mértékét már sejteni lehet, és miközben Moszkvában egy magyarul beszélő propagandaapparatust mozgásba hoznak („Kossuth” adó, „Szabad Nép”, röplapok), kezdi „Népszava” az 1941-es karácsonyi számban a munkásságot szisztematikus eljárásra a növekvő fasizálódás ellen mobilizálni. 1943-ban bekövetkezik a programatikus egyesülés a Kisgazda Párt-tal, 1943 július 31-én már a parlamentben nyíltan szóvá tesz, hogy Magyarország kiválása a háborúból tanácsos lenne (Bajcsy-Zsilinszky). Hogy Magyarország Olaszország, Románia stb. példáját nem követi, azaz a Hitlerrel való fegyverszövetséggel nem szakít, a német szövetségest nem támadja meg (1.000.000 emberből álló csapatlétszámmal) és a keleti frontot összeomlani hagyja, a bolsevizmustól való félelmen múlik: a nyugati szövetségesek ériék el az országot. (81)

1944-ben elhamvad ez a remény is, az oroszok már a Kárpátokban állnak, Sziciliából az amerikaiak halmozott bombatámadásokat repülnek Magyarországra, a kilátás „csodafegyverekre” a legutolsó percben túl ködös. Abban az időben, amikor Stauffenberg gróf merényletét Hitler ellen véghezviszik, el akar válni tőle annak utolsó fegyvertársa is: Horthy kapitulálni akar, már közvetíti a rádió beszédét a nemzethez, akkor beavatkozik a Gestapo [német titkos állami rendőrség], az országot megszállják és a hadsereget továbbharcolásra buzdítják. A német beavatkozással eltűnik „Népszava”; Németországba utoljára 1935-ben lehetett bevinni (82) (83).

Egy eddig csekély jelentőségű radikális jobboldali pártot, a „Nyilaskeresztes”-et, engednek most előtérbe (84). 1944 késő őszén Szálasi Ferenc vezére alatt veszi át az államhatalmat. A szovjet bevétele Magyarországnak ezáltal 1945 április 4-ig halasztódik el.

Über das Schicksal der Sozialdemokraten sagt Böhm:

"Die älteste, über stolze Tradition verfügende Partei des ungarischen politischen Lebens ... war formal eine legale Partei, die jedoch im Interesse ihrer Ziele gezwungen war, sich zu tarnen: neben ihrer Legalität entfaltete sie in vieler Hinsicht eine illegale Tätigkeit, wurde 'unterirdisch'. Am 19. März 1944 war dann auch die formale Legalität zu Ende. Die Widerstandskraft der Sozialdemokratischen Partei stählte und entwickelte sich durch die keine Grenze kennende heldenhafte Aktivität in der Illegalität. - In der Periode der Illegalität fanden sich die beiden Arbeiterparteien. Nach 25jährigem Bruderkampf wurden sie zusammengeschweisst durch den gemeinsamen Kampf... gegen den Faschismus. Die Zusammenarbeit wurde auf Grund kluger Überlegung auch in der Zeit nach der Befreiung fortgesetzt. Dies sicherte den Sieg von 1945, die Herrschaft der Demokratie, die Machtübernahme durch die Arbeiter, den Wiederaufbau des Landes." (85)

Eine interessante Ergänzung zu 1944 gibt Kovács: Árpád Szakasits (bis zuletzt Redakteur der "Népszava", die eine antibolschewistische Politik verfolgte) soll sich einem Kreis angeschlossen haben, der mit dem in der Illegalität lebenden KP-Führer László Rajk Kontakt aufnahm und, gemeinsam mit Zóltan Tildy, davon auch Horthy persönlich informierte. Die am 15. Oktober 1944 mit Horthys tatsächlich ausgestrahlter Radiorede eingeleitete Kapitulation sollte Ungarn Frieden und Selbständigkeit bringen durch einen bis in Einzelheiten den 1848er Ereignissen nachempfundenen Nationalen Zusammenschluss: z.B. Besetzung der Athenaeum-Druckerei und Herausgabe der ersten "freien Zeitung". (86).

Die deutsche Gestapo hatte am 19. März 1944 bei der Besetzung des Landes Verhaftungslisten mitgebracht gegen die sozialdemokratischen Führer. Einer von ihnen, Malasits wird bereits im Mai 1944 wieder aus Mauthausen nach Ungarn entlassen, weil er sich verpflichtet, in den Betrieben für erhöhte Produktion zu agitieren; zwei weitere der insgesamt 5 Abgeordneten kollaborieren gleichfalls, Anna Kéthly lebt bis zum Zusammenbruch in der Illegalität, Peyer im Konzentrationslager Mauthausen. (87)

A szociáldemokraták sorsáról mondja Böhm:

„A magyar politikai élet legrégebb, büszke tradíciókkal rendelkező pártja . . . formálisan legális párt volt, amely azonban céljai érdekében kénytelen volt önmagát álcázni: legalitása mellett sok vonatkozásban föld alá bújt, illegális tevékenységet fejtett ki. 1944 március 19-én pedig végleg letűnt a névleges legalitás. A Szociáldemokrata Párt ellenálló erejét megacéloította, kifejlesztette az illegalitás korlátokat nem ismerő hősiességét. - Az illegalitás korszakában a két munkáspárt egymásra talált. A 25 esztendő testvérharcot felváltotta a közös harc . . . a fasizmus ellen. Az együttműködést bölcs megfontolás alapján a felszabadulást követő korszakban is folytatták. Ez biztosította 1945 győzelmét, a demokrácia uralmát, a dolgozók hatalomátvételét, az ország újjáépítését.” (85)

Egy érdekes kiegészítést 1944-hez ad Kovács: Szakasits Árpád (utolsóig a „Népszava” szerkesztője, aki antibolszevista politikát követett) egy olyan körhöz csatlakozott volna, amely az illegalitásban élő KP-vezér Rajk Lászlóval kapcsolatot vett fel és, közösen Tildy Zoltánnal, erről Horthyt személyesen is tájékoztatta. Az 1944 október 15-én Horthy ténylegesen sugárzott rádiós beszédével bevezetett kapitulációnak Magyarországnak békét és önállóságot kellett volna hoznia egy az 1848-as eseményeket a részletekig átérző nemzeti egyesülés által: pl. az Athenaeum-nyomda elfoglalása és az első "szabad újság" kiadása. (86)

A német Gestapo 1944 március 19-én az ország megszállásakor letartóztatási jegyzékeket hozott magával a szociáldemokrata vezetők ellen. Egyik közülük, Malasits már 1944 májusában megint Mauthausenből Magyarországra lesz elbocsátva, mert kötelezi magát, az üzemekben magasabb termelésért agitálni; két további az összesen 5 képviselőből hasonlóképpen kollaborál, Kéthly Anna az összeomlásig az illegalitásban él, Peyer Mauthausenben a koncentrációs lágerben. (87)

" N é p s z a v a " n a c h 1945

Die militärische Besetzung des Landes bedeutete auch eine grundlegende politische Wandlung. In der Sowjetunion war lange Jahre hindurch eine ungarische kommunistische Gruppe speziell für die Machtergreifung ausgebildet worden. Im Schutze der Roten Armee kommen ihre Mitglieder - sowjetische Staatsbürger - in die Heimat zurück und gehen unverzüglich ans Werk:

"Wenn es in der Vergangenheit ein Mangel der Partei war, dass sie nicht differenzieren konnte, dass sie keinen Unterschied machte zwischen ihren Feinden, sondern auf einmal und allgemein den Kampf aufnahm gegen sämtliche Feinde - nach der Befreiung zeigte sie ein Beispiel dafür, wie man die Klassenfeinde vernichtet, indem man ihre Kräfte zersplittert." (88)

Noch ehe die zur "Festung" erklärte Stadt Budapest (28.12. 1944 - 13.2.45) fällt und die Okkupation des Landes komplett ist (4.4.45), konstituiert sich in Debrecen die neue Regierung. Der erste Schritt dazu ist im Winter 1944 die Bildung einer sogenannten Unabhängigkeits-Front, die - noch nicht unter rein kommunistischen Aspekten - Reformen ausarbeitet und den generellen Wiederaufbau des Landes plant, und zwar unter Einbeziehung patriotischer, nicht-bolschewistischer Kräfte. Im Februar 1945 kommt Mátyás Rákosi aus dem Moskauer Exil nach Debrecen und gibt am 11. d.M. die attraktive Parole aus: "Land, Brot, Freiheit!" Am 15. März, während die Kämpfe noch im Gange sind, beschließt die provisorische Nationalversammlung die Enteignung der Grundbesitzer. Bald werden 700.000 Landarbeiter mit Feldern beschenkt und für den industriellen Wiederaufbau (40 % des Volksvermögens sind vernichtet) großzügige Pläne gefasst. Ogleich solcherart um das Vertrauen des gesamten Proletariats - in Stadt und Land - geworben wird, unterliegen die Kommunisten bei den ersten Wahlen: mit 57%iger Mehrheit zieht im Herbst 1945 die demokratische Partei der Kleinen Landwirte ins Budapester Parlament. Die K.P. griff nun zu anderen Mitteln. Im Herbst 1946 lautet die Resolution des II. Kommunistischen Parteikongresses:

„ N é p s z a v a ” 1945 u t á n

Az ország katonai megszállása egy alapvető politikai átalakulást is jelentett. A Szovjetúnióban hosszú éveken át egy magyar kommunista csoportot speciálisan a hatalom megragadására képeztek ki. A Vörös Hadsereg védelmében jönnek a tagjai - szovjet állampolgárok - a hazába vissza és haladéktalanul munkához látnak:

„Ha a múltban hiányossága volt a pártnak, hogy nem tudott differenciálni, nem tett különbséget ellenségei között, egyszerre és általában vette fel a harcot összes ellenségeivel - a felszabadulás után példáját mutatta annak, hogyan kell az osztályelleniséget, annak erőit megosztva, megsemmisíteni.” (88)

Még mielőtt az „erőd”-nek nyilvánított Budapest város (1944 XII. 28 - 1945 II. 13) elesik és az ország okkupációja teljes lesz (1945 IV. 4), megalakul Debrecenben az új kormány. Az első lépés ehhez 1944 telén egy úgynevezett Függetlenségi Front létrehozása, amely - még nem tisztán kommunista aspektus alatt - reformokat dolgoz ki és az ország általános újraépítését tervezi, mégpedig hazafias, nem-bolsevista erők bevonásával. 1945 februárjában jön Rákosi Mátyás a moszkvai száműzetésből Debrecenbe és e hó 11-én kiadja a vonzó jelmondatot: „Föld, kenyér, szabadság!” Március 15-én, miközben a harcok még folynak, elhatározza az ideiglenes nemzetgyűlés a földbirtokosok kisajátítását. Hamarosan 700.000 földműves földdel lesz megajándékozva és az ipari újjáépítésre (a nemzeti vagyon 40%-a meg van semmisítve) nagyvonalú terveket fogadnak el. Jóllehet ily módon az egész proletariátus bizalmáért - városon és falun - versengenek, az első választásokon a kommunisták alulmaradnak: 57%-os többséggel 1945 őszén a demokratikus Kisgazda Párt vonul be a budapesti parlamentbe. A K.P. [Kommunista P.] most más eszközökhöz nyúl. 1946 őszén így hangzik a II. Kommunista Pártkongresszus határozata:

"Hinaus mit den Volksfeinden aus der Koalition!" (89)

Es ist interessant, wie bei den nachfolgenden Ereignissen rund um die Bolschewisierung des Landes sowohl die Kommunisten als auch ihre sozialdemokratischen Opponenten immer wieder auf die "Lehren" von 1919 Bezug nehmen, und wie viel Ähnlichkeit die damalige mit der nunmehrigen Periode aufweist - allerdings unter Einwirkung neuer, anderer Faktoren. Auf beiden Seiten stehen sich Männer gegenüber, deren politische Tätigkeit in die Ära Kuns zurückreicht.

In seinem 1946 im "Népszava Buchverlag" erschienenen voluminösen Buch schreibt Böhm (den der Waschzettel so apostrophiert: Ungarns Stockholmer Gesandter, einstiger Oberbefehlshaber der ungarischen Roten Armee, eine der anziehendsten und mächtigsten Gestalten unseres heutigen öffentlichen Lebens):

"Nach einer systematischen und fleissigen Erforschung der vergangenen und gegenwärtigen Ereignisse habe ich festgestellt: die historischen und revolutionären Symptome von 1945/46 ähneln in gewisser Hinsicht gespenstisch den Ereignissen von 1918/19. Andere Phänomene - in erster Linie die aussenpolitische Lage, das Verhältnis der Arbeiterparteien zueinander - hingegen unterscheiden sich auf ausserordentlich optimistisch stimmende Weise von den damaligen Kräfteverhältnissen ... Natürlich hat sich meine unerschütterliche Überzeugung hinsichtlich der unerlässlichen Notwendigkeit einer Zusammenarbeit der beiden Arbeiterparteien nicht geändert... Auch vom ideologischen Standpunkt ist die Ungarische Kommunistische Partei nicht mit der Partei Béla Kuns identisch. Die demokratische Grundlage, das enge Zusammenarbeiten mit der Sozialdemokratie, die Koalitionsregierung, das Übergangsprogramm, die neue Sicht der zum Sozialismus führenden Methoden sowie bezüglich der Probleme politischer Organisation, in alledem haben sich Standpunkt und Ideologie der Ungarischen Kommunistischen Partei radikal gewandelt." (90)

Über die Taktik der Kommunisten, sich zunächst mit ihren Widersachern zu verbinden und in ihnen Illusion zu erwecken bezüglich der politischen Zukunft des Landes schreibt Király (91). Sulyok befasst sich mit den "Kompromaten", - Persönlichkeiten des öffentlichen Lebens und der Parteien, die wegen politischer Missgriffe oder

„Ki a nép ellenségeivel a koalícióból!” (89)

Érdekes, a következő eseményeknél az ország bolsevizálása körül mind a kommunisták mind szociáldemokrata opponenseik is hogyan hivatkoznak mindegyre 1919 „tanulságaira”, és milyen sok hasonlóságot mutat az akkori a jelenlegi periódussal - bezeg új, más tényezők behatása alatt. Mindkét oldalon férfiak állnak egymással szemben, akiknek politikai tevékenysége Kun érájába nyúlik vissza.

Az 1946-ban a „Népszava Könyvkiadó”-nál megjelent terjedelmes könyvében írja Böhm (akit a fülszöveg így aposztrofál: Magyarország stockholmi küldötte, a magyar Vörös Hadsereg egykori főparancsnoka, egyike a legvonzóbb és leghatalmasabb alakjainak mai közéletünknek):

„A múlt és jelen eseményeinek rendszeres és szorgos vizsgálata alapján megállapítottam: 1945/46 történelmi és forradalmi jelenségei bizonyos területben kísértetiesen hasonlítanak az 1918/19 évi eseményekhez. Más jelenségek - elsősorban a külpolitikai helyzet, a munkásosztály pártjának egymáshoz való viszonya - a jövő fejlődés szempontjából rendkívül biztató módon különböztetik meg egymástól a két forradalmi átalakulás erőviszonyait . . . Természetesen nem változott meg a rendületlen meggyőződésem a két munkáspárt együttműködésének múlhatatlan szükségességét illetően . . . A Magyar Kommunista Párt ideológiai szempontból sem azonos Kun Béla pártjával. Demokratikus alapra való helyezkedés, a szociáldemokráciával való szoros együttműködés, a koalíciós kormányzat, az átmeneti program, a szocializmushoz vezető út módszereinek tekintetében, a politikai szervezkedés problémái körül a Magyar Kommunista Párt átlásfoglalása és ideológiája gyökeresen megváltozott.” (90)

A kommunisták taktikájáról, mindenekelőtt az ellenségeikkel összekapcsolódnak és illúziókat ébreszteni bennük az ország politikai jövőjére vonatkozóan ír Király (91). Sulyok foglalkozik a „kompromát”-okkal, - olyan személyiségei a közéletnek és a pártoknak, akiket politikai melléfogások vagy

unmoralischen Lebenswandels hätten belangt werden können -- die von den Kommunisten als gefügige Werkzeuge ihres Machtstrebens in die Regierung gebracht wurden. Er nennt dabei Árpád Szakasits, der während des Krieges in "Népszava" Karikaturen gegen Stalin veröffentlichen liess (92).

In der Jubiläums-Ausgabe vom 1. Januar 1947, Seite 7, Spalten 1-4, steht ein Bericht von István Száva unter der Überschrift "Conti-Strasse - Marx-Platz - Conti-Strasse", der den Start des sozialdemokratischen Blattes unter sowjetischer Besetzung schildert:

"Es war am Sonntag, 14. Januar 1945, gegen 10 Uhr vormittags, als einer der im Tor stehenden Hausbewohner den im Luftschutzkeller Hockenden mitteilte, dass die Schützenkette der sowjetischen Soldaten an uns vorbeigezogen sei. Der Geschützdonner, das Maschinengewehrfeuer jedoch legte sich erst drei Tage später, bzw. genauer: zog weiter weg... Nächstentags, Mittwoch, befand sich die Front schon 'weit weg', irgendwo in der József-Allee. Leicht gelangten wir in die Conti-Strasse und stellten freudig fest, dass das Gebäude fast unversehrt stand... Nachmittags hatte sich die Sozialdemokratische Partei im Haus der Eisenarbeiter bereits neu formiert, zwei Tage darauf, am 19. Januar, zogen wir in unser Hauptquartier in der Conti-Strasse ein... Wir dachten, dass nach dem Zusammenbruch des Pfeilkreuzler-Regimes die 'Népszava' nächstentags erscheinen würde ... / Aber der 'Népszava'-Druckerei Világosság fehlten auch die technischen Voraussetzungen, so dass die günstigere Légrády-Druckerei benutzt werden sollte. - Eine Zeitung konnte man aber immer noch nicht machen, denn die Hauptstadt war noch Kriegsschauplatz ... Trotzdem arbeiteten wir. Die 'Népszava'-Redaktion war vorläufig als Presse- und Propaganda-Abteilung tätig. Von Ausweisen bis zu den ersten primitiven Plakaten gehörte jede Drucksache in ihren Bereich, und sie gab in 200.000 Exemplaren das Flugblatt 'An das werktätige Volk Ungarns' heraus, worin die während der Illegalität verrichtete sozialdemokratische Tätigkeit mitgeteilt wurde sowie der Beschluss der beiden Arbeiterparteien zur Zusammenarbeit. Darüber hinaus versah (die Redaktion) das Partei-Sekretariat mit Nachrichten und gab später sogar in einer Auflage von 10 Stück eine maschinengeschriebene Zeitung heraus. Das war keine leichte Aufgabe, denn sogar die inländischen Meldungen waren nur über das Ausland zu beziehen. Wie hätte man damals mit Debrecen Kontakt aufnehmen sollen? Zum Auslands-Empfang brauchten wir ein Batterieradio ... Der Schreiber dieser Zeilen erhielt im Sommer 1944 den Auftrag, eine 20köpfige Redaktion zusammenzustellen, natürlich hauptsächlich aus den früheren / Redakteuren / ...

erklärstelen életmód miatt perbe foghattak volna - akiket a kommunisták mint engedelmes eszközeit a hatalomra törekvésüknek a kormányzatba bevitték. Ő megnevezi itt Szakasits Árpádot, aki a háború alatt a „Népszavá”-ban karikatúrákat közöltetett Sztálinról (92).

Az 1947 január 1-i jubileumi kiadásban, a 7. oldal, 1-4 hasábkban, áll egy beszámoló Száva Istvántól "Conti utca - Marx tér - Conti utca" cím alatt, amely a szociáldemokrata lap szovjet megszállás alatti indulását ecseteli:

„Vasárnap volt, 1945 január 15-e, úgy délelőtt 10 óra kb., amikor a kapuból lejött az egyik lakó és közölte a légoltalmi pincében szorongókkal, hogy a szovjet katonák csatárlánca túlhaladott rajtunk. Az ágyúörgés, géppuskarú azonban csak harmadnap reggelre csendesült el, ill. pontosabban: húzódtott távolabb ... Másnap, szerdán már 'messzire' volt a front, valahol a József-körúton. Ekkor már könnyen eljutottunk a Conti-uccába és örmel állapítottuk meg, hogy a ház szinte teljesen épségben van. . . Délután a Vasasok-székházában már újjáalakult a Szociáldemokrata Párt, és további két nap múlva, január 19-én már beköltöztünk a Conti-utcai székházba. . . Úgy képzeltük, hogy összeomlik a nyilas rendszer és másnap megjelenik a 'Népszava'. . . . [De a 'Népszava' Világosság nyomdájának hiányoztak a technikai előfeltételek is, úgy hogy a kedvezőbb Légrády-nyomdát használni kellett]. Lapot azonban még akkor sem lehetett csinálni, hiszen a főváros még hadszíntér volt. . . A munka azért mégis folyt. Egyelőre mint sajtó- és propagandaosztály működött a 'Népszava' szerkesztősége. Igazolványoktól kezdve a legelső primitív plakátokig minden nyomtatvány a hatáskörébe tartozott és ez jelentette meg 200.000 példányban a „Magyarország dolgozó népéhez” c. röpiratot, amely elsőnek ismertette az illegalitás idejében végzett szociáldemokrata tevékenységet, és a két munkáspárt együttműködési megállapodását. Ezenkívül hírszolgálatl is ellátta [a szerkesztőség] a párttitkárságot, sőt később tíz példányban gépelt újságot is kiadott. Ez nem volt könnyű feladat, hiszen még a hazai híreket is csak külföldön keresztül lehetett megkapni. Hogyan lehetett volna akkor Debrecennel érintkezést találni? De a külföld vételéhez rádióra volt szükség, mégpedig telepes készülékre . . .

E sorok írója 44 nyarán kapott arra megbízást, hogy állítson össze egy kb. 20 főnyi szerkesztőséget, elsősorban természetesen a régiékből . . .

Ende Januar sandte ihn die provisorische Parteileitung gemeinsam mit György Marosán nach Debrecen. Wir hatten verschiedene Aufgaben, unter anderem sollten wir auch die Genehmigung für die 'Népszava' holen. In Debrecen stellte sich heraus, dass ungarischerseits für die Zeitung keine Erlaubnis nötig war, da es ja nun Pressefreiheit gebe, sondern nur eine einfache Anmeldung; die erledigten wir gleich. Die Anmeldung habe aber auch in Budapest zu erfolgen, bei der ständigen sowjetischen Behörde, die sich in der Ullői-Allee befinde ... Jedenfalls konnten wir hier daheim die fragliche sowjetische Stelle nirgends entdecken. Schliesslich beschlossen wir: was immer passieren mag, wir starten die 'Népszava'. Und an den Wänden Budapests erschienen die Plakate: Nach 11monatigem Schweigen erscheint am 18. Februar wieder die 73jährige 'Népszava' ... Gerade vor diesem Datum tauchte Genosse Árpád Szakasits auf, so dass die erste Nummer der 'Népszava' bereits mit seinem Leitartikel erscheinen konnte: 'Wieder und trotz allem sind wir hier!' Als die ersten Exemplare der 'Népszava' aus der Rotationsmaschine heraus waren, glaubten wir, den schwersten Teil der Arbeit hinter uns zu haben. Aber ... von den üblichen Nachrichten-Agenturen [sic: könyomatos], die Regierung befand sich in Debrecen, vom Ausland waren wir fast völlig abgeschnitten, es gab kein Telefon, keinerlei Verkehrsmittel, die redaktionelle Arbeit musste um 12.30 Uhr mittags beendet werden, damit auch der am entferntesten wohnende Expeditionsarbeiter nach Hause laufen konnte. Zu den Verhandlungen des Volksgerichts z.B., die damals im Gebäude des Honvédgerichts in der Conti-Strasse stattfanden, mussten drei Mitarbeiter geschickt werden, die sich halbstündig ablösten und zu Fuss den Kör-Ring bis zum Marx-Platz rannten, damit das Manuskript rechtzeitig in der Druckerei sei ... Der verantwortliche Redakteur sah die Mitarbeiter manchmal wochenlang nicht und konnte an der Leitung des Blattes nicht teilnehmen, weil man ihn morgens mit der Nachricht empfing, die Druckerei lasse sagen, es sei nur noch Rohöl für den Generator bis 11 Uhr vorhanden, oder: das Rotationspapier reiche bloss für 500 Exemplare. Er musste sich also in Marsch setzen, um in der Stadt Rohöl oder Rotationspapier zu organisieren. Ein andermal stellte sich heraus, dass die Druckerei keine Lizenz habe. Sofern wir sie nicht bis 12 Uhr besorgen könnten, würde die Druckerei versiegelt, aber wo man diese Lizenz besorgen solle, wusste man uns nicht zu sagen... Am 11. Juni 1945 siedelte die 'Népszava'-Redaktion ins alte Gebäude zurück und hier erschien dann das Blatt mit dem Leitartikel des Genossen Árpád Szakasits 'Wieder daheim!', und auf der letzten Seite mit dem Impressum: 'Világosság Druckerei A.G., Budapest VIII., Conti-Strasse 4'."

Eine ungarische Presse-Bibliographie schildert die Nachkriegsentwicklung von "Népszava" wie folgt:

Január végén Marosán Györggyel együtt Debrecenbe küldött a párt ideiglenes intézőbizottsága. Különböző feladataink voltak, egyebek mellett a 'Népszava' engedélyének elintézése is. Debrecenben kiderült, hogy magyar részről nem kell engedély a laphoz, mivel sajtószabadság van, csak egy egyszerű bejelentés és azt tudomásul is vették. De a bejelentést meg kell tenni Budapesten, az illetékes szovjet hatóságnál is, amely az Üllői-úton található ... Lényeg az, hogy a kérdéses szovjet hatóságnak idehaza sehogysém tudtunk nyomára akadni. Végül elhatároztuk: lesz ami lesz, a 'Népszavát' megindítjuk. És megjelentek Budapest falain a plakátok. Tizenegy hónapi némaság után február 18-án ismét megjelenik a 73 éves 'Népszava' ... E dátum előtt került elő Szakasits Árpád elvtárs, úgy hogy a 'Népszava' első száma már az ő vezércikkével jelent meg: 'Újra és mégis itt vagyunk!' címmel. Amikor a 'Népszava' első példányai kikerültek a rotációsból, azt hittük, a munka nehezen túl vagyunk. Viszont ... a szokásos hírszolgálati eszközök közül semmi sem állt rendelkezésre ... nem működtek a könyomatosok, a kormány Debrecenben volt, a külföldtől szinte teljesen el voltunk zárva, nem volt telefon, nem volt semmilyen közlekedés, a szerkesztőségi munkát déli fél egy órakor be kellett fejezni, hogy a legtávolabb lakó expedíciós munkás is hazagyalogolhasson. A Népbíróság tárgyalásaira pl. amelyek akkor a Conti-utcai Honvédtörvényszék épületében folytak, három munkatársat kellett elküldeni, akik azután egymást félóránként váltva rohantak végig gyalog a Körúton a Marx-térig, hogy idejében a nyomdába kerülhessen a kézirat. ... A felelős szerkesztő néha hetekig nem látta a munkatársakat és nem vehetett részt a lap irányításában, mert reggel, ha bejött, azzal fogadták, hogy a nyomda felüzent, délelőtt 11-ig van nyersolaj áramfejlesztésre, azután leáll az egész üzem, vagy: 500 példányra van rotációs papír, többet nem tudnak nyomni. El kellett indulni gyalog a városba, valahol nyersolajat, vagy rotációs papírt szerezni. Máskor kiderült, hogy a nyomdának nincs működési engedélye. Ha déli 12 óráig nem szerezzük meg, akkor lepecsételik, csak éppen azt nem tudta senki megmondani, hogy hol lehet ilyen engedélyt szerezni. ... 1945 június 11-én költözött vissza a 'Népszava' szerkesztősége régi helyére és másnap, vasárnap ismét Szakasits Árpád elvtárs vezércikkével jelent meg a lap: 'Újra itthon!', az utolsó oldalon pedig, az Impresszumban ez a szöveg állt: 'Világosság Nyomda Rt., Budapest VIII. Conti-utca 4'."

Egy magyar sajtó-bibliográfia leírja „Népszava” háború utáni alakulását mint következők:

"[1945] Zentrales Organ der Sozialdemokratischen Partei; 1948, 13. Juni: Zentrales Organ der Freien Gewerkschaften; 1951, 11. März: Zentrales Organ der Ungarischen Gewerkschaften. Gegründet in Budapest am 1. Februar 1880. Pausiert: 1944, 19. März bis 1945, 18. Februar. Erscheinungsweise täglich. Verantwortlicher Redakteur am 18. Februar 1945: István Száva; 21. März 1948: Zoltán Horváth (Chefredakteur); 15. März 1949: József Harustyák (Redakteur); 12. März 1953: Redaktionskollektiv. - Herausgeber: [1945] Sozialdemokratische Partei; 13. Juni 1948: Zentrale der Freien Gewerkschaften; 11. März 1951: Landesrat der Gewerkschaften; 12. März 1953: 'Népszava' Eigenverlag. - Druckereien: 1945 Légrády; 12. Juni 1945: Világosság; 7. September 1948: Athenaeum ..." (93 a)

Den weiteren Angaben ist noch zu entnehmen, dass der Grund für die verwirrende Numerierung der 1945er Ausgaben das vorzeitige und teilweise parallele Erscheinen einer in Debrecen hergestellten sozialdemokratischen Zeitung gleichen Namens ist.

Gegen Ende 1946 (November, Dezember) sind in der "Népszava" die im Folgenden aufgezählten Sparten feststellbar. - Nun im 74. Jahrgang, ist das Format 27,5 x 39,5 cm gross, der Kopf 18 Cicero hoch auf voller Formatbreite, das Kopfklischee aus den gleichen Lettern wie 1919 gegossen. Der Umbruch ist vierspaltig. - Seite 1, Spalte 1, bringt den zumeist unsignierten Leitartikel, dessen Titel in den Text überläuft ("Népszava", 12.11.46); bei besonderen Anlässen, wie Weihnachten, nimmt der Leitartikel die ganze Frontseite ein ("Népszava", 25.12.46). Auf Seite 1, Spalte 4, die Rubrik "Blitznachrichten"; in Nonpareille oder Kolonel gesetzt, mit wenig Durchschuss bzw. kompakt umbrochen, die einzelnen Meldungen abwechselnd in kursiven und stehenden Buchstaben gesetzt, werden hier politische Kurzmeldungen aus aller Welt gebracht. - Seite 2 enthält Kleinnachrichten aus dem Inland, oft auch Annoncen von privater Seite, z.B. Todesanzeigen im Trauerrand ("Népszava", 13.11.46). - Seite 3, Spalte 1, enthält 1-3 Glossen oder Streiflichter; auf Seite 4, Spalte 1, befindet sich die Sparte "von Minute zu Minute" mit kurzen Kurzmeldungen von interessanten oder sonderbaren Ereignissen in aller Welt. Darunter Mitteilungen und Berichte in

„[1945] Szociáldemokrata Párt központi orgánuma; 1948, június 13: Szabad Szakszervezetek központi orgánuma; 1951 március 11: Magyar Szakszervezetek központi orgánuma. Alapítva Budapest 1880 február 1-én. Szünetelt: 1944 március 19-től 1945 február 18-ig. Megjelenési mód naponta. Felelős szerkesztő 1945 február 18-án: Száva István; 1948 március 21: Horváth Zoltán (főszerkesztő); 1949 március 15: Harustyák József (szerkesztő); 1953 március 12: Szerkesztőbizottság. - Kiadó: [1945] Szociáldemokrata Párt; 1948 június 13: Szabad Szakszervezetek Központja; 1951 március 11: Szakszervezetek Országos Tanácsa; 1953 március 12: 'Népszava' saját kiadó. - Nyomdák: 1945 Légrády; 1945 június 12: Világosság; 1948 szeptember 7: Athenaeum..." (93 a) (visszaford. németről)

A további adatokból még kivehető, hogy az 1945-ös kiadások zárváros számozásának oka az időelőtti és részben paralel megjelenése egy Debrecenben előállított szociáldemokrata újságnak ugyanazon névvel.

1946 vége felé (november, december) a „Népszavá”-ban a következőkben felsorolt rovatok állapíthatók meg. - Most a 74. évfolyamban a formátum 27,5 x 39,5 cm nagy, a fej 18 ciceró magas teljes formátumszélességben, a fejkliése ugyanazon betűkből öntve mint 1919-ben. A tördelés négyhasábos. - Az 1. oldal, 1. hasáb, hozza a többnyire nem szignált vezércikket, amelynek címe a szövegbe átszalad („Népszava”, 46 XI 12); különleges alkalmakkor, mint karácsonykor, a vezércikk elfoglalja az egész címlapot („Népszava, 46 XII 25). Az 1. oldalon, 4. hasábban, van a „Villámhírek” rovat; nonpareilleben vagy kolonelnben szedve, kevés átlövással ill. kompaktan áttörve, az egyes jelentések váltakozva kurzív és álló betűkkel szedve, itt rövid politikai híreket hoznak az egész világból. - A 2. oldal tartalmaz kishíreket belsőldről, gyakran apróhirdetéseket privát oldalról, pl. gyászjelentéseket gyászkeretben ("Népszava", 46 XI 13) - A 3. oldal, 1. hasáb, tartalmaz 1-3 glosszát vagy megvilágítást; a 4. oldalon, 1. hasábban, található a „percről percre” rovat színes rövid jelentésekkel érdekes vagy rendkívüli eseményekről az egész világból. Ezek közt közlemények és beszámolók

Kurzform und kleiner Type, wie "Generalversammlung der Journalisten", "Letzter Aufruf an die Budapester Hausparzellen-Forderer", oder "Wer ist ein Reaktionär?" ("Népszava" 12.11.46). Spalten 2 und 3 im oberen Teil dieser Seite führt die Rubrik "Wirtschaftsleben", den Rest der Seite nimmt die Sparte "Geistiges Leben" ein. - Seite 5, Spalte 1 oben, bringt eine kritische Stellungnahme zu Inlandsvorgängen bzw. -massnahmen und -verhältnissen: "Es ist in Ordnung ... aber es ist nicht in Ordnung". Darunter folgt die Rubrik "Das Allerneueste" aus dem In- und Ausland. Den unteren Teil der Seite nehmen Inserate ein, die z.T. autotypierte Illustrationen aufweisen. - Seite 6 (wochentags ist dies die letzte, an Sonntagen ist das Blatt 12 Seiten stark) führt die Rubriken "Körperertüchtigung", "Arbeiterleben" mit der Unterkategorie "Nachrichtendienst für die Arbeiter" (aus dem In- und Ausland), dann die Sparte "Parteitag in den Betrieben", "Parteinachrichten" und "Inserate". Diese letzte Seite enthält auch das Impressum mit den Angaben: Chefredakteur Árpád Szakasits, Verantwortlicher Redakteur István Száva, Verantwortlicher Herausgeber József Kömüves; Világosság Druckerei A.G., Bp VIII, Conti-Str. 4. ("Népszava", 12.11.46). - Zuweilen findet sich auch die Rubrik "Offener Raum" (sic: nyílttér) mit dem Vermerk: "Für die hier gebrachten Mitteilungen übernehmen weder Redaktion noch Verlagsbüro die Verantwortung." Während dieser Raum früher (1918/19) für Inserate reserviert war, steht er jetzt für private Erklärungen zur Verfügung.

Der Grund für das Ausbleiben von Stellenanzeigen bzw. -gesuchen findet sich in der "Népszava" vom 3.1.47, S. 6:

(Rubrik Arbeiterleben) "Die Aufnahme von Beschäftigten über Zeitungsannoncen ist ein teures Vergnügen. - 1.000 - 2.000 Forint Geldstrafe bei Übertretung der Arbeitsvermittlungs-Verordnung. - ...Im allgemeinen dürfen die Zeitungen keine Inserate veröffentlichen, die gegen die Gesetze oder Verordnungen verstossende Aufforderungen enthalten. Dazu gehört auch die Aufnahme von Stellenanzeigen,

rövid formában és kis betűtípussal, mint „Újságírók közgyűlése”, „Utolsó felhívás a budapesti házparcella-követelőkhöz”, vagy „Ki a reakciós?” („Népszava” 46 XI 12). A 2. és 3. hasáb ezen oldal felső részében tartalmazza a „Gazdasági élet” rovatot, az oldal többi részét elfoglalja a „Szellemi élet” rovat. - 5. oldal, 1. hasáb fent, hoz egy kritikai állásfoglalást a belföldi folyamatokhoz ill. intézkedésekhez és viszonyokhoz: „Rendben van . . . de nincs rendben”. Ezalatt következik a rovat „A legeslegújabb” bel- és külföldről. Az oldal alsó részét apróhirdetések foglalják el, amelyek részben autotípiált illusztrációkat mutatnak fel. - A 6. oldal (hétközben ez az utolsó, vasárnapokon a lap 12 oldal erős) tartalmazza a „Testedzés”, „Munkásélet” rubrikákat az alkategóriával „Hírszolgálat a munkásoknak” (bel- és külföldről), aztán a „Pártnap az üzemekben”, „Párthírek” és „Apróhirdetések” rovatot. Ez az utolsó oldal tartalmazza az impresszumot is ezen adatokkal: Főszerkesztő Szakasits Árpád, felelős szerkesztő Száva István, felelős kiadó Kömüves József; Világosság nyomda rt., Bp VIII, Conti u. 4. („Népszava”, 46 XI 12). - Némelykor megtalálható a „Nyílttér” rovat is a megjegyzéssel: „Az itt nyújtott közlésekért sem a szerkesztőség sem a kiadó nem vállal felelősséget.” Miközben ez a hely korábban (1918/19) apróhirdetéseknél volt rezerválva, most privát kijelentések számára áll rendelkezésre.

Az álláshirdetések ill. -keresések kimaradásának oka megtalálható a „Népszava” 47 I 3-i számában, 6. o.:

(Munkásélet rovat) „Nem olcsó multság alkalmazottat felvenni újsághirdetés útján. 1.000-2.000 Ft-os pénzbírság a munkásközvetítési rendelet megszegése miatt. - . . . Általában a lapok nem közölhetnek olyan hirdetéseket, melyek a törvényekbe vagy rendeletekbe ütköző felhívásokat tartalmaznak. Nem minősül másnak az sem hogyha alkalmaztatásra vonatkozó hirdetéseket felvesznek,

denn durch die am 11. Juli 1946 in Kraft getretene Verordnung Nr. 48400-1946 IP.M. dürfen die unter die Jurisdiktion der Kollektivverträge gehörenden Arbeitnehmer nur durch die gewerkschaftliche Arbeitsvermittlung vermittelt werden. Alle durch die Zeitungen erfolgenden Vermittlungen gelangen ausnahmslos zur Kenntnis der betreffenden Gewerkschaft, und natürlich auf Grund der gewerkschaftlichen Anzeige vor die Polizeigerichte."

Am 25. Januar 1947 wird die vorerst noch sporadisch auftauchende Wetterprognose allmählich zur ständigen Einrichtung des Blattes ausgebaut, mit bis zu 15 und mehr Zeilen Länge.

An Sonntagen und Feiertagen finden sich noch die Sparten "Wochenend-Panorama der Innenpolitik" ("Népszava", 8.12.46), "Bücherbetrachtung" ("Népszava", 24.12.46), "Polizei-Reportage" ("Népszava", 25.12.46), Leserbriefe sind vorläufig noch in keiner speziellen Sparte untergebracht ("Népszava", 24.12.46, Seite 5, zweiseitig). An Sonntagen bringen die Seiten 8 und 9 die Beilage "Das Ungarn der Werktätigen", wo in verschiedenen Artikeln jeweils ein Thema oder Themenkreis behandelt wird. - Illustrationen ausserhalb des Inseratenteils sind äusserst selten. Ein Portrait-Foto des Engländer Morgan Philips, General-Sekretär der Labour-Party, bringt "Népszava" am 19.11.46, - es ist technisch misslungen.

In den ganzen Nummern ist viel Feuilletonistisches verstreut; Muster: "Népszava", 1. Dezember 1946, Sonntag: Seite 4 "Kulturchronik" und die Rubrik "Geistiges Leben", diesmal mit der Rezension eines Bühnenstückes von Agatha Christie, ferner einer Vorschau der wichtigsten Kulturveranstaltungen des Monats, hauptsächlich auf Konzertveranstaltungen beschränkt - von zwei Tanzabenden mit Harald Kreutzberg über Handels Messias bis zu Jazz. - Seite 6 bringt ein Feature-Feuilleton von Ilona Szücs, kurze Absätze abwechselnd halbfett, mager und kursiv gesetzt und durch Sternchen von einander getrennt: "Die bunten und dunklen Kleinigkeiten eines 'ereignislosen Tages' im frierenden Gericht." - Seite 7, Spalte 1 oben, enthält

mert az 1946. július 11-én életbe lépett 48400-1946. IP.M. sz. rendelet szerint a kollektív szerződések hatálya alá tartozó munkavállalókat csakis a Szakszervezeti Munkásközvetítő útján lehet alkalmazni. Az újsághirdetés útján történő felvételek mind egytől-egyig az illetékes Szakszervezet tudomására jutnak, s természetesen a szakszervezet feljelentése alapján a rendőrbírók elé."

1947 január 25-én az előbb még sporadikusan felbukkanó időjárás-előrejelzés fokozatosan a lap állandó berendezésévé épül ki, akár 15 és több sor hosszúsággal.

Vasárnapokon és ünnepnapokon található még a „Belpolitika hétvégi panorámája” („Népszava”, 46 XII 8), „Könyvszemle” („Népszava”, 46 XII 24), „Rendőrségi riport” („Népszava, 46 XII 25) rovatok, olvasók levelei még semmi speciális rovatban nincsenek elhelyezve („Népszava”, 46 XII 24; 5. oldal, kéthasábos). Vasárnapokon a 8. és 9. oldal hozza „A dolgozók Magyarországa” mellékletet, ahol különböző cikkekben mindig egy témát vagy témakört tárgyalnak. - Illusztrációk az apróhirdetés rovaton kívül igen ritkák. Egy portré-fényképet az angol Morgan Philipről, a Labour-párt főtitkáráról, hoz „Népszava” 46 XI 19-én - ez technikailag félresikerült.

Az összes számokban sok tárcaszerű van elszórva; Minta: „Népszava”, 1946 december 1, vasárnap: 4. oldal „Kultúrkrónika” és a „Szellemi élet” rovat, ezúttal Christie Agáta egy színdarabja recenziójával, továbbá egy előzetes a hónap legfontosabb kulturrendezvényeiről, főként koncertrendezvényekre korlátozva - két táncestéről Kreutzberg Haralddal Händel Messiásán át dzsesszig. - A 6. oldal hoz egy jellem-tárcát Szücs Ilonától, rövid bekezdések váltakozva félkövér, sovány és kurzívan szedett és csillagocskákkal egymástól elválasztva: „A tarka és sötét apróságai egy 'eseménytelen napnak' a fázó bíróságban.” - A 7. oldal, 1. hasáb fent, tartalmaz

eine kleine Skizze (Satire) über die ideologischen Zustände in Ungarn; Fazit: Nazis kommen hier eher vorwärts als andere in der Beamten- und Angestellten-Laufbahn. -

Die genannten Sparten sind an keine bestimmte Seite oder Spalte gebunden. So wandert z.B. die Rubrik "Blitznachrichten" am 14.11.46 ins Blattinnere auf Seite 2, wo sie ebenfalls keinen festen Platz hat, sondern täglich die Spalte wechselt. - "Népszava" hat offenbar keine "seitenverantwortlichen" Redakteure, wie der unsystematische Umbruch vermuten lässt.

Auffallend ist die Kürze aller Artikel und Meldungen, die nicht der ideologischen Bildung der Leser dienen. Dies betont den ernstesten Gesinnungscharakter von "Népszava". Im übrigen legt sich das sozialdemokratische Organ mit allen Parteien an, aber den Kommunisten geht es geflissentlich aus dem Weg und erwähnt sie nur selten. Der nie konstante, geringe Anteil reiner, sachlicher Nachrichten ist merklich so zusammengestellt, dass er das Denken der Leser in bestimmte Richtung lenkt. Wichtigere Nachrichten und Meldungen sind fast ausnahmslos mit Kommentaren und Polemiken durchsetzt; abgesehen von der wohl noch nicht wieder perfekt funktionierenden Nachrichtenübermittlung genügt schon diese Tatsache zur Erklärung für den Mangel an Quellenangaben. Sie sind relativ selten. Bei Auslandsmeldungen heisst es zumeist lediglich, dass diese (nicht genannten) "Presseberichten" entnommen sind. An Quellenhinweisen finden sich bis zum 31.12.1946:

"London. - AFP" ("Népszava", 19.11.46), "Washington. - Reuter" ("Népszava", 19.11.46, S.5), "Der französische Nachrichtendienst" ("Népszava", 24.11.46), "Aus Mosonmagyaróvár meldet MTI" ("Népszava", 28.11.46, S.2), "Paris. - MTI", "Sopron. - MTI", "New York. - AFP" ("Népszava", 30.11.46, S.11), "Die Staatssicherheitsabteilung der Polizei von Pécs meldet" ("Népszava", 20.12.46, S.5), "Das Ungarische Nachrichtenbüro (Anm.: MTI) meldet" ("Népszava", 22.12.46), "Ankara. - TASS" ("Népszava",

egy kis skiccet (szatírárt) a magyarországi ideológiai állapotokról; összegezés: náciak itt inkább jutnak előre mint mások a hivatali és alkalmazotti pályán. -

A nevezett rovatok nincsenek meghatározott oldalhoz vagy hasábjához kötve. Így vándorol pl. a „Villámhírek” rubrika 46 XI 14-én a lapbelsejébe a 2. oldalra, ahol szintén nincs szilárd helye, hanem naponta változtatja a hasábot. - „Népszavá”-nak nyilvánvalóan nincsenek „oldalfelelős” szerkesztői, amint a rendszertelen tördelés sejteni engedi.

Feltűnő az összes cikkek és jelentések rövidege, amelyek nem az olvasók ideológiai képzését szolgálják. Ez hangsúlyozza a „Népszava” komoly elvi karakterét. Egyébként a szociáldemokrata orgánium mindenkivel összekap, de a kommunistáknak szándékosan kitér az útból és csak ritkán említi meg őket. A soha nem konstans, csekély részaránya tiszta, tényszerű híreknek észrevehetően úgy van összeállítva, hogy az az olvasók gondolkodását meghatározott irányba vezesse. Fontosabb hírek és jelentések szinte kivétel nélkül kommentárokkal és polémiákkal vannak tűzdelve; eltekintve a bizonyára még nem megint teljesen funkcionáló híradástól elegendő már ez a tény a forrásmegjelölés hiányának magyarázatára. Azok relatív ritkák. Külföldi jelentéseknél többnyire pusztán az áll, hogy ezek (nem megnevezett) „sajtóhírekből” vannak kivéve. A forrásutalásoknál találhatóak 1946 XII 31-ig:

„London. - AFP” („Népszava”, 46 XI 19), „Washington. - Reuter” („Népszava”, 46 XI 19, 5. o.), „A francia hírszolgálat” („Népszava”, 46 XI 24), „Mosonmagyaróvárról jelenti az MTI” („Népszava”, 46 XI 28, 2. o.), „Párizs. - MTI”, „Sopron. - MTI”, „New York. - AFP” („Népszava”, 46 XI 30, 11. o.), „Az állambiztonsági részlege a pécsi rendőrségnek jelenti” („Népszava”, 46 XII 20, 5. o.), „A Magyar Hírügynökség (jegyz.: MTI) jelenti” („Népszava”, 46 XII 22), „Ankara. - TASS” („Népszava”,

25.12.46, S.2), "Die New York Herald Tribune meldet aus Wien" ("Népszava", 25.12.46, S.6), "Telefonbericht des Londoner 'Népszava'-Mitarbeiters" ("Népszava", 29.12.46, S.1), "Telefonbericht des Pariser 'Népszava'-Korrespondenten" ("Népszava", 12.11.46, S. 1). "Laut Meldung des Stuttgarter Rundfunks" ("Népszava", 31.12.46)".

"Népszava", 1.12.46, Sonntag, Seite 8 und 9 bringt als Zeitung in der Zeitung (mit Spezialkopf) die Beilage "Dolgozók Magyarországa (Das Ungarn der Arbeiter)". Die Redakteure bzw. Verantwortlichen dieser Beilage wechseln sich offenbar wöchentlich ab, denn während am 17. November das Wichtigste von György Tolnai verfasst wurde, schrieb am 24. November István Pikay den Schwerpunkt-Kommentar; in der Ausgabe vom 1. Dezember stammen die wichtigsten Artikel aus der Feder von Endre Vészi. Der Name des Verfassers wird in der Regel nur einmal ausgeschrieben, unter die übrigen Artikel dann nur seine Initialen bzw. seine Signatur gesetzt. Der Umbruch ist gediegen und ansprechend, mehr als bei "Népszava" selbst lockern die aus verschiedenen Typen und Grössen gesetzten Schlagzeilen das typographische Gesamtbild der Beilage attraktiv auf. Alles ist übersichtlich und sauber, Insetrate und Kleinmeldungen tauchen in der Beilage äusserst selten und sparsam auf, in der vorliegenden Ausgabe zwei: 1.) auf reichlichem weissen Raum nur der Text: "Vicki Baums neuer Roman - Cahouchou"; 2.) "Pelze" - dazu Adresse des Kürschners.

Der Inhalt der Beilage stellt in abgerundeter Form jeweils die Stellungnahme zu einem bestimmten Thema dar. Am 17. November wurden die Landesfinanzen behandelt: "Von der Inflation zur Stabilisation; der neue ungarische Aussenhandel und die Genossenschaften im demokratischen Ungarn." Am 24. November lautete der Schwerpunkt: "Der verkehrstechnische Ausbau des Landes." Im Leitartikel gibt István Pikay den Grund der Themenwahl zu erkennen:

46 XII 25, 2.o.), „A New York Herald Tribune jelenti Bécsből” („Népszava”, 46 XII 25, 6. o.), „Telefonjelentés a londoni 'Népszava'-munkatárstól” („Népszava”, 46 XII 29, 1. o.), „Telefonjelentés a párizsi 'Népszava'-tudósítótól” („Népszava”, 46 XI 12, 1.o.), 'A stuttgarter rádió jelentése szerint' („Népszava”, 46 XII 31)”.

„Népszava”, 46 XII 1-én, vasárnap, 8. és 9. oldala hozza mint újság az újságban (speciális fejjel) a „Dolgozók Magyarországa” mellékletet. A szerkesztői ill. felelősei ennek a mellékletnek váltakoznak nyilvánvalóan hetente, mert mialatt november 17-én a legfontosabbat Tolnai György fogalmazta, november 24-én Pikay István írta a súlypont-kommentárt; a december 1-i kiadásban a legfontosabb cikkek Vészi Endre tollából származnak. A szerző neve rendszerint csak egyszer van kiírva, a többi cikk alá aztán csak az iniciáléi ill. a szignója van helyezve. A tördelés ezzel szemben gondos és tetszetős, inkább mint magánál a „Népszavá”-nál lazítják fel a különböző betűtípusokból és nagyságokból szedett szalagcímek a melléklet tipográfiai összképét vonzóan. Minden áttekinthető és rendes, apróhirdetések és kishírek rendkívül ritkán és takarékosan bukkannak fel a mellékletben, a szóbanforgó kiadványban kettő: 1.) bőséges fehér helyen csak a szöveg: „Baum Viki új regénye. Cahouchou”; 2.) „Szórmék” - ehhez a szűcs címe

A melléklet tartalma kerekített formában mutatja be mindenkor az állásfoglalást egy bizonyos témához. November 17-én az országos pénzügyeket tárgyalja: „Az inflációtól a stabilizációig; az új magyar külkereskedelem és a szövetkezetek a demokratikus Magyarországon.” November 24-én a súlypont így hangzott: „Az ország közlekedéstechnikai kiépítése.”. A vezércikkben felismereti Pikay István a témaválasztás indokát:

"Als die Sozialdemokratische Partei den Kampf und die Arbeit um den Aufbau des werktätigen Ungarn aufgenommen hat, bezog sie in ihr Programm auch die Hebung der Verkehrspolitik auf das moderne und internationale Niveau ein." Jetzt am 1. Dezember 1946 lautet der Themenkreis: "Arbeitskraftökonomie und Arbeitslosigkeit" (Leitartikel von Endre Vészi). Ein unsignierter Artikel sagt dazu: "Was können wir gegen die Arbeitslosigkeit tun?" - Ein von Árpád Szakasits verfasster Artikel befasst sich mit dem Thema "Demokratische Arbeitspflicht", ein weiterer Artikel von Endre Vészi (signiert: V.E.) gibt einen "Querschnitt unserer Industrie und Wirtschaft im Arbeitsrapport der Gewerkschaften."

"Népszava", 15. November, 1946, S.2, Sp.4, oben, fett:

"Unsere tönenden Nachrichten in den Strassen. - Montag abend um 1/2 7 Uhr startet die Sozialdemokratische Partei ihren tönenden Nachrichtendienst vor der 'Népszava'-Buchhandlung Ecke Barcsay-Strasse. Täglich ab 1/2 7 Uhr übertragen und projizieren wir die (sic:) frischesten Nachrichten."

Aus "Népszava" vom 3.8. und 13.8.47, S.5 bzw. 3, geht hervor, welchen Propagandaapparat die Sozialdemokraten besitzen:

(Reklame:) "Die Blätter der Sozialdemokratischen Partei - morgens: 'Népszava'; mittags: 'Világosság' (Licht bzw. Helligkeit); abends: 'Kossuth Népe' (Kossuths Volk); an Sonn- und Feiertagen: 'Új Hírek' (Neue Nachrichten). 'Lest sie! Verbreitet sie!' (Wie aus einer weiteren Reklame auf S. 8, 3.8.47, hervorgeht, befinden sich sämtliche Verlagsbüros der genannten Blätter im 'Népszava'-Gebäude, Budapest VII, Conti-Strasse 4.)

(Reklame:) "Die Lichtspielhäuser der Sozialdemokratischen Partei senken im Zeichen des Dreijahresplans die Preise - zeigen jedoch nach wie vor die grössten, schönsten, vollkommensten, wunderbarsten, brillantesten Filme der Welt! - Die neuen, reduzierten Eintrittspreise sind: Kamera, City, Lloyd = 3 - 10 Forint, Palace, Ady = 2 - 6 Ft., Elit, Pátria = 1,50 - 5 Ft., Phönix, Belvárosi, Ugocsa, Óbuda, József Attila (= Rákospalota), Corso (Újpest), Wekerle (Kispest), Világosság (Pestszenterzsébet), Adria (Pestszentlőrinc) = 3 Ft."

„Amikor a Szociáldemokrata Párt a harcot és a munkát a munkások Magyarországa felépítéséért felvette, belevonta a programjába a közlekedéspolitikát felemelését is a modern és nemzetközi színvonalra." Most 1946 december 1-én a témakör így hangzik: „Munkaerőgazdálkodás és munkanélküliség” (vezércikk Vészi Endrétől). Egy nem szignált cikk azt mondja ehhez: „Mit tehetünk a munkanélküliség ellen?” . Egy Szakasits Árpádtól szerzett cikk foglalkozik a „Demokratikus munkakötelesség” témával, egy további cikkben Vészi Endrétől (szignálva: V.E.) adódik a „Keresztmetszet iparunknak és gazdaságunknak a szakszervezetek munkajelentésében.”

„Népszava”, 1946 november 15, 2. o., 4. hasáb, fent, kövéren:

„Hangos híreink az uccán. - Hétfőn este 1/2 7-kor kezdi meg a Szociáldemokrata Párt hangos képes híradását a Népszava könyvesbolt Barcsay uccai oldalán. Naponta 1/2 7 órai kezdettel a legfrisebb híreket közöljük és vetítjük.”

A 47 VIII 3-i és VIII 13-i „Népszavá” -ból kitűnik, mely propaganda-apparátust birtokolnak a szociáldemokraták:

(Reklám) „A Szociáldemokrata Párt lapjai reggel: 'Népszava'; délben: 'Világosság'; este: 'Kossuth Népe'; vasár- és ünnepnapokon: 'Új Hírek'. 'Olvassátok! Terjesszék!'” (Amint egy további reklámból a 47 VIII 3, 8. o.-on kitűnik, az összes kiadóhivatalai a nevezett lapoknak a 'Népszava'-épületben vannak, Budapest, VII, Conti utca 4.)

(Reklám) „A Szociáldemokrata Párt filmszínházai a hároméves terv jegyében leszállítják az árakat, de változatlanul a világ legnagyobb, legszebb, legtökéletesebb, legcsodálatosabb, legremekesebb filmjeit mutatják be! - A új, leszállított belépési árak ezek: Kamara, City, Lloyd = 3-10 Forint, Palace, Ady = 2-6 Ft., Elit, Pátria = 1.50 - 5 Ft., Phönix, Belvárosi, Ugocsa, Óbuda, József Attila (Rákospalota), Corso (Újpest), Wekerle (Kispest), Világosság (Pestszenterzsébet), Adria (Pestszentlőrinc) = 3 Ft.”

In der Sonntagsausgabe vom 2. März 1947, S.7, befürwortet die "Népszava" den Ausbau eines staatlichen Informations- und Propagandaministeriums. Den Anlass liefert ein in der Schweiz erscheinendes Blatt:

"Die 'Weltwoche' und die 50.000 Forint. - Von: József Nádass. - ... Die ungarische öffentliche Meinung hat bereits erfahren, dass die 'Weltwoche' am 24. Januar und 7. Februar Artikel über Ungarn veröffentlicht hat, die von Irrtümern, Entstellungen und Verleumdungen wimmeln. Der Artikel vom 24.1. erschien bereits ... im Dezember vorigen Jahres in einem anderen schweizerischen Blatt, der 'Schweizer Illustrierten Zeitung'. Schon damals hatten wir uns über die phänomenale Orientiertheit des Verfassers gewundert, der aus dem Namen eines unserer Minister eine Stadt gemacht hat ... und neue, unbekante ungarische Städte erfand, wo der Terror tobe... Wir kennen diese einmal in der Schweiz, ein andermal in Schweden, meistens in der Tschechoslowakei, zuweilen in England, Frankreich oder den Vereinigten Staaten - dort auch in der ungarischsprachigen Presse - auftauchenden Symptome. Doch was haben wir dagegen unternommen? Hier und dort haben wir bereits Presse-Attachés, MTI hat in etlichen Hauptstädten Korrespondenten, das Ausenministerium besitzt eine Presseabteilung ... und wir haben sogar ein Informations-Ministerium, dessen Inlands-Abteilung insgesamt 2-3 Personen angehängt wurden und wo in der Auslands-Abteilung die gleiche Anzahl von Leuten ein ungeheiztes Zimmer mit den Beamten einer anderen Abteilung teilen ... Wer glaubt denn, dass ein Informationsministerium auch nur etwas erreichen kann ... mit einem Gesamt-Etat von 50.000 Forint, wovon man gerade 3-4 fremdsprachige Hefte in einer Auflage von einigen Tausend Exemplaren herausgeben kann ... Was heutzutage auf dem Informations-Sektor vor sich geht ... Ist die Auslieferung der ungarischen Demokratie an ihre äusseren und inneren Feinde ... Gewiss, seit Monaten zieht sich die politische Krise hin und auch die wichtigsten Probleme werden in den Hintergrund gedrängt. Doch was immer mit der Koalition geschehe ... die Verschwörung, die innenpolitische Krise und Spannung machen es noch wichtiger, dass wir die Lage der ungarischen Politik richtig beleuchten sowie die Demokratie, ihre Einrichtungen, Institutionen und Ziele ... Der Ausbau der Informationsarbeit nach innen und aussen ist dringend ... dies sind wir nicht nur uns selber schuldig, sondern auch der großen Sowjetunion ... Will man das Informations-Ministerium abschaffen, dann soll ein anderes Ministerium diese Aufgabe versehen, irgendein Forum oder Organ, aber jemand soll endlich tätig werden."

"Népszava", 15. Dezember 1946, Sonntag, S.6 und 7.; in dieser Nummer fehlt die übliche Beilage "Das Ungarn der Arbeiter", dafür sind zwei Seiten gefüllt (abgesehen von mehreren Inseraten) mit dem Pro und Contra zu folgendem

Az 1947 március 2-i vasárnapi kiadásban, 7. o., javasolja a „Népszava” a kiépítését egy állami információs- és propaganda-minisztériumnak. Az indokot egy Svájcban megjelenő lap szolgáltatja:

„A >'(Világhét)' és az 50.000 forint. - Nádass Józseftől. - ... A magyar közvélemény már értesült arról, hogy a >'(Világhét)' január 24-i és február 7-i számában tévedésektől, ferdítésektől hemzseggő cikket közölt Magyarországról. Az I. 24-én közölt cikk már ... múlt év decemberében jelent meg - akkor egy másik svájci lapban, a >'(Svájci Illusztrált Újság)'-ban. Már akkor csodáltuk a szerző tüneményes tájékozottságát, melyet azzal bizonyított, hogy egyik miniszterünk nevéből városnevet csinált ... ezenkívül új, ismeretlen magyar városokat talált ki, ahol szintén dúl a terror ... Ismerjük már ezeket egyszer Svájcban, egyszer Svédországban, leggyakrabban Csehszlovákiában, olykor Angliában, Franciaországban, vagy akár az Egyesült Államokban - ott a magyarnyelvű sajtóban is - jelentkező tüneteket. De mit tettünk ellene? Van már itt-ott sajtóattasénk, a MTI-nak is van néhány fővárosban tudósítója, van a Külügyminisztériumnak sajtóosztálya, ... igaz, van Tájékoztatásügyi Minisztériumunk is, amelynek belföldi osztályát összesen két-három emberre akasztották, külföldi osztályán ugyanannyi szorong egy fűtetlen szobában, egy másik osztály néhány tisztviselőjével együtt ... Ki hiszi azt, hogy egy Tájékoztatásügyi Minisztérium bármit is el tud érni ... egy évi belföldi és külföldi tájékoztatási átalánya összesen 50.000 forint, amiből kb. 3-4 idegennyelvű füzet néhány ezernyi példányban való kiadása telik ... Ami ma a tájékoztatás terén történik ... az a magyar demokrácia kiszolgáltatása külső és belső ellenségeinknek ... Tudjuk, hónapok óta húzódik a politikai válság és a legfontosabb problémák is háttérbe szorulnak. De akármilyen is történik a koalícióval ... az összeesküvés, a belpolitikai válság, feszültség még fontosabbá teszi, hogy helyesen világozzuk meg a magyar politikai helyzetet, a demokráciát, berendezkedéseit, intézményeit, célkitűzéseit. ... A belső és külső tájékoztatási munka megindítása sürgős ... [ezzel] nemcsak magunknak tartozunk, de a nagy Szovjetúniónak is ... Ha a Tájékoztatásügyi Minisztériumot meg akarják szüntetni, akkor bízának meg más minisztériumot e feladat elvégzésével, intézze ezt bármilyen fórum vagy szerv, de végre kezdjen el valaki intézkedni."

„Népszava”, 1946 december 15, vasárnap, 6. és 7. o.; ebben a számban hiányzik a szokásos melléklet „A munkások Magyarországa”, ezzel szemben két hasáb tele van (eltekintve több apróhirdéstől) pro és kontrával a következőhöz:

"Memorandum. - Die unterzeichneten fünf Mitglieder der Sozialdemokratischen Partei haben ein Memorandum verfasst, deren ein Exemplar sie der Parteileitung zugeleitet haben. Zum Zwecke der wortwörtlichen Veröffentlichung hat die Parteiführung das Schriftstück der 'Népszava' übergeben... Geehrte Parteileitung!

Seit mehr als einem halben Jahr verfolgen wir mit Sorge all das, was sich im Leben unserer Partei abspielt... Bei den Gerichtsbarkeitswahlen ist jener ideologische und taktische Fehler begangen worden, dass die sozialdemokratische und kommunistische Partei sich an ihr mit gemeinsamer Liste beteiligt haben, gegen den Willen der Massen unserer Partei - (dadurch) ist das Vertrauen in die Sozialdemokratische Partei verletzt worden und konnte nicht wiederhergestellt werden, indem bei den Landeswahlen die beiden Parteien schon mit separaten Listen kandidierten...

1. Wir wollen alles unternehmen, damit die Parteieinheit erhalten bleibe, in der Partei kein Bruch entstehe.
2. Wir wollen nicht, dass die Zusammenarbeit zwischen den beiden Arbeiterparteien aufhöre, denn wir wissen, dass (dies) die Bestrebungen der Reaktion fördern würde; aber die Zusammenarbeit soll auf der Basis gleichen politischen und wirtschaftlichen Einflusses erfolgen.

3. Wir wollen keine antirussische Politik unterstützen - möchten sie im Gegenteil aufrichtiger gestalten - , denn uns ist klar, dass Ungarns geographische und wirtschaftliche Lage für Ungarn die Erlangung und Erhaltung der Sympathie Russlands zur Pflicht macht.

Mit ängstlicher Sorgfalt sind wir jedoch darauf bedacht, dass die Partei nicht den demokratischen Weg verlasse und in der Partei diktatorische Bestrebungen und faschismusartige Methoden dominierend werden ... Wir wollen auch sorgsam darauf achten, dass die Sozialdemokratische Partei zum Pendant keiner anderen Partei oder deren sklavischer Diener werde.

Wir wollen auch darauf sorgsam achten, dass das Land keiner einzigen fremden Grossmacht ausgeliefert sei und weder zum Vasallen noch Satelliten einer der Grossmächte werde. Verehrte Genossen!

Die von ihren Führern enttäuschten Massen werden sich unter die Fahnen anderer Parteien begeben ... Es gibt keinen Zweifel, dass die Sozialdemokratische Partei - wenn sie weiterhin auf dem eingeschlagenen Weg beharrt - künftig noch weniger Mandate erhalten wird, als anlässlich der letzten Wahlen.

... Die ausländischen, und zwar französischen, tschechischen, rumänischen, jugoslawischen, bulgarischen Wahlen beweisen, dass die dortigen sozialdemokratischen Parteien wegen ähnlicher fehlerhafter Politik, wie sie die Taktik der ungarischen Sozialdemokratischen Partei darstellt, ihre Wähler und ihren Einfluss zu ihren Ländern weitgehend verloren haben ... Im Gegensatz dazu ist in anderen Ländern, wo nicht mit anderen Parteien kooperiert, sondern eine wirkliche selbständige sozialdemokratische Politik verfolgt wurde, die Kraft und der politische Einfluss der Sozialdemokratischen Partei ungebrochen geblieben...

„Memorandum. - A Szociáldemokrata Párt alulírott öt tagja emlékiratot szerkesztett, amelynek egy példányát eljuttatta a pártvezetőséghez. A pártvezetőség az iratot szözszerinti közlés céljából áttette a 'Népszavá'-hoz ...
Tisztelt Pártvezetőség!

Több mint egy esztendeje, hogy aggodalommal nézzük mindazt, ami pártunk életében végbemegy ... A törvényhatósági választásoknál elkövetett az az elvi és taktikai hiba, hogy a szociáldemokrata és kommunista párt közös listával vett részt a választáson, a mi pártunk tömegeinek akarata ellenére - lerontotta a Szociáldemokrata Párt iránt megnyilatkozott bizalmat és ez a bizalom nem állt helyre akkor sem, amikor az országos választáson már a két párt külön listával indult ...

1. Mindent el akarunk követni, nehogy a pártban a pártegység megbontassék, szakadás álljon be.

2. Nem akarjuk, hogy a két munkáspárt között az együttműködés megbontassék, mert tudatában vagyunk annak, hogy az együttműködés megbontása a reakció törekvéseit segítené elő, de ez az együttműködés őszinte és egyenlő politikai és gazdasági befolyással történjék.

3. Nem akarunk oroszellenes politikát támogatni - sőt azt őszintébbé óhajtjuk tenni - , mert tudatában vagyunk annak, hogy Magyarország földrajzi és gazdasági helyzete kötelezővé teszi Magyarországra nézve Oroszország szimpátiájának megszerzését és megtartását.

De féltő gonddal ügyelünk arra, hogy a párt ne térjen le a demokrácia útjáról s ne legyen a pártban úrrá a diktatórikus törekvés és fasiszta jellegű módszerek ... Gondosan kívánunk ügyelni arra is, hogy a Szociáldemokrata Párt ne legyen egyik politikai pártnak sem függvénye, sem szolgáló módra való kiszolgálója.

Gondosan kívánunk ügyelni arra is, hogy az ország ne legyen kiszolgálva egyetlen idegen nagyhatalomnak, ne legyen egyik hatalomnak se vazallusa, ne legyen egyik hatalomnak csatlósa.

Tisztelt elvtársak!

A vezetőiben csalódott tömegek tömegesen fognak más pártok zászlaja alá vonulni ... Nem kétséges, hogy a Szociáldemokrata Párt - ha tovább is az eddigi úton halad - még kisebb arányban jut mandátumhoz, mint a legutolsó választás alkalmával.

... A külföldi és pedig francia, cseh, román, jugoszláv, bolgár választások azt bizonyítják, hogy az ottani szociáldemokrata pártok a magyar Szociáldemokrata Párt taktikájához hasonló hibás politika miatt elvesztették választóikat és az országukban való befolyásuk nagyon alábbszállott ... Ezzel szemben oly országokban, ahol más pártokkal nem kooperáltak, hanem önálló s valóban szociáldemokrata politikát követtek, ott töretlen maradt a Szociáldemokrata Párt ereje és politikai befolyása ...

Nach dem Ersten Weltkrieg haben wir im Parlament ständig betont, dass man die Kosten des verlorenen Krieges nicht den Arbeitern und Beamten auferlegen könne, und heute, da die Partei Mitglied der Regierung ist, werden die Arbeiter und Beamten noch viel stärker damit belastet als je zuvor ... Man darf das System der Internierung und Meldepflicht - diese ausgesprochen reaktionäre, faschistische Massnahme - nicht beibehalten, sondern wer schuldig ist, muss vor ein Gericht gestellt und bestraft werden... Wir halten es für einen schweren Fehler, dass die 'Népszava' und verschiedene Mitglieder der Partei, auch deren Referenten, in aussenpolitischer Hinsicht eine einseitige Richtung verfolgen und beinahe jubilieren, wenn beispielsweise die englische Arbeiterpartei - die doch unsere Schwesterpartei ist - einen Angriff erleidet ... Wir halten für einen schweren Fehler, dass die Initiative aus der Hand der Partei geglitten ist, aber noch schlimmer ... , dass die Parteileitung die Schwierigkeiten vor den Mitgliedern nicht offen aufdeckt, sondern die Ereignisse vernebelt und lieber den Weg der Selbstreklame einschlägt ... Nach Unterzeichnung des Friedensvertrages wird in absehbarer Zeit die militärische Besetzung aufhören. Im übrigen kann man seine Politik nicht darauf aufbauen, dass die Waffen der fremden Macht schon die Errungenschaften der Demokratie schützen werden ..."

(Die Unterzeichneten fordern die Einberufung eines Kongresses zur Erörterung dieser und weiterer Fragen, sowie Sicherung der Kritikmöglichkeit.)

"Budapest, den 8. Dezember 1946. Gezeichnet: Károly Peyer, Dr. Ágoston Valentiny, Dr. Imre Györki, László Brumiller, Gyula Pozsgay."

Auf Seite 7 folgt dann

"Die Antwort der Parteileitung: Die klassenbewusste sozialdemokratische Arbeiterschaft soll urteilen! ... Mit Bedauern müssen wir feststellen, dass das Memorandum gleichzeitig auch in die Hände ausserhalb der Partei stehender politischer und behördlicher Stellen und sogar der ausländischen Pressevertreter gelangt ist, und dies (fett gedruckt) ist ein in der bisherigen Parteigeschichte beispiellos dastehendes Verhalten..."

(Nach summarischer Refutation der einzelnen Angriffspunkte wird den Verfassern des Memorandums der Vorwurf gemacht, die) "Organisatoren der Aktion waren nicht von den Klasseninteressen, sondern eitlen, persönlichen Gesichtspunkten geleitet ..."

Budapest, 14. Dezember 1946. - Gezeichnet: Antal Bán, Alfréd Halász, Pál Justus, Gyula Kelemen, Anna Kéthly, Ödön Kisházi, György Marosán, Dr. István Ries, Ferenc Révész, Sándor Rónai, Árpád Szakasits, István Száva, Ferenc Szeder, Imre Szélig, Ferenc Takács, József Tolnai, István Turi, István Udvaros, Imre Vajda, Tibor Vágvölgyi, Vilmos Zentai."

Az első világháború után a parlamentben állandóan hangoztattuk, hogy nem lehet a veszített háború terhét munkásokkal és tisztviselőkkel megfizettetni és ma, amikor a párt a kormányban tagja, sokkal jobban viselik a háborús terheket a munkások és tisztviselők, mint valaha . . . Nem lehet az internálási és jelentkezési rendszert - ezt a kifejezetten reakciós, fasiszta intézkedést - fenntartani, hanem aki bűnös, azt bíróság elé kell állítani és megbüntetni. . . Súlyos hibának tartjuk, hogy a 'Népszava' és a párt több tagja, de az előadói is, külpolitikai vonatkozásban egyoldalú irányt követnek és szinte ujjonganak, ha például az angol munkáspártot - amely pedig testvérpártunk - valami támadás éri . . . Súlyos hibának tartjuk, hogy a kezdeményezés kiesett a párt kezéből, de még sokkal súlyosabb, . . . hogy a párt vezetősége a tagokkal szemben nem őszintén tárja fel a bajokat, hanem elködösíti az eseményeket és inkább az önreklámozás útjára tér. . . A katonai megszállás a békeszerződés után bizonyos idő elteltével meg fog szűnni. Egyébként nem lehet politikát arra építeni, hogy idegen hatalom fegyverei fogják majd megőrizni a demokrácia vívmányait . . ."

(Alulírottak követelik egy kongresszus összehívását ezen és további kérdések megtárgyalására, valamint a kritika lehetőségének biztosítására.)

„Budapest, 1946 december 8-án. Alulírottak: Peyer Károly, Dr. Valentiny Ágoston, Dr. Györki Imre, Brumiller László, Pozsgay Gyula.”

A 7. oldalon következik aztán

„A pártvezetőség válasza: Ítéljen az osztálytudatos szociáldemokrata munkásság!

. . . Sajnálattal kell megállapítani, hogy a memorandum egyidejűleg a párton kívül álló politikai és hatósági fórumok, sőt a külföldi sajtóképviselők kezébe is eljutott s ez (kövéren nyomtatva) a párt történetében eddig példátlanul álló magatartás . . .

(Az egyes támadási pontok sommás cáfolata után a memorandum szerzőinek szemrehányást tesznek, hogy) „az akció szervezőit nem osztályérdekek, hanem hiú, személyes szempontok vezették . . .

Budapest, 1946 december 14. - Aláírva: Bán Antal, Halász Alfréd, Justus Pál, Kelemen Gyula, Kéthly Anna, Kisházi Ödön, Marosán György, Dr. Ries István, Révész Ferenc, Rónai Sándor, Szakasits Árpád, Száva István, Szeder Ferenc, Szélig Imre, Takács Ferenc, Tolnai József, Turi István, Udvaros István, Vajda Imre, Vágvölgyi Tibor, Zentai Vilmos.”

"Népszava", 19. Dezember 1946, S. 3, Sp. 2-3:

"Angyalföld verurteilt stark ... - Der Exekutivausschuss der Parteiorganisation des XIII. Bezirks hat am heutigen Tag einstimmig folgenden Beschluss gefasst:
(fett gedruckt:) Resolutions-Vorschlag. Auf seiner Sitzung vom 18. Dezember 1946 hat sich das Exekutivkomitee der Parteiorganisation des XIII. Bezirks mit der Frage des von Károly Peyer und seinen Assoziierten verfassten und in aussenstehenden Kreisen verbreiteten Memorandums befasst ... und verurteilt sehr die Aktion Peyers ..."

Während solcherart gravierende Krisen innerhalb der Partei und ihrer Leitung offenbar werden - wobei jetzt freilich noch die Namen etwa von Anna Kéthly und György Marosán nebeneinander stehen (vgl. oben), die bald zu Symbolen der krassesten Gegensätze werden -, gelangt wieder, wie 1919 unter Károlyi, eine "Pressezensur von unten" zur Wirkung. Sie richtet sich gegen die bürgerlichen Organe, wobei Druckereiarbeiter und Regierungsstellen Hand in Hand zu operieren scheinen. Sulyoks neue parlamentarische "Freiheits-Partei" (sic: Szabadságpárt) gründet am 15. März 1947 eine Zeitung "A Holnap" (Der Morgen); über die auf dem Pressesektor gesammelten Erfahrungen schreibt Sulyok:

"'A Holnap' hatte 300.000 Besteller, erhielt aber nur für 40.000 Exemplare Papier ... 'A Holnap' war in der ungarischen Pressegeschichte die erfolgreichste Zeitung / Anm.: Autor behauptet, es hätte nie Auflagen von mehr als 120.000 gegeben. / ... In den Vordergrund stellte sie den christlich-nationalen Charakter und die Demokratie... Nach Erscheinen der 10. Ausgabe, am 28. März 1947, wies die Druckereigewerkschaft unsere Drucker an, das Blatt nicht fertigzustellen ... Mittags 1 Uhr verkündeten die Drucker (dies), und um 2 Uhr erhielten wir bereits Befehl vom Informations-Minister, unsere Papiervorräte dem Blatt des Ferenc Nagy zu übergeben." (93 b)

Wie 1919 polemisiert "Népszava" heftig gegen die bürgerliche Presse, wobei sie oft jede kollegiale Fairness vermissen lässt (so am 24. Dezember 1946, Seite 5, in einem Angriff auf den Pariser Korrespondenten Imre Mikes von der Zeitung "Magyar Nemzet"). Und "Népszava" vom 19. November 1946, S. 3, Sp.1, bedient sich bei der Auseinandersetzung mit den "bürgerlichen" Organen - wie einst unter

„Népszava“, 1946 december 19; 3. o., 2-3. hasáb:

"Angyalföld keményen elítéli . . . A XIII. kerületi pártszervezet végrehajtóbizottsága a mai napon egyhangúlag a következő határozati javaslatot fogadta el:
(kövéren nyomtatva) Határozati javaslat. A XIII. kerületi pártszervezet végrehajtó bizottsága 1946 december 18-án tartott ülésén foglalkozott a Peyer Károly és társai által szerkesztett és illetéktelen körök elé terjesztett memorandum kérdésével . . . és súlyosan elítéli Peyerék akcióját . . ."

Miközben ilyenféle jelentős krízisek a párt és vezetése között nyilvánvalóvá lettek - ahol most persze pl. Kéthly Anna és Marosán György nevei még egymás mellett állnak (ld. fent), amelyek hamarosan a legkirívóbb ellentétek szimbólumai lesznek - hatályba lép megint, mint 1919-ben Károlyi alatt, egy „sajtócenzúra alulról”. A polgári orgánumok ellen irányul, ahol nyomdai munkások és kormányzati szervek kéz a kézben tűnnek működni. Sulyok új parlamenti "Szabadságpárt"-ja 1947 március 15-én alapít egy újságot, „A Holnap”; a sajtószektorban gyűjtött tapasztalatokról írja Sulyok:

„A 'Holnap'-nak 300.000 megrendelője volt, de csak 40.000 példányra kapott papírt . . . A 'Holnap' volt a magyar sajtó történetében a legsikeresebb újság [jegyz.: Szerző azt állítja, soha nem lett volna több mint 120.000 példányszámú kiadás.] . . . Keresztény nemzeti jelleg és demokrácia az előtérben. A nyomdászszakszervezet a 10. kiadás. megjelenése után 1947 március 28-án utasította nyomdászunkat, hogy a lapot ne szedjék ki . . . A nyomdászok déli 1 órakor jelentették be, hogy nem szedik . . . és 2 órakor a tájékoztatásügyi miniszter már utasított bennünket, hogy papírkészleteinket adjuk át Nagy Ferenc lapjának.” (93 b)

Mint 1919-ben polemizál a „Népszava” hevesen a polgári sajtó ellen, miközben gyakran hiányoltatja a kollegiális fairséget (így 1946 december 24-én, 5. oldal, egy attackban Mikes Imre párizsi tudósítójára a „Magyar Nemzet” újságnak). És a „Népszava” 1946 november 19-én, 3 o. 1. hb., a „polgári” orgánumokkal való vitánál felhasználja - mint egykor

Kun - auch der Attacken des kommunistischen Zentralorgans "Szabad Nép", d.h. verleiht den entsprechenden Enthüllungen über gemeinsame politische Widersacher breite Publizität in den Kreisen der sozialdemokratisch eingestellten Arbeiterschaft. (Beispiel: "Népszava", 19. November 1946, Seite 3, Sp. 1)

Am 26. April 1947 wird evident, dass sich "Népszava" nunmehr für die Leserkorrespondenz zu interessieren beginnt, bzw. sie überhaupt eine solche hat. Es ist interessant, dass dieser Vorgang zeitlich parallel einsetzt mit der Linksrichtung der Partei. (Später, nach der Fusion mit der KP, wird ein grosser Teil der "Népszava"-Spalten mit Leserzuschriften gefüllt sein und ein eigener Stab von Korrespondenten organisiert werden.) In dem vorliegenden Artikel wird zunächst veranschaulicht, auf welche Sorte von Zuschriften die "Népszava" keinen Wert legt:

(S. 2, Sp. 2-4, halbseitig:) "Brief-Kiste. - Von: Olga Galló. - Unsere Redaktion wird nicht nur von klageführenden Briefen der Leserschaft aufgesucht. Häufig ist es auch das Mitteilungsbedürfnis, das den Leser wenigstens 'brieflich' zur Niederschrift dessen treibt, was er gern von vielen Menschen gelesen haben möchte ... Ein Friseurmeister ... fände seine Freude darin, dass seine Erfindung, der runde Schornstein, zum Erfolg würde ... Nach einer genauen Beschreibung des runden Schornsteins teilt er auch sein Gedicht mit ... Ein armer, unbekannter, aber gutherziger Dramenschreiber offeriert sein noch unbekanntes Bühnenstück, und zwar zum Wohle armer Kinder ... Ein Leser, der einen sich schon Jahrzehnte hinziehenden Erbschafts-Prozess nicht gewinnen kann, schreibt auf 8 eng getippten Seiten seine Klage nieder, die man nirgendwo anhören will. Er bittet uns, falls keine Möglichkeit zur Veröffentlichung seines 'Manuskripts' bestünde, um Auskunft der Drucklegungskosten per 1000 Exemplare, weil er notfalls seine Angelegenheit als Flugblatt publik machen wird ... Ein bescheidener, beginnender Journalist schickt - in Begleitung eines ihn selbst wärmstens empfehlenden Briefes - zur Probe eine Reportage. Mit Rücksicht auf den Papiermangel - ist die 'Reportage' bloss 20 Schreibmaschinenseiten lang ... (Ein anderer Leser) bittet um die Entsendung eines Redakteurs, denn im persönlichen Gespräch könne er die nach seiner Neugeburt erfolgte, 'für jedermann wünschenswerte Lebensentwicklung besser schildern."

Kun alatt - a kommunista központi orgánium, a „Szabad Nép” atakjait is, azaz kölcsönöz a közös politikai ellenségekről szóló megfelelő leleplezéseknél széles publicitást a szociáldemokratikus beállítású munkásság köreiben. (Példa: „Népszava”, 1945 november 19; 3. oldal, 1. hb.)

1947 április 26-án evidens lesz, hogy a „Népszava” most már az olvasótudósítás iránt kezd érdeklődni, ill. hogy egyáltalán van neki ilyen. Érdekes, hogy ez az eljárás időben paralel áll be a párt balra irányulásával. (Később, a KP-val való fúzió után, a „Népszava”-hasábok nagyrésze olvasók leveleivel lesz megtöltve és tudósítóknak saját stábjá lesz szervezve.) A szóban forgó cikkben először is szemléltetik, milyen fajta levelekre nem feketet súlyt a „Népszava”:

(2. old. 2-4. hasáb, fél oldal) „Leveles-láda. - Galló Olgától. - Szerkesztőségünket nemcsak panaszos levelekkel keresi fel az olvasó. A közlés vágya is gyakran készteti arra, hogy 'legalább' levélben leírassa mindazt, amiről szeretné, hogy emberek sokasága olvassa. . . . Egy fodrázmester . . . abban lelné örömét, ha találmánya, a kerek kémény, beválna. . . A kerek kémény pontos leírása után versét írja le . . . Szegény ismeretlen, de jószívű színdarabíró még ismeretlenebb színdarabját ajánlja fel a szegény gyermekek javára. . . .

Egy évtizedek óta húzódó hagyatéki perét megnyerni nem tudó olvasónk nyolc sűrűn teleírt oldalon keresztül írja le panaszát, amelyet sehol sem hallgatnak meg. Arra kér bennünket, hogy ha 'kézirátának' közlésére nincs mód, írjuk meg, mennyibe kerülne panaszának kinyomtatása ezrenként, mert ha másképp nem lehet, akkor röpirat formájában hozza nyilvánosságra. . . . Szerény, kezdő újságíró - a magát melegen ajánló levél kíséretében - riportot küld bemutatkozásul. A 'riport' - tekintettel a papírhányra - csak 20 gépelt oldal. . . (Másik olvasó) ismételtén kér bennünket, utazzék le hozzá egy szerkesztő, mert beszélgetés közben jobban el tudná mondani újjászületését követő 'mindenki számára kívánatos' életfejlődését."

Das Jahr 1947 geht zu Ende mit der Auflösung der bürgerlichen Parteien und der Flucht ihrer Führer ("Népszava", 6. November 1947, S.5; 20.11.47, S.1), Angriffen gegen die Kirche und Kardinal Mindszenty ("Népszava", 10. Dezember 1947, S. 3), kleinen Neuerungen bei "Népszava" (Klischierung der Rubriktitle; oben rechts über dem Kopf kurze Inhaltshinweise), und einer für "Népszava" eigenartigen Weihnachtsausgabe: am 25.12.47 beginnt der Szakasits-Leitartikel mit den Worten: "Friede auf Erden ... denn der Sozialismus wird kommen!", und statt Weihnachtssymbolen bringt man grosse Holzschnitte von Petöfi und Marx.

Am 1. Januar 1947, Mittwoch, erscheint "Népszava" mit rot gedruckter Kopfleiste und einem links in den Namenszug eingeblendeten Klischee: "75 Jahre". Diese Kombination wird das ganze Jahr über beibehalten, obgleich bereits die nächste Ausgabe wieder normal in schwarzer Farbe gedruckt ist. Das "zentrale Blatt der Sozialdemokratischen Partei" feiert sein Jubiläum mit einem 24seitigen Szakasits-Leitartikel nebst eingebautem Gedicht von György Faludi ("Kossuth-Brücke"), bis zur letzten Seite klingen stolz die nationalen - und Arbeitertraditionen an. Und "Népszava" glaubt an diesem Geburtstag an ihre Zukunft:

(Seite 24, Sp. 1-3, oben:) "Wenn jene rosafarbene Masse einmal in Bewegung gerät! - Von: Lajos Solti. - ... Wie oft hat nächtlicherweise Genosse Dr. Mihály Révész dies gesagt und dabei auf die grosse Landkarte des europäischen Kriegsschauplatzes gezeigt, wo Russland in rosa Farbe dargestellt war: 'Kollegen, wenn jene rosafarbene Masse einmal in Bewegung gerät ...' (Sie) ist tatsächlich in Bewegung geraten, hat alles aus dem Weg gefegt, die Nazis, die Pfeilkreuzler, und uns befreit. Wir wenigen, die von der alten Garde übrig geblieben sind, schreiben jetzt gemeinsam mit den Jungen die 'Népszava' weiter und warten aufs nächste Jubiläum, wo wir unser 100jähriges Blatt feiern werden."

In der gleichen Nummer, S. 2, Sp. 2-3 ("Auf Grund welchen Gesetzes wird nach Lajos Veres Dálnoki gefahndet?") wird aber auch erwähnt, dass das Land bereits ein neues Gesetz besitzt, welches durchaus auch gegen die Presse verwendet werden kann:

Az 1947-es év véget ér a polgári pártok feloszlatásával és vezetőik menekülésével („Népszava”, 1947 november 6, 5. o.; 47 XI 20, 1. o.), támadásokkal az egyház ellen és Mindszenty bíboros ellen („Népszava”, 1947 december 10, 3. o.), kis újításokkal a „Népszavá”-nál (a rubrikacímek kliszézése; jobbra fent a fej fölött rövid tartalmi utalások), és egy a „Népszava” számára sajátos karácsonyi kiadással: 47 XII 25-én kezdődik a Szakasits-vezércikk a szavakkal: „Béke a földön . . . mert a szocializmus jönni fog!”, és karácsonyi szimbólumok helyett nagy fametszeteket hoznak Petőfiről és Marxról.

1947 január 1-én, szerdán, megjelenik a „Népszava” vörösen nyomtatott fejléccel és egy balról a kézjegyben beblendolt kliszével: „75 év”. Ez a kombináció egész éven át meg lesz tartva, jóllehet már a következő kiadás megint normális fekete színben van nyomtatva. A „Szociáldemokrata Párt központi lapja” ünnepi jubileumát egy 24-oldalas Szakasits-vezércikkkel Faludi György beépített versével együtt („Kossuth-híd”), az utolsó oldalig büszkén csendülnek fel a nemzeti és munkástradíciók. És a „Népszava” hisz ezen a születésnapon a jövőjében:

(24. oldal, 1-3 hb., fent) „Ha az a rózsaszínű massa egyszer elindul! - Solti Lajostól. - . . . Éjszakánként hányszor, de hányszor mondotta dr. Révész Mihály elvtárs, Európa nagy haditérképére mutatva, ahol Oroszország rózsaszínnel volt jelölve: 'Szaktársak, ha egyszer ez a rózsaszínű massa megindul. . .' (Az) valóban megindult és elsöpört útjából mindent, a náciakat, a nyilasokat, és felszabadított bennünket. Akik kevesen itt maradtunk a régiek közül, a fiatalokkal együtt írjuk tovább a 'Népszavá'-t és várjuk a legközelebbi jubileumot, amikor a 100 éves lapunkat ünnepeljük.”

Ugyanabban a számban, 2. o., 2-3. hb. („Mely törvény alapján üldözik Dálnoki Veres Lajost?”) azonban azt is megemlíti, hogy az ország már egy új törvénnyel bír, amely mindenképpen a sajtó ellen is felhasználható:

"Das zum Schutze der demokratischen Staatsordnung und dem strafrechtlichen Schutz der Republik erlassene Gesetz Nr. VII (t.c.) vom Jahre 1946 beinhaltet im § 1: 'Wegen eines Verbrechens (sic: büntett) ist zu bestrafen, wer ... eine gegen das Gesetz Nr. I (t.c.) vom Jahre 1946 verstossende Tat begeht zur Stürzung der demokratischen Staatsordnung oder der demokratischen Republik, eine entsprechende Bewegung oder Organisation begründet, leitet, oder ihr wesentliche materielle Unterstützung gewährt ... oder sie fördert.'"

Die auf hellgrauem Packpapier gedruckte Ausgabe vom Sonntag, dem 5. Januar 1947, befasst sich bereits auf Seite 1 (Sp. 2-4 unten, halbfett) mit der nun anlaufenden "Säuberungswelle" und deutet auf die hinter ihr stehenden Kräfte:

"Offizielles Communiqué über die faschistische Verschwörung. - Ehemaliger MĚP-Vizepräsident, ehemalige Generalstabsoffiziere an der Spitze der Geheimbündelei. - Das Innenministerium teilt mit: in den letzten Wochen haben die Staatssicherheitsorgane eine gefährliche und weitverbreitete Verschwörung gegen die Republik aufgedeckt ... (Die Personen) sind zu allem entschlossene Feinde der demokratischen Bestrebungen des ungarischen Volkes."

In der "Népszava" vom 8. Januar 1947 befasst sich der Leitartikel mit obiger Mitteilung des Innenministeriums über den Beginn der Liquidierung von "fast ausnahmslos ... alten Rechtsradikalen", und nennt in diesem Zusammenhang: "Verband Erwachender Ungarn" (Ěbredő Magyarok Egyesülete), "Turaner Gesellschaft" (Turáni Társaság), "Ětelköz-Bund" und "Kameradenvereinigung Csaba" (Anm.: mythischer Heerführer der Magyaren bzw. des Székler-Stammes).

An die Zustände von 1918/19, nämlich die Kontrolle bzw. Zensur der Presse durch die Arbeitnehmer, erinnert die Meldung auf S. 3:

"Druckereiarbeiterschaft künftig nicht bereit zur Herstellung irgendwelcher faschistisch-gesinnter Drucksachen. - Ungarns ältester Arbeiterverband, die vor 85 Jahren gegründete Vereinigung Ungarländischer Buchdruckerei-Arbeiter, hielt am Sonntag und Montag eine Delegierten-Konferenz. Nach 4-jähriger Pause kam das Drucker-Parlament wieder zusammen, und erstmals seit seinem langen Bestehen konnte es seine Angelegenheiten ohne polizeiliche Kontrolle und Einmischung erledigen. Die kommunistische Partei wurde durch die Genossen Mátyás Rákosi, Mihály Farkas (vertreten) ... Die Druckereigewerkschaften Österreichs, Jugo-

„A demokratikus államrend védelmére és a köztársaság büntetőjogi védelmére kibocsátott VII. sz. törvénycikk az 1946. évből azt tartalmazza az 1. §-ban: 'Büntett miatt megbüntetendő, aki ... egy az 1946-os évi I. sz. t.c.-be ütköző tettet követ el a demokratikus államrend vagy a demokratikus köztársaság megdöntésére, egy megfelelő mozgalmat vagy szervezetet alapít, vezet, vagy annak lényeges anyagi támogatást szolgáltat ... vagy azt támogatja.'"

A világosszürke csomagolópapírra nyomtatott vasárnapi kiadás, 1947 január 3-án, már az 1. oldalon foglalozik (2-4. hb. lent, félkövéren) a most induló „tisztoztási hullámmal” és utal a mögötte álló erőkre:

„Hivatalos közlés a fasiszta összeesküvésről. - A MĚP volt alelnöke, volt vezérkari tisztek a titkos szervezkedés élén. - A Belügyminisztérium közli: az Államvédelmi Szervek az utolsó hetekben veszedelmes és széles kiterjedésű köztársaságellenes összeesküvést lepleztek le ... (Személyek) akik mindenre elszánt ellenségei a magyar nép demokratikus törekvéseinek."

Az 1947 január 8-i „Népszavá”-ban foglalozik a vezércikk a belügyminisztérium fenti közlésével a „szinte kivétel nélkül régi jobboldali radikálisok” likvidálásának megkezdéséről, és ebben az összefüggésben megnevezi ezeket: „Ěbredő Magyarok Egyesülete”, „Turáni Társaság”, „Ětelköz-Szövetség” és „Csaba Bajtársi Egyesület” (jegyz.: a magyarok ill. a székely törzs mitikus hadvezére).

Az 1918/19-es állapotokra, nevezetesen a sajtónak a munkavállalók általi ellenőrzésére ill. cenzúrájára emlékeztet a jelentés a 3. oldalon::

„A nyomdai munkásság a jövőben nem hajlandó semmiféle fasiszta szellemű nyomtatványt elkészíteni. - Magyarország legrégebbi munkásegylete, a 85 évvel ezelőtt alapított Könyvnyomdai Munkások Egyesülete, vasárnap és hétfőn tartotta küldött-közgyűlését. Négyévi szünet után most ült össze ismét a nyomdászparlament, és hosszú fennállása óta első esetben történt meg, hogy rendőri ellenőrzés és beavatkozás nélkül intézhette ügyeit. A kommunista pártot (képviselték) Rákosi Mátyás, Farkas Mihály elvtársak ... Küldöttekkel képviseltette magát ... az osztárak, jugoszláv,

slawiens, der Tschechoslowakei und Bulgariens hatten Delegierte geschickt . . . Die Druckerei-Arbeiterschaft steht vor einer grossen Zukunft. Im Interesse der Demokratie müssen praktisch alle ungarischen Kulturwerke neu gedruckt werden . . . Die Zusammenarbeit der beiden Arbeiterparteien ist eine historische Notwendigkeit. Die Druckerei-Arbeiter sind entschlossen, die faschistische Presse endgültig auszurotten und sind künftig nicht bereit, solche Drucksachen herzustellen, deren Ton faschistisch ist und sich gegen die Demokratie richtet. . ."

Über die Papierzuteilung schreibt "Népszava" vom 4.3.47, S. 3:

(Sp. 1, halbfett:) "Die 2 Seiten der 'Kis Újság' (Kleine Zeitung). - Montag mittag erschien die 'Kis Újság' der Kleinlandwirts-Partei mit einem Umfang von 2 Seiten. Diese zweifellos traurige Tatsache ist auf den Papiermangel zurückzuführen. Die zweiseitige 'Kis Újság' beklagt sich dann auch im Leitartikel über die ihr angediehene stiefmütterliche Behandlung bei der Papierzuteilung. Der Wahrheit halber müssen wir den tatsächlichen Sachverhalt darlegen. Die Papierverteilung erfolgt nicht zwischen den Blättern, sondern den Parteien. Das gilt auch für die 'Kis Újság', die gemeinsam mit den anderen Kleinlandwirts-Blättern ihr Papierkontingent an die Kleinlandwirts-Partei überwiesen bekommt. Wer kann nun dafür, dass (dort) gewisse Personen die Verteilung so vornehmen, dass z.B. Sonntag die . . . 'Magyar Nemzet' 8 Seiten stark ist, die 'Kis Újság' dagegen am Montag nur noch 2? Und nun noch eine bescheidene Bemerkung: von den 8 Seiten der Sonntagsausgabe von 'Magyar Nemzet' waren ganze 4 Seiten mit Inseraten gefüllt . . . Einzelnen Herren der Kleinlandwirts-Partei ist wohl das gut florierende Anzeigengeschäft wichtiger, als die Unterrichtung der Öffentlichkeit und die Erziehung zur Demokratie."

Am 25. Juli 1947 - die Wahlkampagne läuft auf vollen Touren (oben über Formatbreite laufende Bänder auf verschiedenen Seiten mahnen: "Bist du Sozialist? Lass dein Wahlrecht nicht verloren gehen" etc.) kündigt "Népszava" an:

"In Moskau und Helsinki schloss Genosse Sándor Rónai 3 Handelsabkommen. - Genosse Bán unterschrieb 5jährigen ungarisch-jugoslawischen Handelsvertrag. - Wir haben als gleichberechtigte Partner mit der Sowjetunion verhandelt. - Finnisches Rotationspapier, Zellulose. - . . . (Von Finnland) bekommen wir in erster Linie Rotationspapier und andere Papierwaren, sowie das zur Papierfabrikation nötige Rohmaterial, darunter Zellulose . . . An Finnland liefern wir im Austausch Maschinen, Aluminium, Textilien und Konfektionsware."

csehszlovák és bolgár nyomdászszakszervezet . . . Nagy jövő előtt áll a nyomdai munkásság. A demokrácia érdekében a magyar kultúra minden értékét jóformán újra kell nyomtatni. . . A két munkáspárt együttműködése történelmi szükségyszerűség. A nyomdai munkások el vannak szánva arra, hogy a fasiszta sajtót végérvényesen kiírtják és a jövőben nem hajlandók elkészíteni olyan nyomtatványokat, amelyek hangja fasiszta szellemű és a demokrácia ellen tör. . ."

A papírkiutalásról írja a 47 III 4-i „Népszava”, 3. o.:

(1. hb., félkövéren): „A 'Kis Újság' két oldala. A kisgazdapárti 'Kis Újság' hétfőn délben kétoldalas terjedelemben jelent meg. Ez a kétségtelenül szomorú tény a papírhiányra vezethető vissza. A két oldalas 'Kis Újság' vezércikkében fel is panaszkol, hogy a papírelosztásnál milyen mostohán bántak el vele. Az igazság kedvéért meg kell írunk a való tényállást. A papírelosztás nem lapok, hanem pártok között történik. Az alól a 'Kis Újság' sem kivétel, amelynek papírkontingensét a többi kisgazdapárti lapokkal együtt utalják ki a Kisgazda Pártnak. Vajon ki tehet arról, hogy (ott) bizonyos személyek a rotációs papírt úgy osztják el, hogy pl. vasárnap a . . . 'Magyar Nemzet' 8 oldalon jelenhetik meg, hétfőn a 'Kis Újság' már csak két oldalon? Még csak egy szerény megjegyzés. A 'Magyar Nemzet' vasárnapi számának 8 oldalából teljes 4 oldal hirdetés volt . . . Egyes kisgazdapárti uraknak fontosabb a jól jövedelmező hirdetés, mint a közönség tájékoztatása és demokráciára nevelése."

1947 július 25-én - a választási kampány zajlik teljes erőbedobással (fent a formátumszélesség fölött futó szalagok különféle oldalakon intenek: „Szocialista vagy? Ne hagyd veszni szavazójogodat” etc.) „Népszava” bejelenti:

„Három kereskedelmi megállapodást kötött Rónai elvtárs Moszkvában és Helsinkiben. - Bán elvtárs aláírta az 5 éves magyar-jugoszláv kereskedelmi egyezményt. - Egyenrangú félként tárgyaltunk a Szovjetunióval - Finn rotációs papír, cellulóz. - . . . (Finnországtól) elsősorban rotációs papírt és egyéb papírárut, valamint a papírgyártáshoz szükséges nyersanyagokat, köztük cellulozét kapunk . . . Finnországnak gépeket, alumíniumot, textilanyagokat és konfekciós árut adunk cserében."

Es wird aber noch ein Jahr dauern, bis endgültig von guter Papierqualität des Blattes gesprochen werden kann. Dass sich die "Népszava" als organischer Teil einer weltweiten, gleichgesinnten sozialdemokratischen Bewegung betrachtet, wird in der Jubiläumsnummer vom 1.1.47 auf den Seiten 18/19 betont. Am 9.1.47 findet sich der erste scharfe Angriff auf Mindszenty mit Andeutung der Möglichkeit seiner Bestrafung.

An der "Säuberungswelle", die sich auf allen Sektoren der Innenpolitik auswirkt und schliesslich das Ende der Sozialdemokratischen Partei bedeuten wird, beteiligen sich die Sozialdemokraten:

"Népszava", 14.1.47, S. 1: "Die Arbeiterparteien vereinen ihre Kräfte gegen die Reaktion: Betriebsrats-Wahlen verschoben. - Auf Initiative des Gewerkschafts-Rates trafen Montag vormittag die Vertreter des Gewerkschafts-Rates und der beiden Arbeiterparteien zusammen ... Sie beschloss, zur besseren Bekämpfung der reaktionären Verschwörung die Kraft der Arbeiterschaft in einem einheitlichen Kampf gegen die Reaktion zu konzentrieren... und die Betriebsratswahlen zu verschieben. Gez.: Szakasits, Kisházi, Rákosi, Kossa."

Die Ausgabe vom 1. Februar 1947 erscheint wieder mit roter Kopfleiste sowie einem mit dem sozialdemokratischen Hammerschwinger-Symbol rot überdruckten Leitartikel in vier Sprachen:

"Eltársak! ... Camarades! ... Comrades! ... Genossen! ... Die ungarischen sozialdemokratischen Arbeiter, Bauern und Intellektuellen heissen Euch herzlich willkommen beim 35. Kongress der Ungarischen Sozialdemokratischen Partei ... Der Zwiespalt in unseren Reihen ist eine der wichtigsten Ursachen all des Unheils, das die Welt über ein Jahrzehnt gemartert hat ... Unser Bestreben ist es, an diesem Frontteil des internationalen Klassenkampfes tapfer und entschlossen an der Seite des Proletariats siegreich vorwärts zu kommen. Wir rechnen auf Euren Beistand, auf Eure Solidarität!"

Doch der Parteikongress scheint den ungarischen Sozialdemokraten nicht die erhoffte Rückendeckung gebracht zu haben für die Klärung ihrer Position. Ausser der "einstimmigen Brandmarkung" des Vorgehens der Peyer-Freunde ("Népszava", 22.47, S. 1) enthält das Fazit des Kon-

De még egy évet fog tartani, amíg végérvényesen a lap jó papírmínőségéről lehet beszélni. Hogy "Népszava" egy világszerte levő, ugyanolyan szellemiségű szociáldemokrata mozgalom organikus részének tekinti magát, azt a 47 I 1-i jubileumi számban a 18/19 oldalakon hangsúlyozzák. 47 I 9-én van az első éles támadás Mindszenty ellen a lehetséges büntetésre való utalással.

A „tisztogatási hullám”-ban, amely a belpolitika minden ágazatára kihat és végül a Szociáldemokrata Párt végét fogja jelenteni, a szociáldemokraták résztvesznek:

„Népszava”, 47 I 14, 1. o.: „A munkáspártok a reakció ellen összpontosítják erőiket: elhalasztották az üzembizottsági választásokat. — A Szakszervezeti Tanács kezdeményezésére hétfőn délelőtt összeültek a Szakszervezeti Tanács s a két munkáspárt képviselői . . . Elhatározták, hogy a reakciós összeesküvés hatósabb leküzdésére és abból a célból, hogy a dolgozók erejét egyévesen a reakció elleni harcra összpontosítsák, . . . az üzemi bizottsági választásokat elhalasztják. s.k.: Szakasits, Kisházi, Rákosi, Kossa.”

Az 1947 február 1-i kiadás megint vörös fejléccel jelenik meg valamint egy a szociáldemokrata kalapácsos ember szimbólummal vörösén átnyomtatott vezércikkkel négy nyelven.

„Eltársak! ... Camarades! ... Comrades! ... Genossen! ... A magyar szociáldemokrata munkások, parasztok és értelmiségiek szívélyesen üdvözölnék a Magyar Szociáldemokrata Párt 35. kongresszusán . . . Az ellentét sorainkban egyik legfontosabb oka minden bajnak, ami a világot több mint egy évtizedig gyötörte . . . Törekvésünk, a nemzetközi osztályharc e front részén bátran és határozottan a proletariátus oldalán győzedelmesen előrehaladni. Számítunk a támogatásokra, szolidaritásokra!” (visszafor. németről)

Azonban a pártkongresszus úgy látszik nem hozta meg a magyar szociáldemokraták számára a remélt hátvédelmet a pozíciója tisztázására. A Peyer-barátok eljárásának „egyhangú megbélyegzésén”-én kívül („Népszava”, 47 II 2, 1. o.) a kongresszus össze-
gezése

gresses wenig Konkretes. Die folgenden Schlagzeilen nehmen die halbe Frontseite der Ausgabe vom 4. Februar 1947 ein:

"Parteienheit, Arbeitereinheit für die ungarische Demokratie. - Uns kann man nicht aufteilen. - Eine Rolle den Bauern in der Parteiführung. - Die Genossenschaft gehören den Arbeitern. - Wir wollen sozialistische Demokratie. - Die Sozialdemokratie bedeutet eine neue Interpretation der Demokratie. - 'Wir bewundern Eure Tapferkeit und Kraft', sagte zum Abschied die österreichische Delegierte Genossin Profft. - 35. Kongress beendet ..."

Diese 10zeilige Überschrift steht über einem Feature-Bericht, der fast die ganze Zeitung füllt. Nach dem beim Besuch Morgan Philips' wegen der Papierqualität schlecht gelungenen Versuch der Foto-Klischierung wird nun, zögernd, die zweifellos in diesem Mammut-Bericht äusserst notwendige Illustrierung mittels Autotypien unternommen. Die Titelseite zeigt in einer 2spaltigen, 40 Cicerohohen Zeichnung den Blick auf die Rednertribüne des Kongress-Saales mit dem gewaltigen Hammerschwinger-Symbol im Hintergrund. Die Unterschrift hierzu lautet: "Árpád Szakasits berichtet dem Kongress über die anderthalbjährige Arbeit der Partei." Auf den Seiten 4 und 10 befinden sich weitere 3 Zeichnungen mit den Unterschriften:

"Delegierte aus der Provinz hören die Rede Sándor Rónais; - Denis Healey, Leiter der Auswärtigen Abteilung der englischen Arbeiterpartei, und Salamon Grunbach, Delegierter der französischen sozialistischen Partei; - Jakob Kägi (Schweiz)".

Die qualitativ schlechten Reproduktionen der Zeichnungen geben dem Blatt sehr antiquierten Charakter. (Fotos tauchen erst 1 Jahr später auf.)

Die Ernährungsgrundlage Ungarns, das sich früher gern als Speise- bzw. Kornkammer Europas apostrophiert sah, ist jetzt so misslich, dass "Népszava" in der Sonntagsausgabe vom 2.2.47 in der Rubrik "Wirtschaftsleben" zu vermelden hat:

"Neuntausend Tonnen Getreide bekommen wir von Amerika. - Wie das Londoner Radio aus Washington gemeldet hat ..."

kevés konkrétumot tartalmaz. A következő szalagcímek elfoglalják az 1947 február 4-i fél címdoldalt:

„Pártegység, munkásegység a magyar demokráciáért. Bennünket nem lehet oldalakra bontani - Szerepet a parasztnak a párt vezetésében. - A szövetkezet legyen a dolgozóké. - Szocialista demokráciát akarunk. - A szociáldemokrácia egyenlő a demokrácia új értelmezésével. - 'Csodáljuk bátorságtokat és erőtöket', mondotta búcsúzóul Profft elvtársnő, az osztrák küldött. - Befejződött a [SzDP történelmi jelentőségű] 35. kongresszusa ..."

Ez a 10-soros cím egy jellem-beszámoló fölött áll, amely szinte az egész újságot kitölti. A Morgan Philip látogatásakor a rossz papírminőség miatt rosszul sikerült kísérlet után a fotó-klisírozással most, tétován, a kétségtelenül ebben a mammut-beszámolóban rendkívül szükséges illusztrálást autotípiák segítségével oldják meg. A címdoldal mutatja egy 2-hasábos, 40 ciceró magas rajzban a pillantást a kongresszus szóközi emelvényére a hatalmas kalapácsos ember-szimbólummal a háttérben. Az aláírás ehhez így hangzik: „Szakasits Árpád beszámol a kongresszusnak a párt másfél éves munkájáról.” A 4. és 10. oldalon található további 3 rajz az aláírásokkal:

„Vidéki küldöttek hallgatják Rónai Sándor beszédét; - Denis Healey, az angol munkáspárt külügyi osztályvezetője és Salamon Grunbach, a francia szocialista párt kiküldöttje - Jakob Kägi (Svájc)”.

A rajzok minőségileg gyenge reprodukciói a lapnak nagyon antikizáló karaktert adnak. (Fotók csak 1 évvel később bukkannak fel.)

Az élelmezés alapja Magyarországnak, amely régebben szívesen Európa élelem- ill. gabonaraktáraként aposztrofálva látta magát, most olyan siralmas, hogy a „Népszavá”-nak a 47 II 2-i vasárnapi kiadásban a „Gazdasági élet” rovatban jelentenie kell:

„Kilencezer tonna gabonát kapunk Amerikától. - Amint a londoni rádió jelentette Washingtonból ..."

Gleichzeitig jedoch (S.15) wird die "Unfreiheit" der britischen Presse scharf herausgestellt ("Die Presse ist eine Macht - aber in wessen Hand ist sie? - Lords und Thron-Aspiranten, oder: die freie Feder in England. - Von: Lilla Szilágyi.") und namentlich Lord Beaverbrook und Lord Rothermere attackiert. Letzterem wird vorgeworfen, er habe sich nach dem Ersten Weltkrieg deshalb so sehr um "Ungarns Platz in der Sonne" bemüht, weil er seinen Sohn Esmont Harmsworth auf den Königsthron zu bringen gehofft hätte.

"Népszava" vom 13. März 1947, Seiten 1 (4spaltig) und 5, teilt den Lesern den Text einer zwischenparteilichen Absprache mit:

"Innenpolitische Krise gelöst. - Personelle Veränderungen in der Regierung, 5 Abgeordnete der Kleinlandwirte entfernt. - (Der Text jener Vereinbarung, die solche Schlagzeilen bewirkte, ist unterzeichnet von:) sozialdemokratischer Seite: Árpád Szakasits, István Riess, György Marosán. Seitens der Kommunistischen Partei: Mátyás Rákosi, Mihály Farkas, János Kádár. Seitens der Kleinlandwirts-Partei: Ferenc Nagy, István Balog (etc.), seitens der Nationalen Bauernpartei: Péter Veres, Ferenc Erdei, Ferenc Farkas, seitens des Gewerkschafts-Rats: István Kossa ..."

Es geht auf die Wahlen zu, von denen allerdings offiziell noch nicht die Rede ist. Erst einmal wird dem Volk endgültig klargemacht, dass an seinem Schicksal nicht zu rütteln sei:

("Népszava", 21.3.47, S. 5:) "Ungarn wurde in Moskau nicht angehört. - ... Wischinskij gab zur Antwort, dass Ungarn und Finnland in der Meldung deshalb keine Erwähnung finden, weil diese Länder keinen Anspruch darauf erheben können, als solche betrachtet zu werden, die mit Waffengewalt am Kampf gegen Deutschland teilgenommen haben." (Der ganze Artikel ist halbfett gesetzt.)

Am 12. April 1947 wird der Erfolg der Mitgliederwerbung gebracht:

(Seite 1:) "Wir wollen die wirkliche Bedeutung der Demokratie an die Oberfläche bringen - sagte Genosse Árpád Szakasits auf der Sitzung der Gesamtleitung. - Hundert-

Ugyanakkor azonban (15. o.) a brit sajtó „szolgaiságá”-t élesen kiemelik („A sajtó egy hatalom - de kinek a kezében van? - Lordok és trónkövetelők, vagy: a szabad toll Angliában. - Szilágyi Lillától.”) és névszerint lord Beaverbrook-ot és lord Rothermere-t támadják. Utóbbinak felróják, az első világháború után azért fáradozott oly nagyon „Magyarország helyéért a nap alatt”, mert fiát Esmont Harmsworth-ot a királyi trónra hozni remélte volna.

Az 1947 március 13-i „Népszava”, 1. (4-hasábos) és 5. oldal, közli az olvasóknak egy pártokközti egyezmény szövegét:

„Megoldódott a belpolitikai válság - Személyi változások a kormányban, öt képviselőt eltanácsoltak a kiscgazdák. - (A szövegét azon egyezménynek, amely ilyen főcímekeket okozott, aláírták:) szociáldemokrata oldalról Szakasits Árpád, Riess István, Marosán György. A Kommunista Párt részéről: Rákosi Mátyás, Farkas Mihály, Kádár János. A Kiscgazda Párt részéről: Nagy Ferenc, Balog István (stb.), a Nemzeti Parasztpárt részéről: Veres Péter, Erdei Ferenc, Farkas Ferenc, a Szakszervezeti Tanács részéről: Kossa István ..."

A választásokra jár, amiről mindenesetre hivatalosan még nincs szó. Először is a népnek végleg világossá teszik, hogy sorsán nincs mit bolygatni :

(„Népszava”, 47 III 21. 5. o.) „Magyarországot nem hallgatták meg Moszkvában . . . Visinszky azt válaszolta, hogy Magyarországról és Finnországról a jelentés azért nem tesz említést, mert ezek az országok nem emelhetnek igényt arra, hogy úgy tekintsék őket, mint akik fegyveres erővel részt vettek a Németország elleni harcban.” (Az egész cikk félkövéren van szedve.)

1947 április 12-én hozzák a tagtoborzás sikerét:

(1. oldal:) „A demokrácia igazi értelmét akarjuk felszínre hozni - mondotta Szakasits Árpád elvtárs az összvezetőségi ülésen. - Száz-

tausend neue Mitglieder erbrachte die Landes-Rekrutierung der Sozialdemokratischen Partei. - Der Hammerschwinger-Mann kann auch zuschlagen."

Der sozialdemokratische Parteitag wird nun gross angekündigt, und es entsteht zugleich eine auch später beibehaltene, neue Einrichtung der "Népszava", das Radio-Wochenprogramm ("Népszava", 12.4.47, S.4, Sp.1, alles halbfett:)

"Parteitag-Wegweiser als Sonderbeilage. - Die 'Népszava' wird künftig als rechte Neuerung das Programm der Parteitage in einer Sonderbeilage veröffentlichen ... Zugleich erfüllen wir auch den alten Wunsch, das ganze Rundfunkprogramm der Woche auf einmal zu veröffentlichen."

Seiten 5 und 6 bringen bereits diesen "Parteitag-Wegweiser", d.h. die Parteiversammlungen in den einzelnen Bezirken und Betrieben. Als Lückenfüller werden in S.5, Sp. 4 einige Bücher besprochen. Seite 6 veröffentlicht das Radio-Wochenprogramm der Sender Budapest I und II, wobei die Leser insbesondere hingewiesen werden auf die "ständigen Programmnummern", wie "Nachrichten, Mittagsläuten, Schulfunk, Rotkreuz-Suchdienst, Rundfunk-Universität, Musik". Als Füller bringen Sp. 3-4, unten, weitere Buchbesprechungen sowie Feuilletonistisches, diesmal eine Skizze bzw. Kurzerzählung.

Während "Népszava" die Massenflucht prominenter Politiker ihren Lesern zur Kenntnis bringt ("Népszava", 31.Mai 1947, S.1; 19. Juni 1947, S.6), tragen ihre Provinz-Redakteure aktiv bei zur Gestaltung der Säuberungswelle:

(Nachdem am 26.4., S.4, ein Artikel aus der 'Transdanubischen Népszava' / 'Dunántúli Népszava' übernommen wurde, wird nun, in der 'Népszava' vom 31.5.47, S. 3, die 'Kalocsai Népszava' erwähnt:) "Sekretär der Kleinlandwirtschafts-Partei ehemaliger Pfeilkreuzler-Terrorist. - Die Staatssicherheits-Abteilung der Polizei von Kalocsa verhaftete Béla Zoltán Zalán ... von dem sich herausgestellt hatte, dass er seit 1938 aktives Mitglied der Pfeilkreuz-Partei war. Die Untersuchung ergab, dass er 1940 als Organisator der Pfeilkreuz-Partei tätig war und 1 Jahr an der Ostfront dienstleitender Wachtmeister einer motorisierten Einheit ... Das Verfahren gegen ihn wurde auf Grund eines enthüllenden Artikels in der 'Kalocsai Népszava' eingeleitet."

ezer új tagot szerzett az országos toborzó a szociáldemokrata Pártnak. - A kalapácsos ember ütni is tud."

A szociáldemokrata pártnapot most nagyban hirdetik, és létrejön ugyanakkor egy később is megtartott, új berendezése a „Népszavá”-nak, a rádió-hetiműsor („Népszava”, 47 IV 12, 4. o., 1. hb., minden félkövéren:)

„Pártnapi útmutató mint különkiadás. - A 'Népszava' helyes újjitásként ezentúl a pártnapok programját külön mellékleten közli. . . Eleget teszünk annak a régi óhajnak is, hogy a heti rádióműsort egyszerre közöljük . . ."

Az 5. és 6. oldal hozza ezt a „pártnapi útmutatót”, azaz a pártgyűléseket az egyes körzetekben és üzemekben. Hiánypótlóként az 5. old. 4. hasábjában néhány könyvet szemléznek. A 6. oldal közli a rádió-hetiműsorát a Budapest I. és II. adóknak, ahol az olvasókat különösen utalják az „állandó műsorszámokra”, mint „Hírek, Déli harangszó, Iskolarádió, Vöröskereszt-keresőszolgálat, Rádió-egyetem, Zene”. Mint töltelék hoz a 3-4. hb., lent, további könyvszemléket valamint tárcaszerűséget, ezúttal egy skiccet ill. rövid elbeszélést.

Miközben „Népszava” a prominens politikusok tömegmenekülését az olvasói tudomására hozza („Népszava”, 1947 május 31, 1. o.; 1947 június 19, 6. o.), a vidéki szerkesztők aktívan hozzájárulnak a tisztogatási hullám kialakításához:

(Miatán IV 26-án a 4. o.-on egy cikk a 'Dunántúli Népszavá'-ból át lett véve, most, a 47 V 31-i 'Népszava' 3. o.-án, a 'Kalocsai Népszavá'-t említik:) „Kisgazdapárti titkár, azelőtt nyilas terrorista. A kalocsai rendőrség államvédelmi osztálya letartóztatta Zalán Zoltán Bélát . . . akiről kiderült, hogy 1938 óta aktív tagja volt a nyilas pártnak. A vizsgálat megállapította, hogy 1940-ben mint nyilas pártszervező működött, egy évvel később pedig a keleti fronton egy gépkocsizó egység szolgálattevő őrmestere volt. . . A 'Kalocsai Népszava' leleplező cikkére indult meg ellene az eljárás."

Am 20. Juni 1947, - die Wahlen sind inzwischen angekündigt worden (in Verbindung mit der Flucht des Ministerpräsidenten Ferenc Nagy; "Népszava", 31.5.47, S.1) - bürgert sich in der "Népszava"-Rubrik "Arbeiter-Leben" (S.6, Sp. 2-4) eine Spezialkategorie ein:

"Ausschlüsse. - Die Parteileitung hat die Nachgenannten ausgeschlossen: Bálint Csucs jr. (aus Hódmezővárhely, auf Grund des § 7/b); Sámuel Varga (aus Hódmezővárhely, weg. § 7/e); ... István Dobi (Budapest, hauptstädtische Gruppe, wegen § 7/a)."

Was es mit dieser parteiinternen Säuberung für eine Bewandnis hat (nach der kurz zuvor abgeschlossenen grossen Mitgliederwerbung), deutet "Népszava" vom 1. Juli 1947, S. 5, an:

"Anna Kéthlys Artikel in der 'Reynolds News'. - Genossin Anna Kéthlys 3spaltiger Artikel bringt das englische Blatt 'Reynolds News' über die Ereignisse in Ungarn. In der Einleitung bemerkt die Zeitung, dass sie nach den vielen Entstellungen, die in Verbindung mit der Situation in Ungarn erschienen sind, mit Freude den Artikel einer alten ungarischen Sozialdemokratin veröffentlicht. Anna Kéthly ... schreibt über die Verschwörung sowie die Rolle des Ferenc Nagy, betont dann, dass die Russen natürlich an ihre eigene Sicherheit denken, wenn sie nicht erlauben, dass vor ihrer Tür die Faschisten zurückkehren. Darauf haben sie ein Anrecht, und das steht auch nicht im Gegensatz zu unseren Interessen. Unsere Feinde stehen - ebenso wie die der Kommunisten - auf der rechten Seite, gerade deshalb wollen wir die Waffengemeinschaft mit den Kommunisten nicht abbrechen lassen."

"Népszava" fühlt sich am 18. Juli 1947 bereits bemüsstigt, gegen das österreichische "Schwesternblatt" vorzugehen:

"Die Arbeiter-Zeitung - brachte in ihrer Mittwochausgabe einen Leitartikel ..., signiert O.P., ... welcher behauptet, dass die Ereignisse in Griechenland mit umgekehrten Vorzeichen identisch seien mit dem 'ungarischen Drama', nur dass bei uns kein Blut fliesse ... Wir können nur wiederholen, wenn die Arbeiter Zeitung uns schon nicht helfen kann, nach der Art guter und selbstbewusster Sozialisten die Sache der ungarischen Demokratie zu schützen und zu fördern, soll sie wenigstens schweigen. Jenes Minimum können wir verlangen, dass das Blatt unserer österreichischen Genossen nicht so und in einem Ton von der ungarischen Regierung schreibe, deren Mitglied wir ungarischen Sozialdemokraten ja auch sind, wie die monopolkapitalistischen Zeitungen Amerikas."

1947 június 20-án - a választások közben be lettek jelentve (kapcsolatban Nagy Ferenc miniszterelnök menekülésével; „Népszava”, 47 V 31, 1. o.) - meghonosodik a „Népszava” „Munkásélet” rubrikában (6. o., 2-4. hb.) egy speciális kategória:

„Kizárások. A Pártvezetőség a következőket zárta ki: ifj. Csucs Bálint (Hódmezővásárhely, 7.§/b); Varga Sámuel (Hódmezővásárhely, 7.§.e); ... Dobi István (Budapest fővárosi csoport, 7.§ a) pontja alapján.”

Hogy mi a helyzet ezekkel a párton belüli tisztogatásokkal (a röviddel azelőtt lezárult nagy tagtoborzás után), sejteti az 1947 július 1-i „Népszava” 5. o.:

„Kéthly Anna cikke a >('Reynolds Hírek')-ben. - Kéthly Anna elvtársnő háromhasábos cikkét közli a 'Reynolds News' c. angol lap a magyarországi eseményekről. A lap bevezetőben megjegyzi, hogy annyi ferdítés után, ami a magyarországi helyzettel kapcsolatban megjelent, örömmel közli egy régi magyar szociáldemokrata cikkét. Kéthly Anna ... az összeesküvésről és Nagy Ferenc szerepéről ír, majd hangsúlyozza, hogy az oroszok természetesen saját biztonságukra gondolnak, amikor nem engedik meg, hogy az ajtajuk előtt visszajöjjenek a fasiszták. Erre joguk van, és ez nincs ellentmondásban a mi érdekeinkkel. A mi ellenségeink - a kommunistákéval együtt - a jobboldalon vannak, éppen ezért a fegyverbarátságot a kommunistákkal nem szakítjuk meg.”

A „Népszava” 1947 július 18-án már indíttatva érzi magát, az osztrák „testvérlap” ellen eljárni:

„A >('Munkás Újság') - szerdai számában vezércikk jelent meg ... Nem kevesebbet állít az O.P.-vel jegyzett cikk, minthogy a görögországi események ellenkező előjellel azonosak 'a magyar drámával'. Csak annyi különbözőséget ismer el mégis, hogy nálunk nincs vérengzés ... Csak azt tudjuk ismételni, hogy ha a >('Munkás Újság') nem tud segíteni abban, hogy jól és öntudatos szocialisták módján védjük és vigyük előre a magyar demokrácia ügyét - akkor legalább hallgasson. Azt a minimumot megköveteljük és megkövetelhetjük, hogy az osztrák elvtársaink lapja ne úgy és ne olyan hangon írjon arról a magyar kormányról, amelynek mi magyar szociáldemokraták is tagjai vagyunk, mint Amerika monopoltőkés újságai.”

Der Wahlkampf selber wird - bezeichnenderweise von ungenannter Seite - mit Mitteln geführt, die der "Népszava" Anlass zu häufigen Klagen dieser Art gibt:

("Népszava", 5. August 1947, S. 3:) "Einbruch und Zerstörung in der Druckerei einer Pécs'er Zeitung. - Das Verlagsbüro und die Druckerei der in Pécs erscheinenden Tageszeitung 'Új Dunántúl' (Neues Transdanubien) wurden im Laufe der Nacht von unbekanntem Tätern heimgesucht ... Redaktion und Verlagsbüro wurden in chaotischen Zustand versetzt, die Schubladen aufgebrochen, die Druckereimaschinen demoliert ... Die Einbrecher rührten das in der Kasse befindliche Bargeld nicht an ..."
 ("Népszava", 24. August 1947, S. 2:) "Politischer Einbruch in einem unserer Partei-Zentren. - In der Nacht zum Samstag brachen unbekannte Täter in das Pál-Strasse-Lokal der Sozialdemokratischen Partei ein. Es darf als sicher gelten, dass der Einbruch politische Motive hat, denn von dem im Lokal befindlichen Geld fehlt nichts, ... Wir haben den Einbruch bei der Polizei zur Anzeige gebracht."

Es wird nie mitgeteilt, ob die Täter gefasst wurden, der sozialdemokratische Justizminister István Riess erklärt lediglich ("Népszava", 23.8.47, S. 3:)

"Wir werden die Wahl-Verbrecher unnachsichtig bestrafen."

Es ist in dieser Zeit, dass die "Népszava" verschiedentlich mittels Zitaten aus ihren Kriegs- bzw. Vorkriegsausgaben stolz auf ihre Vergangenheit Bezug nimmt (z.B. "Népszava", 10. 8.47, S. 5 - bereits im Vorangegangenen zitiert). Und eine Reihe von Artikeln erklären dazu, dass sich die Sozialdemokraten plötzlich einem starken Druck zur Fusion mit der "anderen Arbeiterpartei" ausgesetzt sehen. Nach anfänglich höflichen und allgemein gehaltenen Ablehnungen sträuben sie sich verzweifelt und mit pointierter Diktion gegen die KP:

("Népszava", 13.8.47, S. 1, ganzseitiger Bericht:) "Wir arbeiten für die Stärkung der ungarischen Demokratie. - Unser bester Freund ist die Sowjetunion. - Unsere Partei mit ihren Millionen (Anhängern) ist keine Schachfigur. - Wir weisen den Gedanken einer Fusion aufs Entscheidendste zurück. - Gewaltige Wahlrede des Genossen Szakasits. - ... Genosse Szakasits befasste sich dann mit der Frage der Arbeiter-Einheit. Wir haben Zeugnis abgelegt in den

Magát a választási harcot - jellemző módon meg nem nevezett oldalról - olyan eszközökkel folytatják, ami a „Népszava“-nak alkalmas ad a következő fajta gyakori panaszokra:

(„Népszava“, 1947 augusztus 5, 3. o. :) „Betörés és rombolás egy pécsi újság nyomdájában. - A Pécs'tett megjelenő 'Új Dunántúl' napilap kiadóhivatalát és a nyomdát az éjszaka folyamán ismeretlen tettesek látogatták ... A szerkesztőséget és kiadóhivatalát katonikus állapotba helyezték, feltörték a fiókokat, megrongálták a nyomdai gépeket ... A betörők a pénztárban levő készpénzhez nem nyúltak ... „

(„Népszava“, 1947 augusztus 24, 3. o. :) „Politikai betörés pártközpontjainkba. - A szombatra virradó éjjel ismeretlen tettesek betörték a Szociáldemokrata Párt Pál utcai helyiségébe. Biztosra lehet venni, hogy a betörésnek politikai indokai vannak, mert a helyiségben levő pénzből semmi nem hiányzik, ... Bejelentést tettünk a rendőrségen a betörésről.” (visszaford. németről)

Soha nem közlik, hogy a tetteseket megfogták-e, a szociáldemokrata igazságügyi miniszter Riess István csupán azt nyilatkozza („Népszava“, 1947 VIII 23, 3. o. :)

„A választási bűnözőket kérlelhetetlenül meg fogjuk büntetni.”

Ebben az időben van, hogy a „Népszava” ismételten idézetekkel háborúalatti ill. háborúelőtti kiadványaiból büszkén hivatkozik múltjára (pl. „Népszava”, 1947 VIII 10, 3. o. - már az előzőkben idézett). És egy sor cikk azt jelenti ki ahhoz, hogy a szociáldemokraták hirtelen erős nyomásnak a „másik munkáspárt”-tal való fúzióra látják magukat kitéve. Kezdeti udvariasan és általánosan tartott elutasítások után kétségbeesetten és kiélezett dikcióval berzenkednek a KP ellen:

(„Népszava”, 1947 VIII 13, 1. o., egész oldalas beszámoló:) „A magyar demokrácia megizmosodásáért dolgozunk - Legjobb barátunk a Szovjetunió. - Nem sakkfigura milliós pártunk. - Leghátározottabban elhárítjuk a fúzió gondolatát - Szakasits elvtárs hatalmas választási beszéde. ... Szakasits elvtárs ezután a munkásegység kérdésére tért át. Mi tanúbizonyságot tettünk

vergangenen 30 Monaten - sagte er, - dass wir mit ehrlicher Offenheit, der Hintanstellung unserer Parteiinteressen der Einheit der Arbeiterpartei dienen und dem Gedanken der Zusammenarbeit beider Parteien. Über uns kann man sich in dieser Hinsicht nicht beklagen ... Die Frage der Arbeiter-Einheit steht jetzt auf der Tagesordnung der Wahlversammlungen. Die Genossen Gerö und Rákosi haben sie mehrfach angeschnitten und gesagt, dass der Wettbewerb der zwei Parteien schwere Schäden verursache ... Wir wollen keinen Moment anzweifeln, dass die Genossen Gerö und Rákosi völlig gutgläubig an die Idee der Fusion herangetreten sind ... Wir hätten auch nichts gegen solche Erklärungen unserer Genossen Gerö und Rákosi gesagt, wenn nicht in der Hauptstadt und Provinz eine Legion von weniger hochstehenden Funktionären diese Frage so handhabt, dass daraus Schaden entsteht ... für die Arbeiterklasse. Diese minderen Funktionäre glauben vielleicht, dass sich die Fusions-Frage - da sie nun einmal aufgetaucht ist - von heute auf morgen erledigen lässt. Aber sie wird sich nicht erledigen, denn sie kann sich nicht erledigen. Es kann nur eine eitle Selbsttäuschung dieser subalternen Funktionäre sein, wenn sie glauben, dass das Aufwerfen der Fusions-Frage die sozialdemokratischen Wähler unserer Partei entfremden wird, indem man ihnen erklärt: 'Was sollen wir jetzt für die Sozialdemokraten stimmen, wo sie sowieso doch morgen in die Kommunistische Partei einschmelzen werden!'... Diese Agitation verletzt unser Wahlabkommen. Man kann uns nicht herumschieben wie eine Schachfigur ... Es wäre ein schwerer historischer Fehler, wenn sich die beiden Parteien vereinigten. Wir Sozialdemokraten lieben unsere Partei und glauben an die Existenzberechtigung der Partei, wir sind überzeugt, dass sowohl jetzt als auch künftig unsere Partei notwendig ist im Interesse der Demokratie ... Wir wollen nicht konkurrieren. Ich rufe das Volk in den Betrieben zum Zeugen, dass nicht wir die Zusammenarbeit der beiden Parteien stören. Wir sind bereit zu einer Absprache, die diesen Wettbewerb ausschaltet ... Wir haben noch nie ein Verdienst der Ungarischen Kommunistischen Partei geschmäht, und werden es auch nicht..."

Die Ablehnung der Fusion ist auch Thema des am 19. August 1947 auf dem Budapester Helden-Platz veranstalteten Ersten Landes-Parteitags der SDP ("Népszava", 19.8.47), wo kategorisch von Szakasits erklärt wird: "Wir haben die Diskussion mit den Kommunisten abgeschlossen." ("Népszava", 20.8.47, S. 1) Eine Reihe von Personen fühlt sich zu Erklärungen wie folgender gedrängt:

("Népszava", 29.8.47, S. 3:) "Erklärung. - Im Gegensatz zu den weit und breit ausgestreuten Wahlgerüchten erkläre ich, dass ich Mitglied der Sozialdemokratischen Partei

az elmúlt 30 hónap alatt - mondotta, - hogy becsületes őszinteséggel, pártérdekeink alárendelésével szolgáljuk a munkásosztály egységének, a két párt együttműködésének gondolatát. Reánk panasz e tekintetben nem lehet ... A munkásegység kérdése most választási gyűlések napirendjén szerepel. Rákosi és Gerő elvtársak több alkalommal vetették fel ezt a kérdést és arról beszéltek, hogy a két párt versengése milyen súlyos károkat okoz ... Mi nem akarjuk egy pillanatra sem kétségbe vonni, hogy a fúzió gondolatának fölvetésénél Gerő és Rákosi elvtársakat a legteljesebb jóhiszeműség vezette ... Mi nem tettük volna szóvá ennek ellenére sem Rákosi és Gerő elvtársaink ilyen megnyilatkozását, ha a fővárosban és a vidéken az alsóbb funkcionáriusok légiói ezt a kérdést nem úgy kezelnék, hogy ebből kétségtelenül kár származik ... a munkásosztályra. Ezek az alsóbb funkcionáriusok talán azt hiszik, hogy a fúzió kérdése, minthogy felvetődött, máról-holnapra el is intéződik. Ám nem intéződik el, mert nem intéződhetik el. Hiú reménye lehet csupán ezeknek az alsóbb funkcionáriusoknak, ha azt hiszik, hogy a fúzió kérdésének felvetésével pártunktól elidegeníthetik a szociáldemokrata szavazókat, mondván, 'Minek szavazzunk a szociáldemokratákra, hiszen holnap úgyis beolvadnak a Kommunista Pártba!' ... Ez az agitáció sérti a választási egyezségünket. Nem lehet bennünket úgy mozgatni, mint a sakkfigurákat ... Súlyos történelmi tévedés volna, ha a két párt egyesülne. Mi szociáldemokraták szeretjük pártunkat és hiszünk a mi pártunk létjogosultságában, meggyőződésünk, hogy az ország jelen és jövő helyzete szempontjából a mi pártunkra a demokrácia érdekében szükség van ... Mi nem akarunk versengeni. Tanukul hívhatom az üzemek népét, nem mi zavarjuk meg a két párt együttműködését. Mi készen állunk olyan megállapodásra, amely ezt a versengést kiküszöböli ... Mi soha nem vitatjuk a Magyar Kommunista Párt egy érdemét, a jövőben sem leszünk hajlandók erre ... "

A fúzió elutasítása a témája az 1947 augusztus 19-én a budapesti Hősök terén megtartott SzDP első országos pártnapjának is („Népszava”, 1947 VIII 23), ahol Szakasits kategorikusan kijelenti: „Lezártuk a tárgyalást a kommunistákkal.” („Népszava”, 1947 VIII 20, 1. o.) Személyek sora szükségét érzi kijelentéseket tenni mint a következők:

(„Népszava”, 1947 VIII 29, 3. o. :) „Nyilatkozat. - A széltében-hosszában elterjedt tendenciózus választási hírekkel szemben kijelentem, hogy a Szociáldemokrata Párt tagja

war, bin und bleibe! Gez.: Géza Király, Präsident der Freien Landes-Gewerkschaft der Ungarischen Eisenbahner und Schiffer."

Allerdings stellt sich später heraus, dass z.B. die Haltung György Marosáns der Aufrichtigkeit entbehrte:

("Népszava", 31.8.47, S. 3, Sp.1; halbfett:) "Gemeine Unterminierungsarbeit. - ... Wir verurteilen ... und sicherlich verurteilt auch die Kommunistische Partei das im ganzen Land planmäßig verbreitete Gerücht, dass ... z.B. György Marosán 'in die andere Arbeiterpartei übergetreten' ist ... So wurde beispielsweise in der Pécsner Polizeikaserne nach Befehlsausgabe vor der versammelten Mannschaft erklärt, Marosán sei 'übergetreten' ... Wir verurteilen diese Unterminierungsarbeit ebenso wie die Tatsache, dass mehrere hundert von unserem Frauen-Sekretariat herausgegebene Propagandaplakate von unbekanntem Tätern entwendet und mit folgender Aufschrift überklebt wurden: 'Stimmt für die Kommunistische Partei!'"

Doch umsonst beschwören rotgedruckte "Népszava"-Schlagzeilen und ganzseitige Leitartikel die Leser:

("Népszava", 31.8.47, Sonntag:) "Lockt man dich? Will man dich irre machen? Schmeichelt man dir? Droht man dir? ... Will man deine Zukunft stehlen? gerade darum: stimme sozialdemokratisch!"

Statt der üblichen Sonntags-Beilage "Ungarn der Arbeiter" illustrieren die Seiten 6 und 7 der gleichen Nummer die Absichten der Sozialdemokraten mit Auslands-Beispielen:

"Wo die Sozialisten regieren. - (Zwischentitel:) England, das Land der planvollen Regierung. - Norwegen ... - Neuseeland ... - Schweden ... - Australien, ein Kontinent unter sozialistischer Führung, - Dänemark, das sozialistische Bauernland."

Die Sozialdemokratische Partei unterliegt gegenüber der KP (14,6 % resp. 21,8 %), die anderen bäuerlichen und bürgerlich-demokratischen Parteien ebenfalls ("Népszava", 2.9.47, S. 1). Wie das geschehen konnte, erhellt aus einer neben die Wahlergebnisse placierten (S. 1) halbfett gedruckten Mitteilung:

"Genosse Justizminister István Riess hat Sonntag nacht vor der sozialdemokratischen Partei-Leitung seinen Rücktritt eingereicht ... Der Grund für seine Demissionierung ist, dass während der Wahlen die Massnahmen des Genossen

voltam, vagyok és maradok! s.k. Király Géza, a Magyar Vasutasok és Hajósok Országos Szabad Szakszervezetének elnöke."

Bezzeg később kiderül, hogy pl. Marosán György magatartása az őszinteséget nélkülözte:

(„Népszava”, 47 VIII 31, 3. o., 1. hb., félkövéren:) „Közönséges aláaknázási munka. - ... Mi elítéljük ... és bizonyára elítéli a Kommunista Párt is az egész országban tervszerűen elterjesztett híresztelést, hogy ... pl. Marosán György 'a másik munkáspártba átlépett' ... Így példának okáért a pécsi rendőrlaktanyában a parancskiadás után az összegyűlt csapat előtt ki lett jelentve, hogy Marosán 'átpártolt' ... Elítéljük ezt az aláaknázási munkát éppúgy mint a tényt, hogy női titkárságunktól kiadott több száz propaganda-plakátot ismeretlen tettesek eltulajdonítottak és a következő felirattal ragasztották át: 'Szavazzatok a Kommunista Pártra!'" (visszafor. németről)

De hiába könyörögnek vörösen nyomtatott „Népszava”-szalagcímek és egészoldalas vezércikkek az olvasóknak:

(„Népszava”, 47 VIII 31, vasárnap:) „Csábítanak? Meg akarnak téveszteni? Hízelegnek neked? Ígéretekkel kábítanak? Fenyegetnek? ... El akarják lopni a jövődet? Csak azért is: Szavazz szociáldemokratán!"

A szokásos vasárnapi melléklet „Munkások Magyarországa” helyett ugyanazon szám 6. és 7. oldala a szociáldemokraták szándékait külföldi példákkal illusztrálja:

„Ahol a szocialisták kormányoznak. - (alcím:) Anglia, a tervszerű kormányzás országa. - Norvégia ... - Új Zéland ... Svédország ... - Ausztrália, egy világrész szocialista vezetés alatt, - Dánia, a szocialista parasztország.”

A Szociáldemokrata Párt alulmarad a KP-tal szemben (14,6 % ill. 21,8 %), a többi paraszti és polgári demokratikus pártok hasonlóképpen ("Népszava", 47 IX 2, 1. o.). Hogyan történhetett ez, megvilágosodik egy a választási eredmények mellé helyezett (1. o.) félkövéren nyomtatott közleményből:

„Riess István igazságügyminiszter elvtárs vasárnap éjjel a Szociáldemokrata Párt vezetőségéhez benyújtotta lemondását ... A lemondásának oka, hogy a választások alatt

István Riess von anderen Behörden durchkreuzt worden sind."

"Die Behörden", von denen Riess spricht, sind kommunistische Stellen. Der Hinweis ist ebenso vorsichtig formuliert wie die bereits unter dem 23.8.1947 zitierte "Népszava"-Meldung. Es lässt sich an Hand der "Népszava"-Spalten nur ahnen, dass das Wahlergebnis der Kommunisten mit gesetzlosen Methoden erreicht wurde. (Justizminister István Riess kommt laut Király nicht mehr dazu, ordnungsgemäss zu demissionieren: er erschießt sich in seinem Arbeitszimmer und wird in aller Stille beigelegt.) Die Folge der sozialdemokratischen Wahlniederlage sind Direktverhandlungen mit der KP - man sucht sich zu arrangieren, und eine Sonderkommission der SDP beginnt, die eigenen Reihen von "reaktionären" Elementen zu säubern. ("Népszava", 10.9.47, S. 2)

Aussenpolitisch ist die bolschewistische Herrschaft für Ungarn ebensowenig ein Erfolg wie 1919. Zwar berufen sich die ungarischen Kommunisten auf ihre privilegierte Stellung zur Besatzungsmacht, und zweifellos ist der anfangs beträchtliche Mitgliederzuwachs der kommunistischen Partei auch auf eine zeitbedingte Psychose von Opportunismus zurückzuführen. Jedoch, nicht nur die erhoffte Wirtschaftshilfe bleibt aus, die sowjetischen Freunde interessieren sich auch nicht für die Territorialansprüche. Eindeutig als "Feindland" klassifiziert, verliert Ungarn durch den Friedensvertrag von Paris vom 10. Februar 1947 alle Rückerwerbungen seit dem Vertrag von Trianon. Die einzige Modifikation des damaligen Diktats ist die Errichtung einer "Ungarischen Autonomie" in Siebenbürgen um das Székler-Gebiet herum; durch die vorläufige Neutralisierung jenes Krisenherdes bleiben der Bukarester Regierung, die mit der Bolschewisierung des Mutterlandes vollauf beschäftigt ist, blutige Unruhen erspart. In Ungarn selbst wird die nationale Mißstimmung in solche Richtungen gelenkt, die der kommunistischen Zielsetzung dienlich sind. Systematisch versucht man dem Volk beizu-

Riess István elvtársnak tett intézkedéseit más hatóságok keresztették."

„A hatóságok”, amelyekről Riess beszél, kommunista hivatalok. Az utalás éppoly óvatosan van formulázva mint a már az 1947 VIII 23. alatt idézett „Népszava”-jelentés. A „Népszava”-hasábok alapján csak sejteni lehet, hogy a kommunisták választási eredménye törvénytelen módszerekkel lett elérve. (Riess István igazságügyminiszter Király szerint már nem jut hozzá, hogy szabályszerűen lemondjon: agyonlövi magát a dolgozószobájában és legnagyobb csendben temetik el.) A szociáldemokrata választási vereség eredményei közvetlen tárgyalások a KP-tal - megpróbálnak megállapodni egymással, és a Szociáldemokrata Párt egy különbizottsága megkezdte megtisztítani saját sorait a „reakciós” elemektől. („Népszava”, 47 IX 10, 2. o.)

Külpolitikailag a bolsevista uralom Magyarországnak éppoly kevésbé siker mint 1919-ben. Habár hivatkoznak a magyar kommunisták a privilegiált helyzetükre a megszálló hatalomhoz, és kétségtelenül a kezdetben számottevő tagságnövekedése a kommunista pártnak egy korhoz kötött opportunizmus pszichózisára is vezethető vissza. Mégis, nemcsak a remélt gazdasági segítség marad el, a szovjet barátok nem érdeklődnek a területi igények iránt sem. Egyértelműen mint „ellenséges ország” besorolva, elveszíti Magyarország az 1947 február 10-i párizsi békeszerződéssel az összes visszaszerzéseit a trianoni szerződés után. Az egyetlen módosítása az akkori diktátumnak egy „Magyar Autómia” létesítése Erdélyben a Székelyföld körül; azon krízisfészek ideiglenes neutralizálása megkíméli a bukaresti kormányt, amely az anyaország bolsevizálásával bőven el van foglalkozva, véres nyugtalanságoktól. Magyarországon belül a nemzeti rossz hangulatot olyan irányokba terelnek, amelyek a kommunista célkitűzésnek hasznosak. Szisztematikusan megpróbálják a népet

bringen, wen es hassen und für sein Unglück sowie die Wirtschafts-Pannen - die sich in allen Sektoren des täglichen Lebens manifestieren - verantwortlich machen soll.

Die Folge ist eine Reihe aufsehenerregender Verhaftungen und Landesverratsprozesse. Entlarvt wird als "Agent des amerikanischen Imperialismus" zunächst der Ministerpräsident Ferenc Nagy (1947). Dazu schreibt dieser selbst später, Ende Mai 1947 habe er sich auf einer Urlaubsreise in der Schweiz befunden und dabei von der ungarischen Botschaft in Bern die Aufforderung erhalten, seinen Posten zu resignieren und im Ausland zu bleiben, andernfalls könnte ihm bei der Heimkehr in russischbesetztem Gebiet ein Unglück zustossen (94). Dann sind die bürgerlichen Politiker (Sulyok, Pfeiffer) und die Sozialdemokraten an der Reihe. Die Ausschaltung der Oppositionsführer gestattet die Fusion der in Ungarn noch von 1919 her unbeliebten Kommunistischen Partei mit der Sozialdemokratischen: im Sommer 1948 (14. Juni) entsteht die Ungarische Arbeiter-Partei. Appelliert wird immer noch an das ungarische Nationalempfinden, an das jahrhundertalte Souveränitätsstreben:

"Der Fusionskongress ist die würdige Krönung jenes Kampfes, der durch die Liquidierung des Grossbesitzes, die Sozialisierung der Bergwerke, Grossbanken und Grossindustrie an Stelle des ungarischen fremden Grosskapitals das ungarische Volk zum Herrn in seiner Heimat gemacht hat." (95)

Das Jahr 1948 beginnt für "Népszava" (1.1.1948, Donnerstag - 16seitig - S.1) mit einem wehmütigen Rückblick auf ihre Vergangenheit, wobei Táncsics als ihr Stammvater bezeichnet wird. Was nun geschieht bis zur Fusion SDP-KP, spiegelt sich - wie die folgenden ähnlichen Meldungen wiederholt beweisen - unter den aufmerksamen Blicken Moskaus ab:

("Népszava", 9. Januar 1948, S.5:) "Der Moskauer Rundfunk über die innere Bewegung der Ungarischen Sozialdemokratischen Partei. - Auf Grund seiner Informationen aus Budapest befasste sich der Moskauer Rundfunk mit der

megtanítani, kit kell gyűlölnie és szerencsétlenségéért valamint a gazdasági zavarokért - amelyek a mindennapi élet minden területén megmutatkoznak - felelőssé tennie.

A következmény egy sor feltűnést keltő letartóztatás és hazaárulási per. Leleplezik mint „az amerikai imperializmus ügynökét” először Nagy Ferenc miniszterelnököt (1947). Ehhez ő maga írja később, 1947 május végén egy nyaralási úton volt Svájcban és eközben a berni magyar követségtől a felszólítást kapta, hogy a posztjáról mondjon le és maradjon külföldön, másképp a hazatéréskor oroszmezsgállta területen szerencsétlenség érheti (94). Aztán a polgári politikusok (Sulyok, Pfeiffer) és a szociáldemokraták vannak soron. Az ellenzéki vezetők kikapcsolása megengedi a fúzióját a Magyarországon még 1919-től eddig nem kedvelt kommunista pártnak a szociáldemokrata párttal: 1948 nyarán (június 14-én) létrejön a Magyar Dolgozók Pártja. Még mindig apellálnak a magyar nemzeti érzéshez, az évszázados szuverenitás-törekvéshez:

„Az egyesítő kongresszus méltó megkoronázása lett annak a szuverenitás-küzdelemnek, melynek során a nagybirtok felszámolásával, a bányák, nagybankok és nagyipar államosításával a magyar s az idegen nagytőke helyett a magyar nép lett az úr hazájában.” (95)

Az 1948-as év „Népszava” számára (1948 I 1, csütörtök - 16 oldalas - 1. o.) egy szomorkás visszapillantással a múltba kezdődik, aminél Táncsics mint ősapa van megnevezve. Ami most történik az SZDP-KP fúziójáig, visszatükröződik - amint a következő hasonló jelentések ismételtlen bizonyítják - Moszkva figyelmes pillantásai alatt:

(„Népszava”, 1948 január 9, 5. o.): „A moszkvai rádió a Magyar Szociáldemokrata Párt belső mozgásáról. - Budapesti információi alapján a moszkvai rádió foglalkozott

innerhalb der Ungarischen Sozialdemokratischen Partei begonnenen Bewegung ..."

Am 1. Februar 1948, Sonntag, wird der Preis der "Népszava" auf 60 Fillér angehoben. - Es wirkt sich jetzt aus und erscheint als wohlüberlegter taktischer Schritt, was sich in der "Népszava" vom 6.1.48 auf S. 6 abgespielt hat:

"Offener Brief an den hauptstädtischen Exekutivausschuss unserer Partei. - [signiert: Die Népszava-Redaktion.] - ... Wie unsere Partei-Statuten besagen: 'Auch den der offiziellen Parteiensicht zuwiderlaufenden taktischen oder politischen Mitteilungen' muss in den Spalten von 'Népszava' Raum gegeben werden, soweit sie die Parteiinteressen nicht verletzen ... Wir sind niemals vor der Stimme der Selbstkritik zurückgeschreckt ... Wir sind Sozialisten ..., verfolgen eine marxistische Politik und verkünden sie, solange wir leben ...' - [Darunter:] Nach Kenntnisnahme des Textes unseres offenen Briefes hat Genosse Árpád Szakasits, unser Chefredakteur und Generalsekretär unserer Partei, folgende Erklärung abgegeben: 'Ich bin einverstanden besonders mit jener Feststellung der Redaktion, dass unsere Partei durch Diskussionen nicht geschwächt wird ... und die 'Népszava' eine solche Bastei unserer Bewegung ist, die selbst dann durch nichts erschüttert werden kann, wenn von Fall zu Fall auf Grund ungeklärter Situationen Irrtümer begangen werden.'

Es werden nämlich nun zahlreiche Briefe abgedruckt, die alle etwa dies fordern:

("Népszava", 4.2.48, S. 3:) "Stellungnahme der sozialdemokratischen Grossindustrie-Arbeiterschaft. - Geehrte Parteileitung! ... Wir halten es für unsere Pflicht, uns zu den aktuellen organisatorischen und ideologischen Fragen unserer Partei zu äussern. Die sozialdemokratische Arbeiterschaft der grossindustriellen Betriebe verfolgt ihrerseits eine unmissverständliche revolutionäre Politik ... In dem Kampf gegen die Reaktion und den Kapitalismus müssen wir hundertprozentig zusammenarbeiten mit jeder linken demokratischen Kraft, in erster Linie mit der Ungarischen Kommunistischen Partei ... Gezeichnet: Mit genossenschaftlichem Gruss - [folgt eine Liste von Namen mit Angabe des jeweiligen Betriebs]."

Die Fusionierung kann nun (nachdem vorsorglich den Arbeitern das Streikrecht genommen wurde: "Népszava", 15.2.48, Sonntag, S. 12) "auf Drängen der sozialdemokratischen Arbeiterschaft" hin erfolgen. Elegant wird das Problem gelöst, das die Person und bisherige starre Haltung des Árpád Szakasits bietet:

a Magyar Szociáldemokrata Pártban megindult belső mozgalmal ..."

1948 február 1-én, vasárnap, a „Népszava” árát 60 fillérre emelik fel. - Most kihat és mint jól megfontolt taktikai lépés tűnik, ami a 48 I 6-i „Népszava” 6. oldalán lejátszódott:

„Nyílt levél pártunk fővárosi Végrehajtó Bizottságához. - [szignálva: A Népszava-szerkesztőség.] - ... Amint pártszervezeti szabályzatunk mondja: 'A párt hivatalos fölfogásával ellentétes taktikai vagy politikai közleményeknek' a 'Népszava' hasábjain is helyet kell adni, amennyiben pártérdeket nem sértenek ... Az önkritika hangját mindenkor hallattuk ... Szocialisták vagyunk ... , marxista politikát követünk és hirdetünk, amíg élünk ...' - [Alatta:] Nyílt levelünk szövegére Szakasits Árpád elvtárs, főszerkesztőnk és pártunk főtitkára, a következő nyilatkozatot tette: - 'Egyetérték a szerkesztőség nyilatkozatának különösen azzal a kijelentéssel, hogy pártunkat a viták nem gyengítik ... és a 'Népszava' mozgalmunknak olyan bástyája, amelyet semmi meg nem ingathat még akkor se, ha néha-néha tisztázatlan helyzetekből eredő tévedéseket is követ el.'

Ugyanis most számos levelet nyomtatnak, amelyek mind mintegy ezt követelik:

(„Népszava”, 48 II 4., 3. o.) „A szociáldemokrata nagyipari munkásság állásfoglalása. - Tisztelt Pártvezetőség! ... Kötelességünknek tartjuk szavunk hallatását ... pártunk időszerű szervezeti és ideológiai kérdésében. A nagyipari üzemek szociáldemokrata munkássága a maga részéről félreérthetetlen vonalú forradalmi politikát követel ... A reakció és a kapitalizmus ellen vívott küzdelemben a legteljesebb mértékben együtt kell működni minden baloldali demokratikus erővel, elsősorban a Magyar Kommunista Párttal ... Aláírva: Elvtársi üdvözlettel - [következik egy névjegyzék a mindenkori üzem megadásával]."

A fuzionálás most (miután előrelátóan a munkásoktól a sztrájkjogot elvették: „Népszava”, 48 II 15, vasárnap, 12. o.) „a szociáldemokrata munkásság ösztönzésére” jöhet létre. Elegánsan oldják meg a problémát, amit Szakasits Árpád személye és eddigi merev magatartása nyújt:

("Népszava", 18.2.48, S. 1, 4spaltig:) "Generalissimus Stalin empfing am Dienstag Zoltán Tildy und die ungarische Regierungsdelegation.-Die Genossen Árpád Szakasits, Mátyás Rákosi und Erik Molnár hatten am Montag eine Besprechung mit Aussenminister Molotow."

Während Szakasits in Moskau weilt, wird in der Heimat die Fusion mit den Kommunisten vollzogen. Ganz in den Vordergrund gerückt ist nun György Marosán. Dagegen werden Namen wie die von Anna Kéthly in den Parteilisten getilgt:

("Népszava", 19.2.48, S.1 - mit formatbreitem Band unter der Kopfleiste und mehrseitigem Bericht im Blattinnern:) "Den allen Widerstand hinwegfegenden Sieg der Linken Seite gab Genosse György Marosán in der Sporthalle bekannt. - ... Genosse Marosán sprach über den in der Partei begonnenen Säuberungsprozess. Er stellte fest, dass die Leiter kein Urteil fällen könnten über ihre eigene Politik, statt ihrer tut dies die Arbeiterklasse. Der Reinigungsprozess betrifft nicht nur das Gebiet des politischen Lebens, sondern erfolgt auch auf dem Wege der Entfernung einzelner Personen ... Anschliessend las er die Namensliste jener vor, die bereits selber auf ihre Ämter verzichtet haben... Die unter gespannter Aufmerksamkeit der Zuhörerschaft verlesene Liste enthielt die Namen: Anna Kéthly, Ödön Kisházi, Antal Bán, Ferenc Szeder, Imre Szélig, ... András Révész ... Genosse György Marosán bat dann die Gesamtleitung um ihre Zustimmung, mit dem heutigen Tag ... László Hámosi [folgen mehrere Namen] ... aus der Sozialdemokratischen Partei auszuschliessen."

Szakasits stellt sich so zur vollendeten Tatsache:

("Népszava", 24.2.48, S. 1, 3spaltig:) "Ich bin mehr denn je von der Bedeutung unserer Partei überzeugt - sagte der heimkehrende Genosse Árpád Szakasits ..."

Die Beziehungen zur sozialdemokratischen Presse im westlichen Ausland werden abgebrochen ("Népszava", 26.2.48, Leitartikel). - TASS behauptet fälschlich, dass sich "in Deutschland" der gleiche Vorgang wie in Ungarn abspiele (tatsächlich aber erfolgt die - unter Zwang vorgenommene - Fusion nur im sowjetisch beherrschten Gebiet):

("Népszava", 26.2.48, S.2; Rubrik: Das Allerneueste) "Deutsche linke Sozialisten in Bewegung geraten. - Eine Berliner TASS-Meldung berichtet, dass sich in Deutschland die Gegensätze zwischen den beiden Flügeln der Sozialdemokraten verschärfen. Nach Pressemeldungen hat zwischen Meyer und Schumacher ein in scharfem Ton gehaltener Briefwechsel stattgefunden ... Die gesamten sozialistischen

(„Népszava“, 48 II 18, 1. o., 4-hasábos:) „Sztálin generálissimusz kedden fogadta Tildy Zoltánt és a magyar kormányküldöttséget - Szakasits Árpád, Rákosi Mátyás és Molnár Erik elvtársak hétfőn Molotov külügyminiszterrel folytattak megbeszélést.“

Miközben Szakasits Moszkvában időzik, otthon végbemegy a fúzió a kommunistákkal. Egészen előtérbe tolódott most Marosán György. Ezzel szemben nevek mint a Kéthly Annáé a pártlistákban törölve vannak:

(„Népszava“, 48 II 19, 1. o. - formátumszéles szalaggal a fejléc alatt és többoldalas beszámolóval a lap belsejében:) „A baloldal minden ellenállást elsöprő győzelmét jelentette be Marosán György elvtárs a Sportcsarnokban. - ... Marosán elvtárs a pártban megindult tisztulási folyamatról beszélt. Megállapította, hogy a vezetők nem mondhatnak ítéletet saját politikájukról, ehelyett a munkásosztály mondja ki a végső ítéletet. A tisztulási folyamat nem csak a politikai élet terén indult meg, hanem egyes személyek eltávozása után is ... Ezután betérjett azoknak a névsorát, akik már eddig lemondottak tisztségükről ... A hallgatóság feszült figyelme közben felolvasott névsor: Kéthly Anna, Kisházi Ödön, Bán Antal, Szeder Ferenc, Szélig Imre, ... Révész András ... Marosán elvtárs ezután az összehívott ülés hozzájárulását kérte ahhoz, hogy ... Hámosi Lászlót, [következik több név] ... a mai nappal kizárják a Szociáldemokrata Pártból.“

Szakasits így áll a befejezett tényhez:

(„Népszava“, 48 II 24, 1. o., 3-hasábos:) „Jobban, mint valaha, meg vagyok győződve pártunk jelentőségéről - mondotta a hazatérő Szakasits Árpád elvtárs...“

A nyugati külföld szociáldemokrata sajtójához fűződő kapcsolatok megszakadnak („Népszava“, 48 II 26, vezércikk). - TASS tévesen állítja, hogy „Németországban“ hasonló folyamat játszódna le mint Magyarországon (tényleg pedig az - erőszakosan intézett - fúzió csak a szovjet uralom alatti területen következik be):

(„Népszava“, 48 II 26, 2. o.; rubrika: A Legújabb :) „Megmozdultak a német baloldali szocialisták. - Berlińi TASS-jelentés beszámol arról, hogy Németországban kiélesedik az ellentét a szociáldemokraták két szárnya között. Lapjelentések szerint Meyer és Schumacher között éles hangú levélváltás történt ... Egyesíteni kell Németország összes szocialista

Kräfte Deutschlands müssen vereinigt und die Zweiteilung Deutschlands verhindert werden."

Offiziell vollzogen wird die Fusion mit den Kommunisten auf dem 36. Kongress der Sozialdemokratischen Partei. (Am 1.7. tritt sie in Kraft.) Der entsprechende Bericht läuft von Seite 1 bis 9 (Wochentagsausgabe!), bringt z.T. die Reden und Beschlüsse im Wortlaut, ist mit Zeichnungen illustriert (darunter das Porträt des Gastredners Grotewohl) und hat folgende Schlagzeilen bzw. Zwischentitel:

("Népszava", 9.3.48, S. 1-9:) "Die Vereinigung dient den Interessen der ganzen ungarischen Nation. - 37 Aus-schlüsse aus der Partei. - Wir verbinden uns nicht für die vier Monate von 1919, sondern für ewige Zeiten. - Weinen wir jenen nicht nach, die der Arbeitereinheit im Wege standen."

Konsequenterweise ist die "Népszava" jetzt eingeschaltet in die allgemeine antiwestliche Propaganda der im Moskauer Machtbereich befindlichen Länder ("Népszava", 11.3.1948, S.1); nichtsdestoweniger begeht sie den traditionellen 15. März (in memoriam 1848) im Zeichen der Pressefreiheit. Sogar im Inseratenteil wird darauf Bezug genommen ("Népszava", 14.3.48, S. 3, untere Hälfte: Reklame für die Radiofabrik ORION), und auch den Zigaretten- und Zigarrenrauchern (Reklame S. 15 der Ungarischen Tabakregie) werden die Waren mit Kossuth-Wappen und den Jahreszahlen 1848-1948 verkauft. Was unter Pressefreiheit zu verstehen ist, erklärt Rákosi:

("Népszava", 24.3.48, S. 3:) "Vortrag des Genossen Mátyás Rákosi über die Presse-Ethik und die Aufgaben des demokratischen Journalismus. - Die Pressefreiheit ist jetzt lebende Wirklichkeit. - ... Er kam dann zum wesentlichen Teil seines Vortrags. 'Ein Fehler überwiegt jedoch - stellte er fest: die übertriebene Sensationsjagd, deren politische Bedeutung ist, dass sie die Aufmerksamkeit von den wichtigen Fragen ablenkt und ein falsches Bild zeichnet von der Lage des Landes. Die Pressefreiheit ist bei uns lebende Wirklichkeit, aber die Sensationsmache ist kein Bestandteil der Pressefreiheit, sondern eher ein Auswuchs, oder ihr Missbrauch ... Die ungarische Demokratie ist stark genug, um diesem Problem ins Auge zu schauen, und wenn diese Frage auf die Tagesordnung gelangt, werden wir Mittel finden, um der Sensationshetze

erőit és meg kell akadályozni Németország szétválasztását."

Hivatalosan a kommunistákkal való fúzió a Szociáldemokrata Párt 36. kongresszusán megy végbe. (VII 1-én lép érvénybe) A megfelelő beszámoló az 1. oldaltól a 9-ig ér (hétköznapi kiadás!), részben a beszédek és határozatok szóról-szóra hozza, rajzokkal van illusztrálva (köztük a vendégszónok Grotewohl portréja) és a következő szalagcímei ill. alcímei vannak:

(„Népszava”, 48 III 9, 1-9. o.): „ Az egyesülés az egész magyar nemzet érdekét szolgálja – 37 kizárás a pártból. – Nem 1919 négy hónapjára egyesülünk, hanem örök időkre. – Ne sirassuk azokat, akik a munkásegység útjában álltak.”

Konzekvens módon a „Népszava” be van most kapcsolódva a moszkvai hatalmi területen lévő országok általános nyugatellenes propagandájába („Népszava, 1948 III 11, 1. o.); mindazonáltal megünnepli a hagyományos március 15-ét (in memoriam 1848) a sajtószabadság jegyében. Sőt az apróhirdetés részben is utalnak arra („Népszava”, 48 III 14, 3. o., alsó fele: reklám az ORION rádiógyárnak), és cigarettázóknak és szivarozóknak is (a magyar dohánymonopólium reklámja, 15. o.) az árukat Kossuthcímerrel és az 1848-1949 évszámokkal adják el. Hogy sajtószabadság alatt mit érteni, megmagyarázza Rákosi:

(„Népszava”, 48 III 24, 3. o.): „Rákosi Mátyás elvtárs előadása a sajtóetikáról és a demokratikus újságírás feladatairól. – A sajtószabadság [most] élő valóság. – ... Ezután rátért előadásának lényegére. 'Egy hiba azonban túlteng' – állapította meg: 'a túlzott szenzációhajhászás, amelynek politikai jelentősége az, hogy eltereli a fontos kérdésekről a figyelmet és hamis képet fest az ország helyzetéről. A sajtószabadság nálunk élő valóság, de a szenzációhajhászás nem része a sajtószabadságnak, hanem inkább kinövés, vagy visszaélés azzal ... A magyar demokrácia elég erős ahhoz, hogy ezzel a kérdéssel szembenézzen és ha napirendre kerül a kérdés, megtaláljuk a módját annak, hogy a szenzációhajhászás

ein Ende zu bereiten ... 'Unter lauter Heiterkeit [Anm.: anwesend sind 'die Redakteure der hauptstädtischen Tages- und Wochenblätter, sowie ihre politischen Mitarbeiter, an ihrer Spitze Genosse Sándor Nógrádi, Staatssekretär beim Ministerpräsidenten'] gab Genosse Mátyás Rákosi einen detaillierten Überblick der Übergriffe der sogenannten Boulevardpresse, wie sie Tag für Tag in Erscheinung treten, und zwar auf den Titelseiten. - 'Es ist keine Rede davon, dass die enthüllenden oder Kriminalistik-Reportagen verschwinden müssen. Im Gegenteil, die Berichterstattung über Korruption und Sabotage muss verstärkt werden ....'

Unsere Aufgabe: die Massenerziehung ... Er gab seiner Hoffnung Ausdruck, dass ... die Presse wirklich die ihr zukommende Rolle einer 'Grossmacht' im öffentlichen Leben einnehmen wird ... Schliesslich führte er aus, dass man die Helden der Demokratie ins Scheinwerferlicht stellen müsse, denn dies sei eine sympathische Methode, das Interesse des Volkes auf seine eigenen Helden zu lenken."

Nachdem auch Ministerpräsident Dinnyés anlässlich der Wiederkehr des Geburtstages von Tánacsics öffentlich bekräftigt, dass "wir die Ideen des Mihály Tánacsics verwirklicht haben" ("Népszava", 27.4.48, S. 7), verwirklicht die "Népszava" den Fingerzeig Rákosis (und wie früher Béla Kun, tritt jetzt er als Leitartikler auf: "Népszava", 1.5.48). Ihre "Enthüllungen" richten sich grossenteils gegen die Kirchen (primär die katholische, sekundär die kalvinistisch-reformierte), und das "Innscheinwerferlichtstellen der Helden der Demokratie" wird zu einem dominierenden Bestandteil des Blattes, und die total linksgerichtete "Massenerziehung" wird eingeleitet durch die massierte Veröffentlichung der Lehren des wohl prominentesten KP-Ideologen György Lukács ("Népszava", 6.4.48, S.8; 25.4.48, S. 11 etc.). Für "Népszava" ist die Abschaffung der "Sensationsmache" ohnehin kein Problem, denn selbst bei so aufsehenerregenden Vorfällen wie der Tötung eines von der Schule kommenden Mädchens durch ein Wolfsrudel (im Landkreis Kiskörös, südlich Budapest; "Népszava", 5.3.48, S. 2), wo weder Sabotage noch reaktio-näre Manifestationen vermutet werden können, beschränkt sie sich auf eine relativ kurze Meldung.

megszűnjék.' . . . Rákosi elvtárs hangos derűtség közepette [jegyz.: jelenlétük 'a fővárosi napi- és hetilapok szerkesztői, valamint politikai munkatársai, Nógrádi Sándor elvtárs, miniszterelnökségi államtitkárral az élen'] részletes ismertetést adott az úgynevezett bulvársajtó túlkapásairól, amelyek nap-nap után jelentkeznek, mégpedig a címlapokon. - 'Szó sincs arról, hogy a leleplező vagy bűnügyi riportok eltűnjenek. Sőt, a korrupciót és a szabotázszt felfedő riportáznak erősnek kell lennie . . .'

Feladatunk: a tömegnevelés . . . Reménykedésnek adott kifejezést . . . örömmel töltene el, ha a sajtó valóban elfoglalná az őt megillető 'nagyhatalmi' szerepét a közéletben . . . Végül hangot adott annak, hogy a demokrácia hőseit reflektorfénybe kell állítani, mert ez rokonszenves módszer arra, hogy a nép érdeklődését felkeltsék saját hőseik iránt."

Miután Dinnyés miniszterelnök is a Tánacsics születésnapja vizsztatérése alkalmából megerősíti, hogy „Tánacsics Mihály gondolatait megvalósítottuk” („Népszava”, 48 IV 27, 7. o.), a „Népszava” megvalósítja Rákosi útmutatását (és mint korábban Kun Béla, most ő lép fel mint vezércikkíró: „Népszava”, 48 V 1). „Leleplezései” nagyrészt az egyházak (priméren a katolikus, szekundéren a kálvinista-református) ellen irányulnak, és „a demokrácia hőseinek reflektorfénybe állítása” a lap uralkodó alkotóelemévé lesz, és a teljesen baloldali „tömegnevelést” a talán legkiemelkedőbb KP-ideológus Lukács György tanainak tömörített közzététele vezeti be („Népszava”, 48 IV 6, 8. o.; 48 IV 25, 11. o. etc.). „Népszava” számára a „szenzációhajhászás” megszüntetése különben is nem probléma, mert még oly megrázó eseményeknél is mint egy iskolából jövő kisleány megölése egy farkasfalka által (Kiskörös körzetben, Budapesttől délre; „Népszava”, 48 III 5, 2. o.), ahol sem szabotázszt sem reakciós manifesztációt sejteni nem lehet, egy relatív rövid jelentésre szorítkozik.

Nach der Ablösung des bisherigen verantwortlichen Redakteurs István Száva ("Népszava", 21.3.48, S.5; Anm.: künftig - bis zur Einführung des Redaktionskollektivs - werden personelle Veränderungen im Impressum nicht mehr begründet) bzw. seiner Berufung auf einen Posten ausserhalb der Redaktion, "wo er wirksamer tätig sein kann für die grosse Sache der Arbeitereinheit", lautet das Impressum: "Chefredakteur - Árpád Szakasits; Verantwortlicher Redakteur - Zoltán Horváth; Verantwortlicher Herausgeber - Jenő Fenyves ..., Verantwortlicher Druckereileiter - István Eperi."

Auffallend zum Zeitpunkt der Fusionierung mit der KP sind etliche "Druckfehlerberichtigungen" - bei der peinlich gewissenhaft und sauber korrigierten "Népszava" ganz ungewöhnlich - , die sich auf politische Artikel in vorangegangenen Ausgaben beziehen ("Népszava", 1.5.48, S. 14; 27.4.48, S. 4; 25.4.48, S. 15; 4.5.48, S. 6). Es handelt sich um nicht übersetzbare Wortspiele bzw. Satzbau-Veränderungen, deren Folge etwa ist, dass nicht die jetzigen, sondern früheren landwirtschaftlichen Verhältnisse (in der Ära des Grossgrundbesitzes) Lob erfahren. Nachdenklich stimmt ferner eine Reihe von Zitaten aus alten "Népszava"-Jahrgängen (1914, 1917, 1920, 1934), die der Sehnsucht nach Beendigung der Tyrannei Ausdruck geben ("Népszava", 1.5.48). - Verfasser vorliegender Arbeit glaubt nicht, hier einen Versuch systematischer passiver Resistenz innerhalb der Redaktion dokumentieren zu können. Immerhin jedoch beweisen die erfolgten Richtigstellungen sowie die Erklärungen heute im Westen lebender Ungarn, dass die Bevölkerung den in manchen alten Zitaten steckenden politischen Pikanterien aktuelle Bedeutung beimass.

In bislang unbekannter, rüder Weise wird die Kirche angegriffen; so parodiert "Népszava", 1.5.48, S. 10, den Katechismus wie folgt:

Az eddigi felelős szerkesztő Száva István leváltása után („Népszava”, 48 III 21, 5.o.; jegyz.: jövőben – a szerkesztőbizottság bevezetéséig – személyes változásokat az impresszumban nem indokolnak meg) ill. meghívása után egy posztra a szerkesztőségen kívül, „ahol hatékonyabban tevékenykedhet a munkásegység nagy ügyéért”, így szól az impresszum: „Főszerkesztő – Szakasits Árpád; Felelős szerkesztő – Horváth Zoltán; Felelős kiadó – Fenyves Jenő . . . , Felelős nyomdavezető – Eperi István.”

Feltűnő a KP-tal való fuzionálás időpontján néhány „nyomdahi-ba-helyesbítés” – a kínosan lelkiismeretesen és rendesen korrigált „Népszava”-nál egészen szokatlan – , amelyek politikai cikkekre előző kiadásokban vonatkoznak („Népszava”, 48 V 1, 14. o.; 48 IV 27, 4. o.; 48 IV 25, 6. o.). Nem lefordítható szójátékokról ill. mondatszerkezet-megváltoztatásokról van szó, amelyeknek mintegy az a következménye, hogy nem a mostani, hanem korábbi mezőgazdasági viszonyok (a nagybirtok időszakában) dicséretet kapnak. Elgondolkoztatóan összhangban van továbbá egy sor idézet régi „Népszava”-évfolyamokból (1914, 1917, 1920, 1934), amelyek a zsarnokság befejezése utáni vágyat fejezik ki („Népszava”, 48 V 1.) – Jelen munka szerzője nem hiszi, hogy itt egy szisztematikus passzív ellenállást a szerkesztőségen belül dokumentálhatna. Mindamellet azonban bizonyítják a bekövetkezett kiigazítások valamint a ma nyugaton élő magyarok magyarázatai, hogy a lakosság a némely régi idézetben rejlő politikai pikantériának aktuális jelentőséget tulajdonított.

Eddig ismeretlen, durva módon attakírozzák az egyházat; a „Népszava”, 48 V 1. 10. o. a következőképpen parodizálja a katekizmust:

"Kleiner Katechismus der konfessionellen Schulen. -
 1.) Glaubst Du daran, dass in Ungarn von 2.650 Volksschulen 1.674, ... und von 179 Gymnasien 94 in der Hand der Kirche sind? Ob Du es glaubst oder nicht, es ist nun einmal so! ... 2.) Glaubst Du daran, dass in Ungarn von 1.155.216 Volks- und Mittelschülern 666.836 von der Kirche erzogen werden? Ich glaube daran, denn - es ist absurd! (Credo quia absurdum!). 3.) Glaubst Du daran, dass wir selber dafür sorgen, dass sich hieran auch künftig nichts ändert, weil ... von 11.992 Lehramtsanwärtern 10.172 von der Kirche ausgebildet werden? Ich würde es gar nicht glauben, wenn es nicht in der Statistik stünde! 4.) Glaubst Du daran, dass all dies Dein Geld kostet? ... Ob ich will oder nicht, ich muss es glauben! ... 7.) Glaubst Du daran, dass dies so bleiben kann? Nein, das glaube ich ganz bestimmt nicht!"

Wie von nun an bei allen öffentlich unternommenen Schritten der kommunistischen Regierung, wird der Öffentlichkeit erklärt, die Masse wünsche es so:

("Népszava", 3.6.48, S. 5:) "Tausende von Telegrammen fordern die Verstaatlichung der konfessionellen Schulen."

Und:

("Népszava", 20.6.48, S. 5:) "In Finnland gibt es keine Konfessionsschulen ..."

Auch der Beginn des Personenkults fällt in diese Zeit:

("Népszava", 12.5.48, S. 1:) "Der Vater der Brücken - und wir können noch getrost hinzufügen -: der Vater der Strassen, der Vater der Verkehrsmittel, Genosse Ernő Gerő feiert den dritten Jahrestag seiner Minister-Eigenschaft."

Die anti-westliche, politische Karikatur wird durch einen eingerahmten Text ergänzt, etwa:

("Népszava", 8.6.48, S. 4; Rubrik "Nachrichten":)
 "2 kleine Proben aus der amerikanischen 'Demokratie'. -
 1.) Der Ku-Klux-Klan unterschlägt das Stimmrecht der Neger-Massen; 2.) Die amerikanischen Polizei schlägt die Streikenden zusammen."

Wie sich rückblickend zeigt, werfen auch in den "Népszava"-Spalten kommende Ereignisse deutlich ihre Schatten voraus. Nach Erscheinen der Schlagzeile ("Népszava", 30.5.48, S. 3) "Mindszenty ist Haupthindernis der Befriedung und Annäherung" sowie der an Stelle der politischen Tages-

„Kiskaté az egyházi iskolákról 1.) Hiszed-e hogy Magyarországon 2.650 népiskola közül 1.674, ... és 179 gimnázium közül 94 az egyház kezében van? Akár hiszed, akár nem - így van! ... 2.) Hiszed-e, hogy Magyarországon 1.155.216 alsó- és középiskolás diák közül 666.836-ot az egyház tanít? Hiszem, mert - abszurdum! (Credo quia absurdum!) 3.) Hiszed-e, hogy magunk gondoskodunk arról, hogy ez a jövőben se lehessen másképp, mert ... 11.992 jövendő tanító-/tanárjelölt közül 10.172-t az egyház képez ki? El se hinném, ha nem a statisztika mondaná! 4.) Hiszed-e, hogy mindez a te pénzedben történik? ... Ha tetszik, ha nem, el kell hinnem ... 7.) Hiszed-e, hogy ez így maradhat? Nem, ezt aztán már nem hiszem!"

Mint mostantól minden nyilvánosan megtett lépésénél a kommunista kormánynak, a nyilvánosságnak megmagyarázzák, hogy a tömeg akarja így:

(„Népszava”, 48 VI 3, 5. o. :) „Táviratok ezrei követelik az egyházi iskolák államosítását.”

És:

(„Népszava”, 48 VI 20, 5.o. :) „Finnországban nincsenek egyházi iskolák ...”

A személyi kultusz kezdete is erre az időre esik:

(„Népszava”, 48 V 12, 1. o. :) „A hídak atyja - és hozzátehetjük bátran -: az utak atyja, a közlekedési eszközök atyja, Gerő Ernő elvtárs miniszterelnökségének harmadik évfordulóját ünnepli.”

A nyugatellenes, politikai karikatúrát kiegészíti egy bekeretezett szöveg, pl.:

(„Népszava”, 48 VI 8, 4. o.; „Hírek” rubrika:) „2 kis próba az amerikai 'demokráciából'. - 1.) A Ku-Klux-Klan elsikkasztja a néger tömegek szavazati jogát; 2.) az amerikai rendőrség összeveri a sztrájkolókat.”

Amint visszpillantva megmutatkozik, a „Népszava”-hasábjokban is jövendő események érthetően vetítik előre árnyékukat. A szalagcím („Népszava”, 48 V 10, 3. o.) „Mindszenty fő akadály a megbékélésnek és a közeledésnek” megjelenése valamint a politikai napi-

karikatur eingerahmt gebrachten Mitteilung ("Népszava", 10.6.48, S. 4): "Mindszenty lehnte Verhandlungsmöglichkeiten ab", ist seine baldige Ausschaltung evident. Offen sind nur noch die Alternativen: 1.) ob er fliehen oder 2.) wann und wie er liquidiert wird. Zunächst greift ihn Rákosi wegen seiner notorischen Deutschfreundlichkeit an, am Heiligabend erfolgt dann seine Festnahme:

("Népszava", 28.12.48, S. 1; der nur 2zeilige, 2spaltig halbfett gesetzte Text deutet auf Meldungseingang nach Redaktionsschluss:)

"Mindszenty in Gewahrsam genommen. - Die Presseabteilung beim Innenministerium teilt mit: József Mindszenty, Erzbischof von Esztergom, wurde wegen des Verdachts der Illoyalität, des Verbrechens der beabsichtigten Stürzung der Republik, Spionage und Devisenvergehen verhaftet."

Die Vorbereitung zu seinem Schauprozess und dieser selbst füllen wochenlang die 1949er "Népszava"-Ausgaben mit illustrierten (Anm.: häufig Brief-Faksimiles) Berichten anti-amerikanischer Prägung.

Am 13. Juni 1948, Sonntag, macht "Népszava" mit rotgedruckter Kopfleiste auf ihren neuen Status aufmerksam: "Zentrales Blatt der Freien Gewerkschaften" (denn die Sozialdemokratische Partei gibt es nicht mehr). Die Frontseite verkündet 4spaltig: "Feierliche Eröffnung des Kongresses der Ungarischen Arbeiterpartei" (Magyar Dolgozók Pártja). Überdruckt ist sie mit dem neuen Fusionssymbol: Hammer, Fackel, Sichel. Das Impressum lautet: "Chefredakteur - József Harustyák; Verantwortlicher Redakteur - Zoltán Horváth; Redakteur - László Gács; Verantwortlicher Herausgeber - Jenő Fenyves." - Nachdem noch am 25.5.48 auf graues Packpapier gedruckt werden musste, ist jetzt die Papierqualität gut genug, um erstmals - und zwar auf verschiedenen Seiten - die Veröffentlichung von Fotos zu ermöglichen. Der Inseratenteil ist ungewohnt reich. - Szakasits selber ist es, der in dieser Nummer die Umstellung vollzieht:

karikatúrának a helyén bekeretezve hozott közlemény után („Népszava”, 48 VI 10, 4.o.): „Mindszenty elutasította a tárgyalási lehetőségeket”, az ő egyhamar bekövetkező kikapcsolása evidens. Nyitva már csak két alternatíva van: 1.) elmenekül-e vagy 2.) mikor és hogyan likvidálják. Először Rákosi támadja meg a notórius németbarátsága miatt, szenteste bekövetkezik aztán a letartóztatása:

(Népszava, 48 XII 28, 1. o.; a csak 2-soros, 2 -hasábos félkövén szedett szöveg utal a hír lapzárta utáni érkezésére:)

„Mindszentyt őrizetbe vették. - A Belügyminisztérium Sajtóosztálya közli: Mindszenty József esztergomi érseket, hűtlenség, a köztársaság megdöntésére irányuló bűncselekmény, kémkedés és valutaüzérkedés gyanúja alapján a rendőrhatalom őrizetbe vette.”

A készülődés a kirakatperére és az maga heteken át töltik meg az 1949-es „Népszava”-kiadásokat illusztrált (jegyz.: gyakran levél-faksimilék) tudósításokkal antiamerikai jelleggel.

1948 június 13-án, vasárnap, a „Népszava” vörösen nyomtatott fejléccel felhívja a figyelmet új státusára: „A Szabad Szakszervezetek Központi lapja” (mert a Szociáldemokrata Párt nincs többé). A címloldal 4-hasábosan hirdeti: „A Magyar Dolgozók Pártja kongresszusának ünnepélyes megnyitója”. Ez felül van nyomtatva az új fúzió-szimbólummal: kalapács, fáklya, sarló. Az impresszum így szól: „Főszerkesztő - Harustyák József; Felelős szerkesztő - Horváth Zoltán; Szerkesztő - Gács László; Felelős kiadó - Fenyves Jenő.” - Miután még 48 V 25-én szürke csomagolópapírra kellett nyomtatni, most a papírminőség elég jó, hogy először - éspedig különböző oldalakon, - fotók közzététele lehetővé váljon. Az hirdetési rész szokatlanul gazdag. - Szakasits maga az, aki ebben a számban az átalakítást végbeviszi:

(Seiten 2, 3, 4:) "Genosse Árpád Szakasits ist ab heute nicht mehr Chefredakteur der 'Népszava'. Käme sein Name in einer anderen Situation, unter anderen Umständen vom 'Népszava' /-impressum/ herunter, würde die ungarische Arbeiterschaft darauf mit ... Bestürzung reagieren.... So allerdings hat der Abschied gegenteilige Bedeutung. Genosse Szakasits konnte sich in den letzten Jahren seit der Befreiung wenig mit der 'Népszava' befassen. Aber ... jetzt wird er eines der vornehmsten Ämter der Ungarischen Arbeiter-Partei bekleiden. - Ungarische Arbeiter-Partei gegründet . - ... Genosse Szakasits ... gab den Beschluss bekannt, wonach 'Szabad Nép' das zentrale Blatt der Ungarischen Arbeiter-Partei sein wird /Anm.: bisher Zentralorgan der KP/, die 'Népszava' wird dafür zum zentralen politischen Tagblatt des Landesverbandes der Freien Gewerkschaften ... - Eiserne Disziplin, demokratischer Zentralismus. - ... 'Es lebe die Ungarische Arbeiter-Partei! Es lebe die Brüderlichkeit der Völker! Es lebe die Sowjetunion!' - so endete die Rede des Genossen Szakasits."

Verfassung, Rechtsprechung, Erziehung, Fachausbildung etc. leiten sich direkt aus der ideologischen Zielsetzung ab. Die Lenkung der Presse erfolgt ebenfalls auf ideologischer Basis; Recht und Unrecht entscheidet die Nützlichkeit oder Abträglichkeit einer Aktion für die mit Diktaturgewalt herrschende Klasse. - Die Wirtschaftsstruktur des Landes soll gleichfalls verändert werden. - Im Juni 1948 beginnt das Informationsamt (= Tájékoztató Iroda) eine grossangelegte Kampagne gegen das greifbar nahe Jugoslawien. Übers Jahr - u.a. mit Hilfe des monströsen Schauprozesses gegen den später posthum voll rehabilitierten László Rajk - wird die Hasskampagne gegen Tito, den "Kettenhund der Kapitalisten", soweit angeheizt, dass "Népszava" am 14. September 1949 auf S. 6 den folgenden, in der Formulierung typischen Hinweis bringt:

"In Heft-Form erschienen: Anklageschrift gegen László Rajk und Konsorten. Jeder Arbeiter muss die Anklageschrift gegen die landesverräterische Trotzkiistische Spionagebande kennen, welche die Maske herunterreisst von den gefährlichsten, gemeinsten Feinden unseres werktätigen Volkes. Lesen wir sie! Verbreiten wir sie! 24 Seiten, Preis 20 fillér ..."

(2., 3., 4. oldal:) „Szakasits Árpád elvtársától már nem a 'Népszava' főszerkesztője. Ha a neve más szituációban, más körülmények között jönne le a 'Népszava' [-impressumából], a magyar munkásság ... megdöbbenéssel reagálna arra ... Így bezzeg a búcsúnak ellenkező jelentése van. Szakasits elvtárs az utolsó években a felszabadulás óta keveset tudott a 'Népszava'-val foglalkozni. De ... most a Magyar Dolgozók Pártja legelőkelőbb hivatalainak egyikét fogja viselni. -

Magyar Dolgozók Pártja megalapítva. - ... Szakasits elvtárs ... ismertté tette a határozatot, miszerint 'Szabad Nép' lesz a Magyar Dolgozók Pártja központi lapja [jegyz.: eddig a KP központi organuma], 'Népszava' viszont a Szabad Szakszervezetek Országos Szövetségének központi politikai napilapja ... - Vasfegyelem, demokratikus centralizmus. - ... 'Éljen a Magyar Dolgozók Pártja! Éljen a népek testvérisége! Éljen a Szovjetunió!' - így fejeződött be Szakasits elvtárs beszéde." (visszaford. németről)

Alkotmány, igazságszolgáltatás, nevelés, szakképzés etc. közvetlenül az ideológiai célkitűzésből származtatnak le. A sajtó irányítása szintén ideológiai alapon megy végbe; jog vagy jogtalanság, azt eldönti egy akció hasznossága vagy elviselhetősége a diktatórikus hatalommal uralkodó osztály számára. - Az ország gazdasági struktúrája szintén változzon. - 1948. júniusában belekezd a Tájékoztató Iroda egy nagyszabású kampányba a megfoghatóan közeli Jugoszlávia ellen. Egész éven át- t.k. a monsztrózus kirakatper segítségével a később posztumuszán teljesen rehabilitált Rajk László ellen - a gyűlöletkampányt Tito, a „kapitalisták láncos kuttyája”, ellen annyira fűtik, hogy „Népszava” 1949 szeptember 14-én a 6. oldalon a következő, a formulázásban tipikus utalást hozza:

„Füzetformában megjelent: Vádirat Rajk László és bűntársai ellen. Minden dolgozónak ismernie kell a vádiratot a hazaáruló trockista kémbanda ellen, amely lerántja az álarcot dolgozó népünk legveszélyesebb, legaljasabb ellenségeiről. Olvassuk el! Terjesszük! 24 oldal, ára 20 fillér ...” (visszaford. németről)

In der Woche bis Sonntag, dem 27.6.1948, erfolgen als Neuerungen die Rubriken "Planwirtschaft", "Nachts eingetroffen", "Kleine Nachrichten vom Weltmarkt", "Gewerkschaftliche Nachrichten" sowie die Einführung von Karikaturen und Momentaufnahme im Sportteil.

Dass der "Népszava" auch gegenüber den Gewerkschaftsmitgliedern nur sekundäre Bedeutung zukommt, erhellt aus dem Leitartikel vom 1. Juli 1948 (S.1, 2 spaltig):

"Die ungarische organisierte Arbeiterschaft erfuhr mit Bestürzung aus der Zeitung 'Szabad Nép', dem zentralen Organ der Ungarischen Arbeiter-Partei, von jenen ernsten und schweren Gegensätzen, die zwischen den kommunistischen sowie Arbeiter-Parteien der Welt und der jugoslawischen kommunistischen Partei entstanden sind..."

Am 2.7.48 sind bereits weitere neue Rubriken eingerichtet: "Der Tageskalender" - mit diversen kleinen Meldungen politischen Genres aus dem In- und Ausland; innerhalb der Rubrik Nachrichten die neue "Der Leser fragt... die 'Népszava' antwortet"; "So spielt sich das Leben in den Betrieben ab" (mit der Schlusssaufforderung: Durch Arbeitswettbewerb vorwärts für den Wohlstand der Werktätigen; oder Arbeitswettbewerb - der Motor des 3-Jahres-Plans;) "Gewerkschaftliche Weltnachrichten" (z.B. - Einheit der japanischen Gewerkschaften gestärkt); "Allgemein-interessierende Verordnungen" (z.B. - Lebensmittelverteilung und Sozialversicherung), "Planwirtschaft unserer Nachbarn" (Anm.: nur sporadisch auftauchend; abwechselnd mit "So wird das Land gebaut").

Die Rubrik "Elitearbeiter" bringt bereits fast täglich ein Foto (oder mehrere), möglichst an der Arbeitsstätte aufgenommen, mit Unterschriften wie: "Elitearbeiter Sándor Méder, Fassbinder (sic: kádár) der Dréher-Bier-Fabrik". Und auch der "Népszava"-Verlag widmet sich einem neuen Programm, wie die Eigenreklame am 8.7.48, S.5, zeigt:

"Aus der 'Népszava'-Fachbücherei für Elektrizität. - E.S. Lincoln: Elektromotoren und Generatoren, 48,80 Forint; Jesch-Taraba: Wo binde ich's an? Taschenbuch der

Az 1948 VI 27. vasárnapig terjedő héten újtásokként következnek be a „Tervgazdaság”, „Éjjel érkezett”, „Kis hírek a világpiacról”, „Szakszervezeti Hírek” rubrikák valamint bevezetése karikatúráknak és a pillanatfelvételnak a sportrészben.

Hogy a „Népszavá”-nak a szakszervezeti tagokkal szemben is csak szekundéres jelentőség jut, kiviláglik az 1948 július 1-i (1. o., 2-hasábos) vezércikkből:

„A magyar szervezett munkásság a 'Szabad Nép'-ből, a Magyar Dolgozók Pártja központi lapjából megdöbbenéssel értesült arról a komoly és súlyos ellentétéről, amely a világ kommunista valamint munkáspártjai és a jugoszláv kommunista párt között felvödött...”

48 VII 2-án már további új rubrikák vannak beállítva: "A Napi Kalendárium" - különböző kis politikai műfajú jelentésekkel bel- és külföldről; a Hírek rubrikán belül új „Az olvasó kérdezi . . . a 'Népszava' válaszol”; „Így zajlik az élet az üzemekben” (a végfelszólítással: Munkaversennyel előre a dolgozók jólétéért; vagy Munkaverseny - a 3-éves terv motorja); „Szakszervezeti világhírek” (pl. - Erősödött a japán szakszervezeti egység) ; „Közérdekű rendeletek” (pl. - élelmiszerosztás és társadalombiztosítás), „Szomszédaink tervgazdasága) (jegyz.: csak sporadikusan felmerülően; váltakozva az „Így épül az ország”-gal).

Az „élmunkások” rubrika már szinte naponta hoz egy fényképet (vagy többet), lehetőleg munkahelyen felvéve, aláírásokkal mint: „Méder Sándor élmunkás, a Dréher sörgyár kádárja”. És a „Népszava”-kiadó is szenteli magát egy új programnak, mint a 48 VII 8, 5. oldalon levő önreklám mutatja:

„A 'Népszava' villamossági szakkönyvekből - Lincoln E.S: Elektromotorok és generátorok, 48,80 Ft.; Jesch-Taraba: Hová kössem? Áramkapcsolások zsebkönyve,

Stromschaltungen, 12.- Ft.; Vigh-Bertalan: Elektromaschinen und Transformatoren, 12.- Ft.; ..."

Am 18. Juli 1948 leitet ein Band die mehrwöchige Werbekampagne ein:

(S.7, 4spaltig oben:) "Am Donnerstag, dem 15. Juli, beginnt der 'Népszava'-Agitationsmonat der Gewerkschaften. - Vorwärts für 100.000 Leser."

An Stelle der bereits früher erwähnten politischen Karikatur finden sich nun etwa folgende Vergleiche: "So lebt der Bergarbeiter 1. in den Vereinigten Staaten (mit mager gesetztem Text), 2. in der Sowjetunion (halbfett)".

("Népszava", 22.7.48, S. 2). Auch im Inseratenteil erfolgt eine Umstellung: die Kollektivreklame und der Hinweis für Auszeichnungen:

("Népszava", 1.8.48, S. 9, untere Hälfte:) "Mit Arbeitswettbewerb für den 3-Jahres-Plan! Die unter der Leitung der Direktion für die Bier-, Malz und Süßwarenindustrie stehenden nationalen Betriebe ..." (Bei der Nennung ausgezeichneter Betriebe ist ein Faksimile des Roten Arbeitssterns an der Kette angebracht, dazu die Bezeichnung "Elitebetrieb". - Ein anderer Betrieb innerhalb dieses Kollektivs, die "Cadeau Schokoladefabrik A.G. Budapest" appelliert in geschickter und gelungener Form an die Traditionsliebe der Leser, mit der Zeichnung eines Mädchens in Széklertracht sowie dem Totempol der Székelyterra.)

Auf grauem Papier (bis 11.8.48) wird am 8.8.48 die neue Kunstrichtung verkündet:

(S. 9, ganzseitig) "Tibor Déry: Die Volksdemokratie erwartet Kritik und Wegweisung von den Schriftstellern! - 'Népszava'-Fragestunde über die Wechselwirkung zwischen Autoren und Lesern sowie die neuen Gesichtspunkte der demokratischen Gesellschaftskritik. - Tibor Déry über die Selbstzensur der Schriftsteller und den fundamentalen Optimismus." (signiert: Endre Sós)

Am 11.8.48, S. 2 richtet "Népszava" den "Briefkasten" ein:

"Des täglichen Organs des Gewerkschafts-Rates, der 'Népszava' primäre Aufgabe ist es, sich ständig mit den Problemen und Wünschen der Arbeiter zu befassen. Diese Aufgabe kann sie nur erfüllen, wenn jeder Arbeiter spürt, dass zwischen der 'Népszava' und ihnen die allerengste

12.- Ft.; Vigh-Bertalan: Villamosgépek és transzformátorok, 12.- Ft.; ..."

1948 július 18-án egy szalag vezeti be a többhetes reklámkampányt:

(7. o., 4-hasábosan fent:) „Csütörtökön, július 15-én kezdődik a Szakszervezetek 'Népszava'-agitációs hónapja. - Előre 100.000 olvasóért."

A már korábban említett politikai karikatúrák helyén most mintegy a következő hasonlatok találhatók: „Így él a bányász 1. az Egyesült Államokban (soványan szedett szöveggel), 2. a Szovjet-unióban (félkövér); („Népszava, 48 VII 22, 2. o.). A hirdetési részben is bekövetkezik egy átalakulás: a kollektivreklám és az utalás kitüntetésekre:

(„Népszava”, 48 VIII 1, 9. o., alsó fele) „Munkaversennyel a 3-éves tervért! A Sör, Maláta- és Édesipari Igazgatóság irányítása alatt működő nemzeti vállalatok . . .” (A kitüntetett üzemek megnevezésénél a vörös munkacsillag egy faksimilije van a láncon elhelyezve, hozzá a megjelölés „Élüzem”. - Egy másik üzem ezen a kollektíván belül, a 'Cadeau Csokoládégyár Rt. Budapest' ügyes és sikerült formában appellál az olvasó tradíciószeretetére, egy székely viseletben levő leány valamint a székelyföldi kopjafa rajzával.)

Szürke papíron (48 VIII 11-ig) 48 VIII 8-án meghirdetik az új művészeti irányzatot:

(9. o., egész oldalas): „Déry Tibor: Kritikát és útmutatást vár az írótól a népi demokrácia! - A 'Népszava' ankétja az írók és olvasók kölcsönhatásáról és a demokratikus társadalomkritika új szempontjairól - Déry Tibor az írók öncenzúrájáról és eredendő optimizmusáról.” (szignálva: Sós Endre)

48 VIII 11-én. 2. o. rendezi be „Népszava” a „Levelesládá”-t:

„A Szakszervezeti Tanács napi orgánumnak, a 'Népszava'-nak elsőrendű feladata, hogy állandóan foglalkozzék a munkások problémáival és kívánságaival. Ezt a feladatot csak akkor töltheti be, ha minden dolgozó érzi azt, hogy a 'Népszava' és közötté a legszorosabb

Verbindung besteht, wenn sie sich mit all ihren Sorgen und Nöten, mit Fragen, Klagen und Vorschlägen ruhig an die 'Népszava'-Redaktion wenden können. Zwecks Ausbau des engeren Kontakts zwischen der 'Népszava' und den Arbeitern in den Betrieben starten wir unsere Aktion 'Arbeiterkorrespondenz'. In den Betrieben bringen die 'Népszava'-Vertrauensleute die 'Népszava'-Briefkästen an. Sie werden von unseren Beauftragten jede Woche geleert. Die Briefe werden entweder innerhalb kurzer Zeit beantwortet, oder aber die aufgeworfenen Probleme, Klagen, Fragen in den Spalten unserer Zeitung an die Öffentlichkeit gebracht. Interessante Vorschläge werden wir beim Aufbau der Demokratie verwenden..."

Dem Sportteil wird weit mehr Beachtung geschenkt als früher, denn internationale Erfolge haben das Prestige der Volksdemokratie:

("Népszava", 15.8.48, S. 16:) "Die olympischen Siege unserer Sportler sind ein Sieg der ungarischen Volksdemokratie."

Die ungarische Armee wird neu aufgestellt, mit dem Ziel:

("Népszava", 24.8.48, S. 3:) "Die Honvéd (-Armee) sei würdiger Waffengefährte der sowjetischen Armee."

Dem Aufbau der Armee, der Ausbildung, insbesondere der Freiwilligenwerbung (die nach den verlorenen Kriegen spürbar auf Schwierigkeiten stösst) ist in der "Népszava" breiter Raum gewidmet.

Am Sonntag, dem 5. September 1948, S. 5 (ganzseitig) heisst es:

"Die 'Népszava' zieht in ein neues Zuhause. - 39 Jahre sind es her, dass die 'Népszava' in die Conti-Strasse 4 gezogen ist, in das inzwischen historisch gewordene Haus der Arbeiterbewegung ... Man müsste Bilanz ziehen an diesem Tag, da die 'Népszava' von der Conti-Strasse auszieht, um ihren Platz einzunehmen in der einstigen Hochburg der Grosskapital-Presse, der nun verstaatlichten und für die ungarische Volksdemokratie arbeitenden Athäneum-Druckerei ..."

Der lange, mit Fotos illustrierte Artikel, gibt einen Rückblick auf die 75 Jahrgänge der "Népszava", gerechnet ab 'Anfang 1873 ... dem Start der 'Munkás Heti Krónika'', und lässt einige alte Mitarbeiter und Genossen zu Wort

a kapcsolat, ha minden ügyes-bajos dolgukban, kérdésekkel, panaszokkal és javaslatokkal nyugodtan fordulhatnak a 'Népszava' szerkesztőségéhez. A 'Népszava' és az üzemi dolgozók közötti szorosabb kapcsolat kiépítésének elérésére megindítjuk „Munkáslevelezés” akciónkat. Az üzemekben a 'Népszava'-bizalmiak elhelyezik a 'Népszava' levelesládáját. A ládát megbízottunk hertenként üríti ki. A levelekre rövid időn belül vagy válaszolunk vagy lapunk hasábjain az azokban felvetett problémákat, panaszokat, kérdéseket nyilvánosságra hozzuk. Érdekes javaslataikat pedig a demokrácia építésében hasznosítjuk. ..."

A sportrésznek messze több figyelmet szentel mint korábban, mert a nemzetközi sikerek emelik a népi demokrácia presztízsét:

(„Népszava, 48 VIII 15, 16. o. :) „Sportolóink olimpiai sikere a Magyar Népi Demokrácia győzelme.”

A magyar hadsereget újra felállítják, azzal a céllal:

(„Népszava, 48 VIII 24, 3. o. :) „A honvédség legyen méltó szövetségese a szovjet hadseregnek.”

A hadsereg felépítésének, a kiképzésnek, különösen az önkéntesek verbuválásának (ami a veszített háborúk után érezhetően nehézségekbe ütközik) a „Népszavá”-ban széles teret szentelnek.

1948 szeptember 5-én, vasárnap, 5. o. (egészoldalasan) közlik:

„Új otthonba költözik a 'Népszava'. - Egy esztendő híján 40 éve, hogy a 'Népszava' beköltözött a munkásmozgalomnak azóta történelmivé lett házába, a Conti u. 4-be ... Mérleget kellene készíteni ezen a napon, amikor a 'Népszava' elköltözik a Conti utcából, hogy elfoglalja helyét a nagytőkés sajtó egykori fellegrájában, az immár államosított és a magyar népi demokráciáért dolgozó Athaeneum-Nyomdában ...”

A hosszú, fotókkal illusztrált cikk visszpillantást nyújt a „Népszava” 75 évfolyamára, számítva „az 1873-i kezdettől ... a 'Munkás Heti Krónika' indulásának”, és néhány öreg munkatársakat és elvtársakat szóhoz

kommen, enthält sich jedoch der früher bei solchen Anlässen üblichen Zitierung aus alten "Népszava"-Nummern.

Am Dienstag, dem 7. September 1948, erscheint dann "Népszava" im gleichen Format, aber mit 5spaltigem Umbruch, ausserdem ist im Kopf der Name "Népszava" kleiner geworden, um Platz zu machen für die bisher oberhalb der Kopfleiste angebrachten Inhalts-Schwerpunkte. Die Kopfleiste selbst - mit dem Vermerk "zentrales Blatt der Freien Gewerkschaften" usw. - läuft weiterhin auf 45 Cicero Formatbreite. Die Redaktionsanschrift lautet jetzt: "(Budapest) VII., Miksa-Str. 8", auch die Telefonnummern sind geändert.

Am 12. September 1948 beginnt der in 17 täglichen Fortsetzungen veröffentlichte Fortsetzungsroman, Maxim Gorkis "Malwa", und zwar "unter dem Strich."

Ziel und Zweck der jetzigen "Népszava" umreissen diese Zitate:

("Népszava", 3.12.48, S. 5, Rubrik "Népszava-Briefkasten")
 "Das Lesen der Arbeiterpresse fördert den guten Arbeitsgeist der Betriebe. - Geehrte Redaktion! Durch die 'Népszava' möchte ich meine Kollegen darauf aufmerksam machen, wie wichtig es vom Standpunkt des Betriebsgeistes und der Produktion ist, wenn die Werktätigen die zentralen Organe der Partei sowie der Gewerkschaften und die Fachliteratur regelmässig lesen. Bei uns, in der Óbudaer Schiffswerft, sind 75 % der Giessereiarbeiter auf die Arbeiterzeitung abonniert. Das zeigt sich auch in ihrer Arbeit. In ihrer Kongress-Verpflichtung versprochen sie, ihren 6%igen Ausschuss um 25 % zu senken. Sie haben ihre Verpflichtung nicht nur erfüllt, sondern den Ausschuss auf die Hälfte, nämlich 3 % gesenkt ... Wie konnten sie dies erreichen? Indem die in der Brigade arbeitenden Gewerkschaftskollegen sich von jenen, die viel Ausschuss produzierten, während der Mittagspause Fachlektüre vorlesen liessen. Damit war ein doppeltes Ziel erreicht. Jene Kollegen, die nicht gerne vorlesen wollten, passen künftig besser auf ... Gez.: Mihály Szepes, Altbudaer Schiffswerft."

Was sich an Hand der "Népszava" in dieser Zeit nicht, und später nur vage, dokumentieren lässt, ist die Unterdrückung des antibolschewistischen Volkssentiments. Von den

juttat, tartózkodik azonban a régebben ilyen alkalmakkor szokásos idézéstől régi „Népszava”-számokból.

Kedden, 1948 szeptember 7-én megjelenik aztán „Népszava” ugyanabban a formátumban, de 5-hasábos tördelésben, ezenkívül a fejben a „Népszava” név kisebb lett, hogy helyet csináljon az eddig a fejléc fölött elhelyezett tartalmi súlypontoknak. A fejléc maga - „A Szabad Szakszervezetek központi lapja” stb. megjegyzéssel - továbbra is 45 ciceró formátszélességben fut. A szerkesztőség címe most: „(Budapest) VII., Miksa u. 8”, a telefonszámok is megváltoztak.

1948 szeptember 12-én kezdődik a 17 napi folytatásban közölt folytatásos regény, Gorkij Maxim „Malvá”-ja, éspedig „a vonal alatt” [tárca].

A mostani „Népszava” célját és rendeltetését felvázolják ezek az idézetek:

(„Népszava”, 48 XII 3, 5. o., „Népszava-levelesláda” rubrika:) „A munkássajtó olvasása elősegíti az üzemek jó munkásszellemét. - Tisztelt Szerkesztőség! A 'Népszava'-n keresztül szeretném felhívni munkástársaim figyelmét arra, milyen fontos az üzemek munkaszelleme és a termelés szempontjából, hogy a dolgozók rendszeresen olvassák a párt és a szakszervezetek központi lapját és a szakirodalmat. Nálunk, az Óbudai Hajógyárban, az öntőde dolgozóinak 75%-a munkáslap előfizetője. Ez meg is látszik munkájukon. Kongresszusi felajánlásukban vállalták, hogy 6%-os selejtjüket 25 %-ra leszállítják. Nemcsak teljesítették ezt a felajánlásukat, hanem felére, 3 %-ra csökkentették a selejtet . . . Hogyan tudták ezt elérni? Úgy, hogy a brigádban dolgozó öntőszaktársak közül a sok selejtet gyártóknak ebédidő alatt szakirodalmat kellett felolvasniok. Ezzel kettős célt értek el. A szaktársak, akik nem szerettek felolvasni, ezentúl jobban vigyáznak a munkadarabokra . . . alulírott: Szepes Mihály, Óbudai Hajógyár.”

Amit a „Népszava” alapján ebben az időben nem, és később csak homályosan lehet dokumentálni, az az antibolsevista néperzés elnyomása. A

Verhaftungswellen, Anfang 1949 bis Ende 1951, die verschiedene ausländische Proteste gegen die Verbannung unliebsamer, aber unschuldiger Menschen innerhalb des Landes zeitigen, sowie von der Errichtung von Internierungslagern wird geschwiegen. Das volle Ausmass, die wohl in die Hunderttausende gehende Zahl der Betroffenen, scheint noch nicht präzise erfasst worden zu sein. (Anm.: Am 7.8. 1951 gibt die "Szabad Nép" 4.290 Deportationen zu.)

Der letzte Schritt zur Ausschaltung jener antibolschewistischen Opposition ist die "Vereinigung aller Parteien" zum Zwecke einer neuen Regierungsbildung. "Népszava" schreibt dazu:

"(11. März 1949, S. 1, Schwerpunkt:) Mátyás Rákosi spricht am 15.-März-Kongress der Unabhängigen Volksfront. - Wichtige Mitteilungen über die neuen Betriebsratswahlen. - (Seite 1, 4spaltig:) Aufruf der ungarischen Unabhängigen-Volksfront an die werktätige Bevölkerung des Landes zur Feier des 15. März. - ... Beflaggen wir jedes Haus im Land, lassen wir auch unsere nationalfarbene Fahne verkünden, dass das ungarische Volk befreit und erneuert die Traditionen Kossuths, Petőfis und Tánácsics' befolgt. Es lebe der Landeskongress der Ungarischen Unabhängigkeits-Volksfront. Gezeichnet: der provisorische Landesrat der Ungarischen Unabhängigkeits-Volksfront."

("Népszava", 7. April 1949, S. 1, 4spaltig:) "Das Präsidium der Volksfront fordert die Regierung auf: Sie beschliesse die Auflösung des Parlaments und die Abhaltung neuer Wahlen."

Noch ehe die Wahlen mit einem unerhörten propagandistischen Aufwand - und als offene Volksabstimmung - durchgeführt werden ("Népszava", 15.5.49) und von rund 5,2 Mio Stimmen rund 5,1 Mio als prokommunistisch deklariert sind ("Népszava", 17. 5.49), bekommt der Leser einen konkreten Vorgeschmack von den Zuständen und dem Personenkult der nächsten Jahre:

("Népszava", 27.4.49, S. 1:) "Die Parolen des Zentralkomitees der Ungarischen Arbeiter-Partei zum 1. Mai. - (Es folgen 47 Punkte in diesem Stil:) 1. Es lebe der 1. Mai, die militante Heerschau der Werktätigen der Welt! - 2. Es lebe die befreiende Sowjetunion, Beschützerin des Weltfriedens, Verteidigerin der Volksfreiheit! Es lebe Stalin, der grosse Führer der Werktätigen der Welt!

letartóztatási hullámokról, 1949 elejétől 1951 végéig, amelyek különböző külföldi tiltakozásokat eredményeznek a kellemetlen, de ártatlan emberek országon belüli száműzetése miatt, valamint az internálólágerek berendezéséről hallgatnak. A teljes méret, a bizonyára az érintettek százezreire menő száma, még nem tűnik precízen felfogva. (jegyz.: 1951 VIII 7-én a „Szabad Nép” 4.290 deportálásokat ismer be.)

Az utolsó lépés azon antibolszewista opposzió kikapcsolásához az „összes pártok egyesítése” egy új kormány létrehozása céljából. „Népszava” ezt írja ehhez:

„(1949 március 11, 1 o., súlypont:) Rákosi Mátyás beszél a Függetlenségi Népfrent március 15-i kongresszusán. - Fontos közlemények az új üzembizottsági választás megtartásáról. - (1. oldal, 4-hasábosan:) A magyar Függetlenségi Népfrent felhívása az ország dolgozó népéhez március 15. megünneplésére. - . . . Lobogózzunk fel minden házat az egész országban, hirdesse nemzeti színű zászlónk is, hogy a magyar nép felszabadultan és megújulva követi Kossuth, Petőfi és Tánácsics hagyományait. Éljen a Magyar Független Népfrent országos kongresszusa. alulírott: A Magyar Független Népfrent ideiglenes országos tanácsa.”

(„Népszava”, 1949 április 7, 1. o., 4-hasábosan:) „A Népfrent elnöksége felkéri a kormányt: Tegyen javaslatot az Országgyűlés feloszlására és új választásra.”

Még mielőtt a választásokat egy hallatlan propagandisztikus ráfordítással - és mint nyílt népszavazást - véghezviszik („Népszava”, 49 V 15) és kerekén 5,2 millió voksból kerek 5,1 milliót prokommunistának deklarálnak („Népszava”, 49 V 17), az olvasó egy konkrét ízelítőt kap a következő évek személyi kultuszából:

(„Népszava”, 49 IV 27, 1. o. :) „A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének jelszavai május 1-ére. (Következik 47 pont ebben a stílusban): 1. Éljen május 1, a világ dolgozóinak harcos seregszemléje! 2. Éljen a Felszabadító Szovjetunió, a világbéke őre, a népszabadság védelmezője! Éljen Sztálin, a világ dolgozóinak nagy vezére!

3. Es lebe Stalin, der grosse Freund des ungarischen Volkes! 4. Es lebe der Organisator unserer Siege, die Ungarische Arbeiter-Partei! Es lebe der grosse Führer der ungarischen Werktätigen, Mátyás Rákosi! 5. Mit dem 5-Jahre-Plan für ein glückliches, starkes, unabhängiges Ungarn! Stimme für die Volksfront! ... 12. Mit Mátyás Rákosi für ein glückliches, starkes, unabhängiges Ungarn! 13. Voran die aufbauende und militante Allianz der Arbeiterschaft, des Bauerntums und der Intelligenz! Mit Mátyás Rákosi für den Sieg der Volksfront! 14. Ein glückliches, starkes Volk, in einer freien, unabhängigen Heimat! 15. Dem Volk gehört die Fabrik, der Boden, das Land! Stimme für die Volksfront! 16. Dir gehört das Land, du baust es für dich! Stimme für die Volksfront! ... 22. Es lebe die ungarische Honvéd-Armee, Schutzschild unseres Friedens und unserer Unabhängigkeit! ... 24. Der Schutz des Friedens ist Sache aller Völker der Welt! Demaskiert die Pläne der neuen Kriegshetzer! ... 27. Brüderliche Grüsse den befreundeten Volksdemokratien! Es lebe die polnische, russische, rumänische, tschechoslowakische, bulgarische und albanische Volksdemokratie! ... 35. Der 5-Jahres-Plan ist: Wohlstand, Friede, Unabhängigkeit! Stimme für die Volksfront! Nach dem 5-Jahres-Plan gibt es keine Armut, keine Arbeitslosigkeit! Stimme für die Volksfront! ... 41. Es lebe die Gewerkschaftsbewegung, die starke Stütze des sozialistischen Aufbaus! ... 45. Ungarische Frau! Für den Frieden, für deine Familie, dein Kind, stimme für die Volksfront! 46. Ungarische Jugend! Baue deine Zukunft! Seid zur Arbeit, zum Kampf bereit! Stimmt für die Volksfront! 47. Ungarische Intelligenz! ... zusammen mit dem Volk ... Stimmt für die Volksfront!"

Am 7. August 1949 veröffentlicht "Népszava" den Wortlaut der neuen, offen auf die Sowjetunion Bezug nehmenden Verfassung (S. 1-3). Soweit die einzelnen Punkte sich auf den Pressesektor auswirken können, seien sie nachfolgend zitiert:

"Gesetzentwurf über die Verfassung der Ungarischen Volksrepublik. - Am Freitag nahm der Ministerrat den vom Stellvertretenden Ministerpräsidenten Mátyás Rákosi unterbreiteten Gesetzentwurf betreffend die Verfassung der Ungarischen Volksfront an. Der Text ... lautet
'Die Waffenmacht der grossen Sowjetunion hat unser Land befreit ... Bereichert um die Erfahrungen der sozialistischen Revolution von 1919, gestützt auf die Sowjetunion, hat unser Volk die Grundlagen des Sozialismus zu schaffen begonnen ... 2. Absatz, § 4: Die gesellschaftliche Ordnung. 1.) in der Ungarischen Volksrepublik befindet sich die Masse der Produktionsmittel als gesellschaftliches Eigentum im Besitz des Staates, der öffentlichen Korporationen [sic: közületek] oder der Genossenschaften ...

3. Éljen Sztálin, a magyar nép nagy barátja! 4. Éljen győzelmeink szervezője, a Magyar Dolgozók Pártja. Éljen a magyar dolgozók nagy vezére, Rákosi Mátyás! 5. Az 5-éves tervvel a boldog, erős, független Magyarországért! Szavazz a Népfontra! ... 12. Rákosi Mátyással boldog, erős, független Magyarországért! 13. Éljen a munkásság, parasztság, értelmiség építő és harci szövetsége! Rákosi Mátyással a Népfront győzelméért! 14. Boldog, erős népet, szabad független hazában! 15. A népé a gyár, a föld, az ország! Szavazz a népfontra! 16. Tied az ország, magadnak építéd! Szavazz a Népfontra! ... 22. Éljen a magyar honvédség, békénk, függetlenségünk védőpajzsa! ... 24. A béke védelme, a világ valamennyi népének ügye! Leplezzétek le az új háborús uszítók terveit! ... 27. Testvéri üdvözlét a baráti népi demokráciáknak! Éljen a lengyel, román, csehszlovák, bolgár és albán népi demokrácia! ... 35. Az 5-éves terv után nincs szegénység, nincs munkanélküliség! Szavazz a Népfontra! ... 41. Éljen a Szakszervezeti Mozgalom, a szocializmus építésének erős támasza! ... 45. Magyar Asszony! A békéért, családodért, gyermekedért, szavazz a Népfontra! 46. Magyar ifjúság! Építsd jövődet! Légy munkára, harcra kész! Szavazz a Népfontra! 47. Magyar Értelmiség! ... a néppel együtt ... Szavazz a Népfontra!"

1949 augusztus 7-én közli „Népszava” az új, nyíltan a Szovjetúnióra hivatkozó alkotmány szövege (1-3. o.). Amennyire az egyes pontok a sajtóra kihathatnak, legyenek idézve a következőkben:

„Törvényjavaslat a Magyar Népköztársaság alkotmányáról. - A pénteki minisztertanács Rákosi Mátyás miniszterelnökhelyettes előterjesztésére elfogadta a Magyar Népköztársaság alkotmányáról szóló törvényjavaslatot. Szövege ... így hangzik: 'A nagy Szovjetúnió fegyveres ereje felszabadította országunkat ... Az 1919-évi szocialista forradalom tapasztalataival gazdagodva, a Szovjetúnióra támaszkodva, népünk megkezdte a szocializmus alapjainak lerakását ... 2. fejezet, § 4: A társadalmi rend. 1.) A Magyar Népköztársaságban a termelési eszközök zöme társadalmi tulajdonként az állam, a közületek, vagy szövetkezetek tulajdonában van ...

6.) Als Eigentum des ganzen Volkes befinden sich im staatlichen und genossenschaftlichen Besitz: die Schätze der Erde, die Wälder, die Gewässer, die natürlichen Kraftquellen ..., die Banken, die Post, der Telegraf, der Fernsprecher, das Radio ...
 (4. Absatz, § 24, zählt die Ministerien auf, insgesamt 15, nennt kein Informationsministerium.)
 8. Absatz: Die staatsbürgerlichen Rechte und Pflichten.
 § 52: die Ungarische Volksrepublik widmet besondere Sorgfalt der Entwicklung und Erziehung der Jugend; folgerichtig (konsequent) schützt sie die Interessen der Jugend.
 § 53: Die Ungarische Volksrepublik unterstützt wirksam die der Sache des werktätigen Volkes dienende wissenschaftliche Arbeit sowie die das Leben, die Kämpfe des Volkes und die Wirklichkeit darstellende, den Sieg des Volkes verkündende Kunst, und mit allen zur Verfügung stehenden Mitteln fördert sie die Entwicklung einer gegenüber dem Volk loyalen Intelligenz ... § 55; 1.) Den Interessen der Werktätigen entsprechend garantiert die Ungarische Volksdemokratie die Rede-, Presse- und Versammlungsfreiheit... § 61; 2.) Landesverrat, die Verletzung des soldatischen Eides, das Überlaufen zum Feind, die Spionage, jegliche Beeinträchtigung der staatlichen Militärgewalt werden als Verrat an der Heimat sowie der Sache der Werktätigen vom Gesetz strengstens bestraft ..."

Die Komplettierung der Liquidierungsaktion auch gegen die linken Sozialdemokraten meldet "Népszava" am 26. April 1950, S. 3 lakonisch:

"Árpád Szakasits demissioniert. - Das Ungarische Nachrichten-Büro meldet: 'Árpád Szakasits richtete folgendes Schreiben an den Präsidenten des Parlaments: Herrn Lajos Drahos, Präsident des Ungarischen Parlaments, Budapest. Ich teile mit, dass ich mit Rücksicht auf meinen Gesundheitszustand das Amt des Vorstandes des Präsidial-Rats der Ungarischen Volksrepublik niederlege. Budapest, 24. April 1950."

Das Fehlen der Bezeichnung "Genosse" sowie der Unterschrift erhärten die Erklärung Királlys, Szakasits sei bereits geraume Zeit vorher insgeheim verhaftet worden (96). Die Verhaftung von und der Prozess gegen Anna Kéthly u.a. werden nie bekanntgegeben.

Ab Sonntag, dem 2. Juli 1950, führt "Népszava" eine neue Beilage, den 4seitigen "Népszava Szerda" (Népszava-Mittwoch), datiert 1.7.50, und im Kopf der Aufruf: Proletarier

§ 6. Az egész nép vagyónaként az állam és a közületek tulajdona: a föld méhének kincsei, az erdők, a vizek, a természeti erőforrások, ... a bankok, a posta, a táviró, a távbeszélő, a rádió ...
 (4. fejezet, 24. § , felsorolja a minisztériumokat, összesen 15, nem nevez meg információs minisztériumot.)

8. fejezet: Az állampolgárok jogai és kötelességei. § 52. A Magyar Népköztársaság különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére és nevelésére; következetesen védelmezi az ifjúság érdekeit. § 53. A Magyar Népköztársaság hathatósan támogatja a dolgozó nép ügyét szolgáló tudományos munkát, valamint a nép életét, harcát, a valóságot ábrázoló, a nép győzelmét hirdető művészetet és minden rendelkezésére álló eszközzel elősegíti a néphez hű értelmiség kifejlődését ... § 55; 1) A Magyar Népköztársaság a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a gyülekezési szabadságot ... § 61; 2.) A hazaárulást, a katonai eskü megszegését, az ellenséghez való átpártolást, a kémkedést, az állam katonai hatalmának minden csorbítását, mint a hazának és a dolgozók ügyének elárulását a törvény a legszigorúbban bünteti ..."

A likvidálási akció komplettálását a baloldali szociáldemokraták ellen is jelenti „Népszava” 1950 április 26-án, 3. o., lakonikusan:

„Szakasits Árpád lemondott, - A Magyar Távirati Iroda közli: Szakasits Árpád a következő levelet intézte az Országgyűlés Elnökéhez: 'Drahos Lajos úrnak, a Magyar Országgyűlés Elnökének, Budapest. Közlöm, hogy egészségi állapotomra való tekintettel a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökségéről lemondok. Budapest, 1950 április 24."

Az „elvtárs” megjelölés valamint az aláírás hiánya megerősítik Király kijelentését, miszerint Szakasits már elég hosszú idővel azelőtt titokban le volt tartóztatva (96). A Kéthly Anna és mások letartóztatását és az ellenük folytatott pert soha nem hozták nyilvánosságra.

Vasárnap 1950 július 2-től „Népszava” bevezet egy új mellékletet, a 4-oldalas „Népszava-Szerdá”-t, 50 VII 1. datálva, és a fejlécben a felhívás: Világ proletárjai,

aller Länder, vereinigt Euch! - Es handelt sich um die propagandistische Summierung von Besuchen bzw. Versammlungen, die jeweils am Mittwoch von der "Népszava"-Redaktion in den Betrieben eines bestimmten Industriezweigs durchgeführt werden. Zweck des Blättchens ist der "Erfahrungsaustausch", d.h. die Erzielung höherer Produktionswerte durch die Anwendung von Neuerer-Methoden sowie detaillierten Fingerzeigen zur Senkung des Ausschusses. Ein grosser Apparat von sogenannten Arbeiter-Korrespondenten steht zur Verfügung.

In der "Népszava" vom 18. Dezember 1951, S. 3 heisst es:

"Die Bezirks-Konferenzen der Korrespondenten haben begonnen. - [Unsignierter Artikel 7. Die Korrespondenten von sechs Budapester Bezirken haben am Sonntag vormittag die Aufgaben der Arbeiterkorrespondenten diskutiert. Die Arbeiterkorrespondenten der Bezirke I, II, III und XII hielten ... ihre Landeskonferenzen im Filmtheater '1.Mai' ... unter der Teilnahme von über 250 Arbeiterkorrespondenten. Nach den einleitenden Worten von Rózsa Szabó, der Mitarbeiterin von 'Szabad Nép', sprach Genossin Margit Dékány, die Sekretärin des Parteikomitees des II. Bezirks über die Wichtigkeit der Arbeiterkorrespondenz ... An Hand zahlreicher Beispiele bewies sie, wie viele und ernste Fehler bei den einzelnen Betrieben behoben werden konnten als Folge der Briefe und Berichte von Arbeitern, und wie bedeutsam die Produktion angestiegen ist auf Grund der Initiative in den Arbeiterbriefen."

Der Artikel handelt dann vom Widerstand innerhalb der Arbeiterschaft gegen die Korrespondenten, wobei sogar der Ausdruck "Verfolgung" gebraucht wird. Die Korrespondenten werden ermahnt, in solchen Fällen "unbedingt" das Bezirks-Parteikomitees zu verständigen.

"Die Anwesenden schritten dann zur Wahl der Delegierten für die Landeskonferenz, anschliessend verteilte Rózsa Szabó Bücherpreise an die beispielhaft tätigen Arbeiterkorrespondenten ... Genosse Kálmán Kocsics, Arbeiter der Nähmaschinenfabrik der Rákosi-Werke, zeigte die Fehler auf, die auf dem Gebiet der Arbeiterkorrespondenz noch vorhanden seien. Er berichtete, dass er bisher die Arbeiterkorrespondenz irrig beurteilt hatte. Er habe gedacht, die Betriebsfragen gehörten nicht vor die breite Öffentlichkeit. Es sei genug, innerhalb der Betriebe in den Wandzeitungen die Probleme zu erörtern. Auf Grund der Lehren tat er das Ge-

egyesüljete! - Azon látogatások ill. gyűlések propagandisztikus summázásáról van szó, amelyeket mindig szerdán tart a „Népszava” szerkesztősége egy bizonyos iparág üzemeiben. A lapocska célja a tapasztalatcsere, azaz magasabb produktíós értékek elérése az újabb módszerek alkalmazásával valamint részletes útmutatás a selejt csökkentésére. Úgynevezett munkás-levelezők nagy apparátusa áll rendelkezésre.

Az 1951 december 18-i „Népszavá”-ban, 3.o., ez áll:

„Megkezdődtek a kerületi levelező konferenciák. - [Nem szignált cikk]. Budapest hat kerületének munkáslevelezői vasárnap délelőtt megvitatták a munkáslevelezők feladatait. Az I, II, III. és XII. kerületek munkáslevelezői ... a 'Május 1' filmszínházban tartották meg az országos konferenciájukat ... több mint 250 munkáslevelező vett részt. Szabó Rózsa, a 'Szabad Nép' munkatársa bevezető szavai után Dékány Margit elvtársnő a II. kerület pártbizottságának titkára beszélt a munkáslevelezés fontosságáról ... Számos példával bizonyította, hogy a munkások levelei és tudósításai nyomán milyen sok, komoly hibát javítottak ki egyes vállalatoknál és milyen jelentős mértékben emelkedett a termelés, a munkáslevelek ösztönző hatására."

A cikk szól aztán a munkásságon belüli ellenállásról a levelezők ellen, aminél még az „üldözés” kifejezést is használják. A levelezőket intik, ilyen esetben „feltétlenül” értesítsék a kerületi pártbizottságot.

„A megjelentek ezután megválasztották az országos konferencián megjelenő küldötteket, majd Szabó Rózsa könyvjutalmakat osztott ki a levelezésben példamutató dolgozók között ... Kocsis Kálmán elvtárs a Rákosi Művek Varrógépgyárának dolgozója hozzászólásában feltárta a hibákat, amelyek a levelezés terén megmutatkoznak. Elmondta, hogy eddig mennyire tévesen látta a munkáslevelezést. Ugy gondolta, hogy az üzemi kérdések nem tartoznak a nagy nyilvánosság elé. Elég, ha az üzemen belül, a faliújságokon veti fel az üzem problémáit. A levelezőkonferencia tanulságai alapján

lúbde [sic: fogadalom], das Korrespondentennetz zu erweitern und 5 neue Arbeiterkorrespondenten zu organisieren ... Die Aufgabe sei nun die, das Korrespondentennetz auszudehnen und das Verhältnis der Parteiorganisationen und staatlichen Organe zur Korrespondentenbewegung zu verbessern. Die Korrespondenten aber sollen lernen, lehren, in der Arbeit mit gutem Beispiel vorangehen und den Kampf mit dem Feind aufnehmen ..."

Aus hescheidenen, farblos gemachten Nachkriegsanfängen entwickelt, ist die "Népszava" bereits 1952 (d.h. vor dem Neuen Kurs des Imre Nagy) eine lebhaft gestaltete Zeitung, die keine Ähnlichkeit mehr mit dem nüchternen aufgemachten Gesinnungsblatt nach dem Zusammenbruch. Das Format ist 31 x 46,5 cm, der ca. 9 cm kürzere Kopf 7,5 cm hoch. Links darüber der Aufruf: "Proletarier aller Länder, vereinigt Euch!" Die Raumeinteilung ist 5spaltig, die Titelseite nur selten illustriert, der Normalumfang an Wochentagen 6, an Sonntagen 6-8 Seiten. Ebenso wie früher ist auch jetzt der Montag erscheinungsfreier Tag. Der Satzspiegel macht einen äusserst gedrängten Eindruck: kleine Brotschrift, wenig Durchschuss, Kompress-Schlagzeilen; ungemein häufig werden magere und fette Linien verwendet; an Stelle der früheren Hervorhebungen im Text mittels Durchschuss sind diese Stellen nun halbfett oder kursiv gesetzt.

Vom 14. August 1952 bis 4. Juli 1953 ist Rákosi - der Generalsekretär der Partei - Ministerpräsident. Nach Moskauer Muster sind jetzt Partei und Regierung auch personell in einer Hand. Der Personenkult nimmt extreme Formen an: "Századok (1952, Nr. 6, S.1), die ungarische geschichtswissenschaftliche Fachzeitschrift, stellt fest, Rákosi sei mehr als Attila, János Hunyadi, Miklós Zrínyi, Kossuth, Petőfi oder Arany, diesen grossen Gestalten der nationalen Vergangenheit. (97)

Neue sogenannte "Säuberungswellen" spülen Personen unterschiedlichster Anschauungen aus ihren Ämtern und Arbeitsstellen in die Gefängnisse und Internierungslager des

fogadalmat tett, hogy fokozottabb mértékben kiszélesíti a levelezőhálózatot, öt új munkáslevelezőt szervez be . . . A feladat most már az, hogy szélesítsék ki a levelezőhálózatot, javítsák meg a pártszervezetek és az állami szervek viszonyát a levelező mozgalomhoz. A levelezők viszont tanuljanak, tanítsanak, járjanak élen a munkában, vegyék fel ébren a harcot az ellenséggel . . ."

Szerény, színtelenül csinált háború utáni kezdetekből kifejlődve, a „Népszava” már 1952-ben (azaz Nagy Imre Új Kurzusa előtt) egy élénken alakított újság, amelynek semmi hasonlatossága nincs már az összeomlás utáni józan elvlaphoz. A formátum 31 x 46,5 cm, a kb. 9 cm rövid fej 7,5 cm magas. Balra fölötté a felhívás: „Világ proletárjai, egyesüljete!” A térbeosztás 5-hasábos, a címdoldal csak ritkán illusztrált, a normál terjedelem hétköznapiokon 6, vasárnapokon 6-8 oldal. Éppúgy mint régebben most is hétfő a megjelenés nélküli nap. A szedéstükör rendkívül szoros benyomást kelt: kis kenyérírás, kevés tértő, kompressz szalagcímek; szerfelett gyakran sovány és kövér léniákat használnak; a régebbi kiemelések helyében a szövegben tértővel ezek a helyek most félkövéren vagy kurzívan szedettek.

1952 augusztus 14-től 1953 július 4-ig Rákosi - a párt főtitkára - miniszterelnök. Moszkvai mintára most párt és kormány személyileg is egy kézben van. A személyi kultusz extrém formákat ölt: „Századok” (1952, 6. sz., 1. o.), a magyar történettudományi szakfolyóirata, megállapítja, Rákosi több mint Attila, Hunyadi János, Zrínyi Miklós, Kossuth, Petőfi vagy Arany, ezen nagy alakjai a nemzeti múltnak. (97)

Új úgynevezett „tisztogatási hullámok” legkülönbözőbb szemléletű személyeket sodornak ki hivatalaikból és munkahelyeikről a börtöneibe és internálólágereibe az

Staatssicherheitsdienstes (Anm.: ÁVO = Államvédelmi Osztály); zu den Betroffenen, Gefolterten gehört auch János Kádár. Inmitten dieses Chaos, der grenzenlosen Unsicherheit wird dem Volk erklärt, dass es nun die Freiheit genieße, die den Ahnen vorenthalten blieb trotz der opferreichen, häufigen Freiheitskriege seit Jahrhunderten. Die Manipulationen mit den geheiligten Traditionen, der ständige Appell an den ungarischen Patriotismus inmitten der bitteren Erkenntnisse, die alle Schichten des Volkes sammeln müssen - von der landwirtschaftlichen Kollektivierung über die Normenerhöhung bis zur politischen Gleichschaltung - führen schliesslich wirklich zum neuen Freiheitskampf: 1956 wird die Nation versuchen, ihre Unterdrücker abzuschütteln.

Zu Beginn der fünfziger Jahre ist von dem anfänglich propagierten "nationalen Zusammenschluss", von einer gewissen Verträglichkeit mit allen Gutgesinnten keine Rede mehr.

"Die Rechtsabweichung zeigte sich in einer liberalen Auffassung der Koalitionspolitik: auch bei uns hegten breite Kreise die Illusion einer friedlichen Koexistenz mit den kapitalistischen Elementen. Es lebte die Vorstellung, man könne mit den kapitalistischen Elementen, den guten Kapitalisten und guten Kulaken auf dem eigenen Weg volksdemokratischer Entwicklung friedlich zusammenleben, und sie könnten in den Sozialismus hineinwachsen." (98)

Gekämpft wird gleichzeitig auch gegen die "Linksabweichler", welche die jeweiligen Parteiparolen ad absurdum führen, indem sie aus Dogmatismus, Furcht oder Strebertum übertreiben. Nach Stalins Tod geht ein kleines Aufatmen durchs ungarische Volk. Die sich bereits abzeichnende Katastrophe wird aufgefangen durch den neuen "weichen" Kurs des Ministerpräsidenten Imre Nagy (1953/54), der aber bald wieder zu Fall gebracht wird durch "Stalinisten" wie Rákosi.

Bei der "Népszava" wird das Redaktionskollektiv am 1. Juli 1953 eingeführt. Das Impressum besagt nun:

Államvédelmi Osztálynak (ÁVO); az érintettekhez, megkínzottakhoz tartozik Kádár János is. E káosz közepette, a határtalan bizonytalanságban a népnek azt magyarázzák, hogy most a szabadságot élvezzi, amit az őseiktől visszatartottak dacára az áldozatos, gyakori szabadságháborúknak évszázadok óta. A manipulációk a szent és sérthetetlen tradíciókkal, az állandó felhívás a magyar patriotizmusra a keserű felismerések közepette, amelyeket a nép összes rétegeinek gyűjteniük kell - a mezőgazdasági kollektivizálástól a normaemelésen át a politikai egységesítésig - végül valóban elvezetnek az új szabadságharchoz: 1956-ban a nemzet meg fogja próbálni, elnyomóit lerázni.

Az ötvenes évek elején az eleinte propagált „nemzeti egyesülés”-ről, egy bizonyos összeegyeztethetőség minden jóindulatú emberrel már nincs szó.

„A jobboldali elhajlás a koalíciós politika liberális felfogásában megmutatkozott: nálunk is széles körökben megvolt a kapitalista elemekkel való békés koegzisztencia illúziója. Élt az elképzelés, hogy a kapitalista elemek, a jó kapitalisták és a jó kulákok a népi demokratikus fejlődés sajátos útján békésen együttélhetnek, és belenőhetnek a szocializmusba.” (98)

Harcolnak ugyanakkor „baloldali elhajlók” ellen is, akik a mindenkori párt-jelszavakat ad absurdum viszik, mivel dogmatizmusból, félelemből vagy stréberségből túloznak. Sztálin halála után egy kis fellélegzés megy át a magyar népen. A már kirajzolódnó katasztrófát felfogja Nagy Imre miniszterelnök (1953/54) „puha” kurzusa, akit azonban hamarosan megbuktatnak „sztálisták” mint Rákosi.

A „Népszavá”-nál a szerkesztőségi kollektívát 1953 július 1-én vezetik be. Az impresszum ezt mondja most:

"Népszava", das zentrale Blatt der Ungarischen Gewerkschaften. Redigiert von dem Redaktionskomitee. Herausgegeben von dem 'Népszava'-Zeitungsverlags-Unternehmen."

Zu den heikelsten Punkten bolschewistischer Propagandaarbeit in Ungarn gehört das Deutsche Problem. Wegen der Waffengemeinschaft mit Deutschland in beiden Weltkriegen sowie angesichts der Tatsache, dass nach Kriegsende aus den anderen Satellitenstaaten Deutsche und Ungarn gleichermassen vertrieben wurden, war die Gleichsetzung "Deutsche = Faschisten" ohnehin problematisch. Mittlerweile nun muss einesteils freundliche Stimmung erzeugt werden für die sogenannte "Deutsche Demokratische Republik", andernteils sind ständige Angriffe gegen die Bundesrepublik erforderlich, insbesondere aber gegen die Bundeswehr: 1.) Der Aufbau einer militärischen Streitmacht in Westdeutschland wird als Beweis hingestellt für die aggressive, revanchistische Aussenpolitik der Bundesrepublik. Die Bundeswehr soll als Bedrohung empfunden, dabei jedoch ihre Schlagkraft nicht unterstrichen werden. 2.) Die Leitung der Bundeswehr wird als in den Händen bereits im Zweiten Weltkrieg gedienter Offiziere liegend betrachtet, damit zugleich die Behauptung untermauert vom Wiederaufleben des Nationalsozialismus und Militarismus in der Bundesrepublik. Westdeutschland soll als rassistisch verseucht dargestellt werden, das Gros der Bevölkerung jedoch als dagegen ankämpfend. Die alte Animosität gegenüber dem "preussischen" Militarismus soll genährt und der heranwachsenden Generation überliefert werden, aber mit Rücksicht auf die ebenfalls über Streitkräfte verfügende Sowjetische Besatzungszone darf daraus keine kollektive Verurteilung aller ehemaligen Wehrmachtsangehörigen und der jetzt Uniform tragenden Deutschen resultieren. 3.) Die Ausrüstung der Bundeswehr mit taktischen Atomwaffen wird herangezogen zum Nachweis ihrer Abhängigkeit von den Amerikanern als eine Söldnerarmee. Es muss aber auch die Hilflosigkeit der westdeutschen Bevölkerung gegen die erzwungene Bewaffnung veranschaulicht werden und gleichzeitig die prekären Si-

„Népszava“, a Magyar Szakszervezetek központi lapja. Szerkeszti a szerkesztőbizottság. Kiadja a 'Népszava' újságkiadó vállalat."

A bolsevista propagandamunka legkényesebb pontjaihoz Magyarországon tartozik a német probléma. A fegyverközösség miatt Németországgal mindkét világháborúban valamint tekintettel a tényre, hogy a háború vége után a más szatellita államokból németeket és magyarokat egyformán űztek ki, a „német = fasiszta” egyenlővétele amúgy is problematikus volt. Időközben most egyrészt barátságos hangulatot kell kelteni az úgynevezett „Német Demokratikus Köztársaság” iránt, másrészt állandó attackok szükségesek a Szövetségi Köztársaság ellen, különösen azonban a szövetségi véderő ellen: 1.) Egy katonai haderő felépítését Nyugatnémetországban bizonyítékként tüntetik fel a Szövetségi Köztársaság agresszív, revansista külpolitikájára. A szövetségi véderőt fenyegetésként kell érezni, ennél azonban az ütőerejét aláhúzni nem. 2.) A szövetségi véderő vezetését mint a második világháborúban szolgált tisztak kezében levőn tekintik, ezzel egyúttal alátámasztják az állítást a nemzeti szocializmus és militarizmus újraéledéséről a Szövetségi Köztársaságban. Nyugatnémetországot mint rasszizmussal fertőzöttet kell ábrázolni, a lakosság zömét azonban mint az ellen harcolót. A régi ellenségességet a „porosz” militarizmus ellen táplálni és a felnövő generációra ráhagyni kell, de tekintettel az ugyancsak haderővel rendelkező szovjet megszállási övezetre ebből nem szabad az összes volt Wehrmacht-[véderő]-tagok és most egyenruhát viselő németek kollektív elítélése adódjon. 3.) A szövetségi véderő felszerelését taktikai atomfegyverekkel mint bizonyítékot használják fel annak az amerikaiaktól való függésére mint zsoldos-hadsereg. De szemléltetni kell a nyugatnémet lakosság tehetetlenségét is a kényszerített felfegyverkezéssel szemben és ugyanakkor a kényes szí-

tuationen der U.S.A., die auf diesen militärischen Beitrag nicht verzichten können, obgleich bei den Verbündeten die Furcht der Deutschen Gefahr keine positive Zusammenarbeit aufkommen lässt.

Mit den angedeuteten Widersprüchen kann nur die Meinungslenkung eines totalitären Staates fertig werden, wo kein freies und öffentliches Frage- und Antwortspiel sich zu entwickeln vermag. Das Vorhandensein der zum sozialistischen Block zählenden Sowjetischen Besatzungszone macht die gestellte Propagandaufgabe aber erst wirklich kompliziert, denn die Rücksichtnahme auf den in ihr lebenden "befreundeten" Teil des deutschen Volkes, das Differenzieren zwischen quasi bösen und guten Deutschen - je nach Wohnort - stört das natürliche Empfinden der Menschen, die einer derart zweigleisigen Propaganda ausgesetzt sind.

Rákosis Herrschaft ist von kurzer Dauer, Király (99) bringt seinen Sturz in Verbindung mit dem 17. Juni 1953 in Berlin. Wirklich ist es so, dass im Gegensatz zum Pilsener Streik vom 1.6.53 die Bevölkerung Ungarns von dem Aufstand in der Sowjetischen Besatzungszone Kenntnis erhält, allerdings verspätet und in der Form, dass - in kommunistischer Sprachregelung - von einem "bundesrepublikanisch-amerikanischen Konterrevolutionsversuch" berichtet wird, dem sich die Ostberliner Arbeiter nicht angeschlossen. (Vgl. "Népszava", 20. und 21. Juni 1953)

Am 4. Juli 1953 hält Imre Nagy seine Inaugurationsrede im Parlament. Seine Aufgabe ist es, die unter der forcierten Umstellung des Agrarlandes auf schwerindustrielle Produktion leidende und durch nichtgehaltene Versprechungen enttäuschte Nation auf neuem, "weichem" Kurs zum Sozialismus zu steuern. Er verurteilt Rákosis Politik, erlässt am 26. Juli eine weitreichende Amnestie, öffnet die Tore der Internierungslager, schafft das Deportationssystem ab, gestattet den Austritt aus den Kolchosen, fördert die Konsumgüterindustrie und bringt einige der bis-

tuációit az USA-nak, amely erről a katonai hozzájárulásról nem tud lemondani, jóllehet a szövetségeseknél a német veszélytől való félelem nem engedi egy pozitív együttműködés létrejöttét.

A sejtetett ellentmondásokat csak egy totalitárius állam vélemény-irányítása kezelheti, ahol nem bontakozhat ki szabad és nyilvános kérdés-felelet-játék. A szovjet megszállási területhez számító szocialista tömb megléte az állított propagandafeladatot azonban igazán komplikálttá teszi, mert a német nép benne élő „baráti” részének tekintetbe vétele, a differenciálás a kvázi rossz és jó németek közt - lakhely szerint - zavarja az emberek természetes érzékelését, akik ki vannak téve ilyesfajta kétségányú propagandának.

Rákosi uralkodása rövid időtartamú, Király (99) kapcsolatba hozza bukását 1953 június 17-ikével Berlinben. Valóban úgy van, hogy ellentétben az 53 VI 1-i pilzeni sztrájkjal Magyarország lakossága a szovjet megszállási területen belüli felkelésről tudomást szerez, bezzeg megkésve és abban a formában, hogy - kommunista nyelvszabályozásban - egy [német] „köztársasági-amerikai ellenforradalmi kísérlet”-ről adnak hírt, amelyhez a keletberlini munkások nem csatlakoztak. (vö. „Népszava”, 1953 június 20. és 21.)

1953 július 4-én Nagy Imre megtartja inauguráló beszédét a parlamentben. Az ő feladata az, hogy az agrárország nehézipari produkcióra való forszírozott átállása alatt szenvedő és a be nem tartott ígérek által csalódott nemzetet új, „puha” kurzussal a szocializmusba kormányozza. Ő elítéli Rákosi politikáját, július 26-án egy messzeható amnesztiát rendel el, kinyitja az internálólágerek kapuit, megszünteti a deportációs rendszert, megengedi a kolhozokból való kilépést, előmozdítja a fogyasztási cikket gyártó ipart és néhányat az ed-

herigen Partei- und Polizeigewaltigen vors Gericht.

Als Gewerkschaftsorgan ist "Népszava" in der Lage, die politischen Vorgänge - anders als bislang - weitgehend zu ignorieren. Sie überlässt es dem Parteiorgan "Szabad Nép", den Umschwung zu kommentieren bzw. selber auf den Neuen Kurs einzuschwenken und die gegen Rákosi sowie dessen System gerichteten Reden Nagys zu veröffentlichen und dazu Stellung zu nehmen. Das vorsichtige Manovrieren, die Schrumpfung des in der Rákosi-Ära wiederholt umrissenen Aufgabenkreises der "Népszava" findet einen Niederschlag in der Häufung feuilletonistischer Veröffentlichungen. - Die Inhaltsschwerpunkte lauten etwa (z.B. "Népszava", 10.9.55):

"Aus dem Inhalt: Wir kontrollieren die Beachtung der Kollektivverträge. - Aus den Erfahrungen der sowjetischen Gewerkschaften. - Die Redaktion antwortet. - Chromik will Weltrekord brechen im 3.000-m-Hürdenlauf. - Das Radioprogramm der Woche. - Kreuzworträtsel".

Die Sparteneinteilung ist mehr als dürftig. Einwandfrei feststellbar bzw. gekennzeichnet sind lediglich auf den Seiten 2 und 3, untere Hälfte, das Feuilleton ("Erzählung vom Direktor einer Maschinenstation und seinem Oberagronomen", 15. Fortsetzung), die typographisch ebenso behandelte, d.h. in Wellenlinien-Rahmen gesetzte Reportage ("Das Wasser des blonden Theiss-Flusses in Budapest. Wasserwirtschaftliches auf der Landwirtschaftsausstellung"), mit Illustration, auf S. 4 das Unterhaltungsprogramm (Rundfunk, insgesamt 20 hauptstädtische Bühnen, Kinos, Matinee-Veranstaltungen), und auf S. 6 der bunte Sportteil sowie die Rätselcke ("Sprechen Sie's nicht aus! - Der 9wöchige lustige Rätselwettbewerb der 'Népszava'"). Das Impressum auf S. 2 besagt:

"Redigiert vom Redaktionskollektiv. Redaktion und Verlagsbüro Bp. VII., Rákóczi-ut 54, Telefon (Sammelnummer ...). Athenaeum-Druckerei. Verantwortlicher Leiter Béla Soproni."

digi párt- és rendőrségi hatalmasságok közül bíróság elé hozza.

Mint szakszervezeti orgánium „Népszava” van abban a helyzetben, hogy a politikai folyamatokat - másképp mint eddig - meszszemenően ignorálja. Átengedi a „Szabad Nép” pártorgánumnak, hogy a változást kommentálja ill. maga áttérjen az Új Kurzusra és a Rákosi valamint annak rendszere ellen irányuló beszédeit Nagynak közölje és ahhoz állást foglaljon. Az óvatos manőverezés, „Népszavá”-nak a Rákosi-érában ismételten vázolt feladatkörének zsgorodása egy lecsapódást talál a tárcaszerű közlések halmozódásában. - A tartalomsúlypontok mintegy így szólnak (pl. „Népszava”, 55 IX 10.):

„A tartalomból: Ellenőrizzük a kollektív szerződések figyelembevételét. - A szovjet szakszervezetek tapasztalataiból. - A szerkesztőség válaszol. - Chromik világrekordot akar megdönteni a 3.000-m-gátfutásban. - A hét rádióműsora. - Keresztrejtvény”.
(visszaford. németről)

A rovatbeosztás több mint szegényes. Kifogástalanul megállapíthatók ill. megjelöltek csupán a 2. és 3. oldalon, alsó fél, a tárca („Elbeszélés egy gépállomás igazgatójáról és főagronómusától”, 15. folytatás), a tipográfiailag ugyanúgy kezelt, azaz hullámvonalas keretbe helyezett riport („A szőke Tisza vize Budapesten. Vízgazdaság a mezőgazdasági kiállításon”), illusztrációval, a 4. oldalon a szórakoztató műsor (rádió, összesen 20 fővárosi színpad, mozik, matiné-rendezvények), és a 6. oldalon a színes sportrész valamint rejtvényсарok („Ne mondja ki! - A 'Népszava' 9-hetes vidám rejtvényversenye”). Az impresszum a 2. oldalon közli:

„Szerkeszti a szerkesztőségi kollektíva. Szerkesztőség és kiadóhivatal Bp. VII., Rákóczi-út 54, telefon (gyűjtőszám. . .). Athenaeum Nyomda. Felelős vezető Soproni Béla”.

Die Seitenzählung befindet sich jeweils unten am äusseren Seitenrand, eingekastelt (Muster: "Népszava", 10.9.1955, Samstag). - Wochentags ist der Umfang des Blattes zuweilen nur 4 Seiten, aber auch dann entfallen der Sportteil und das Feuilleton nicht. Sofern "Népszava" an der Propaganda des Ostblocks gegen die Freie Welt teilnimmt, schöpft sie nach Möglichkeit aus fremden (sowjetischen) Quellen.

Das Hauptproblem Imre Nagys ergibt sich aus der Tatsache, dass der gestürzte Ministerpräsident Rákosi das Amt des Ersten Sekretärs der Partei innehat. Zwischen der kommunistischen Regierung und der kommunistischen Parteiführung entspinnt sich ein Machtkampf, in dem schliesslich die Partei obsiegt. Auf der ZK-Sitzung vom 2.-4. März 1954 wird der an Coronar-Trombose erkrankte Premier Nagy in Abwesenheit als "Rechtsabweichler" gebrandmarkt und aus der Parteileitung ausgestossen. Am 18. April 1955 wird Nagy zum Rücktritt gezwungen. - Trotzdem gelingt es Rákosi nicht mehr, seine frühere Position als absolut "unfehlbarer" Führer der Partei und des Landes zu sichern. Tito fordert die Revision des Rajk-Prozesses (27.7.55). Vor dem ganzen Volk werden zwischen Sommer 1955 und Sommer 1956 schwerste Fehler und Verfehlungen zugegeben; gleichzeitig wird evident, dass Ungarn endgültig zum Satellitenstaat der Sowjetunion gemacht und die Besetzung des Landes durch die Rote Armee - im Rahmen des Truppenvertrages - aufrechterhalten werden soll, Finnland hingegen ein günstigeres Schicksal beschieden ist (19.9.55: Sowjetunion räumt den Kriegshafen Porkkala-Udd). Anfang 1956 bildet sich daraufhin eine Art diskutierende nationale Reformbewegung mit Oppositionscharakter heraus, die vom "Petöfi-Kreis" repräsentiert wird.

Die "Népszava" hält sich aus alledem nach Möglichkeit heraus. Spannender wird ihre Lektüre erst gegen Herbst 1956, als das Blatt dann doch mehr und mehr Kritik veröffentlicht. Energisch wehrt sich (unsigned) die Re-

Az oldalszámozás mindenkor lent a külső oldalszélen található, bekeretezve (Minta: „Népszava”, 1955 IX 10, szombat). - Hétköznapokon a lap terjedelme némelykor csak 4 oldal, de akkor sem esnek el a sportrész és a tárca. Amennyiben „Népszava” a Keleti Tömb propagandájában a Szabad Világ ellen résztvesz, lehetőség szerint idegen (szovjet) forrásokból merít.

Nagy Imre fő problémája abból a tényből adódik, hogy a megbuktatott miniszterelnök Rákosi a párt elsőtitkári hivatalát viseli. A kommunista kormány és a kommunista pártvezetés között kibontakozik egy hatalmi harc, amelyben végül a párt győz. Az 1954 március 2.-4.-i KB-ülésein a koszorúér-trombózisban megbetegedett Nagy miniszterelnököt a távollétében „jobboldali elhajló”-ként bélyegzik meg és kitesztik a pártvezetésből. 1955 április 18-án Nagyot visszalépésre kényszerítik. - Ennek ellenére Rákosinak már nem sikerül, előbbi pozícióját mint a párt és ország abszolút „tévedhetetlen” vezetője biztosítani. Tito a Rajk-per revízióját követeli (55 VII 27) 1955 nyara és 1956 nyara közt az egész nép előtt a legsúlyosabb hibákat és bűnöket ismerik be; ugyanakkor evidens lesz, hogy Magyarországot végleg a Szovjetunió szatellit-országává csinálják és az ország okkupációja a Vörös Hadsereg által - a csapatszerződés keretében - fenntartva legyen, Finnországnak ezzel szemben kedvezőbb sors van rendelve (55 IX 19: a Szovjetunió kiüríti a Porkkala-Udd hadikikötőt). 1956 elején kialakul erre fel egy fajta diszkutáló nemzeti reformmozgalom oppozíciós karakterrel, amelyet a „Petöfi-kör” reprezentál.

A „Népszava” mindebből lehetőség szerint kivonja magát. Izgalmasabb lesz olvasása csak 1956 ősze felé, amikor a lap aztán mégis több és több kritikát közöl. Energikusan védekezik (nem szignáltan) a szer-

daktion gegen die Anschuldigungen, die im Zusammenhang mit der Unruhe in der Bevölkerung offenbar seitens der Regierung gegen die Journalisten gemacht worden sind:

"...Es irren sich sehr, die da meinen, jetzt könnten sie die Presse und die Journalisten wieder freiweg beschuldigen und für die vorhandenen objektiven Fehler - statt diese auszubessern - die Verantwortung der Presse in die Schuhe schieben." ("Népszava", 23.10.56, Seite 5)

In Ungarn wurde die Presse bis 1956 ganz ihrer kommunistischen Aufgabe entsprechend verwendet: ein Wunschbild nach dem Willen der Machthaber zu zeichnen, die Bevölkerung zur Verwirklichung der propagierten Ideale anzutreiben und Mißstände zu verschweigen. Ein Charakteristikum solcher Massenföhrung ist der Hinweis auf die Haltung des Kollektivs, d.h. der einzelne Mensch muss seine Isolierung befürchten, wenn er sich nicht in der gewünschten und propagierten Richtung bewegen lässt. Dabei wird ihm verheimlicht, ob es ein oppositionelles Kollektiv gibt und wie gross dieses ist, dem er sich zugehörig fühlen dürfte.

Allerdings gibt es innerhalb der unter gleichen Bedingungen lebenden Bevölkerungskreise eine "stille" Kommunikation, die sich naturgemäss keiner publizistischen Medien bedienen kann, aber nichtsdestoweniger über das gesamte Territorium des Landes wirksam ist. Sie lässt sich in Ungarn wohl einwandfrei nachweisen im Zeitraum unmittelbar vor dem 23.10.56 (vornehmlich durch die Ähnlichkeit der als "Punkte" formulierten, nachfolgend zitierten verschiedenen Forderungen) und basiert keinesfalls auf der Existenz der von der Freien Welt aus operierenden Propaganda- bzw. Aufklärungssender - obgleich diese (wie bestimmte nachträgliche Erhebungen amerikanischer Stellen unter den ungarischen Flüchtlingen ergeben haben, in die der Verfasser vorliegender Arbeit Einblick hatte) ein sogenanntes Wunschdenken stark gefördert haben. Wenn sich "Népszava", wie vorhin zitiert, im Namen der "Presse" dagegen verwahrt, von der Regierung oder Partei als Unruhestifter gebrandmarkt zu werden, ist sie insofern im Recht.

kesztőség a vádaskodások ellen, amelyeket a lakosságban levő nyugtalansággal kapcsolatban nyilvánvalóan a kormány oldaláról a zurnaliszták ellen tettek:

"...nagyon tévednek, akik azt gondolják, hogy most a sajtót és az újságírókat megint kertelés nélkül vádolhatják és a meglévő objektív hibákért - azok kijavítása helyett - a felelősséget a sajtó nyakába varrják." ("Népszava", 56 X 23., 5. o.) (visszaford. németről)

Magyarországon a sajtó 1956-ig egészen kommunista feladatának megfelelően volt felhasználva: egy eszményképet rajzolni a hatalmon lévők akarata szerint, a lakosságot a propagált ideálok megvalósítására hajtani és a visszasságokat elhallgatni. Egy karakterisztikuma ilyen tömegvezetésnek az utalás a kollektíva magatartására, azaz az egyedi embernek az izolálásától kell tartania, ha nem engedi magát a kívánt és propagált irányba mozgatni. Aminél eltittkolják előtte, hogy van-e egy oppozíciós kollektíva és milyen nagy ez, amelyhez szabadna magát hozzátartozónak éreznie.

Bezzeg van az azonos feltételek közt élő lakosságcöröknek egy „csendes” kommunikációja, amely természetesen nem használhat publicisztikai médiákat, de nemkevésbé az ország egész területére kihat. Ez Magyarországon talán kifogástalanul bizonyítható a közvetlenül az 56 X 23. előtti időszakban (kiváltképpen a „pontok”-ként formulázott, a következőkben idézett különböző követelések hasonlósága révén) és semmiesetre sem alapul a Szabad Világból operáló propaganda- ill. felvilágosító adók egzisztenciájára- jóllehet ezek (mint bizonyos utólagos vizsgálatai amerikai szerveknek a magyar menekültek közt eredményezték, amelyekbe jelen munka szerzőjének bepillantása volt) egy úgynevezett vágygondolkodást erősen támogattak. Ha „Népszava”, mint előbb idéztük, a „sajtó” nevében az ellen tiltakozik, hogy a kormány vagy párt által mint nyugtalanságokozó megbélyegeztessen, ennyiben igaza van.

So ist auch aus den am Abend des 22.10.56 von den Budapester Universitätskomitees aufgestellten Forderungen (Anm.: 16 Punkte) eindeutig ersichtlich, dass die Resolution dort gefasst wurde im Vertrauen auf Unterstützung sympathisierender Volksschichten, d.h. in Kenntnis der Mentalität eines massgeblichen Teiles der Intelligenz in anderen, geographisch entlegeneren Teilen des Landes. Nun ist es dem Regime jedoch nicht ohne weiteres möglich, sich mittels seiner publizistischen Organe in diese oppositionelle, intangible Opposition einzuschalten, ohne selbst zu deren unfreiwilligem Sprachrohr zu werden. Es wird also nur in weitgehend verallgemeinernder Form auf die ihm entgegengebrachte Resistenz Bezug nehmen, bzw. durch die Verlagerung der Agitationsschwerpunkte auf andere Gebiete das Augenmerk der Bevölkerung von einer vorhandenen Opposition abzulenken bestrebt sein.

Vergegenwärtigt man sich vom publizistischen Standpunkt aus die Vorgeschichte der früheren Freiheitsbewegungen in Ungarn seit ca. 1830, scheint der Hauptunterschied zum 1956er Geschehen darin manifestiert, dass es diesmal nicht die mehr oder minder systematische, langjährig-beharrliche Meinungsführung der Presse ist, welche die Nation zum zweckgebundenen "spontanen" Zusammenschluss, d.h. dem gemeinsamen Losschlagen mit Waffengewalt bringt. Im Gegenteil: der Zusammenhalt, dessen Tiefe und Kraft im westlichen sowie östlichen Ausland grösste Verwunderung auslöste, bildet sich trotz der prokommunistischen, pro-sowjetischen Presseagitation.

Die erwähnten und nachfolgend zitierten 16 Punkte wurden formuliert von den Studenten und Professoren der Budapester Technischen Hochschule für Bauwesen, das Manifest selbst beruft sich auf die solidarische Haltung anderer studentischer Gruppen im ganzen Land. Im Verlauf des nächstentags spontan erfolgten, von den Genannten glaubhaft nicht vorausgesehenen Volksaufstandes wurden dann von repräsentativen Ausschüssen der verschiedensten intel-

Így az 56 X 22-e estéjén a budapesti egyetemi bizottság által felállított követelésekből (jegyz.: 16 pont) egyértelműen látható, hogy a rezolúciót ott szimpatizáló néprétegek támogatására való bizalomban hozták, azaz ismeretében a mentalitásának az intelligencia egy mérvadó részének az ország más, geográfiailag távolabb részeiben. Most a rezsimnek azonban nem minden további nélkül lehetséges, publicisztikai orgánumai által ebbe az oppozíciós, megérintethetetlen oppozícióba bekapcsolódni, anélkül hogy maga annak önkéntelen szócsövevé váljon. Tehát csak messzemenően általánosító formában fog utalni a vele szemben tanúsított rezisztenciára, ill. az agitációs súlypontok áthelyezése által más területekre fog igyekezni a lakosság figyelmét egy létező oppozíciótól eltéríteni.

Ha megjelenítjük publicisztikai álláspontból a régebbi szabadságmozgalmak előzményét Magyarországon kb. 1830 óta, a fő különbség az 1956-os történéshez abban tűnik manifestálva, hogy ezúttal nem a többé vagy kevésbé szisztematikus, évek-hosszan-kitartó véleményvezetése a sajtónak az, ami a nemzetet célhoz kötött „spontán” összefogásra, azaz fegyveres erővel való közös rajtaütésre viszi. Ellenkezőleg: az összetartás, amelynek mélysége és ereje a nyugati valamint keleti külföldön legnagyobb csodálatot váltott ki, kialakul dacára a prokommunista, proszovjet sajtóagitációnak.

Az említett és a következőkben idézett 16 pontot a budapesti Műszaki Építészeti Főiskola hallgatói és professzorai formulázták, maga a manifestum hivatkozik más egyetemistás csoportok szolidáris tartására az egész országban. A következő nap spontánul bekövetkezett, a nevezettek által hitelesen előre nem látott népfelkelés folyamán lettek aztán reprezentáns bizottságtól a legkülönbözőbb értelmi-

lektuellen Berufsgruppen im wesentlichen die gleichen Forderungen aufgestellt. Die Namensliste der im Kampf Gefallenen sowie die nach der Niederschlagung des Aufstandes erfolgte Massenflucht von Angehörigen der Intelligenz, darunter komplette Hochschulen mit Lehrkörper und Studentenschaft (Sopron = Ödenburg), ferner die Inhaftierung im Lande gebliebener Persönlichkeiten, unterstreichen nachdrücklich die Einmütigkeit in den folgenden Punkten:

"1. Sofortiger Abzug der sowjetischen Truppen... 4. Kein Asylrecht in der UdSSR für strafrechtlich zu verfolgende ungarische KP-Führer [z.B. Rákosi, Farkas] ... 6. Revision der politischen, wirtschaftlichen und kulturellen Beziehungen Ungarns zur Sowjetunion ... 8. Einblick in die tatsächliche Höhe der sowjetischen Reparationsforderungen ... und der Uranerzförderung etc. ... 9. Reform der Normen ... und der Gehälter der Intellektuellen ... 11. Repatriierung der in der Sowjetunion befindlichen Kriegsgefangenen und Zivildeportierten ... 13. Schleifung des Stalinmonuments ... Errichtung eines Denkmals für die 1848/49 Gefallenen... 14. An Stelle der dem ungarischen Volk vollkommen fremden Embleme Wiedereinführung des alten ungarischen Kossuth-Wappens. Für die ungarische Honvéd-Armee eine der nationalen Tradition würdige neue Uniform ... Der 15. März sei arbeitsfreier, nationaler Feiertag..." (Dieser Wortlaut der Forderungen - es gab verschiedene Varianten - stammt aus einer ungarischsprachigen Publikation der Free Europe Press, New York: "Magyarországi Események /Ungarische Ereignisse/", Jg. VIII, Nr.10/11, 1956, p. 7.)

Diese präzise, äusserst zielbewusste Summierung stellt klar, was in der vorausgegangenen "stillen Kommunikation" eingehend erörtert worden sein muss. Obgleich über die Einzelheiten des zu beschreitenden Weges keine Einmütigkeit herrschen konnte, ist das Endziel überaus deutlich:

"... Folgen wir dem Beispiel unserer finnischen Brüder, die - wenn möglich - mit Diplomatie und - wenn nötig - mit der Waffe die Unabhängigkeit ihres Landes wahren ... Heute, wo unser Land und die Kulturwelt der glorreichen Helden von Nándorfehérvár (100) gedenkt, am 500. Jahrestag des gewaltigen Sieges János Hunyadis, geloben wir, das mit dem Blut unserer Ahnen zurückeroberte heilige Erbe treu zu bewahren: das freie, unabhängige Ungarn ..." ("Egyetemi Ifjuság" = Akademische Jugend, Ausgabe vom 2.11.1956)

ségi foglalkozási csoportoknak lényegében azonos követelések felállítva. A névsora a harcban elesett valamint a felkelés leverése után bekövetkezett tömeges menekülése az intelligenciához tartozóknak, köztük komplett főiskolák tantestülettel és diáksággal (Sopron), továbbá a letartoztatása az országban maradt személyiségeknek, aláhúzzák nyomatékosan az egybehangzást a következő pontokban:

"1. A szovjet csapatok azonnali kivonása ... 4. Ne legyen menedékjog az SzSzK Sz-ben a büntetőjogilag üldözendő magyar KP-vezetőknek [pl. Rákosi, Farkas] ... 6. Felülvizsgálása Magyarországnak a Szovjetunióval való politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatainak ... 8. Betekintés a szovjet jóvátételi követelések ... és az uránérc-kitermelés stb. tényleges összegébe ... 9. A normák ... és az értelmiség fizetéseinek reformja ... 11. A Szovjetunióban lévő hadifoglyok és civil deportáltak hazabocsátása ... 13. A Sztálin-szobor lebontása ... Egy emlékmű felállítása az 1848/49-es hősi halottaknak ... 14. A magyar nép számára teljesen idegen embléma helyére a régi magyar Kossuth-címer újrabevetése. A magyar Honvéd hadseregnek egy a nemzeti hagyományhoz méltó új egyenruha ... Március 15. legyen munkaszüneti, nemzeti ünnepnap ..." (A követelések e szövege - különböző variánsok voltak - a Free Europe Press, New York egy magyar nyelvű kiadványából származik: „Magyarországi Események”, VIII évf., 10/11. sz., 1956, 7 o.)" (visszaford. németről)

Ez a precíz, rendkívül céltudatos summázás világossá teszi, hogy az előzetes „csendes kommunikáció”-ban mi kellett behatóan megtárgyalt legyen. Jóllehet a járandó út részleteiről nem uralkodhatott egyetértés, a végcél szerfelett világos:

"... Kövessük finn testvéreink példáját, akik - ha lehet - diplomáciával és - ha szükséges - fegyverrel őrzik meg országuk függetlenségét ... Ma, amikor országunk és a művelt világ a nándorfehérvári dicsőséges hősökre emlékeznek (100), Hunyadi János hatalmas győzelmének 500. évfordulóján, esküszünk, hogy az őseink vérével visszahódított szent örökséget hűségesen megőrizzük: a szabad, független Magyarországot ..." („Egyetemi Ifjuság”, 1956 XI 2-i kiadás) (visszaford. németről)

Dass hier an etwas appelliert wird, das seit langem die Herzen aller Ungarn bewegt haben muss, obgleich die früheren Pressestimmen es selbstredend in diesem Sinne nie propagiert hatten, erhellt aus einem anderen Zitat:

"Die in Moskau studierenden ungarischen Universitäts-hörer liessen dem Revolutionskomitee der Budapester Akademischen Jugend eine Erklärung zukommen, in der sie sich dem Aufruf des Komitees anschliessen und mitteilen, dass sie gemeinsam mit den Kommilitonen in der Heimat für das unabhängige Ungarn kämpfen wollen."
(„Magyar Nemzet“, 3.11.56; Anm.: beide Zitate vgl. in:)
(101)

So sehr die ungarische Revolution 1956 angefüllt ist mit wiederaufgelebten Traditionen und Legenden, so drängen sich auch in der Publizistik alte Erinnerungen auf. Rákóczi hatte 1705 den "Mercurius" gegründet, um nach aussen hin seinen Freiheitskrieg richtig zu interpretieren. Nun ist es wieder so, dass die Stimmen und das Getöse des modernen Freiheitskrieges zwar ins Ausland dringen und dieser - dank der neuzeitlichen Technik - Tag und Nacht am Rundfunkempfänger miterlebt werden könnte, doch nur wenige Leute sind der seltenen Sprache mächtig. Man ist auf Mitteilungen und Berichte aus zweiter und dritter Hand angewiesen, die der Sache und dem ungarischen Anliegen nicht immer oder nur verspätet gerecht werden, so dass die Ungarn vornehmlich gegen Ende des Aufstandes verzweifelte Anstrengungen unternehmen, um mit dem Ausland in deutscher, englischer, französischer und russischer Sprache in Kontakt zu kommen. Es wäre hier noch die Frage offen - für vorliegende Arbeit ist sie allerdings nicht zu beantworten -, wie die ungarische Revolution sich auf die übrigen Satellitenvölker ausgewirkt hätte, wenn ihre Sprache eine gemeinsame gewesen wäre.

So aber ist auf lange Sicht (wie es gegenwärtig erscheint) von alledem wenig mehr übriggeblieben als eine Aktualisierung jenes stolzen und melancholischen Ausspruchs, mit dem Kossuth das Fazit der 1848/49er Erhebung gezogen hat:

Hogy itt olyasvalamihez apellálnak, aminek régóta az összes magyarok szívét meg kellett indítania, jöllehet a régebbi sajtóhangok ezt magától értetődően ez értelemben soha nem propagáltak, megvilágosodik egy másik idézetből:

„A Moszkvában tanuló magyar egyetemi hallgatók a Budapesti Egyetemi Ifjúság Forradalmi Bizottságának egy nyilatkozatot juttattak el, amelyben a bizottság felhívásához csatlakoznak és közlik, hogy ők a hazai diáktársakkal együtt a független Magyarországért harcolni akarnak.”
(„Magyar Nemzet”, 56 XI 3; jegyz.: mindkét idézetet vö.:) (101)
(visszaford. németről)

Amennyire a magyar forradalom 1956-ban telve van újra feléledt tradíciókkal és legendákkal, úgy tolakodnak fel a publicisztikában is régi emlékek. Rákóczi 1705-ben alapította a „Mercurius”-t, hogy kifelé a szabadságháborúját helyesen interpretálja. Most megint így van, hogy a modern szabadságháború hangjai és zaja ugyan eljutnak külföldre és ez - az újkori technikának köszönhetően - éjjel és nappal a rádióvevő készüléknél együtttételhető lehetne, de csak kevés ember bírja a ritka nyelvet. Az emberek rá vannak utalva közlésekre és tudósításokra második és harmadik kézből, amelyek a dolognak és a magyar ügynek nem mindig vagy csak megkésve tesznek eleget, úgy hogy a magyarok főképp a felkelés vége felé kétségbeesett erőfeszítéseket tesznek, hogy a külfölddel német, angol, francia és orosz nyelven kapcsolatba lépjenek. Itt még nyitva lenne a kérdés - jelen munka számára bezzeg ez nem megválaszolendő -, hogy a magyar forradalom hogyan hatott volna a többi szatellitnépre, ha a nyelvük egy közös lett volna.

Így azonban hosszú távra (ahogy jelenleg tűnik) mindebből kevés több maradt meg mint egy aktualizálása ama büszke és melankolikus kijelentésnek, amellyel Kossuth az 1848/49-es felkelés végösszegét megvonta:

"Wir haben nicht gesiegt, aber gekämpft, wir haben die Tyrannei nicht gebrochen, aber ihren Lauf aufgehalten. Wir haben unser Land nicht gerettet, aber verteidigt. Und wenn einst unsere Geschichte geschrieben wird, werden wir sagen können, dass wir Widerstand haben." (102)

Wohl die drastischste Verurteilung der kommunistischen Meinungslenkung nach dem Zweiten Weltkrieg in Ungarn lautet:

(30.10.1956, 15:05 Uhr:) "Hier ist der Freie Sender Győr. - Liebe Hörer, in dieser Stunde beginnen wir ein neues Kapitel in der Geschichte des ungarischen Rundfunks. Lange Jahre hindurch war das Radio ein Werkzeug der Lüge. Es hat Befehle ausgeführt. Es hat nachts gelogen, es hat tags gelogen, es hat auf allen Wellenlängen Lügen ausgestrahlt. Selbst in diesen Tagen, in der Stunde der Wiedergeburt unseres Heimatlandes, hat es das Lügen nicht lassen können. Aber der Kampf, der auf den Strassen die Freiheit und Unabhängigkeit der Nation errang, ist auch zwischen den Wänden des Rundfunks aufgeflammt. Diejenigen, welche Verkünder der Lüge waren, sind von dieser Minute an nicht mehr Mitarbeiter des ungarischen Rundfunks ... Wie es die alte Eidesformel verlangt, wollen wir die Wahrheit sagen, die ganze Wahrheit, und nichts als die Wahrheit! ... Das Revolutionskomitee des Rundfunks." (103)

„Nem győztünk, de harcoltunk, a zsarnokságot nem törtük meg, de a futását feltartottuk. Országunkat nem mentettük meg, de megvédtük. És ha egyszer a történetünket megírják, megmondhatjuk, hogy ellenálltunk.”⁽¹⁰²⁾ (visszaford. németről)

Talán a legdrasztikusabb elítélése a kommunista véleményirányításnak a második világháború után Magyarországon így hangzik:

(1956 X 30, 15:05 óra): „Itt a Szabad Győr adó. - Kedves hallgatók, ebben az órában a magyar rádió történetében egy új fejezetet kezdünk. Hosszú éveken át a rádió a hazugságnak egy eszköze volt. Parancsokat hajtott végre. Hazudott éjszaka, hazudott nappal, minden hullámhosszon hazugságokat sugárzott. Még ezekben a napokban is, hazánk újjászületésének napján, nem tudta elhagyni a hazugságot. De a harc, amely az utcákon a nemzet szabadságát és függetlenségét kivívta, a rádió falai közt is fellángolt. Azok, akik a hazugság hirdetői voltak, ettől a perctől már nem a magyar rádió munkatársai ... Amint a régi esküforma követeli, az igazságot akarjuk mondani, az egész igazságot, és semmi mást mint az igazságot! ... A rádió forradalmi bizottsága”⁽¹⁰³⁾ (visszaford. németről)

=====

Übersetzerische Anmerkung. Fordítói megjegyzés. Auf S.3 unten betonte ich die Übersetzung als wörtlich und strukturell möglichst dem deutschen Originaltext angepaßt. Das soll das Auffinden gesuchter Vokabeln und Satzteile erleichtern beim lernerischen Vergleich dieser ganz verschiedenen Familien angehörenden Sprachen. - *A 3a oldalon lent a fordítást úgy szavak szerint mint strukturálisan lehetőleg a német eredeti szöveghez alkalmazottnak hangsúlyoztam. Hogy ez a keresett idegennyelvű szavak és mondatrészek meglelését megkönnyítse a tanulóknak összehasonlításnál ezen egészen különböző családokhoz tartozó nyelveknek.*

Bei den rechts a-seitigen zahlreichen ungarischen Zitaten ist die dazu linksseitige deutsche Übersetzung um inhaltliche Genauigkeit bemüht. Die ung. Originalsätze aus Zeitungen und Büchern veranschaulichen den journalistischen Stil bei politikbezogenen Themen. - *A jobbik a-oldali számos magyar idézetnél az ahhoz baloldali német fordítás tartalmi pontosságért fáradozik. A m. eredeti mondatok újságokból és könyvekből a zsumalisztikai stílust politikai vonatkozású témáknál szemlélteti.*

Auf folgenden Seiten findet sich nach ungarischem Zitat der kleine Vermerk (visszaford. németről [rückübers.v.Deutschen]). - *A következő oldalakon magyar idézet után találni a kis megjegyzést (visszaford. németről):*

34a	46a	56a	65a	78a	83a	112a	140a	152
42a	51a	57a	71a	79a	91a	122a	141a	156
43a	53a	61a	73a	80a	103a	135a	146a	
44a	54a	63a	74a	81a	105a	137a	148a	
45a	55a	64a	75a	82a	110a	139a	151	

Die Übersetzungen vom Ungarischen machte ich vor über 50 Jahren. Seither verlor ich die aufgezählten Originaltexte und konnte sie nur umständlich, aufwendig beschaffen. Das einfachere Zurückübersetzen bietet außerdem eine Prüfmöglichkeit der Übersetzungsverlässlichkeit. Wer an die ungarischen Quellen kommt, kann die hier vorgelegte Arbeit zumindest in sprachlicher Hinsicht beurteilen. - *A fordításokat magyarról ezelőtt több mint 50 éve csináltam. Azóta a felsorolt eredeti szövegeket elveszítettem és csak körülményesen, ráfordításosan tudnám megszerezni. Az egyszerűbb visszafordítás azonkívül vizsgálati lehetőséget nyújt a fordítás megbízhatóságának. Aki a magyar forrásokhoz hozzájut, az itt bemutatott munkát legalább nyelvi tekintetben megítélheti. ....Vgl. l.v.ö. 3a & 29a*

N a c h w o r t : " N é p s z a v a s " W e g
v o m 23. 10. 1956 b i s 1958

Unmittelbar nach dem Ausbruch der Kämpfe zeigt sich "Népszava" zunächst unentschlossen. Im grossen-ganzen spiegelt der Inhalt die Meinung ihres vormaligen Redakteurs Árpád Szakasits, der lediglich eine ungarische Wiederholung des Juni-Aufstandes von 1953 in der SBZ sowie des 1956er Polen-Aufstandes in Posen zu befürchten scheint. (104). Dass die ungarische Armee unter Führung ihrer höchsten Offiziere zu den zivilen Rebellen halten und sich ein Krieg entwickeln wird mit Einsatz von Infanterie, Artillerie, Panzern und Düsenflugzeugen, in dem die überraschte Sowjetarmee ihre angeschlagenen Verbände zunächst zurückziehen bzw. abziehen muss, daran glaubt vorläufig niemand. "Népszava" sucht also die Vehemenz des Aufstandes zu bremsen und tritt für unverzügliche Wiederherstellung der Ordnung ein; von nüchternen Verhandlungen mit der neuen Regierung verspricht sie sich dauerhafte Konzessionen, nichts dagegen von weiteren, blutigen Demonstrationen.

Dann jedoch werden die Personaländerungen auch in dieser Redaktion wirksam. "Népszava" geht mit der aufständischen Nation und versucht, der Sozialdemokratie zu einer dominierenden politischen Stellung zu verhelfen. Die ehemaligen Mitarbeiter und Parteiführer wie Kéthly, Révész treten in Erscheinung und bedienen sich ihres traditionellen Sprachrohrs.

Anna Kéthly ist es, die den Leitartikel der ersten wieder freien "Népszava" schreibt (1.11.1956, S. 1):

"Wir sind Sozialdemokraten! - Von: Anna Kéthly. - ... Mit gesenktem Haupt müssen wir jenen tiefe Ehrfurcht zollen, die es ermöglicht haben, dass wir wieder aufrecht stehen können - den vielen Tausend intellektuellen und werktätigen Jugendlichen, die hungrig und zerlumpt, beseelt allein von der Idee eines unabhängigen und freien Ungarn gekämpft haben. In tiefer Ehrfurcht verneigen wir uns vor denen, die das meiste gegeben haben, ihr junges

U t ó s z ó : „N é p s z a v a“ ú t j a
1953 X 23-t ó l 1958-i g

Közvetlenül a harcok kitörése után „Népszava” először határozatlannak mutatkozik. Nagyjában-egészében a tartalom régebbi szerkesztője Szakasits Árpád véleményét tükrözi, aki úgy tűnik csupán egy magyar ismétlésétől az 1953 júniusi felkelésnek a [keletnémet] Szovjet Megszállási Övezetben valamint az 1956-os lengyel felkelésnek Poznanban tart. (104). Hogy a magyar hadsereg a legfelsőbb tisztjei vezetése alatt a civil lázadókhöz tartani és egy háború alakulni fog gyalogság, tüzérség, tankok és lökhajtásos repülőgépek bevetésével, amelyben a meglepett szovjet hadseregnek a megsérült alakzatait először visszavonnia ill. kivonnia kell, abban egyelőre senki nem hisz. „Népszava” igyekszik tehát a felkelés vehemenciáját megfékezni és a rend haladéktalan visszaállítása mellett áll ki; józan tárgyalásoktól az új kormánnyal tartós concessziókat vár, ezzel szemben semmit a további, véres demonstrációktól.

Azután azonban a személyi változások ebben a szerkesztőségben is hatásosak lesznek. „Népszava” a felkelő nemzettel megy és megkísérli, a szociáldemokráciát egy domináló politikai helyzethez hozzásegíteni. A volt munkatársak és pártvezetők mint Kéthly, Révész megjelennek és használják tradicionális szócsövüket.

Kéthly Anna az, aki az első megint szabad "Népszava" vezércikét írja (1956 XI 1, 1. o.):

„Szociáldemokraták vagyunk! - Írta: Kéthly Anna. - . . . Mélységes tisztelettel és főhajtással kell adóznunk azoknak a hősöknek, akik a helyreállítás lehetőségeit megteremtették, a sok ezer értelmiségi és munkás fiataloknak, akik éhesen és rongyosan csak egy független és szabad Magyarország gondolatától tüzdeltvén vívták a harcot. Mélységes tisztelet s főhajtás azoknak, akik legtöbbit, fiatal

Leben, damit die Übriggebliebenen erhobenen Hauptes und ohne Demütigung in diesem Lande leben können. Ihr Andenken wird neben dem der grössten Helden der ungarischen Nation stehen und auf ihre Gräber legen wir ausser Kränzen auch die Anerkennung und Bewunderung der ganzen Welt ... Aber das Gedenken an den Kampf und die Opfer ist zugleich eine Verpflichtung für die Lebenden: Die Gefahr, welche die Idee und die Ziele der Revolution bedroht, ist noch nicht vorbei. Wir müssen ... auch darauf achten, dass die gewaltige Kraft der Revolution nicht von jenen für ihre eigenen Ziele missbraucht wird, denen schon die unter Teilnahme der sozialdemokratischen Partei geleistete Arbeit zum Aufbau des Landes zuviel war. Wir wissen, dass zu der Zeit, als die sozialdemokratische Partei zum Schweigen gebracht wurde, sich ungeheure Bitterkeit in den Herzen angestaut hat. Aber es nützt weder dem Land und der Partei im allgemeinen, noch den sozialdemokratischen Massen im besonderen, wenn die Konterrevolution diese Bitterkeit für ihre Zwecke nutzbar machen kann ... Die Fabriken, Bergwerke und Felder müssen in der Hand des Volkes bleiben ... In diesem Sinne wollen wir ein neues Leben beginnen, vertrauend unserer eigenen Kraft und der wiedergeborenen Partei, vertrauend dem neuen, demokratischen, unabhängigen Ungarn, dessen Konturen wir heute bereits klarer sehen als vor einer Woche. - Sozialdemokraten: Freundschaft!"

Aber nur 3 Tage lang ist "Népszava" (= Volksstimme) wieder ein "Zentrales Organ der Sozialdemokratischen Partei", dann nimmt das Blatt an Stelle seiner unter dem Kommunismus missbrachten Benennung einen seiner anderen, älteren Namen auf, "Népakarat" (= Volkswille), und gibt sich im Untertitel als Gewerkschaftsorgan. So ruhig sich die Zeitung nach dem 23. Oktober 1956 zuerst verhält, wohl um mit der eigenen Meinung nicht von den Ereignissen überspielt zu werden, so erbittert und anhaltend tritt sie später unter dem Kádár-Regime für traditionelle sozialdemokratische Ziele ein. - Während der hektischen Kampftage schwanken Umfang und Aufmachung; das Impressum wird wieder eingeführt, d.h. der Chefredakteur wird genannt: József Timmer, dann Anna Kéthly (mit Mihály Révész als verantwortlichem Redakteur), dann "Das Revolutionskomitee von 'Népakarat'".

Nach dem militärischen Erfolg der zweiten sowjetischen Invasion vom Sonntag, dem 4. November 1956, wird die Liquidierung der "Konterrevolution", die den ganzen Ostblock

életüket adták azért, hogy felemelt fejvel és megalázottság nélkül járhasanak ebben az országban azok, akik megmaradtak. Emléküket a magyar nemzet legnagyobb hősei mellé állítjuk és leteszük sírjukra a magunkén kívül az egész világ csodálatának és elismerésének a koszorúját . . . De a harcnak és áldozatoknak emléke kötelezi az élőket: a veszedelem, amely a forradalom eszmei tartalmát és céljait fenyegeti, nem múlt el. Tartanunk kell . . . attól is, hogy a forradalom lendülőkerekére kapaszkodva ezt a hatalmas erőt azok is a saját céljaikra igyekeznek felhasználni, akiknek a Szociáldemokrata Párt részvételével végzett országépítő munka is sok volt. Tudjuk, hogy rendkívüli keserűség halmozódott fel a lelkekben a Szociáldemokrata Párt elhallgattatása idején. De semmi jó nem származik sem az országra, a pártra általában, sem a szociáldemokrata tömegekre különösen, ha azt a keserűséget az ellenforradalom a saját hasznára veszi igénybe . . . A gyárakra, a bányákra és a földekre, melyek a nép kezében kell hogy maradjanak . . . Ezzel a gondolattal induljunk neki egy új életnek és bízzunk saját erőnkben, újjászületett pártunkban, és ebben az új, demokratikus, független Magyarországnak, amelynek körvonalait ma már tisztábban látjuk, mint egy héttel ezelőtt. - Szociáldemokraták: Barátság!"

De csak 3 napig "Népszava" megint egy „Szociáldemokrata Párt központi orgánuma”, aztán felveszi a lap a kommunizmus alatt meggyalázott megnevezése helyett egyikét a más, régi neveinek, „Népakarat”, és az alcímben szakszervezeti orgánumnak adja magát. Amilyen nyugodtan viselkedik az újság először 1956 október 23. után, bizonyára hogy saját véleményével az eseményektől át ne játszattasson, olyan elkeseredetten és tartósan lép fel később a Kádár-rezsim alatt tradicionális szociáldemokrata célokért. - A hektikus harci napok alatt ingadoznak terjedelem és kiállítás; az impresszumot megint bevezetik, azaz a főszerkesztőt megnevezik: Timmer József, aztán Kéthly Anna (Révész Mihállyal mint felelős szerkesztő), majd a „'Népakarat' forradalmi bizottsága”.

A katonai sikere után a második szovjet invázióknak, vasárnap 1956 november 4-én, az „ellenforradalom” felszámolását, amely az egész Keleti Tömböt

erschüttert und das Prestige der Roten Armee untergraben hat, denkbar radikal durchgeführt. (Einheiten der ungarischen Armee, die kein Vertrauen zu den Amnestieangeboten des Kádár-Regimes haben, ziehen sich in das waldige Hügelgebiet von Mecsek und Bakony zurück; noch im April 1957 werden von dort Kämpfe gemeldet. In der kurzen Zeit bis zur hermetischen Abriegelung der westlichen und südlichen Landesgrenze gelingt 218.000 Personen die Flucht, die Zahl der Todesopfer ist nie bekanntgegeben worden, sie soll bei 30.000 liegen - hohe Ziffern in einer kurzen Periode für ein 9,5-Millionen-Volk.) Es folgen nun Streikbewegungen, gegen die bald mit dem Standrecht vorgegangen wird: streikenden Arbeitern wird die Todesstrafe angedroht. (105)

Unterdessen umreisst "Népakarat" ihren Standpunkt:

(18.11.56, S. 1, Sp. 5-6, halbfett:) Nach dem Schweigen. - ... Auf Grund der bekannten Stellungnahme des Bundes Ungarischer Freier Gewerkschaften wünschen wir allein dem Volk zu dienen, dessen Teil wir sind ... Wir glauben, dass neben der Versorgung mit Brot, Milch, Strom und Gas auch der Nachrichtendienst - ehrlich und ohne Schönfärberei - zu den Lebensnotwendigkeiten gehört - zumals in diesen entscheidenden, geschichtlichen Tagen unserer Heimat. Mangels Zeitungen wird unser Volk hin und her gerissen zwischen uniformierten, teils erfundenen Gerüchten und solchen Meldungen, welche die Wahrheit teilweise nicht von allen Seiten und insgesamt beleuchten ... Im gegenwärtigen Augenblick meinen wir, dass unserer Unabhängigkeit mit der Arbeitsaufnahme mehr gedient ist als mit dem Streik ... [Aber] sollten wir sehen, dass der Streik der Sache unseres Volkes förderlich ist, werden wir dafür eintreten. Wir wollen die geringen, doch nicht unwürdigen Traditionen der in der Revolution vom 23. Oktober geborenen, für die Ziele der Revolution mit ganzem Herzen kämpfenden 'Népakarat' fortsetzen."

"Népakarat" (Vgl. 18.11.56, S. 2, Sp. 5-6, halbfett: "Beschluss der Eisenarbeiter über ihre Haltung und Forderungen") fordert in Form der Veröffentlichung von Resolutionen der einzelnen Gewerkschaftsorganisationen den Abzug der sowjetischen Besatzungsmacht aus Ungarn. Ansonsten jedoch, wie bereits in Krisenzeiten beobachtet, weicht die jetzt als "Népakarat" firmierende "Népszava"

megrázta és a Vörös Hadsereg presztízsét aláásta, elgondolhatóan radikálisan viszik végbe. (A magyar hadsereg egységei, amelyeknek nincs bizalmuk a Kádár-rezsim amnesztia-ajánlataiban, visszavonulnak a Mecsek és Bakony erdős dombvidékre; még 1957 áprilisában harcokat jelentenek onnan. A rövid időben a nyugati és déli országhatár hermetikus lezárásáig 218.000 személynek sikerül a menekülés, a halálos áldozatok számát soha nem tették közzé, az állítólag körülbelül 30.000 - magas számok egy rövid periódusban egy 9,5 milliós népnek.) Most sztrájkmozgalmak következnek, amelyek ellen hamarosan statáriummal járnak el: sztrájkoló munkásokat a halálbüntetéssel fenyegetik. (105)

Ezalatt „Népakarat” körvonalazza álláspontját:

„(56 XI 18, 1. o., 5-6. hb., félkövéren:) A hallgatás után. - . . . A Magyar Szabad Szakszervezetek Szövetsége ismeretes állásfoglalása alapján egyedül a népet kívánjuk szolgálni, amelynek része vagyunk . . . Úgy véljük, hogy a kenyér, a tej, a villany, és a gázszolgáltatás mellett a hírközlés, - az őszinte, szépítményes hírközlés - is életszükséglet - kivált hazánknak ezekben a sorsdöntő, történelmi napjaiban. Népünk újságok híjján tájékozatlan, részben koholt híresztelések, részben a valóságot nem minden oldalról, egészében megmutató hírek között hanyódik. . . . E pillanatban a munka megindításával segíthetjük elő - a sztrájknál jobban - függetlenségünket, szabad életünk kivívását. . . . [De] ha úgy látnánk, hogy a sztrájk szolgálhatja népünk ügyét, magunk is emellett foglalnánk állást. Az október 23-i forradalomban született, a forradalom céljaiért egész szívvel harcot folytató 'Népakarat' kevés, de nem méltatlan hagyományát akarjuk folytatni."

„Népakarat” (vö. 56 XI 18, 2. o., 5-6 hb., félkövéren: „A vas-munkások határozata magatartásukról és követeléseikről”) az egyes szakszervezetek rezolúciói közlésének formájában követeli a szovjet megszálló haderő abcúgját Magyarországról. Különbepedig, mint már válságos időkben megfigyelt, kitér a most mint „Népakarat” cégjegyzett „Népszava”

nach Möglichkeit auf das Gebiet feuilletonistischer Berichterstattung aus und befasst sich mit den Problemen des Alltags; telefonisch erkundigt sich die Redaktion bei Behörden, Betrieben, Krankenhäusern, und schildert dann "die Lage" (20.11.56, S.2,4; 8.12.56, S.2). Am 25.11.56 (S.6) ist ersichtlich, dass seitens vieler Journalisten und Sozialdemokraten noch nicht erkannt worden ist, dass die militärische Niederschlagung des Freiheitskampfes keine Hoffnungen lässt. Und doch zollt man den Gefallenen tiefe Ehrfurcht. Am 23. November 1956 schreibt "Népakarat" auf Seite 1:

"Ein Monat ... - Von: Ervin Gyertyán. - Wohin du auch gehst, wo immer du dich in den Strassen der Hauptstadt bewegst, überall siehst du frische Gräber. Auf ihnen ein Wald von Blumen, Kerzen, um sie herum stehen die Passanten in stummer Pietät, die dem hier ruhenden unbekanntem Helden mit einer Schweigeminute opfern. Sie lesen den Namen, sein Geburtsdatum, und schweren Herzens setzen sie ihren Weg fort. Ich weiss nicht, was aus diesen Gräbern wird ... Wie in einem späteren, ruhigeren Zeitpunkt die Stadtverwaltung über sie bestimmen wird ... Läge es an mir, ich würde die Ruhe dieser Gräber nicht mehr stören, sondern würde die Helden dort ruhen lassen, wo sie jetzt liegen. Denn die Stadt hat keinen grösseren Schmuck, keinen wertvolleren Schatz als diese verstreuten Gräber, und es kann für die Lebenden kein sprechenderes Memento geben ..."

1957 ist der 1. Februar kein "Pressetag". Die Zeitung "Népakarat" ist jetzt auf dem Höhepunkt der graphischen Auflockerung angelangt und füllt täglich fast 2 Seiten mit Annoncen. Das Format ist 30 x 46 cm, die Kopfgrösse 15 x 7,5 cm, die Raumeinteilung 6spaltig. Der Aufruf "Proletarier aller Länder, vereinigt Euch!" fehlt im Kopf der "Zeitung des Landesverbandes der ungarischen Freien Gewerkschaften", die jetzt 60 fillér kostet bei einem Normalumfang von 8 Seiten. Die Jahrgangszählung - 2. Jg. - enthält keinen Hinweis auf irgendeine auch nur formale Tradition. Naturgemäss lässt sich die Behandlung der Konsequenzen der 1956er Revolution nicht vermeiden:

"(3. Januar 1957, S. 1:) Die UNO suchte keinen Ausweg, um dem Volk zu helfen - schreibt die Belgrader 'Politika'." - "700 Millionen Schaden in der Hauptstadt. - Die

Lehétőség szerint a tárcaszerű hírszolgáltatás területére és foglalkozik a hétköznapi problémáival; telefonon érdeklődik a szerkesztőség hivataloknál, üzemeknél, kórházaknál, és ecseteli aztán "a helyzetet" (56 XI 20, 2. o., 4; 56 XII 8, 2. o.). 56 XI 25-én (6. o.) látható, hogy sok zszornaliszta és szociáldemokrata részéről még nem lett felismerve, hogy a szabadságharc katonai levereése nem hagy reményeket. És mégis mély tisztelettel adóznak az elesetteknek. 1956 november 23-án írja „Népakarat” az 1. oldalon:

„Egy hónapja. . . Gyertyán Ervintől. - Bármerre jársz, bármerre rovod a főváros utcáit, itt is, ott is friss sírhantok tűnnek a szemedbe. . . Felettük virágerdő, gyertya, körülöttük kegyeletes csendben állnak a járóelők, akik egy néma perccel adóznak az ismeretlen hősnek, aki alatta pihen. Elolvassák nevét, születésének dátumát és elnehezült szívvel folytatják útjukat. Nem tudom, mi lesz a sírok sorsa . . . Hogy egy későbbi, nyugodtabb időpontban miként dönt majd felőlük a városrendészet. . . . Ha rajtam múlnék, nem háborítanám többé e sírok nyugalmaát, hagynám ott pihenni a hősokeket, ahol most feküsznek. Mert nincs e városnak nagyobb ékessége, drágább kincse e szétszórt síroknál és nem lehet az élők számára eleve nebb figyelmeztetés . . ."

1957-ben február 1. nem „sajtónap”. A „Népakarat” újság most elérte a grafikai fellazulás csúcspontját és naponta szinte 2 oldalt hirdetésekkel tölt meg. A formátum 30 x 46 cm, a fej vastagsága 15 x 7,5 cm, a térbeosztás 6-hasábos. A „Világ proletárjai, egyesüljetekek!” felhívás hiányzik „A magyar szabad szakszervezetekek országos szövetsége újságja” fejében, amely most 60 fillérbe kerül egy 8-oldalas normál terjedelemmel. Az évfolyamszámlálás - 2. évf. - nem tartalmaz utalást valamely bárcsak formális tradícióra. Természetszerűleg nem kerülhető el az 1956-os forradalom konzekvenciáinak tárgyalása:

„(1957 január 3., 1. o. :) Az ENSZ nem keresett kiutat, hogy segítsen a népnek - írja a belgrádi 'Politika'. - „700 millió kár a fővárosban. - A

Räte haben die Schadenssumme in den Budapester Bezirken festgestellt. Das Resultat der Erhebungen: Werte in Höhe von rund 700 Mio Forint sind vernichtet worden. Diese Summe bezieht sich auf die zerschossenen Wohnungen, beschädigten Gebäude, vernichteten Unterrichtsräume usw. Der Handel beispielsweise hat einen Schaden von 260 Mio. Ft. erlitten. Der Verlust besteht zum überwiegenden Teil aus den ruinierten Betriebsräumen sowie Einrichtungsgegenständen, zum kleineren Teil aus der Einbusse an verlorener und verschleppter Ware." [Neben dem Kopf das Foto des Tages mit der Unterschrift: "Am ersten Arbeitstag des Jahres sind die FVV-Arbeiter [Anm.: Städt. Elektrizitäts-Werke] fleissig. Schon legen sie die Oberleitung in der Gegend des Nationalmuseums, damit die Linie 6 [Anm.: Strassenbahn] so bald als möglich eingesetzt werden kann."

Dass das Kádár-Regime sich allmählich etabliert und die Pressezügel fester in die Hand nimmt, zeigt schon auf den ersten Blick die Ausgabe vom 1. Mai 1957. Diese "Népakarat"-Nummer erscheint im Zweifarbendruck, und zwar sind Teile des Kopfes rot. Ohne Zweifel gilt die Hervorhebung insbesondere dem Neuaufdruck: "Proletarier aller Länder ...". Nächstentags wird wieder nur einfarbig schwarz gedruckt, aber der Appell der Internationale bleibt.

Am 1. Februar 1958 ist die Wandlung der Zeitung komplettiert. "Népszava" führt wieder den ursprünglichen, eigentlichen Namen - und Jahrgang: 88; im Untertitel nennt sie sich "Zentralorgan der Ungarischen Gewerkschaften". Geblieben ist von "Népakarat" das kleine Format des Kopfes (Anm.: er wandert von nun an zwanglos über die ganze Formatbreite, wie es dem Umbruchredakteur auf Grund des Tagesfotos bzw. Inhaltshinweises gerade beliebt, sitzt aber meist links) sowie die hässlichen Titel-Lettern (eine Art Blockschrift) und die Wiederholung des Kopfes auf der letzten Seite. Der Verkaufspreis der Einzelnummer ermässigt sich von 80 auf 60 Fillér, der Normalumfang von 8 Seiten wird beibehalten. Dadurch, dass nun die grösseren Inserate von dem umfangreichen Anzeigenteil gelöst und im Blattinnern verstreut werden, erfährt die Aufmachung eine weitestgehende Auflockerung.

tanácsok megállapították a kárösszeget a budapesti kerületekben. Az eredménye a felméréseknek: értékek kerek 700 millió forint összegben semmisültek meg. Ez az összeg vonatkozik a szétlőtt lakásokra, megrongált épületekre, tönkretett tantermekre stb. A kereskedelem például 260 millió Ft. kárt szenvedett. A veszteség túlnyomórészt a lerombolt üzemhelyiségekből valamint berendezési tárgyakból áll, kisebbrészt elvesztett vagy széthurcolt áruból. [A fej mellett a nappal fényképe az aláírással:] „Az év első munkanapján az FVV [Fővárosi Villamos Vasutak] munkásai szorgalmasak. Már szerelik a fővezetékét a Nemzeti Múzeum táján, hogy a 6-os vonalat [jegyz.: villamos] olyan hamar mint lehet beindítani lehessen.” (visszaford. németről)

Hogy a Kádár-rezsim fokozatosan berendezkedik és a sajtó gyepelőjét erősebben kezébe veszi, mutatja már első pillantásra az 1957 május 1-i kiadás. Ez a „Népakarat”-szám kétszínnyomtatásban jelenik meg, éspedig a fej részei vörösek. Kétségtelenül a kiemelés különösen az új rányomásnak szól: „Világ proletárjai . . .” Másnap megint csak egyszín-feketén nyomtatnak, de az internacionálé felhívása marad.

1958 február 1-én az újság átalakulása komplettálva van. „Népszava” megint az eredeti, tulajdonképpeni nevet viseli - és az évfolyamot: 88; az alcímben „Magyar Szakszervezetek központi orgánuma”-nak nevezi magát. Megmaradt a „Népakarat”-tól a kis formátuma a fejnek (jegyz.: az mostantól fesztelenül vándorol az egész formátumszélességen át, amint a tördelőszerkesztőnek a napi fénykép ill. tartalmi utalás alapján éppen tetszik, de többnyire balra ül) valamint a csúnya cím-betűk (egy fajta dorongírás) és a fej ismétlése az utolsó oldalon. Az egyedi szám ára 80 fillérről 60-ra csökken, a 8-oldalas normálterjedelmet megtartják. Azáltal, hogy most a nagyobb apróhirdetéseket a terjedelmes hirdetésrészttől elválasztják és a lap belsejében szétszórják, a kiállítás egy legmesszebbmenő fellazításban részesül.

Der 1. Februar ist in Ungarn wieder "Pressetag". Aus diesem Anlass ist es einmal jährlich möglich, an Hand jeweiliger Selbstangaben der Zeitungen etwa bezüglich der Auflage bzw. Verbreitung Folgerungen anzustellen. Nachdem 1957 der Pressetag ignoriert wurde, ist es immerhin interessant, was "Népszava" 1958 über sich sagt, und es sei deshalb als Vergleich zu ihrer hier vorliegenden und nunmehr abzuschliessenden Monographie wiedergegeben. Der unsignierte Artikel beginnt rechts neben dem Kopf an Stelle des Tagesfotos und wendet sich

"An unsere Leser und Freunde! - Unser Blatt - wie wir bereits gestern in einer kurzen Vornotiz mitteilten - grüsst auf Grund eines Beschlusses des Präsidiums des Gewerkschaftsrates ab heute wieder als 'Népszava' seine Leser in den Strassen Budapests und in den Städten der Provinz. Unsere Zeitung, die 'Népszava', musste in der Zeit der Konterrevolution ihren Namen ändern. Auf Grund einer Entschliessung des Präsidiums des Rates der Gewerkschaften hat unsere Zeitung jetzt ihren ursprünglichen Namen zurückgewonnen, den ältesten unter sämtlichen ungarischen Zeitungen. - Bedeutende Traditionen der 'Népszava' leben in den Herzen breiter Arbeiterschichten. Für ihre Verbreitung haben viele, heute schon grauhaarige, organisierte Arbeiter der Polizei und den Gerichten getrotzt sowie die ganze Macht der herrschaftlichen Gesellschaft herausgefordert, dabei oft ihre Freiheit und körperliche Unversehrtheit riskierend.

Sehr viele sind zu Zehntausenden durch die Spalten der 'Népszava' mit der Arbeiterbewegung bekannt geworden, mit den Gedanken des Sozialismus, mit der erhabenen Idee menschlicher Freiheit und des Fortschritts. All das sind historische Tatsachen: es leben viele Zehntausende im Land, die 'Népszava' als Fürsprecher ihrer Angelegenheiten kennengelernt haben, als einzige legale Zeitung, die sich gegen den Faschismus gestellt hat, als Organ, das für den Bruch mit Hitler und den Zusammenschluss der patriotischen Kräfte eingetreten ist. Es ist bedauerlich, dass in den Jahren der Alleinherrschaft des dogmatischen, sektierenden Denkens diese geschichtlichen Verdienste als nebensächlich betrachtet und unterbewertet wurden. Ab heute gliedert sich unser Blatt auch namensmässig erneut ein - als Erbe der alten Arbeitertraditionen, unverändert im Inhalt für die Ziele der Arbeiterklasse und der heutigen kommunistischen Partei eintretend - in die Frontlinie unserer Presse als Arbeiter des sozialistischen Aufbaus.

Damit ist vielleicht schon genügend ausgedrückt, dass die Namensänderung, die Änderung des Titels, an den sich mehrere Hunderttausende unserer Leser und Freunde in den vergangenen 14 Monaten gewöhnt haben, sich wirklich nur auf den Namen unserer Zeitung bezieht. Wie unsere Leser

Február 1. Magyarországon megint „sajtónap”. Ebből az alkalomból évente egyszer lehetséges, az újságok mindenkori önbevallásai alapján például a példányszám és terjesztés vonatkozásában következtetésekhez jutni. Miután 1957-ben a sajtónapot mellőzték, mindazonáltal érdekes, hogy „Népszava” 1958-ban mit mond magáról, és az legyen ezért összehasonlításaként visszaadva az itt bemutatott és immár lezárandó monográfiájához. A nem szignált cikk jobbra a fejnél kezdődik a napi fotó helyén és szól

„Olvasóinkhoz, barátainkhoz! - Lapunk - mint arra tegnap már egy rövid, előzetes közleményben utaltunk - mátol a Szaktanács elnökségének határozata alapján ismét mint 'Népszava' köszönt rá az olvasóra Budapest utcáin és a vidék városaiban. Újságunk, a 'Népszava', az ellenforradalom idején meg kellett változtassa nevét. A Szaktanács elnökségének egy határozata alapján újságunk most visszanyerte eredeti nevét, a legrégebbit az összes magyar újságok között. - A 'Népszava' jelentős hagyományai élnek széles munkásrétegek szívében. Terjesztéséért sok, ma már ősz hajú, szervezett munkás dacolt a rendőrséggel és a bíróságokkal valamint az úri társadalom egész hatalmát kihívta, eközben gyakran szabadságát és testi épségét kockáztatva.

Nagyon sokan tízezzel a 'Népszava' hasábjai által ismerkedtek meg a munkásmozgalommal, a szocializmus gondolataival, az emberi szabadság és a haladás fenséges eszméjével. Mindezek történelmi tények: élnek sok tízezeren az országban, akik a 'Népszava'-t mint ügyeik szószólóját ismerték meg, mint egyetlen legális újságot, amely kiállt a fasizmus ellen, mint orgánomot, amely a Hitlerrel való szakításért és a hazafias erők összefogásáért síkraszállt. Sajnálatos, hogy a dogmatikus, szektárius gondolkodás egyeduralma éveiben ezeket a történelmi érdemeket mellékesnek tekintették és alulértékelték. Mától lapunk névszerint is újra besorakozik - mint örököse a régi munkáshagyományoknak, változatlanul a tartalomban a munkásosztály és a mai kommunista párt céljaiért síkraszállva - sajtónk frontvonalába mint munkása a szocialista felépítésnek.

Ezzel talán már eléggé ki van fejezve, hogy a névváltozás, a címnévként a változása, amelyet több százezer olvasónk és barátunk az elmúlt 14 hónapban megszokott, valóban csak újságunk nevére vonatkozik. Amint olvasóink

erfahren werden, ist es weder unsere Absicht noch hätten wir dazu irgendeinen Grund, die redaktionellen Grundsätze unserer Zeitung oder ihren Inhalt, Geist oder äusseres Gesicht zu verändern, ausser etwa in dem Sinne, dass wir unser Blatt noch mehr der Sache des sozialistischen Aufbaus widmen, noch stärker die Interessen, die Interessengebiete, ehrlichen und lautereren Aufbauabsichten, Sorgen und Freuden der breiten Arbeitermassen, der Lohn- und Gehaltsempfänger, Eissengiesser, Steinmetze [Anm.: auch Bauarbeiter], Weber, Ingenieure, Ärzte, Beamten, Pädagogen und Handelsangestellten spiegeln wollen, also inhaltlich besser und zeitungsmässig noch interessanter gestalten wollen ...

In Ungarn hat eine Gewerkschaftszeitung noch niemals eine so hohe Auflage erreicht, wie die sich jetzt wieder 'Népszava' nennende 'Népakarat'. Und wir verraten auch kein Gemeinnis mit der Feststellung, dass unser Blatt in der vergangenen Zeit nicht zuletzt wegen der Befassung mit den 'kleinen Angelegenheiten' der Menschen, mit juristischen Ratschlägen und anderen Ratschlägen oder Hilfen, oder z.B. mit der zur Landesbedeutung gewachsenen Bewegung 'Népakarat-Kinderstadt' seine Auflage verfünffacht hat." ("Népszava", 1.2.58, S. 1)

"Népszavas" Zielsetzung - mit den in ihr enthaltenen Widersprüchen - veranschaulicht den Weg, auf dem sich das heutige Zeitungswesen des Landes befindet.

Das verhältnismässig gut gemachte stilistisch saubere Blatt ist eindeutig kommunistisches Regierungssprachrohr, ebenso wie 1919 unter Béla Kun und vor 1956 unter Rákosi, obzwar für das breite Lesepublikum interessanter als das offizielle Parteiorgan "Népszabadság". Name und Jahrgang von "Népszava" sind - 1960 - mit einer rund neun Jahrzehnte alten Tradition verknüpft, nicht aber der Inhalt mit dem Geist und Herzen jener alten ungarischen sozialdemokratischen Arbeiterführer, auf die man sich gern bezieht, die jedoch eine kommunistische Diktatur weder vorausgesehen noch gewünscht hatten.

(106)

(107)

tapasztalni fogják, sem szándékunk sem valamelyes okunk nem lenne, az újságunk szerkesztőségi alapelveit vagy annak tartalmát, szellemét vagy külső arcát megváltoztatni, kivéve esetleg abban az értelemben, hogy lapunkat még inkább a szocialista építésnek szenteljük, még erősebben az érdekeit, az érdekerületeit, becsületes és tiszta építési szándékait, gondjait és örömeit a széles munkástömegeknek, a bér munkásoknak és fizetésben részesülőknek, vasöntőknek, kőfaragóknak [jegyz.: építőmunkások is], takácsoknak, mérnököknek, orvosoknak, hivatalnokoknak, pedagógusoknak és kereskedelmi alkalmazottaknak tükrözni akarjuk, tehát tartalmilag jobban és újságilag még érdekesebben alakítani akarjuk ...

Magyarországon egy szakszervezeti újság még soha nem ért el olyan magas példányszámot, mint a magát most újból 'Népszava'-nak nevező 'Népakarat'. És nem árulunk el titkot a megállapítással, hogy lapunk az elmúlt időben nem utolsósorban az emberek 'kis ügyeivel', jogi tanácsokkal és más tanácsokkal vagy segítségekkel, vagy pl. az országos jelentőségűvé nőtt 'Népakarat-Gyermekváros' mozgalommal a példányszámát megötszörözte." („Népszava”, 58 II 1, 1. o.) (visszaford. németről)

„Népszava” célkitűzése - a benne levő ellentmondásokkal - szemlélteti az utat, amelyen az ország mai újságírása van.

A viszonylag jól csinált stilisztikailag rendes lap egyértelműen kommunista kormányzócső, éppúgy mint 1919-ben Kun Béla vagy 1956 előtt Rákosi alatt, noha a széles olvasóközönség számára érdekesebb mint a hivatalos pártorgánium „Népszabadság”. Neve és évfolyama a „Népszavának” - 1960-ban - egy kerekén kilenc évtizedes tradícióval van összekapcsolva, de nem a tartalom ama régi magyar szociáldemokrata munkásvezetők szellemével és szívével, akikre szívesen hivatkoznak, akik azonban egy kommunista diktatúrát sem előre nem láttak se nem kívántak.

(106)

(107)

F u s s n o t e n :

- 1) Raichle: Ungar. Zeitungswesen
- 2) d'Ester: Schwarz auf Weiss; S. 242
d'Ester: Traum eines Lebens; S. 40, 120
- 3) Zeitungswissenschaft, Jg. 1929-39
- 4) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 15
- 5) ebenda, S. 59
- 6) ebenda, S. 67
- 7) Kolchosen sind nach ihm benannt - und "Népszava" bezieht sich immer wieder stolz auf ihn, wobei jedoch von allen Seiten vorsichtige Einschränkungen gemacht werden wegen seiner etwas krausen Ideen. Dass ihn die moderne "Népszava" nicht allein als einen Gründer bzw. ihren Vorkämpfer gelten lässt, sondern zu ihren aktiven Mitarbeitern zählt, erhellt am besten aus einem "Népszava"-Artikel vom 21.4.1949: "Seine ... Artikel in den Spalten dieser [= unserer] Zeitung ..."
- 8) Bölöni Würdigung lautet:
"Selbst wenn Mihály Táncsics nicht teilnahm an der Vorbereitung von '48, und am 15. März urplötzlich herauspränge aus dem Haupte eines revolutionären Zeus, auch dann wäre er eine gewaltige Gestalt von 1848. Er erfüllt eine beispiellose Aufgabe. Unermüdlich kämpft er für die endgültige Befreiung des Bauerntums und die völlige Abschaffung der Dienstleistungen für die Herren [= "urbéri szolgáltatások"] ... Er ist der Erste, der nicht nur erfasst, dass das Schicksal der ungarischen Nation von der Bodenfrage abhängt, sondern auch bis zum letzten dafür kämpft, dass die Bauern zu Land kommen, weil es ohne dem kein nationales Leben gibt in Ungarn. Das unterdrückte Volk, das die herrschende Klasse seit György Dózsa nicht einmal sich beklagen lässt, durchbricht mit ihm den Damm der Verbote und Ängste, offenbart seine Wunden." (Bölöni: Hallja kend Táncsics; S. 282)
- 9) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 97
- 10) Sárosi [= Sárossy]: Arany Trombita
- 11) Bölöni: Hallja kend Táncsics; S. 290
- 12) ebenda, S. 293
- 13) ebenda, S. 299 - 301
- 14) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 108
- 15) vgl. 1956: Beginn der Revolution mit einer improvisierten Feier am Bem-Denkmal
- 16) Bölöni: Hallja kend Táncsics; S. 465

L á b j e g y z e t e k :

- <1) Raichle: (Magyar újságírás)
- <2) d'Ester: (Feketén a fehérén); 242. o.
< d'Ester: (Egy élet álma); 40, 120. o.
- <3) (Újságtudomány), 1929-39 évf.
- 4) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; 15. o.
- 5) uo. 59. o.
- 6) uo. 67. o.
- 7) Kolhozokat neveztek el utána - és "Népszava" mindegyre büszkén hivatkozik rá, aminél azonban minden oldalról óvatos megszorításokat tesznek az ő kissé kusza ideái miatt. Hogy őt a modern "Népszava" nem egyedül mint egyik alapítót ill. előharcosát számítja, hanem aktív munkatársaihoz sorolja, legjobban egy 1949 IV 21-i "Népszava"-cikkből derül ki: "Az ő ... cikkei ezen újságunk hasábjában ..."
- 8) Bölöni méltatása így hangzik:
"Ha Táncsics Mihály nem is venne részt '48 előkészítésében, és március 15-én egyszerre csak kipattan egy forradalmi Zeus fejéből, akkor is hatalmas alakja negyvennyolcnak. Páratlan feladatot teljesít. Fáradhatatlanul harcol a parasztság végleges felszabadításáért és az urbéri szolgáltatások teljes megszüntetéséért ... Ő az első, aki nemcsak meglátja, hogy a földkérdésen fordul meg a magyar nemzet sorsa, de a végsőkéig harcol is azért, földhöz jusson a parasztság, mert enélkül nincs nemzeti élet Magyarországon. Az elnyomott nép, melybe Dózsa György óta belefojtotta az uralkodó osztály még a panaszkodást is, vele törte át a tilalmak és félelmek zsilipjeit, benne fakadt fel siralmas sebe." (Bölöni: Hallja kend Táncsics; 282. o.)
- 9) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; 97. o.
- 10) Sárosi [Sárossy]: Arany Trombita
- 11) Bölöni: Hallja kend Táncsics; 290. o.
- 12) uo. 293. o.
- 13) uo. 299-301. o.
- 14) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; 108. o.
- 15) vö. 1956: A forradalom kezdete egy improvizált ünnepséggel a Bem-szobornál
- 16) Bölöni: Hallja kend Táncsics; 465. o.

- 17) Révész: A Népszava története; S. 89
- 18) Vincze: Gründung der ungar. sozialdem. Partei; in Zs: "Századok", Jg. 90, S. 149 f:
 "Der [Fraktions-] Kampf entflammte um die 'Népszava'. Diese Tageszeitung, welche durch die Opferbereitschaft der Arbeiter so entstand, dass sie mit einem Grundkapital bestehend aus mehreren Tausend 10-Forint-Aktien gestartet wurde, war vielen Verfolgungen ausgesetzt. Die Beschlagnahmungen und Strafen zehrten sehr am Grundkapital der Népszava-A.G. Der zu den Krankenkassen-Leuten tendierende Teil der Parteileitung glaubte, dass man die Tageszeitung nur durch die Milderung des militanten Tones erhalten könne. Ihr Bestreben ging also dahin, die Zeitung aus der Hand der Népszava-A.G. zu reißen und in eigene Regie zu nehmen.
 Gutgläubig förderte die Népszava-A.G. diese Bestrebungen und wählte die Parteileitung als Direktion der A.G. Der reformistische Flügel der Parteileitung benutzte diesen Augenblick, um den Krankenkassen-Leuten wieder Einfluss auf die Lenkung der Partei zu geben: am 15.9.1895 wurde die Fusion mit der 'Népakarat'-Fraktion ausgesprochen. Die Vereinigung der Zeitungen 'Népszava' und 'Népakarat' bedeutete, dass die Redaktion der 'Népszava' in die Hände der in der Mehrheit befindlichen Reformisten gelangte, und dass durch die Parteipresse auch in der Parteilenkung die reformistischen Bestrebungen das Übergewicht erhielten. Ignác Silberberg, der Redakteur von 'Népszava' und des deutschsprachigen Schwesternblatts, war gezwungen, sein Amt niederzulegen, er stellte sich an die Spitze des Anti-Reformismus-Kampfes..."
 [Silberbergs Kampf blieb vergeblich, die "kleinbürgerlichen Reformisten" obsiegten.]
- 19) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 143, 158, 181
- 20) ebenda, S. 213
- 21) ebenda, S. 242 ff
- 22) Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; S. 298
- 23) "Arbeiter Wochen-Chronik", 1877, 23. Dezember
- 24) "Népszava" 1880; vgl. in Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; S. 291
- 25) "Népszava", 1882, 15. Oktober
- 26) "Népszava", 1877; vgl. in Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; S. 296 f
- 27) "Népszava", 1903, 15. Januar

- 17) Révész: A Népszava története; 89. o.
- 18) Vincze: A magyar szociáldemokrata párt alapítása; a „Századok” folyóiratban, 90. évf., 149 köv o.: „A [frakció-] harc a 'Népszava' körül lángolt fel. Ez a napilap, amely a munkások áldozatkészsége által úgy jött létre, hogy alaptőkéje több ezer 10 forintos részvényből indult, sok üldözésnek volt kitéve. A lefoglalások és büntetések a Népszava rt. alaptőkéjét nagyon felőrölték. A pártvezetésnek a betegbiztosítás-emberek felé tendáló része azt hitte, hogy a napilapot csak a militáns hang enyhítésével lehet fenntartani. Törekvésük tehát arra irányult, hogy az újságot a Népszava rt. kezéből kiszakítsák és saját rezsibe vegyék.
 Jóhiszeműen támogatta a Népszava rt. ezeket a törekvéseket és a pártvezetést a rt. igazgatóságának választotta meg. A pártvezetés reformista szárnya kihasználta ezt a pillanatot, hogy a betegbiztosító-embereknek a párt irányítására megint befolyást adjon: 1895 IX 15-én kijelentették a fúziót a 'Népakarat'-frakcióval. A 'Népszava' és 'Népakarat' újságok egyesülése azt jelentette, hogy a 'Népszava' szerkesztősége a többségben levő reformisták kezére jutott, és hogy a párt sajtó révén a reformista törekvések a pártirányításban is túlsúlyba jutottak. Silberberg Ignác, a 'Népszava' és a németnyelvű testvérlap szerkesztője, kényszerítve volt, hivatalát letenni, ő az anti-reformista harc élére állt". . . [Silberberg harca hiábavaló maradt, a „kispolgári reformisták” győztek.] (Visszaford. németről)
- 19) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; 143, 158, 181. o.
- 20) uo. 213. o.
- 21) uo. 242 köv. o.
- 22) Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; 298. o.
- <23) (Munkás Heti Krónika), 1877. december 23.
- 24) „Népszava” 1880; vö. Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; 291. o.
- 25) „Népszava”, 1882. október 15.
- 26) „Népszava”, 1887; vö. Mód: 400 év küzdelem az önálló Magyarorszáért; 296 f. o.
- 27) „Népszava”, 1903. január 15.

- 28) Révész: A Népszava története; S. 12
- 29) ebenda, S. 13
- 30) ebenda, S. 7, und Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; S. 522 ff
- 31) Farkas: Südosteuropa; S. 98
- 32) vgl. Dovifat: Die Zeitungen. Die deutsche Wirtschaft und ihre Führer. Band III, Gotha 1925
- 33) Raichle: Ung. Zeitungswesen; S. 43
- 34) ebenda
- 35) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 271
- 36) Fremde Presse; S. 1107f, vom 15.11.1916: Unternehmung Adria
- 37) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 273
- 38) "Népszava", 23. Juli 1914: Seitentitel "Das Gespenst des Krieges geht um"
- 39) "Népszava", 26. Juli 1914, Leitartikel
- 40) "Népszava", 8. April 1917; vgl. in: Remete: Irodalom, Forradalom; S. 25
- 41) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; S. 275 ff, und: Mód: 400 év küzdelem ...; S. 383
- 42) Andics: A magyar munkásmozgalom ...; S. 48, 51
- 43) ebenda, S. 50
- 44) Böhm: Két forradalom ...; S. 40, 42ff, 45, 57, 77f
- 45) Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; S. 494f
- 46) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 396f
- 47) Der Text der vielerorts erwähnten und als "Károlyis Gesetz über die unbeschränkte Pressefreiheit" apostrophierte, aber im Wortlaut unbekannt, am 7. Dezember 1918 verkündete Nationalrats-Verordnung II/1918 besagt:
"Jedermann darf seine Gedanken vermittels der Presse frei mitteilen und verbreiten. - Eine vorherige Prüfung findet nicht statt. Presseerzeugnisse können nur auf Grund richterlichen Urteils beschlagnahmt werden. Die Pressekaution wird abgeschafft. Der Strassenverkauf von Presseerzeugnissen bedarf keiner Genehmigung. - Die Verantwortung lastet graduell auf

- 28) Révész: A Népszava története; 12. o.
- 29) uo. 13. o.
- 30) uo. 7. o. és Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; 522 köv. o.
- <31) Farkas: (Délkelet-Európa); 98. o.
- <32) vö. Dovifat: (Az újságok. A német gazdaság és vezetői.) III. kötet ...
- <33) Raichle: (Magyar újságírás); 43. o.
- 34) uo.
- 35) Dezsényi - Nemes: A magyar sajtó 250 éve; 271. o.
- <36) (Idegen sajtó); 1107 köv. o., 1916 XI 15-től: Az Adria vállalkozás
- 37) Dezsényi - Nemes. A magyar sajtó 250 éve; 273. o.
- 38) „Népszava”, 1914. július 23: oldalcím „A háború réme jár körül”
- 39) „Népszava”, 1914. július 26, vezércikk
- 40) „Népszava”, 1917. április 8; vö. Remete: Irodalom, Forradalom; 25. o.
- 41) Dezsényi - Nemes. A magyar sajtó 250 éve; 275 köv. o. és Mód: 400 év küzdelem ...; 383. o.
- 42) Andics: A magyar munkásmozgalom. ...; 48, 51. o.
- 43) uo. 50. o.
- 44) Böhm: Két forradalom ...; 40, 42 köv, 45, 57, 77f o.
- 45) Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; 494f o.
- 46) Mód: 400 év küzdelem ...; 396f o.
- 47) A sokhelyütt említett és mint „Károlyi törvénye a korlátlan sajtószabadságról” aposztrofált, de teljes szövegében ismeretlen, 1918 december 7-én kihirdetett II/1918 képviselőházi rendelet szövege kimondja:
„Mindenki szabadon közölheti és terjesztheti gondolatait a sajtó által. - Előzetes vizsgálat nincs. Sajtótermékeket csak bírói ítélettel szabad elkobozni. A sajtóóvadék megszüntetik. A sajtótermékek utcai eladásához nem kell engedély. - A felelősség fokozatosan terheli a

dem Verfasser, dem Herausgeber... Wenn das Presseerzeugnis öffentliche Schriften oder Debatten der Nationalversammlung, Behörden oder anderer gesetzlicher Körperschaften getreulich wiedergibt, ist ein Strafverfahren ausgeschlossen."

- 48) Raichle: Ungar. Zeitungswesen; S. 46f
- 49) ebenda, S. 47
- 50) Böhm: Két forradalom ...; S. 181ff
- 51) ebenda, S. 9f
- 52) Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; S. 197f
- 53) Böhm: Két forradalom ...; S. 144ff
- 54) Böhm (Két forradalom ..., S. 102) sieht die unmittelbaren Hintergründe in der ungarischen Weigerung, die aus den Karpathen nach Deutschland zurückmarschierende, bisher verbündete Mackensen-Armee zu molestieren bzw. gefangenzusetzen.
- 55) Angeblich absprachemässig als Protest, und weil die Redaktionen ohnehin nicht wissen, was und wie sie den Lesern berichten sollen. - Nach anderen Quellen ist der Grund ein Druckerstreik.
- 56) Böhm: Két forradalom ...; S. 194ff
- 57) ebenda, S. 200, 207ff
- 58) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 211f
- 59) ebenda, S. 408
- 60) ebenda, S. 225f
- 61) Bonta: A forradalmi sajtó ...; S. 274-280
- 62) Die Proletarische Diktatur, die mit einer Parteienverbrüderung und entsprechend unverbindlicher Benennung begonnen hat, damit auf ein möglichst breites Fundament gebaut werden könne, ist inzwischen eine rein kommunistische Diktatur geworden. Die Partei, verfügt Kun, "trage hinfort den Namen 'Kommunisták Magyarországi Pártja' [Partei der Kommunisten Ungarns], und zwar darum, damit Anarchisten, sich zur Linken Zählende, diesen Namen auf keinen Fall ausnützen können." ("Vörös Újság", 1919, 13. Juni)
- 63) Baráth: Histoire de la Presse hongroise;
- 64) A Forradalmi Kormányzótanács ...; I, S. 4

szerzőt, a kiadót... Ha a sajtótermék a nemzetgyűlés, hatóságok vagy más törvényes testületek nyilvános írásait vagy tárgyalásait hűségesen adja vissza, büntetőeljárási ki van zárva." (visszaford. németről)

- <48 Raichle: (Magyar sajtó); 46 köv. o.
- 49) uo, 47. o.
- 50) Böhm: Két forradalom ...; 181 köv. o.
- 51) uo. 9 köv. o.
- 52) Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; 197 köv. o.
- 53) Böhm: Két forradalom ...; 144 köv. o.
- 54) Böhm: Két forradalom ...; 102. o. a közvetlen háttérrel a magyar vonakodásban látja, a Kárpátokból Németországba visszamarsoló, eddig szövetséges Mackensen-hadsereget molesztálni ill. foglyul ejteni.
- 55) Állítólag megegyezés szerint mint tiltakozás, és mert a szerkesztőségek amúgy sem tudják, miről és hogyan számoljanak be az olvasóknak. - Más források szerint az ok egy nyomdász-sztrájk.
- 56) Böhm: Két forradalom ...; 194 köv. o.
- 57) uo. 200, 207 köv. o.
- 58) Mód: 400 év küzdelem ...; 211 köv. o.
- 59) uo, 408. o.
- 60) uo, 225 köv. o.
- 61) Bonta: A forradalmi sajtó ...; 274-280. o.
- 62) A proletárdiktatúra, amely egy párt-testvériesüléssel és megfelelőképp nem kötelező megnevezéssel kezdett, azért hogy egy lehetőleg széles fundamentumra épülhessen, időközben egy tisztán kommunista diktatúrává lett. A párt, rendelkezik Kun, „ viselje ezentúl a 'Kommunisták Magyarországi Pártja' nevet", és pedig azért, hogy anarchisták, magukat a baloldalhoz sorolók, ezt a nevet semmi esetre se tudják kihasználni" („Vörös Újság”, 1919 június 13.) (visszaford. németről)
- 63) Baráth: A magyar sajtó története;
- 64) A Forradalmi Kormányzótanács ...; I, 4. o.

- 65) Raichle: Ungar. Zeitungswesen; S. 51ff
- 66) ebenda
- 67) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 413,
und Rákosi: A kommunisták ...; S. 46
- 68) Wegen der späteren Umfangsschrumpfung wurde diese
Periode gewählt.
- 69) Das denkbar dürftige Impressum gestattet keine Fest-
stellung der personellen Veränderungen in der Re-
daktion.
Kéthly - Saly: Társadalmi Lexikon; S. 625, nennt
für die Zeit "ab 1918" z.B. Árpád Szakasits als
"internen Mitarbeiter und Schriftleiter des politi-
schen Ressorts", doch geht dies aus der Zeitung selbst
nicht hervor.
- 70) Révész: A Népszava története; S. 21
- 71) Böhm: Két forradalom ...; S. 254f
- 72) Sulyok dokumentiert dann, dass unter Horthy die Wah-
len auch in der ersten Zeit nur teilweise auf dieser
Basis durchgeführt wurden, und zählt die Verordnungen
und Gesetze auf, die das Volk um die Früchte des
jahrzehntelangen Kampfes bringen.
- 73) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 474
- 74) Révész: A Népszava ...;
- 75) Sulyok: A magyar tragédia
- 76) Révész: A szociáldemokrata Párt; S. 21ff
- 77) Sulyok: A magyar tragédia; S. 315
- 78) Tájékoztató Kiskaté; S. 16, 90-99
- 79) Raichle: Ungar. Zeitungswesen; S. 76, 78, 86, 88, 104
- 80) ebenda, S. 138
- 81) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 493ff, 497, 545,
und: Horthy: Emlékirataim;
- 82) Preisliste der durch das Postzeitungsamt in Berlin...;
- 83) Rozsnyói: 1944 okt. 15; S. 376
"Nach der deutschen Besetzung wurden die linken
bürgerlichen Parteien und die sozialdemokratische
Partei aufgelöst."
- 84) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 495

- <65) Raichle: (Magyar újságírás); 51 köv. o.
- 66) uo.
- 67) Mód: 400 év küzdelem...; 413 o. és Rákosi: A kommu-
nisták...; 46. o.
- 68) A későbbi terjedelem-zsugorodás miatt ez a periódus
lett választva
- 69) Az elgondolhatóan szegényes impresszum nem enged
megállapítást a személyzeti változásokról a szerkesz-
tőségben.
Kéthly - Saly: "Társadalmi Lexikon; 625. o., az „1918
utáni” időkre pl. Szakasits Árpádot nevezi meg mint
„belső munkatársat és a politikai részort szerkesz-
tőjét”, de az újságból magából ez nem tűnik ki.
- 70) Révész: A Népszava története; 254 köv. o.
- 71) Böhm: Két forradalom ...; 254 köv. o.
- 72) Sulyok dokumentálja aztán, hogy Horthy alatt a
választások az első időben is csak részlegesen lettek
ezen a bázison megvalósítva, és felsorolja a rendelete-
ket és törvényeket, amelyek a népet az évtizedes harc
gyümölcsétől megfosztják.
- 73) Mód: 400 év küzdelem ...; 474. o.
- 74) Révész: A Népszava ...;
- 75) Sulyok: A magyar tragédia
- 76) Révész: A szociáldemokrata Párt; 21 köv. o.
- 77) Sulyok: A magyar tragédia; 315. o.
- 78) Tájékoztató Kiskaté; 16. o., 90-99
- <79) Raichle: (Magyar újságírás); 76, 78, 86, 88, 104. o.
- 80) uo. 138. o.
- 81) Mód: 400 év küzdelem ...; 493 köv. 497, 545. o., és
Horthy: Emlékirataim;
- <82) (Árlista a berlini postaiújsághivatal által ...);
- 83) Rozsnyói: 1944. okt. 15; 376. o.
„A német megszállás után a bal polgári pártokat és a
szociáldemokrata pártot feloszlatták.”
- 84) Mód: 400 év küzdelem; ... 495. o.

- 85) Böhm: Két forradalom ...
- 86) Kovács: Im Schatten der Sowjets; 40f, 61ff, 67;
Sulyok: A magyar tragédia; S. 482ff
- 87) Sulyok: A magyar tragédia; S. 398-404
- 88) Mód: 400 év küzdelem ...; S. 554
- 89) ebenda, S. 559
- 90) Böhm: Két forradalom ...; S. 7ff
- 91) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.; S.4-13
- 92) Sulyok: A magyar tragédia; S. 559
- 93 a) Dezsényi - Falvy - Fejér: A magyar sajtó ...; S. 93
- 93 b) ebenda, S. 603
- 94) Nagy, Ferenc: The struggle ...;
Sulyok: A magyar tragédia; S. 438
- 95) Mód: 400 év küzdelem ; S. 561
- 96) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.;
- 97) ebenda
- 98) Mód: 400 év küzdelem; S. 588
- 99) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.;
- 100) Vgl. Einleitungs-Kapitel
- 101) Vgl. Farkas, Die ung. Revl., Band II, S. 71, 78
- 102) ebenda, Band I, S. 6
- 103) ebenda, Band I, S. 81
- 104) ebenda, Band I, S. 34
- 105) ebenda, Band II, S. 114
- 106) Zum Thema Presserecht schreibt das "Handbuch der Auslandspresse 1960":
"Bereits im Juni 1957 hatte Justizminister Nezval vor dem Parlament den Entwurf des neuen Pressegesetzes angekündigt, in dem vor allem die Pflichten der Presse im Kampf gegen den Imperialismus und für den Schutz des Sozialismus und der Volksregierung festgelegt werden sollten. Die Entwicklung zeigt, dass die zu beobachtenden Zugeständnisse - wie gewisse Auflockerung der journalistischen Formen, Erweiterung der aktuellen Information, umfangreicher Anzeigenteil

- 85) Böhm: Két forradalom ...
- 86) Kovács: A Szovjet árnyékában; 40f, 61 köv, 67. o.
Sulyok: A magyar tragédia; 482 köv. o.
- 87) Sulyok: A magyar tragédia; 398-404. o.
- 88) Mód: 400 év küzdelem. . .; 554. o.
- 89) uo, 559. o.
- 90) Böhm: Két forradalom. . .; 7 köv. o.
- 91) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.; 4-13. o.
- 92) Sulyok: A magyar tragédia; 559. o.
- 93 a) Dezsényi - Falvy - Fejér: A magyar sajtó ...; 93. o.
- 93 b) uo. 603. o.
- 94) Nagy, Ferenc: The struggle. . .;
Sulyok: A magyar tragédia; 438. o.
- 95) Mód: 400 év küzdelem; 561. o.
- 96) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.;
- 97) uo.
- 98) Mód: 400 év küzdelem; 588. o.
- 99) Király: Magyarország vázlatos politikai tört.;
- 100) vö. Bevezető fejezet
- <101) vö. Farkas, (A magyar forradalom), II. köt., 71, 78. o.
- 102) uo., I. kötet, 6. o.
- 103) uo., I. kötet, 81. o.
- 104) uo., I. kötet, 34. o.
- 105) uo., II. kötet, 114. o.
- 106) A sajtójog témához a „Külföldi sajtó kézikönyve 1960” ezt írja:
„Már 1957 júniusában bejelentette Nezval igazságügyi miniszter a parlament előtt az új sajtótörvény tervezetét, amelyben mindenekelőtt a sajtó kötelességeit az imperializmus elleni harcban és a szocializmus és a népuralom védelméért kellett rögzíteni. A fejlődés azt mutatja, hogy a megfigyelendő engedmények - mint bizonyos föllazulása az újságírói formáknak, az aktuális információk kibővítése, terjedelmes apróhirdetési rész

und grösserer Raum für unpolitische Unterhaltung bis hin zur Sensation - keineswegs auf eine veränderte politische Aufgabenstellung schliessen lassen."

In Ungarn hatte es vorher ein spezielles Pressegesetz wie vor dem Zweiten Weltkrieg und insbesondere zur Zeit des Ersten Weltkrieges nicht gegeben. Gleich den Verhältnissen in der Sowjetunion war für die Ahndung von Pressevergehen das Strafgesetzbuch massgeblich bzw die in der Verfassung enthaltenen flexiblen Paragraphen betr. das Verbot der a) Spionage, b) Veröffentlichung von Staats- und Wirtschaftsgeheimnissen, c) Betreibung konterrevolutionärer Propaganda. Die Lizenzierung und Verbreitung von Presseerzeugnissen wurde geregelt durch die am 19.9.1949 verkündete und am 23.9.49 inkraftgesetzte Regierungsverordnung 11.290:

"§ 1) Presseerzeugnisse ... dürfen nur mit Erlaubnis des Informationsministers gedruckt werden. - § 2) Die bereits erscheinenden periodischen und nicht periodischen Blätter bedürfen für ihr weiteres Erscheinen der Erlaubnis des Informationsministers ... § 3) Die Verbreitung der in § 1 genannten Presseerzeugnisse genehmigt der Innenminister. - § 4) Wer vorsätzlich oder unbedacht solche Presseerzeugnisse herstellt, druckt, verbreitet oder verbreiten lässt, für deren Drucklegung bzw. Verbreitung die zuständige Behörde (§ 1-3) keine Genehmigung erteilt hat, begeht ein Vergehen und ist mit Gefängnis bis zu 2 Jahren zu bestrafen..."

Das neue Pressegesetz besteht aus 4 §§ und lautet (in "Magyar Közlöny", Bulletin der Budapester Regierung):

"Gesetzesverordnung Nr. 17 des Jahres 1959 des Präsidialrats der Volksrepublik über die presserechtlichen Strafverordnungen. - 1. §. Eine strafbare Handlung begeht und ist mit Gefängnis bis zu drei Jahren zu bestrafen, wer für sich oder andere persönliche Vorteile verlangt oder annimmt dafür, dass er in der Presse etwas verschweige oder - über die üblich bezahlten Annoncen hinaus - mitteile. - 2.§. Eine strafbare Handlung begeht und ist mit Gefängnis bis zu einem Jahr zu bestrafen, wer: 1. Ohne Erlaubnis ein Presseerzeugnis druckt, auf andere Weise herstellt oder verbreitet, zu deren Drucklegung, Herstellung oder Verbreitung eine Genehmigung erforderlich ist; (Absatz 2 befasst sich mit dem Impressum, Abs. 3 mit der Verbreitung von Druckerzeugnissen, deren Beschlagnahme angeordnet ist.) ... - 3. §. Eine Straftat begeht und ist mit Geldbusse zu strafen: 1. jene zur Berichtigung verpflichtete Person, die einer durch rechtskräftiges Urteil angeordneten Richtigstellung absichtlich, oder in der urteilsmässig festgelegten Form, bzw. im entsprechenden Zeitraum, nicht nachkommt; (Abs. 2 betrifft durch falsche Behauptungen erschlichene Berichtigungen) ... - 4.§. Vorliegende Gesetzesverordnung tritt am 1. Juni 1959 in Kraft. - Gez.: István Dobi, István Kristóf - Präsidenten des

és nagyobb tér a politikamentes szórakoztatásnak el a szenzációig - semmiképp nem engednek következtetni egy megváltozott politikai feladat-kitűzésére."

Magyarországon előzőleg nem volt speciális sajtótörvény mint a második világháború előtt és különösen az első világháború idején. A Szovjetunióban való viszonyokhoz hasonlóan a sajtóvétségek büntetésére a büntető törvénykönyv volt mérvadó ill. az alkotmányban tartalmazott flexibilis paragrafusok a) a kémkedés, b) az állami és gazdasági titkok közzétevése, c) ellenforradalmi propagandaüzés tilalmára vonatkozóan. A sajtótermékek engedélyezését és terjesztését az 1949 IX 19-én kihirdetett és 49 IX 23-án életbe léptetett 11.290-es kormányrendelet szabályozta:

„§ 1) A sajtótermékeket... csak az információs miniszter engedélyével szabad nyomtatni. - § 2) A már megjelenő periodikus és nem periodikus lapoknak további megjelenésükhöz az információs miniszter engedélyére van szükségük... - § 3) Az 1 §-ban megnevezett sajtótermékek terjesztését a belügyminiszter hagyja jóvá. - § 4) Aki szándékosan vagy meg gondolatlanul olyan sajtóterméket állít elő, nyomtat, terjeszt vagy terjesztet, amelyek nyomtatására ill. terjesztésére az illetékes hatóság (§ 1-3) engedélyt nem adott, büntetett követ el és 2 évig terjedő fogházzal büntetendő..."

Az új sajtótörvény 4 §§-ból áll és így hangzik („Magyar Közlöny”, a budapesti kormány bulletinja):

„A népköztársaság elnöki tanácsának 1959 évi 17. számú törvényerejű rendelete a sajtójogi büntetőrendeletekről. - 1. §. Büntethető tettet követ el és három évig terjedő fogházzal büntetendő, aki magának vagy másoknak személyes előnyöket követel vagy fogad el azért, hogy a sajtóban valamit elhallgasson vagy - a szokásos hirdetések felül - közöljön. - 2. §. Büntethető tettet követ el és egy évig terjedő fogházzal büntetendő, aki: 1. Engedély nélkül sajtóterméket nyomtat, másként előállít vagy terjeszt, amely nyomtatásához, előállításához vagy terjesztéséhez engedély szükséges; (A 2. bekezdés foglalkozik az impresszummal, a 3. bekezdés a nyomdai termékek terjesztésével, amelyek lefoglalása el van rendelve.) ... - 3. §. Büntényt követ el és pénzbírással büntetendő: 1. azon helyreigazításra kötelezett személy, aki egy jogerős ítélettel elrendelt helyreigazítást szándékosan, vagy az ítélet szerint megállapított formában ill. a megfelelő periódusban nem hajtja végre; (a 2. bekezdés vonatkozik a hamis állításokkal csalárdul megszerzett kiigazításokra) ... 4. §. Fenti törvényerejű rendelet 1959. június 1-én lép életbe. - Alulírott: Dobi István, Kristóf István - a népköztársaság elnöki

Präsidialrats der Volksrepublik."

Die erste Ergänzungsverordnung ist die:

"Verordnung Nr. 26/1959.(V.1.) der Ungarischen Revolutionären Arbeiter- und Bauern-Regierung über einzelne Fragen betreffend die Presse." - (Sie besteht aus IV Hauptteilen mit 26 §§ und vielen Absätzen. I definiert die Presseerzeugnisse, II behandelt die Lizenzierung der Herstellung und Verbreitung sowie das Impressum, III betrifft die Pflicht zur Richtigstellung bei der periodischen Presse, dem Rundfunk und Fernsehen, IV führt die mit Geldbussen bis 3.000 Forint strafbaren Pflichtverletzungen seitens verantwortlicher Drucker und Redakteure auf, wie Überschreitung der erlaubten Auflagenhöhe, Nichtablieferung der Pflichtexemplare an Behörden, mangelhafte Buchführung, Nichtfeststellung der Personalien des Verfassers, etc., und besagt:) "26.§. (1) Die vorliegende Verordnung tritt am 1. Juni 1959 in Kraft; (2) Mit dem Inkrafttreten vorliegender Verordnung verlieren ihre Wirkung: a) die vor der Befreiung erlassenen Presserechtsverordnungen (1914, Gesetz XIV; 1938, Gesetz XVIII; 1914; Gesetz XLI § 32; 1939, Gesetz II § 151 ...); b) die betr. die Lizenzierung von Presseerzeugnissen sowie ihrer Verbreitung erlassene provisorische Regierungsverordnung 11.290/1947 (IX.23) und deren Ausführungsbestimmungen ... - (4) Die vorliegende Verordnung berührt nicht die vor ihrem Inkrafttreten zur Herstellung (Herausgabe) und Verbreitung von Presseerzeugnissen erteilten Lizenzen. - ... Gez.: Antal Apró, Erster Vizepräsident der Ungarischen Revolutionären Arbeiter- und Bauernregierung."

Die letzte Verordnung über die Presse ist die:

"Regierungs-Verordnung Nr. 4/1959 (VI.9.) M.M. des Kulturministers zur Durchführung der Verordnung Nr. 26/1959 (V.1.)..." Sie definiert die einer Lizenz bedürftigen Publikationen, nennt die zur Erlangung einer Lizenz nötigen Schritte und schreibt den Impressum-Inhalt vor. "Die vorliegende Verordnung tritt am Tag ihrer Verkündung in Kraft. (Anm. 19.6.59). Gez.: Valéria Benke, Kulturminister."

- 107) Zs. "Hinter dem Eisernen Vorhang", 1957/9, S. 16, nennt als Auflage der "Népszava" (= "Népakarat") nach der Revolution 200.000 Exemplare.

Die Zs. "Statisztikai Havi Közlemény" (Statistischer Monatsbericht), hrsg. vom Zentralen Statistischen Büro Budapest, nennt für "Népakarat" resp. "Népszava" 1957/58 diese Auflageziffern: "Népakarat" Februar 1957 = 197.000, März 1957 = 200.000; "Népszava" 2. Quartal 1958 = 187.000, 3. Quartal 1958 = 180.000.

Folgende Daten betr. die Presse bis Ende 1959 gibt das vom Zentralen Statistischen Büro, Budapest, herausgegebene Statistische Handbuch Ungarns 1960:

tanácsának elnökei."

Az első kiegészítésrendelet a:

„Magyar Forradalmi Munkás- és Paraszt-Kormány 26/1959. (V.1.) sz. rendelete a sajtóra vonatkozó egyes kérdésekről.” - (IV fő részből áll 26 §§ -sal és sok bekezdéssel. I definiálja a sajtótermékeket, II tárgyalja az előállítás és terjesztés engedélyezését valamint az impresszumot, III vonatkozik a periodikus sajtó, a rádió és televízió helyesbítési kötelezettségére, IV felsorolja a pénzbírsággal 3.000 forintig büntethető kötelezettségmulasztást a felelős nyomdászok és szerkesztők részéről, mint a megengedett példányszám túllépése, a kötelező példányok nemszállítása a hatóságoknak, hiányos könyvvitel, meg nem állapítása a szerző személyi adatainak etc. és kimondja :) „26. §. (1) A fenti rendelet 1959 június 1-én lép életbe; (2) a fenti rendelet életbe lépésével hatályukat veszítik: a) a felszabadulás előtt kibocsátott sajtójogi rendeletek (1914, XIV. törvény; 1938, XVIII törvény; 1914, XLI törvény 32 §; 1939, II törvény 151 § . . .); b) a sajtótermékekre ill. terjesztésükre vonatkozó engedélyeztetésre kiadott 11.290/1947 (IX.23) ideiglenes kormányrendelet és annak végrehajtási rendeletei . . . - (4) A fenti rendelet nem érinti az életbelépése előtt a sajtótermékek előállítására (kiadására) és terjesztésére megadott engedélyeket. - . . . Alulírott: Apró Antal, a Magyar Forradalmi Munkás- és Paraszt-kormány első alelnöke.”

Az sajtóról szóló utolsó rendelet a: „Művelődésügyi Miniszter 4/1959 (VI.9.) M.M. számú kormányrendelete a 26/1959 (V.1.) sz. rendelet végrehajtására . . .” Ez definiálja az engedélyköteles publikációkat, megnevezi az engedély megszerzéséhez szükséges lépéseket és előírja az impresszum tartalmát. „A szóbanforgó rendelet kihirdetése napján lép érvénybe. (jegyz. 59 VI 19.)

Alulírott: Benke Valéria, művelődésügyi miniszter.”

(visszaford. németről)

- 107) A „Vasfüggöny Mögött” folyóirat, 1957/IX, 16. o., a „Népszava” (= „Népakarat”) példányszámaként a forradalom után 200.000 példányt közöl.

A „Statisztikai Havi Közlemény” folyóirat, kiadja a budapesti Központi Statisztikai Hivatal, 1957/58-ban „Népakarat” ill. „Népszava” kapcsán a következő példányszámokat nevezi: „Népakarat” 1957 február = 197.000, 1957 március = 200.000; Népszava 2. negyedév = 187.000, 1958. 3. negyedév = 180.000.

Következő adatokat a sajtóra vonatkozóan 1959 végéig ad a budapesti Központi Statisztikai Hivatal által kiadott Magyarország Statisztikai Kézikönyve 1960:

Ende Jahr	periodische Presseerzeugnisse	Tztg.	davon Wz.	halbmt.Z	mtl.Z
1950	339	24	...	...	...
1958	577	22	64	31	169
1959	542	23	60	33	166

Auflagen in Mio Stck.:

1950	474,5	290,8	...	...	...
1958	579,5	375,3	164,1	9,6	20,5
1959	627,8	403,8	178,6	12,1	21,5

Durchschnittliche Auflage einzelner Titel 1959:

Tztg. (überregionale), in 1000 Stück:

Népszabadság	617
Népszava	190
Esti Hírlap	102
Magyar Nemzet	74

"Editor & Publisher. International Yearbook", New York,
gibt als Durchschnittsauflage für "Népszava" an:
1958 = 200.000, 1959 = 200.000, 1960 = 186.000.

Év vége	Periodikus sajtótermékek	Napilap	Ebből hetilap	Félhavi fo-ir	Havonkénti
1950	339	24	...	...	...
1958	577	22	64	31	169
1959	542	23	60	33	166

Példányszám millió darabban:

1950	474,5	290,8	...	...	...
1958	579,5	375,3	164,1	9,6	20,5
1959	627,8	403,8	178,6	12,1	21,5

Egyes címek átlagos példányszáma 1959:

napilap (országos), 1000 darabban:

Népszabadság:	617
Népszava:	190
Esti Hírlap:	102
Magyar Nemzet:	74

Az „Editor & Publisher. International Yearbook”, New York, a
„Népszava” átlagos példányszámaként közli:
1958 = 200.000, 1959 = 200.000, 1960 = 186.000.

=====

> > >
Farkas-Bücher
bilinguistisch
vgl. Deckblatt vorn
> > > > >

> > >
Farkas-könyvek
bilingvis
vö. fedőlap elől
> > > > >

Josef-Gerhard Farkas

Chihuahuas als junge Familie.

Ein Jahr Erfahrung mit einer Hundemutter, deren Tochter und Sohn.

Mutter Jasmin „vom Lustighaus“ mit voran Tochter Bella und nachfolgend Sohn Boubou „vom Dörnet Hof“. — Die Nähe zur Kameraoptik macht die kleinere Bella groß wie Boubou.

Geplant hatten wir den Erwerb dieser Familie nicht,³ die wir hier am 22. Mai erstmals sahen. Im Gegenteil.

Zarissa und Csikola.

Am 8. Januar erst war unsere gealterte Chihuahua „Csikola“ gestorben. Dreizehneinhalb Jahre hatte sie mit uns gewohnt. Csikola, die wir als sieben Monate junges, beckenschmales und deshalb zuchtuntaugliches Weibchen kauften, war nicht unsere Einzige gewesen. Nicht einmal die Erste. Vielmehr sollte die langhaarige braune Csikola unserer ebenfalls jungen schwarzen, nasenweißen „Zarissa“ Gefährtin sein.

Es hatte uns bekümmert, Zarissa als bewegungsfreudiges kleines Haustier oft lange alleine oder mehr-minder unbeachtet zu lassen, weil auch meine Frau konzentriert arbeiten mußte und nur selten mit ihr auf dem Fußboden spielen konnte.

Die Idee von artgleichen Gespielinnen hatten wir schon zwei Hundegenerationen zuvor gehabt; mit „Mókus“ und „Mable“. Doch jener wohlgemeinte und aufwendige Versuch, aus einzeln wenig beschäftigten Chihuahua weibchen ein glückliches Freundinnenpaar zu machen, schlug erschreckend fehl.

Farkas József-Gellért

Csivavák mint fiatal család

Egy év tapasztalat egy kutya-anyával, annak leányával és fiával

„Vidámházi“ Jázmin anya elől leányával „Dörnet Hofi“ Bellával és utána következő Bubu fiával. – A közelség a kameraoptikához a kisebb Bellát nagyvá teszi mint Bubu.

Nem terveztük volt megszerzését ennek a családnak,³ melyet itt május 22-én láttunk először. Ellenkezőleg.

Cárisza és Csikola.

Január 8-án csak halt meg megöregedett csivavánk „Csikola“. Tizenhárom és fél évig lakott velünk. Csikola, akit mint hét hónapos fiatal, keskeny medencéjű és ezért tenyésztésalkalmatlan nőtényt vásároltuk, nem volt az egyetlenünk. Még nem is az elsőnk. Sokkal inkább a hosszúsőrű barna Csikola a mi ugyancsak fiatal fekete, fehérorrú „Cáriszánk“ társa kellett volna legyen.

Minket szomorított, Cáriszát mint mozgáskedvelő kis háziállatot gyakran hosszan egyedül vagy többé-kevésbé figyelmen kívül hagyni, mert feleségemenek is koncentráltan dolgoznia kellett és csak ritkán tudott vele a padlón játszani.

Az idea azonosfajtájú játszótársakról megvolt nekünk már két kutya generációval azelőtt; „Mókus“-sal és „Mable“-lel. Azonban ama jószándékú és költséges kísérlet, egyenként kevésbé foglalkoztatott csivavanőstényekből egy boldog barátnőpárt csinálni, riasztóan félresikerült.

Farkas

Seklerisches: „Gobe“, S. 4

Im deutschen Buchtitel steht „Gobe“ in Anführungszeichen, im ungarischen nicht. Für Ungarn ist *góbé* ein fester Begriff. Es meint einen Angehörigen des in Siebenbürgen lebenden madjarischsprachigen Volksstammes der Sekler.¹ Und zwar einen auf spezielle Art schlauen. Wer bloß schlau ist, aber kein Sekler, der ist kein Gobe. Höchstens ein „Kope“.² Umgekehrt ist nicht jeder Sekler ein Gobe. Das lediglich im Ungarischen bekannte Wort verklebt also Eigenschaft mit Herkunft.

Ein Gobe ist „furfangos“. Nämlich listenreich erfinderisch, andere hereinzulegen. Vor Jahrhunderten als betrügerisch schlauer Mensch definiert. Auf den man sehr zornig sein konnte. Aber weil der Übeltäter oft Spaß damit treibt, jemand zu übertölpeln, ist er im Sinne von *kópé* auch Schelm. Über dessen absonderliche Gedankengänge sich amüsiert, wer gerade nicht selber Opfer des schalkhaften Spitzbuben ist.³

Alles zusammengenommen charakterisiert die ungarische Überschrift unseren Gobe als spitzfindig gerissenen Sekler. Deutsche freilich, die keine ungarischen Nachschlagewerke lesen können, erfahren aus Diktionären lediglich, *góbé* sei die scherzhafte Bezeichnung der Székler. Es fehlt der entscheidende Hinweis auf „furfangos“. Was laut ungarischem Verständnis jenen bestimmten Typ kennzeichnet, der andere offenbar eher zu ärgern, zu erzürnen als zu amüsieren pflegt. Die meisten Übersetzungen der Vokabeln „furfangos“ sowie „kópé“ weisen darauf hin: listig, gerieben, Schuft, Spitzbube etc.⁴

Vergleichen wir einen geradlinig denkenden Szekler mit einem Gobe. Beide vernarren sich in je ein schönes Auto, keiner hat das nötige Geld. Der normal veranlagte Sekler nimmt einen Kredit auf, leistet die vereinbarten Ratenzahlungen, bis der Wagen rechtmäßig ihm gehört. Ein ordentlicher, ehrlicher Mensch. — Der Gobe hingegen erbittet den Kredit nicht für den Autokauf, sondern für etwas ganz anderes. Trotzdem verwendet er einen Teil des Geldes als Anzahlung für den luxuriösen Wagen. Den er dann weder abzahlt noch zurückgibt. Sondern trickreich in seinen Besitz bringt.

Dieser unehrliche Sekler ist ein Betrüger. Ein übler Kerl. Noch jedoch kein Schelm. Zum Schmunzeln gibt der Spitzbube erst Anlaß, wenn sich herausstellt, daß er das Geld für die Anzahlung just vom Eigentümer des Autos ergattert hatte, das er hernach insgeheim entwendete. Das Darlehen hatte er erschwindelt, den Geldgeber und Autobesitzer listenreich geprellt. Ein Gobestück zum Lachen.⁵

Doch diese Geschichte bezieht sich schon auf den zweiten Wagen, den der spitzfindige Sekler sich aus Berlin besorgte. Wobei er jederlei Kniff anwandte, damit ihm das ausländische Fahrzeug nicht weggenommen würde. Er wußte: ihn mit Wohnsitz in Siebenbürgen konnte der Autobesitzer im fernen Deutschland rechtlich kaum belangen. Als rumänischer Staatsbürger fühlte sich der selbstherrlich Generaldirektor gewordene Gobe daheim vor Strafe sicher.

Pfeile > verweisen auf die Bibliographie, Seite 126.

¹ **Szekler, Sekler** siehe >Wahrig, >Brockhaus, >Bogyay.

² **kópé** >Magyar értel. (durchtriebener Kerl)

³ **furfangos=fortélyos** >Halász, Ungarisch-Deutsch: listenreich, bauernschlau, gerissen etc.; >Benkő: 1565 betrügerischer, schlauer Mensch. **góbé** >Benkő (1617 „...dann wärest wahrlich auch zornig auf ihn“). **kópé** >Halász, Ungarisch-Deutsch: Schelm, Schalk; >Benkő (1792 spaßmachender, himbebohrter Mensch).

⁴ **góbé** >Magyar értel. (listenreicher seklerischer Bauernmensch; schraubsinniger Mensch); >Halász, Ungarisch-Deutsch: scherzhafte Bezeichnung der Székler. **furfangos** Magyar értel. (listenreich: andere überlistend, schlau, schelmisch; verwickelt, sinnreich, gerissen). **kópé** >Országh: rascal, rogue, scamp, imp (Schurke, Gauner, Lump, Schlingel).

⁵ **góbéság** >Magyar értel. (Gobetum, auf einen Gobe deutender Spitzbubenstreich). **kópéság** >Halász, Ungarisch-Deutsch: Schelmenstreich, Spitzbüberei etc.

Székelyesség: Góbé, 4. o.

Farkas

A német Büchertitel góbé idézőjelekben áll, a magyarban nem. Magyarok számára *góbé* szilárd fogalom. Az Erdélyben élő magyarnyelvű székely néptörzs egy hozzátartozóját jelenti.¹ Éspedig egy speciális módon ravaszt. Aki csupán ravasz, de nem székely, az nem góbé. Legfeljebb egy kópé.² Fordítva nem minden székely egy góbé. A csakis a magyarban ismert szó öszszeragaszt tulajdonságot származással.

Egy góbé furfangos. Ugyanis leleményes, másokat átejteni. Évszázadokkal ezelőtt csaló ravasz emberként definiálva. Akire nagyon lehetett haragudni. De mivel a gonosztevő gyakran tréfát űz azzal, hogy valakit lóvá tesz, a *kópé* értelmében selma is. Kinek sajtáságos észjárásán mulat, aki éppen nem sajátmaga a dévaj csibész áldozata.³

Mindent összevéve, a magyar cím a mi góbénkat agyafúrtan dörszölt székelyként karakterizálja. Németek persze, akik magyar lexikonokat olvasni nem tudnak, szótárakból csak arról értesülnek, hogy *góbé* a székelyek tréfas elnevezése. Hiányzik a döntő utalás „furfangos“-ra. Ami magyar értelelem szerint azt a bizonyos típust jellemzi, aki másokat nyilván inkább bosszantani, megharagítani mintsem mulattatni szokott. A legtöbb fordítása a „furfangos“ valamint „kópé“ szavaknak arra utal: cseles, minden hájjal megkent, gazember, csirkefogó stb.⁴

Hasonlítsunk össze egy egyenes gondolkodású székelyt egy góbéval. Mindkettő belebolondul egy-egy szép autóba, egyiküknek sincs a szükséges pénze. A normális hajlamú székely egy hitelt vesz fel, teljesíti a megállapított részletfizetéseket, amíg a kocsi jogosan övé. Egy rendes, becsületes ember. — A góbé ellenben hitelt nem az autótételre kér, hanem egészen másvalamire. Dacára annak a pénz egy részét foglalóként használja a luxusos kocsira. Amelyet aztán se le nem fizeti, se vissza nem adja. Hanem trükkösen birtokába hozza.

Ez a becsutelen székely egy csaló. Egy gonosz fickó. Azonban még nem selma. Mosolygásra való indokot csak akkor ad a gazember, ha kiderül, hogy a foglalóra való pénzt pont az autó tulajdonosától kaparintotta meg, amelyet azután suttymomban elorozott. A hitelt kisvindlizte, a finanszírozót és autótulajdonost fortélyosan rászedte. Egy nevetnivaló góbétett.⁵

De ez a történet már a második kocsira vonatkozik, amelyet az agyafúrt székely Berlinből szerzett magának. Aminél ő mindenféle trükköt alkalmazott, hogy a külföldi járművet el ne vennék tőle. Tudta: Erdélyben levő lakhelye miatt ellene az autótulajdonos a távol Németországban alig tudott keresetet indítani. Mint román állampolgár az önkényesen vezérigazgató lett góbé odahaza büntetés elől biztosnak érezte magát.

Nyílak > a bibliográfiára utalnak, 126. oldal.

¹ **Szekler, Sekler** (székely) lásd >Wahrig, >Brockhaus, >Bogyay.

² **kópé** >Magyar értel.: furfangos fickó.

³ **furfangos=fortélyos** >Halász, Magyar-Német (ravasz stb.); >Benkő: 1565 csalárd, ravasz ember. **góbé** >Benkő: 1617 „...majd ugyan haragudnál is reá“). **kópé** >Halász, Magyar-Német (selma, ravasz stb.); >Benkő: 1792 tréfacsinaló, agyafúrt ember.

⁴ **góbé** >Magyar ért.: furfangos székely parasztember; csavaros eszű ember; >Halász, Magyar-Német (a székelyek tréfas elnevezése). **furfangos** >Magyar ért.: mások eszén túljáró, ravasz, csalafinta; bonyolult, elmés, fortélyos. **kópé** >Országh (gazember, szélhámos, gézengúz, csibész).

⁵ **góbéság** >Magyar ért.: góbéra valló kópéság. **kópéság** >Halász, Magyar-Német (csiny, csinytevés stb.)

irodalmat, mint a franciák és a századokra ötletszerűen németes címszókat ragasztanak: a XVI. századot, Balassi korát, a reformáció korának nevezik, a XVII. századot, Zrinyi korát, az ellenreformáció korának és a XVIII. századot a pihenés korának, mintha a magyar irodalom a reformáció körül pro és contra kifejtett tevékenységében nagyon elfáradt volna. Ez a beosztás nem sokkal logikusabb, mint az angoloké, akik a korszakokat lojálisan az akkori uralkodóról nevezik el és csak akkor jönnek zavarba, amikor egy uralkodó olyan sokáig és olyan változó időben élt, mint Viktória királynő.

Olyan beosztásra volna szükségünk, ami a vizsgálatot is megkönnyíti azért, hogy csakugyan együvé tartozó, közös lényegegyeiken alapuló csoportokat alkot. Az eszmetörténet önmagában nem ad alapot ilyen felosztásra, mert túlságosan is összetett: a reformációval egyidejűleg pl. annyi más szellemi áramlat fut párhuzamosan a magyar irodalomban, hogy az egyiknek a kiragadása erőszakos dolog. A stílustörténet egyelőre túlságosan a képzőművészetekre támaszkodik és nincs önálló terminológiája. Már pedig, ha a korszakainkat magyar barokknak, magyar rokokónak stb. neveznénk, könnyen téves képeket idéznénk fel, mert az irodalmi stílus nem ugyanaz, mint a képzőművészeti.

A legalkalmasabbnak látszik egy szociológiai felosztás: az irodalmat aszerint osztani korszakokra, hogy melyik volt benne a hangadó társadalmi osztály. Ennek az elvnek az alapján a következő korszakok adódnának:

1. Az egyházi irodalom kora. (A kezdetektől a XVIII. század közepéig.)
2. A főúri irodalom kora. (Balassától a Felújulásig.)
3. A nemesi irodalom kora.
  - a) Tisztán nemesi irodalom. (Petőfiig.)
  - b) Nemesi-népi irodalom. (Petőfi és Arany kora.)
  - c) Nemesi-polgári (gentry) irodalom. (Arany és Ady közt.)
4. A polgári irodalom kora. (Ady fellépésétől.)

Ez a felosztás természetesen nem tarthat igényt olyan dátumszerű határvonalakra, mint a régebbi, ami nem is volt más, mint dátumszerű határvonal. Fő nehézsége, hogy az egyházi-papi irodalom mélyen belenyúlik a XVIII. századba és terjedelemben és olvasottságban messze felülmúlja a főúri irodalmat, melyet mi

die Literatur, wie die Franzosen und auf die Jahrhunderte klebt man sinnigerweise deutschartige Titelwörter: das XVI. Jahrhundert, Balassas Zeit, nennt man die Zeit der Reformation, das XVII. Jahrhundert, Zrinyis Zeit, die Zeit der Gegenreformation und das XVIII. Jahrhundert die Zeit des Ruhens, als ob die ungarische Literatur in ihrer um die Reformation pro und contra entfaltenen Tätigkeit sehr ermüdet wäre. Diese Einteilung ist nicht viel logischer als die der Engländer, die die Zeitabschnitte loyal nach dem damaligen Herrscher benennen und nur dann in Verlegenheit kommen, wenn ein Herrscher so lange und in so wechselnder Zeit lebte, wie Königin Viktoria.

Eine solche Einteilung hätten wir nötig, die auch das Prüfen erleichtert dadurch, daß sie tatsächlich zusammengehörige, auf gemeinsamen Wesensmerkmalen basierende Gruppen bildet. Die Ideengeschichte in sich gibt keine Grundlage für solch eine Aufteilung, weil sie viel zu sehr zusammengesetzt ist: gleichzeitig mit der Reformation z.B. laufen so viele andere geistige Strömungen parallel in der ungarischen Literatur, daß der Einen Herausgreifen eine gewalttätige Sache ist. Die Stilgeschichte stützt sich vorläufig zu sehr auf die bildenden Künste und hat keine selbständige Terminologie. Obschon, wenn wir unsere Zeitabschnitte ungarisches Barock, ungarisches Rokoko usw. nennen täten, wir leicht ein irriges Bild heraufbeschwören würden, weil der literarische Stil nicht der selbe ist, wie der bildkünstlerische.

Am geeignetsten erscheint eine soziologische Aufteilung: die Literatur demgemäß zu teilen in Zeitabschnitte, welche darin die tonangebende gesellschaftliche Klasse war. Auf dieses Prinzips Grundlage ergäben sich die folgenden Zeitabschnitte:

1. Der kirchlichen Literatur Zeit. (Von den Anfängen bis zur Mitte des XVIII. Jahrhunderts.)
2. Der hochadeligen Literatur Zeit. (Von Balassa bis zur Erneuerung.)
3. Der adeligen Literatur Zeit
  - a) Rein adelige Literatur. (Bis Petőfi.)
  - b) Adlig-völkische Literatur. (Petőfis und Arany Zeit.)
  - c) Adlig-bürgerliche (gentry) Literatur. (Zwischen Arany und Ady.)
4. Der bürgerlichen Literatur Zeit. (Von Adys Auftreten an.)

Diese Aufteilung kann natürlich keinen Anspruch erheben auf solche datenmäßigen Grenzlinien, wie die frühere, die auch nichts anderes war, als eine datenmäßige Grenzlinie. Ihre Hauptschwierigkeit ist, daß die kirchliche-geistliche Literatur tief hineinreicht ins XVIII. Jahrhundert und an Umfang und Gelesenheit weit übertrifft die Magnaten-Literatur, die wir

← bilinguistisch/ bilingvis

← Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet.

Anton Szerb: Ungarische Literaturgeschichte. ↑

Übersetzung/ fordítás: Josef-Gerhard Farkas

Josef-Gerhard Farkas & Gabriele Farkas

Katolikus Magyarok Vasárnapja, Catholic Hungarians'
Sunday (Katholischer Ungarn Sonntag) USA, Themen-
spektrum / thematic spectrum / témaspektruma

III. Index 1956-1968 & 1969-1979

© 2010 & Herausgabe/Publisher/Kiadó:

Gabriele Farkas; Habsburger Allee 10 A; D-76767 Hagenbach;

Fax +49(0)7273-941173 — gabyfarkas@web.de

Druck: dbusiness.de gmbh · 10409 Berlin